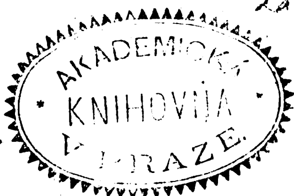

na černém prkně. Kdo vyzvání toho neuposlechne, upomene se po 8 dnech nevyplaceným listem, a kdyby ani to nepomohlo, po 14 dnech ve veřejných listech.

AKADEMICKÁ
KNIHOVNA
V PRAZE.

SLOVANSKÁ KNIHOVNA
NK ČR
6

BABICA.

SLIKA IZ ČESKOGA PUČKOGA ŽIVOTA.

Od

BOŽENE NĚMCOVE.

Prevela

Ljubica Maříkova.

U ZAGREBU.

Brzotiskom Antuna Jakića.

1863.

SVOJOJ MILOJ POSESTRIMI

GOSPODIČNI

KORNELIJI ŠPUN-STRIŽIĆEVOJ

u znak prijateljstva

posvećuje

Prevoditeljica.

Dugo, dugo je već tomu, što sam posliednji put vidjela onaj mili nježni obraz, komu sam bliedo, nagrešpano lice toliko putih cjelivala i što sam se nagledala onoga modroga oka, u kom se je sjala tolika nježnost, dobrota i neizmjerna ljubav; dugo je već tomu, što me je starica posliednji put blagoslovila!

Njezino tielo oddavno počiva pod hladnom zemljicom.

Ali meni nije umrla! Njezina ciela, podpuna slika ukopana je u dubljini duše moje. Kad bi vješto slikat znala, drugačije bi te proslavila ljubezna moja babice, ali ovako neznam, hoće li se komu dopasti ovaj moj nacrt, što ću ga slikati slabim svojim perom. Nu ti si uviek kazivala: Neima na svietu čovjeka, koji bi svakomu znao ugoditi.

Dosta mi bude, ako se nadje samo njekoliko čitateljah, koji bi o tebi tako rado čitali, kao što ja rada pišem.

I.

Babica imadjaše jednoga sina i dvie kćerke. Starija kći življaše dugo vremena kod prijateljah u Beču, odkud je i za muža pošla; njezino mjesto preuzè mladja kćerka. Sin bijaše već samostalan zanatlija, i priženio se u njeku gradjansku kuću.

Babica stanovaše u gorskom selu na slezkoj medji, živjuć zadovoljno i sretno u malahnoj kolibici sa svojom vršnjakinjom Jelenom, koja je jošte kod njezinih roditeljah služila.

Ondje je ona živila osamljena u svojoj kolibi; svi stanovnici onoga sela bijahu joj kao braća i sestre, a ona njim materom i savjetnicom, bez koje nebje ni pira, ni pokopa.

Jednoč dobi babica list iz Beča od najstarije kćeri, kojim ju izvješćuje, da je njezin suprug primio službu kod njeke kneginje, imajuće velika posjedovanja, a poimence u Českoj imanje „Nahod", štono je njekoliko satih odaljeno od gorskoga sela, gdje je babica prebivala.

Tamo da će se ona sada sa svojimi preseliti, ali njezin suprug, da će biti samo kroz ljeto ondje, i to — ako se bude i gospodja kneginja tamo bavila. Na svršetku lista bijaše izražena goruća molba, da bi babica došla k njoj i tamo s njom sprovodila život svoj

medju svojom unučadi. Neznaše, što da počme? Srdce ju je vuklo kćeri i k unučićem, kojih nije još poznavala, a ovdje se je priučila maloj kolibici i dobrim prijateljem! Ali krv nije voda, želja za onimi svlada navadu, te se babica promislila, da podje onamo. Kolibicu sa svim, što je u njoj bilo, ostavi staroj Jeleni rekavši: „Neznam, kako će mi se tamo dopasti, ako još neumrem medju vami.“ Kad jednoga dana stadoše pred kolibom kola, kočijaš Vjenceslav iznese malu babičinu ladicu, u plahti svezanu blazinu, kolovrat, bez koga nije mogla da bude, zatim malu košaricu, u kojoj su bila četiri pjetla, i vrećicu s dviema četvero-bojnim mačićima.

Pa napokon posadi na kola i babicu, koja od suzah nije ništa vidjela. Uz mnogobrojne uzklike svojih prijateljah odveze se k novomu stanu. Ala koliko je to izčekivanje i kolika radost u starom gradu, kakono je puk zvao taj samotni stan, u krasnoj i razkošnoj dolini, gdjeno je obitavala gospodja Proškova, babičina kći.

Djeca su svaki čas trčala na drum, da vide, ide li već Vjenceslav, a svakomu tko je mimo išao, veljahu: „Danas dodje naša babica.“ Medju sobom su se neprestano dogovarala: „Ala kakova li je ta naša babica.“ Oni su poznavali više bakah, pak su im se starački obrazi po glavi pleli i meli,

kojoj da prispodobe tu svoju babicu. Kad napokon eto u grad kolah. „Eto babice“ razlegaše se vika po gradu. Gospodin Prošek, gospodja i Liza s djetetom na ruci, koje još nije ni bježati ni govoriti znalo, pak i djeca i dva velika psa Sultan i Šarko izbježaše pred stan, da pozdrave babicu.

S kolah sidje žena s bielom maramom na glavi i u seljačkoj odjeći. Sve troje djece stade jedno uz drugo i nebaciše s babice nikamo oka. Otac joj stisne ruku, majka ju plačuć ogrli, a i ona suzna cjelivaše kćer. Liza joj s naručja pruži debelu Adelu, babica joj se nasmijà i nazvà ju srdačnim djetešcem, pak ju odmah prekriži. Pogledavši na ostalu djecu, nagovori ih umiljatim glasom: „Moja mila, zlatna djeco, moji ljubimci, kako se radujem, da vas imam.“ Ali djeca zatvoriše oči, te stajahu kao da su začarana. Istom kad jim majka zapovjedi, podjoše k babici, da ju poljube. Djeca nemogahu nikako k sebi doći! I kako bi? tà ova babica bijaše sasvim drugačija od onih. Ovakove babice nisu još vidjeli, i zato ju ukočeno gledahu, da nebi ni čudo bilo, kad bi ju očima pojeli. Kamo je god stala, tud djeca okolo nje, te ju razgledahu od pete do glave.

Čudjahu se škuroj kabanici, koja je bila iz krzna, zelenoj merunastoj suknji, široko zarubljenoj vrbcom, te im se je dopadala crvena

marama, koja je po sebi imala cvieće. Tu je babica imala svezanu na tielu izpod biele marame, a poslje posjedoše na zemlju, da uzmognu bolje vidjeti crvenu laticu na bielim čarapama i crne papuče. Vilim čupaše polako na torbici, koju je babica na ruki držala, a stariji dječak Ivo podigao je oprezno bielu pregaču, pod kojom je nješta tvrda napipao; to je bila velika torba. Ivo bi bio rado saznao, što je u njoj, ali Barica, najstarija medju njima, porine ga malo na stranu, veleć mu: „Čekaj, ja ću te već izdati, da ti babičinu torbu tičeš!“ Opomena bijaše tako glasno izrečena, da bi ju preko zida čuti bilo. Jedva to babica spazi, prekinu govor sa kćerju, posegne u torbu i reče im: „No gledjite, što sve u njoj imadem!“ Izvadi jedno čislo, jednu staru kebicu, njekoliko drobtinah kruha, njekoliko starih vrbcah, dva licitarska konja, dvie lutke, i to sve metne na krilo — to je sve bilo za djecu. „Ja imam još nješto za vas“, i izvadi iz torbe jabuke i pisanice, pa oprosti iz vrećice mačiće, a iz košarice pjetle. Tu bijaše sad veselja i skakanja! Babica bijaše sad od svih drugih najbolja babica! To su svibanjske četverobojne mačke, o takove najvole loviti miše! u kući su vrlo koristne.

Pjetlići su sasvim domaći i ako si je Barica priuči, bježat će za njom kao mladi

štenci“, reče babica. Djeca pitahu sad ovo sad ono i nisu se više tudjila, bila su s babicom dobri prijatelji. Majka im govoraše, da budu mirna, da se može babica odpočinuti, ali ona reče: „Pusti nas Trezo! da se radujemo! mi smo veseli, što se nadjosmo!“ a djeca poslušahu babicu. Jedno joj sjede na koljena, drugo stoji iza nje na ladici, Barica stoji pred njom i gleda joj u lice. Jedno se čudi, da babica ima bielu kosu kao snieg, drugo pako, da ima nagrešpane ruke, treće veli: „Ala babice vi imate samo četiri zuba!“ Babica se nasmije, gladeći smedju kosu svoje unuke i reče: „Ja sam stara, kad vi ostarite, drugačije ćete izgledati.“ Djeca nemogoše to ponjati, da bi njihove biele gladke ruke mogle ikad tako nagrešane biti, kao što su babičine. Babica si već prvi sat srdce svoje unučadi prisvoji, ali i ona njim sasvim sklona bijaše. Gospodin Prošek, njezin zet, koga do sad osobno nije ni poznavala, predobi njezino srdce svojom srdačnosti i liepim licem, u kom se je zrcalila dobrota i iskrenost već kod prvoga sastanka. Ona mu se već liepo priučila, samo joj je neugodno bilo, što on česki negovori, a ona opet njemački nezna, jer je već davna zaboravila, što je znala. A kako bi se rada s njim razgovarala! — On ju je tješio time, da česki razumije; babica slušaše, govori li se u kući

českі. Djeca i služavka govorahu s gospodjom Proškovom česki, a ona im odgovaraše njemački, što su dakako svi razumjeli, pak se je i babica nadala, da će do skora moći razumjeti, a dotle, da će si pomagati, kako se bude dalo.

Svoju kćer nebi babica skoro bila ni poznala; predstavljala si ju još uviek kao seljačko djevojče, pa gle, nadje mirnu, ozbiljnu gospodju, na gradsko zaodjevenu i s gradskim navadami. To nije bila više njezina Reza. Spazila je odmah, da nije ni kućanstvo onako bilo, kakovu je ona privikla. Gospodja Proškova imala je njekoje gradske težnje, ali za to joj nije mogo nitko zločest biti; jer je u obće bila vrlo dobra i čestita gospodja. Ljubila je svoju majku nježno, nebi je već zato bila od sebe rado pustila, što je trebala u gradu jednu ključaricu, a neimadjaše nikoga, komu bi mogla gospodarstvo i svoju djecu bolje povjeriti, nego li svojoj majci.

S brižljivostju spazi, kako je babica sve žalostnija i pogodi odmah, što je uzrok. Jednoga dana reče gospodja Proškova: „Ja znam, mamice, da ste poslu vikla, te bi vam neugodno bilo cieli dan se s djecom zabavljati. Ako biste presti htjela ja imam na tavanu nješto lana; a bit će ga i više, ako nam na polju urodi. Najmilije bi mi ipak bilo, ako vam nije težko, da biste na gospo-

darstvo pazila. Ja skoro sve vrieme gubim nadgledajuć u gradu, pak švelom i kuhanjem, drugo sve tudji ljudi rade. Zato vas molim, da mi budete na ruku i zapovjedajte sa svim, kako vi to znate.“

„O to ću ja s veseljem, ako ti samo mogu čim zadovoljiti; ti znaš, da sam ja takovim poslovom vikla“, odgovori babica veselo. Još isti dan išla je na tavan, da vidi u kakvom je redu lan, a već drugi dan gledahu djeca prvi put, kako se kolovrat okreće.

Prvo, što je babica naumila u gospodarstvu, bijaše pečenje kruha. Nije mogla podnositi, da služavka s božim darom tako postupa; jer ga neblagosljiva ni kad ga u peć meće ni kad ga vadi, sve jedno, kao da bi opeke imala u rukuh. Babica blagosljivaše kvas prije, nego ga zamiesi, a to je opetovala, koliko je god putih tiesto uzela u ruke, i dokgod je kruh na stol došao. Nije nitko smio k njoj doći, da joj nebi boži dar urekao, istî Vilim, kad je u kuhinju došo i kruh se je peko nije nikad zaboravio reći: „Pomozi Bože.“ Kad god je babica kruh pekla, tad se je unučad radovala. Dobili su svaki po kolač jabučnjak, ali su morali na svaku mrvoljicu paziti. „Mrvice su za vatru“, rekla bi obično babica, pobirajuć po stolu mrvice, te ih je onda u vatru bacala. Kad je koje diete izdrobilo kruha na zemlju, a babica to

spazila, odmah je kazala, da se pobere, veleć: „Po mrvicah se nesmije gazit, jer se onda duše u očistilištu plaču.“ Običavala se je srdit, kad je vidjela, da se kruh jednako nereže; tu bi znala reći: „Tko nezna s kruhom jednako, taj se nemože ni s ljudmi sjediniti“ Jednoč zamoli Janko babicu, da mu odreže sa strane koru, da on to rado jede; ali babica toga neučini, već mu reče: „Znaš li ti, da se Bogu pete režu, ako se u kruh zareže? Bilo kako mu drago, ti nesmiješ kod jela izbirati.“ I gospodičić Jankica nije bio sretan, da se njegovoj lahkoumnosti zadovolji. Ako je gdje komadić kruha ležao, ili mrvolje, što ih nepojedoše, metnu ih babica u svoj džep; kad je oko vode hodala, bacala je komadiće ribicam, kad je s djecom išla u šumu, izmrvila bi ih mravcem. Uviek ih je opominjala, da štuju dar božji, da je bez njega zlo, i tko ga neštuje, toga da stigne kazna božja. Ako je djetetu kruha opalo, moralo bi ga odmah dići i poljubiti, kao da zato oproštjenja moli.

Tako je babica činila i kad je grašak digla, i onda poljubila bi mahunu. To isto moradoše činiti i djeca. Ako je ležalo na cesti gusje pero, odmah ga je babica pokazala Barici i rekla, da ga digne! Barica bijaše malo liena i reče: „Ali babice, pa što je za jedno pero?“ Zato ju babica opsuje: „Pomisli djevojko,

kad metneš jedno k drugomu, da će ih biti i više, a pazi na poslovicu: „Dobra gazdarica skočit će preko plota za jedno perce.“

Gospodja Proškova imala je jednu poveću sobu sa četiri prozora, gdje je ona sa gospodinom Proškom pisala; tu bijaše kolievka male Adele, pa kad bi se kakova svečanost obdržavala, običavali su u njoj objedvati; bila bo je urešena po najnovijem ukusu.

Babici se sve to nije dopadalo, činjaše joj se kao da se na takovih stolcih nesiedi dobro, veljaše: „Čovjek se mora bojati, da se nesruši, da nepotare naslonjače. „Na divan sjela starica samo jedan put, ali se tako prestraši, da je glasno vrisnula. Djeca joj se smijahu. Sjednu na divan, počmu se nihati, veleć babici, da sjedne, da joj neće ništa biti. „Hodte do biesa“, reče im, „tko bi se na takovu nihaljku sjeo, to je i tako samo za vas.“ Na ormare i stolove bojala se što postaviti, da ih nebi izkvarila, a osobito u taj ormar sa staklenim stenami, kako bi ona to govorila, u kojem je jed i srčba stojala, kako se je babica drugdje izrazila. Djeca su rado oko njega skakala, pa kad obično učiniše kvara, tad ih je majka izpsovala. Rada je s malom Adelom sjedila kod glasovira, a kad bi diete zaplakalo, tad mu babica piske udarala i diete odmah ušuti. Barica je učila babicu

jednim prstom igrati „jednu preljubljenu pučku pjesmu.“ A babica je glavom klimajuć govorila „što se ljudi sve neizmisle!, Čovjek bi mislio, da je ptica u nutri zatvorena, tako glasno zvuči.“

Babica, kad nije baš morala, nehtjede ići u onu sobu; kad nije gospodarstvom imala posla, onda je najvolila sjediti u svojoj sobici, koja bijaše uz kuhinju i družinsku sobu.

Sobica bijaše po njezinom ukusu urešena. Kod ogromne peći stojaše klupa, nuz zid postelja, bojadisana ladica, s druge strane Baričina postelja, koja je u babičinoj sobi spavala.

U sriedini stajaše stol iz lipova drveta, nad njime visjaše golub kao znak svetoga duha. U kutu kod prozora stajao je kolovrat s kudeljom i vretenom. Po zidu bijahu poredane slike, a nad babičinom posteljom visilo je razpelo. Medju prozori zelenio se muškat i bažuljak, a u kesici bilo je svake vrsti korenja. To je bila babičina liekarna. Za vrati visjaše kositrena škropionica, u stolnici bila je njezina sprava za švelo, sbirka molitvenih pjesamah, molitvenik križnoga puta, svezak vrbcah za kolovrat, trikraljska kreda, blagoviestna svieća, koju je babica kod rukuh imala, i kad bi se kakovo zlo vrieme pripravljalo, tad bi ju užgala. Na peći je stajalo ognjilo s kresivom. U kući su samo

upotrebljavali šibice, nu babica nehtjede o tom ništa čuti. Samo je jednoč pokušala, ali je onda, Bog zna kako se je slučilo, pregorila si pregaču, koju je već dvadeset i pet godinah imala, te malo bilo, da se nezaduši! Od te dobe neuze više šibicah u ruke, nego si je dala nabavit kresivo! Djeca donosila su staroga platna i namakahu u razstopljeni sumpor; istom dobivši babica svoje milo kresivo, komu se je priviknula bila, idjaše mirnom dušom spavat. Djeci bijaše sve milija i svaki ju dan pitahu, treba li joj još za namakanje nitih. Djeci se je u babičinoj sobi najbolje dopadala njezina bojadisana ladica, rado su ju razgledavala i na njoj modre i zelene ružice sa smjedjem listjem, i med njimi biele liljane i crvene ptičice; nu još veća radost bijaše im, kad je babica otvorila ladicu. Tu su se šta nagledali! Po pokrovcu iz nutra bile su prilepljene slike i molitve, sve sami darovi od prostjenja. Sa strane bila je pregradica, u kojoj su bili krstni listi i listovi od kćerih iz Beča, platnena kesica sa starim srebrnim novcem, što su joj djeca poslala, da si život usladi, što ona medjutim nije učinila, nego si je za zabavu čuvala; bijaše tu i drvena škatuljica, u kojoj je bilo pet vrstah granata, na kojih je visio srebrni novac sa slikom cara Josipa i Marije Terezije. Koliko god je putah otvarala škatuljicu,

a to je učinila, kad god su ju djeca prosila, običavaše pripoviedati: „Gledajte djeco, taj mi je dao vaš djed, za pir, a ovaj talir dobila sam od samoga cara Josipa. To vam je bio dobar gospodin; Bog bi dao, viekom gospodovao! A kad ja umrem — po smrti mojoj ovo sve vaše i božje“, običavaše dodavati, kad je zatvorila škatuljicu. „Ali babice! kako je to, da vam je car Josip dao taj talir? Dajte nam pripoviedajte“ zamoli jedanput Barica.

„Sjetite me kad god, pak ću vam pripoviedati“ odgovori joj babica.

Osim tih stvarih imadjaše u pregradi starih, već nerabljenih krunicah (čislah), vrbce za poculjicu i med tim kojekakovih poslašticah za djecu. Ladici na podu bijaše pometano babičino rublje i odjeća. Sva ta oprava iz mezolana, pregače, ljetne haljine, prsnjaci i rubci bijahu u najljepšem redu, tu ležahu dvie biele poculjice sa mašlom, koj je treptećemu golubu spodoban bio. Tud nije bilo djeci slobodno dirati, ali kad su dobra bila, digaše im komad po komad, veleć: „Glejte djeco! ovu kanevačku imam već petdeset godinah; ovu haljinicu nosila je vaša prababa; ova pregača je već tako stara, kao vaša majka, vidite, to je još sve kao novo, a vi ste već svoju odjeću podrli. To vi zato tako derete, jer neznate, kako se težko groš služi. Ova svilena oprava dodje do sto forintih, ali

onda su još banke valjale?“ To i toga više pripoviedaše babica, a djeca su mirno slušala, kao da svaku rieč razumiju.

Gospodja Proškova htjela je doduše, da se babica preobuče u pristalije, kako mišljaše, odjelo, ali babica nebtjede da šta ni najmanje zamieni, već uviek odgovaraše: „Bog bi me ovako staru kaznio, kad bi se pošla sa svietom natjecati; takove novine nisu za me, ja sam prestara. „I tako osta kod staroga. U kući se je sve ravnalo po babičinih riečih i svatko ju samo babicom zvao, pa što je babica rekla ili učinila, tako je moralo biti.

II.

Ljeti ustajaše babica ob četiri, a zimom u pet satih. No prije posegne do križa, poljubi ga i prekrsti se. Taj križić uviek je kod sebe nosila, a kroz noć ga imala pod glavom. Kad se je ustala, nazivaše Boga, hitro se obukla, poškropila se vodom iz škropionice, te zasjela kolovrat; prela i pjevala jutrnju pjesmu. Sirota starica nemogaše dulje spavati, ali je znala, kako je mladjim sladak san, zato ih nije uznemirivala. Istom za jedan sat poslje bilo bi čuti umjereno struganje papučami, škripanje vratah i babica se ukaza na pragu.

Isti hip čulo se u gusinjaku gakanje gusakah, u kotcu zakruliše svinje; kokoši kri-

lima leputahu, a mačke se od kud god došuljaše, tê joj se oko noguh omiljavahu. Psi poskakaše iz svojih kolibah, protegnuše se i jednim skokom bijahu kod babice; da se nije branila, doista bi ju srušili skupa sa žitom, što u slamnoj košari držaše, da živad nahrani. Sva živina imade babicu rado, a i ona miluje nju. Bože sačuvaj, da bi tko bez potrebe mučio pa makar samo crvića. „Što je čovjeku na škodu ili na korist“, veljaše ona, „ubit se mora, nu u ime božje ubiti samo ne mučiti.“ Djeca nisu smiela vidjeti, kad bi se kokoši klale, i to jedino s toga, što bi ih požaljivala, te su onda težko crkavale.

Jednoč se razljuti na Sultana i Šarka, a imala je i zašto. Psi su se kroz noć uvukli u racinjak i zaklali deset liepih žutih patkicah, koje bijaše milina vidjeti. Babici klonuše ruke, kad je u jutro otvorila racinjak i našla samu od straha gakajuću staru gusku, kao da je za mladimi žalila, koje je ona mjesto njihove klateće se matere vodila. U prvi mah je babica pomislila na taticu lisicu, ali ju stope osvjedočiše, da je to drugi krivac.

Dakle psi su ti vjerni stražari! Babica nehtjede svojima očima da vjeruje, a oni dodjoše k njojzi, kao da se nije ništa dogodilo, to babicu još više razdraži! „Odtale od mene, vi zlotvori! što vam učiniše racice?

Zar ste valjda gladni? ne, ne! iz jedine objesti to učiniste! odlazite od mene, da vas nevidim!“ Psi uvukoše repove pod noge i odoše svaki u svoju kolibu; babica zaboravi, da je još prerano i ode kćeri, da joj svoju žalost kaže.

Kad je gospodin Prošek smotrio babicu zaplakanu i bliedu, pomisli, da su tati porobili komoru ili da je Barica mrtva. Ali kad je čuo pravi dogodjaj, smijaše joj se; njemu nebijaše ležeće na njekoliko patakah! On ih nije nasadio, nevidje ih, kako se iz jaja kljuju, kako liepo po vodi plivaju, kako glavicom roniše pod vodom, a nogama pluskahu po vodi. Gospodinu Ivanu bilo je samo za njekoliko pečenkah! Za to je ipak pravicu izpunio, jer je uzeo bič, otišao van, izbio pse, da su si zapamtili, što su učinili. Kad je babica čula graju pasah, začepi si uši! „Ako što hasni“ mišljaše, „to mora biti, neka si upamte!“ Ali kad se za sat, ni za dva nedadoše psi vidjeti iz svojih kućicah, morala je pogledati, da im se nije štogod dogodilo: „Bilo pa prošlo, ta i onako su neumna i niema živina!“

Kad je u kolibu pogledala, začeli su psi žalostno skučati? pogledavši ju snuždjeno, dovukli se puzajuć k njezinim nogama; „zar ne, sad vam je žao? vidite, tako se sgadja svakomu, tko nije dobar! zapamtite si to!“ I psi su si sbilja zapamtili. Koliko god

putah su guske i kokoši po dvorištu hodale, okrenuli su se i otišli, te si za njeko vrieme opet stekoše babičinu sklonost.

Kad je babica nahranila živad, onda je družinu probudila; poslje šest satih išla je unuki Barici, poljubila ju u čelo — to bi moglo dušicu najprije probudit, pak joj šaptne njekoliko riečih: ustaj, ustaj itd. pomogaše joj, da se obuče; onda je išla k mladjoj djeci, da li su već poustala; ako se još jedno ili drugo po postelji valjalo, lagano ih je po ledjih potreptala! „Ajder ustani! Pjetao je već dva put okolo smetlišta obišao, a ti još spavaš, zar te nije stid?“ Pomagala je djeci, kad su se umivala i obuvala; ali ovdje bje dosta nesretna. Nije znala tolike reć bi nebrojene gumbe i kapče na obućah i haljinah pokopčati, nego što je išlo naprvo, okrenulo je natrag. Kad su djeca obučena bila, klekla je s njimi pred sliku Isusovu, prekrstila se te izmolila otče naš, pa onda idjahu k zajutraku.

Babica, kad nije u gospodarstvu bilo važna posla, sjedjaše po zimi u svojoj sobici kod kolovrata, po ljetu s preslicom u dvorištu pod lipom ili u voćnjaku, ili je pak išla s djecom na šetnju. U jeseni tražila je bilja, pa ga je kod kuće sušila za svoju porabu; osobito pako ob onom, koje se oko Ivanja traži, kazivaše, da je najbolje. Kad je

tko obolio, imala je babica pri ruci bilja, žuhke djeteljine, da bolje prokuva želudac, travah proti vratnoj boli itd. Babica nije u svom životu nikad trebala liečnikove pomoći.

Obično dolazila je jedna stara žena iz visokih gorah, koja bi svakojaka bilja donašala; babica bi ga množinu pokupovala i naspravila.

Žena dolazaše točno svake jeseni; u to doba bijaše joj stara kuća kao kakva gostiona, gdje su ju liepo ugostili, došla danom ili noćju. Djeca dobivahu svake godine čemerike za kihanje, a gospodja svake vrsti mirisavih travah. Uza to znala je ta žena po duge ciele večeri pripoviedati razne pripovjesti o strašilih i duhovih.

Žena s biljem donosila je svake godine jedno te isto bilje i pripoviedala je iste pripovjesti; nu djeci bijahu uviek nove i radovahu se, kad je imala doći ona iz brdah. Kad su na livadah vidjeli mrazovnika, znali su, da će skoro doći. „Ali kad je vrieme prošlo, kad bi baba s gorah doći morala, pitaše babica brižno, što se je dogodilo s njom, nije li možda bolestna? Ili je pak umrla?“ Govorahu uviek o njoj, dok ju god nevidješe, da s košarom na ledjih dolazi kroz dvorište.

Više putih išla bi se babica s djecom na dulje vremena šetati, do lovačke kuće, ili

do mlina, ili su išli u šumu, gdje ptičice miloglasno pjevahu, gdje je bila kakova pljošta pod stablom, gdje su gjurgjice, modri zvončići i ljiljani cvali, a svakakovih cvietićah doniela bi im blieda Viktoria, kad bi vidjela, da cvieća traže. Viktoria bijaše vazda blieda, oči joj sievahu kao dva goruća ugljena, njezina crna kosa bila je uviek razčupana, nikada nebje čisto obučena, a nikad neprogovori. Na kraju šume bio je dosta visoki dub; tamo je znala po čitave sate stajati, upirajuć kao ukočeni svoj pogled dolje u vodopad. Kad se je sumrak hvatao, išla bi k vodopadu, sjela na koje drvo, gledajuć u vodu i pjevajuć dugo u noći.“ Ali babice! „Zašto nenosi Viktorija ljepših haljinah?“ pitahu djeca, „pa niti po nedjeljah i zašto nikad negovori?“

„Jer je luda!“

„A kako je to, babice, da je luda?“ pitahu djeca.

„E to vam je tako, kad čovjek neima zdrava razuma?“ „Kao na primjer Viktorija, koja bježi od ljudih i prebiva ljeti i zimi u šumah, spavajuć u špiljah.“

„Pa i u zimi?“ pitaše Vilim.

„Dakako, ona vazda tu spava.“

„A neboji li se duhovah i vješticah?“ pitahu djeca.

*

„Barica reče, da neima duhovah ni vještica h, jer je tako otac kazivao.“

Ob lietu je Viktorija malo dolazila i u kuće prosit, ali po zimi došla bi kao vrana, pokucala na vratih ili prozorih i spružila ruku; a kad je kruha ili što drugo dobila, otišla bi za njom vičuć joj: da idje s njimi, da će joj majka dati cipele, i da može kod njih stanovati, ali Viktorija se nehtjede obazrieti, nego bježaše u šumu.

Ljetnih krasnih večerah, kadno je nebo jasno, vedro i zviezdami posijano bilo, sjedila je babica rado s djecom pod lipom. Dok Adelka još mala bijaše, posadila bi ju na krilo, a Barica sa dječaci staše pred njom. Drugačije nije moglo ni biti. Kad je babica počela pripoviedati, gledali su joj u obraz neprestano, da samo nebi nijedne rieči prečuli.

Babica im pripoviedaše o svietlih angjelih, koji gore prebivaju i ljudem svieće užižu, o angjelih čuvarih, koji djecu kroz sav život čuvaju i kako se raduju, kad su dobra i kako plaču, kad ih neslušaju. Djeca bacahu pogled k vedrom nebu, gdje su se stotine i stotine sviećah malih i velikih u najljepših bojah svietlile i bliskale: „koja je od tih sviećah moja?“ pitaše jedne večeri mali Jankica. „To samo Bog zna, ali pomisli, bi li moguće bilo medju tolikimi, da rečemo

milioni jednu pravu zviezdu naći?“ reče babica.

„Ali čije su te krasne zviezde, koje tako liepo sjaju?“ pitaše Barica. To su onih izabranih od Boga, koje Bog osobito ljubi, koji su mnogo dobrih djelah počinili, koji Boga nikad nisu razsrdili“ reče babica. „Ali babice“, pitaše Barica, kad začu turobni glas pjesme, koji se je od vode čuo, „ima li Viktorija svoju zviezdu? Ima, ali je njezina zastrta, odgovori babica! „Nu sad ajte, da vas u postelj položim, već je vrieme! da legnete“, rekla bi, kad je već kasno bilo, onda bi još molila s njimi i nazivala angjela čuvara, poškropila ih svetom vodom, i metnula svakoga u svoju postelj.

Mali bi odmah zaspali, ali Barica znala ju više putih uprositi, „da bi se k njoj na postelju sjela, jer inače nemože usnuti.“ Babica bi uzela ruku svoje unuke u svoju, te bi s djevojčicom molila, dok god nije usnula.

Starica je išla obično u deset satih spavati, to je njezina doba bila, a tu je i na očijuh poćutila. Do te dobe dogotovila bi poslove, koje si je u jutro zadala, i prije, nego li podje u postelj, gledala bi na sva vrata, jesu li dobro zaključana, zatvorila je na tavanu mačke, da nedodju u sobu i djecu nezaguše, te polila bi i zadnju iskricu vatre

u peći i metnula si na stol kresivo. Kad se je zlo vrieme spremalo, priredila bi si svieću sviećničnu i hljeb kruha u bieli rubac zamotan, metnula na stol: „Pazite, kad vatra, što Bog nedaj, gdje god bukne, da uzmete samo kruh u ruke, pa se nećete smesti!“

„Ali babice, ta neće valjda grom pući“, veljaše družina.

„Bog je svemogući i može sve učiniti? a na oprezu biti neškodi nikada.“

Kad je sve u redu bilo, kleknu pred propelo, pomoli se, poškropi sebe i Baricu svetom vodom i metnuvši križić pod glavu, zaspà.

III.

Kad bi čovjek, koji priviknù živahnu gradskomu životu, išao mirnom dolinom, gdje je osamljena kuća, u kojoj prebivaše Proškova obitelj, morao bi se sám pitati, kako ti ljudi mogu kroz svu godinu tu stanovati? Ja bi tu htjeo biti samo, kad ruže cvatu, ta kakova drugoga veselja može tu i biti? A ipak je bilo dosta veselja lieti i zimi! Pod nizkim krovom prebivaše ljubav i zadovoljstvo, koje samo onda pomrčà, kad je gospodin Prošek odlazio u glavni varoš, ili kad je tko bio bolestan.

Zdanje nije bilo veliko, nego ukusno. Okolo prozorah vijala se vinova loza; pred prozori

bijaše mala bašća, u kojoj su ovale ruže, ljubice, rezede, a bilo je i ločike, peršina i druge zelenine.

Na sjevernoj strani bio je velik voćnjak, izza njega protezala se je livada tja do mlina. Jedna stara velika kruška kočila se pred kućom, i razširivala svoje grane po krovu od šindla, pod kojim bijaše mnogo lastavinih gnjezdah.

U sried dvorišta stajaše lipa, a pod njom klupa. Prama jugu dizaše se gospodarska sgrada, a za njom protegnulo se svakojako grmlje čak onamo gore do vodopada. Dva puta vodila su mimo kuće; vozni je išao nuz potok do Krkonošova dvora i crvena brda, ili sa strane uviek uz potok, k maloj varošici, koja je za sat udaljena bila. Taj potok zovu Alpa, izvire u Krkonošah, pa tekuć sa strmih klisurinah, prepliće se uzkimi dolinami, dok konačno nedodje u ravnicu, kojom onda teče, dok se ulije u Labu.

S preda bijaše kuća, a tjesno uz vrtić protegnuo se hodnik nuz žlieb, kojim si je mlinar navadjao vodu na mlin. Od sgrade preko žlieba vodjaše brv na brežuljak, gdje je sagradjena pušnica peć. U jeseni, kad je bila pušnica puna šljivah, krušakah i jabukah, običavahu se Ivan i Vilko vrlo vješto prevući preko one brvi, pazeć medjutim uviek, da ih babica nevidi. Ali sva im opreznost u

tutanj, jer je babica, jedva su izašli iz pušnice, odmah znala, da manjka šljivah i tko ih je uzeo: „Ivane, Vilko ajte amo!“ zvaše ih tada babica.

Kad je dolje došla. „Meni se čini, da ste mi primetnuli nješto šljivah?“ „O ne babice!“ uzmu se djeca izgovarati, pri čem ih oblije žarko rumenilo.

„Nelažite!“ zagrozi se babica, „neznate li, da vas Bog čuje!“ Djeca tad ušute, jer je babica sve znala. Ona se nemogoše načuditi, odkud babica sve to znade, što god oni učiniše, a i kako bi to moglo biti, da im sve na nosu pozna. Zato nisu nikad imali dosta smjelosti, da što pred njom zataje.

Kad je po ljetu bilo jako vruće, svukla bi babica djecu do košulje, odvela ih na potok, da se kuplju; voda im nije smjela viša biti nego do koljena, jer se je bojala, da se neutope.

Kadkad bi sjela s njimi na klupu, koja je ondje za rublje priredjena bila, i dozvoli im, da si noge speru i igraju se s ribami, koje su se kao striele bacale po vodi.

Nad vodom razširi vrba svoje škuro listje, djeca su rada trgala njezine hvojice i bacala ih u vodu, te gledala, kako ih voda sve dalje i dalje nosi. Babica im veljaše, da moraju grane sried matice bacati, da na kraju neostanu, gdje ih svaka trava, svaki

koren zadrži, i tako bi dugo trajalo, dok svoj cilj postignu.

„A kako onda babice, kad prut do mlina dopliva, onda neće moći dalje?“ zapita Adela.

„Prut može, reče Vilim“, zar neznaš, kako sam onomadne bacio prut upravo pod mlin; dugo se je motao i plco, na jedan put bio je pod njim i dok sam još oko mlina bježao, bio je već u potoku i odplivao uz rieku.

„A kamo je zatim odplivao?“ zapita Barica babicu.

Od mlina k zličkom mostu izpod špiljah i pećinah dalje k pivari, blizo brda, zatim preko velikoga kamenja k školi, koju ćete na godinu vi polaziti, pak onda k velikomu mostu u Zvolu, kod Jaromira, a najposlje s njim u more!“

„Oh u more! gdje i kakove je to more?“

„O more je široko i daleko hiljadu putah dalje, nego li u varoš“, reče babica.

„A što će se tamo dogoditi s mojim prutom?“ zapita žalostno djevojčica.

„On će se nihat na valovih, a oni će ga na suvo izbaciti! na obali će se šetat mnogo ljudih i djece, pak će ga koj dječak dignuti, te pomisliti, ala tko li te prutiću bacio u vodu? i odkud si doplivao? za stalno je gdje daleko sjedila djevojčica i otrgla prut, te ga bacila niz vodu.“ Dječak odnese ga tad kući, za-

sadi u zemlju, iz pruta naraste veliko stablo, na kom ptice pjevaju, a diete se tomu veseli.

Barica duboko uzdahne, te u misli zadubljena, pusti suknju u vodu, smoći ju tako, da ju je babica žmikat morala.

U isti hip išao je šumar mimo i nazvao Baricu vilom podvodkinjom! „B. kretaše glavom, veleć, da neima podvodkinjah.“ Kad god je šumar mimo išao, zvala bi ga babica: „Svratite se striče k nam, kod kuće su svi.

Dječaci uzmu ga za ruku, te ga povedu k stanu. Češće se je otimao šumar djeci, izpričavajuć se, da mora prigledati k malim gnjetlom, jesu li se polegli, da mora u šumu ili što takova slična; nu ako ga je gospodin Prošek ili njegova gospodja opazila, moraše se i proti volji svratiti.

Gospodin Prošek ljubio je da ponudi čašu dobra vina milu si gostu, a takov bijaše mu gospodin šumar. Babica bi doniela kruha, soli i što bi još bilo, pa tako bi šumar zaboravio, da se gnjetli legu. Kad bi ovako zaboravio, poče sám svoju zaboravnost psovati, te baciv brže pušku o rame, pa bježi što je ikad mogao. U dvoru bi zvao psa: Hektore, Hektore, te vikao iz svega grla, gdje si do vraga, „veljaše ljutit!“

Djeca polete u dvor, veleć, da će ga već naći, da mora valjda biti kod Sultana i Šarka. Dječaci odbježaše — šumar sjedne

na klupu pod lipu. Kad bi polazio, stao bi još jedan put, veleć babici, da dodje k njim da njegova starica pripravila tirolskih jajah za nasaditi. Šumar je dobro znao napipati slabu stranu dobrih gazdaricah. — Babica bi odmah na to pristala, veleć: „Pozdravite kod kuće, mi ćemo već doći!“ Tako su se prijateljski uviek razstajali. Gospodin šumar išao je kroz cielu godinu, ako ne svaki, a to barem svaki drugi dan mimo staroga grada. Druga osoba, koju bijaše svaki dan oko deset satih na putu kod staroga grada vidjeti, bio je gospodin mlinar, koji je u ovo doba oko vodopada i prevoza hodao i nadgledao. Babica zvaše gospodina mlinara ili bolje veleći gosp. strica, kako su ga običavali svi zvati, poštenim čovjekom i lakrdijašem, a to zato, jer je on rado dražio i rado se šaljio; premda se je sám redko kad nasmijao samo bi se malo nacerio.“ Oči su gledale izpod gustih trepavicah veselo u bieli sviet.

Bio je sriednje veličine, občvrsta stasa; cielo ljeto nosio je bjelušaste hlače, čemu su se dječaci veoma čudili, dok im jedan put neprotumači, da je to mlinarska boja. Zimi nosio je dugačku bundu i visoke čizme, po ljetu modri doramak i papuće, po djelatnicih kapu janjećom kožom obašitu, hlače je uviek zavrnute imao, bilo suvo ili mokro; bez burmutice nije ga još nitko vidio. Kako

bi ga djeca spazila, izletila bi predanj, veleć mu: „Dobro jutro“, i sprovodiše ga do prevoza, a on ih je putem dražio. Jednoga je pitao, znade li, gdje zeba sjedi, drugoga, znade li brojiti i pogoditi, što stoji jedna krajcarska žemljička, kada vagan pšenice deset forintih košta. Ako mu je dječak točno odgovorio, tad bi mu rekao: „Nu vidim, da si ti oštroumna glava, mogli bi te još u Kramolu postaviti za sudca. Obično je dječakom dao šnofati, a kad bi kihali, a onda bi se on opet nasmijao.

Adelka se je za babičinu suknju skrivala, kad god ga je vidjela; ona još nije dobro govorila, a on joj već davaše za zadaću, da triput brzo izgovori . . .

Dosta se i plakaše diete, kako ju je gospodin stric mučio, ali zato joj kad kad donese košaricu jagodah ili mandalskih koščicah ili kakovih drugih slašticah, a kad mu se nije htjela dobro laskati, veljaše joj: „Ti moja mala tepica!“

I gospoštinski špan, dugi Mojzija, idjaše svaki dan pod večer mimo staroga grada. On je bio visok kao jelva, suh kao trta, a mrka pogleda. Preko ramena visila mu torba, u koju, kako veljaše, službinja Jalža meće neposlušnu djecu; odkad im je to ona rekla, od poslje, kad god bi vidjeli dugajliju Mojziju, ostadoše kao okamenjena, kao

da im se je i krv stinula. Babica je Jalži prepoviedala više šta takova djeci pripoviedati.

Nu kad jednoč i Dorica druga služkinja, stade pripoviedati, da su u dugajlije Mojzije dugi prsti, za koje se svašta prima, nije više ni babica zabranjivala, da se spominje njegova nevaljanost. Ta i morao je biti Mojzija zao čovjek, kad su ga i djeca zazirala i plašila, ako i nisu više vjerovala, da nosi djecu u torbi. — Kad su u ljetu gospoda bila na imanju, motrila su djeca liepu kneginju, kako je jašila na konju, a za njom pratnja mnoge gospode. Kad ih jednoč i mlinar spazi, reče babici, da mu se to čini, kao da vidi na nebu repaticu zviezdu, koja vuče za sobom dugi rep.

„Ali je ipak razlika, striče“, odvrati mu babica. „Repatica naviešta svietu nevolju, a vlastela obradaju ljude, kad izadju iz svojih dvorovah.“

Gospodin stric uzme na ove rieči okretati medju prstima svoju burmuticu, kao da je kakov mlinarski kolačić, pak se je nacerio i ušutio.

Njeke večeri posjeti babicu i djecu Kristina, kći krčmarova kod mlina. Ta djevojčica bijaše bistra kao riba, brza kao veverica, a vesela poput ševe. Babica rado ju je vidjevala, te ju uviek zvala svojom smiešećom se grlicom za to, što se je rado smijala. Kad

god je Kristina došla, običavala je reći, da je dotrčala samo na koji trenutak, na jednu rieč; gosp. šumar samo se zaustavi, g. mlinar običavao je doskočiti samo na koj hip. Gospodja mlinarica dodje istom drugi put u stari grad, a taj put s preslicom i vretenom, a gospodja šumarova dodje u posjet s dojčetom djetetom na rukuh; nu kad je gospodja supruga providnikova došla iz grada u kuću Proškovu, običavala je gospodja Tereza reći, da je dobila posjete (vizite). Onda je babica s djecom otišla kamo van; njezino srce nije moglo trpjeti, da bude ikomu neprijateljicom, ali kad je pred sobom opazila providnikovu suprugu, nije mogla duže u sobi ostati zato, jer ta je više nos dizala i držala se, nego li je i bila. Prvih danah, kad je babica istom došla i još se malo s kim u onoj okolici poznavala, dodje jedan put u posjet ta gospodja providnikova s dviema još gospodjama.

Proškova bijaše upravo u jalovniku, zato im babica po svojoj navadi ponudi, da sjednu, pak im donese kruha, soli, nudeć što srdačnije vriedne gospodje, da si po volji odrežu. Ali vriedne gospodjice zahvale joj, dignuvši na visoko svaka svoj nos i gledajuć smiešeći se jedna drugu, kao da hoće kazati: Liepe misli, što ti držiš, tko smo mi? Misliš li, da smo i mi proste žene?"

Došavši Proškova u sobu, opazi umah, da je babica pogriešila proti gradskim običajem, pak ju s toga, kad su one otišle, zamoli, neka ovakovim gospodjam nenosi kruha, jer su one na bolje stvari navikle.

„Znaš ti - što Terezo“, odgovori nješto razdražena babica, „tko neće kod mene jesti nješto kruha i soli, taj nije dostojan, da mu stolac ponudim; medjutim ti čini po svojoj volji, ja se nerazumijem u te vaše novotarije.“

Bijaše ljudih, koji su se od godine do godine samo po jedan put svraćali u stari grad; takov je bio prije svih trgovac Srbin. On bi se dovezao uviek na jednom konju, a imao puna kola svakojake sladke robe, kajsijah, smokavah, mirodijah, pomarandjah, citronah, mirisava sapuna itd. Proškova je u proljeću i jeseni svašta nakupovala, pak je zato trgovac djeci koješta davao. Babica se tomu vrle radovala i hvalila ga, da je dobar čovjek, samo joj se, kako veljaše, to nije dopadalo, što bi jalovoj kravi tele izmamio.

Starica je volila trgovati s uljarom, koji je takodjer po dva puta u godini tamo dolazio; ona bi uviek kupila od njega flašicu jeruzolimskoga melema, a plaćajuć stvar, pridodala mu je obično komad hljeba.

I drotare i židove primala je uviek ljubezno i prijazno, oni su bili takovi znanci

ondje kao da su prijatelji iz Pròškove obitelji. Samo kad su se ukazali cigani, što je bilo svake godine bar po jedan put, prilazila bi babica, iznesla im hitro van jesti, veleć, da je dobro, ako ih čovjek sprovede, makar tja do puta.

Nu ipak od svih tih godišnih gostovah bijaše djeci i cieloj obitelji najmiliji gospodin Beger, šumar iz Maršendorfa dolazeći, kad su šumari po Upi iz gore drva vozili.

Gospodin Beger bijaše visoka i suha stasa, skoro sama kost i koža; smiešna duga obraza, velikih jasnih očijuh, zavinuta oduga nosa, smedjih vlasih i velikih brkovah. Gospodin šumar iz Krkonoša bijaše krupna crvena lica, nosio je male brčiće i bio uviek liepo počešljan; gospodin Beger nosio je vlasi nad čelom razdieljene, a otraga sizajuće preko šije. Djeca su to odmah spazila. Šumar hodio je obično brzim korakom, a gospodin Beger, kao da nad bezdnom gazi. Gospodin šumar nosio je do koljena visoke čizme, a imadjaše ljepšu diljku, remen i torbu, na glavi kapicu, a na ovoj njekoliko šojkinih perah; gospodin Beger zaogrnuo bi kosmatu halju preko nje, na jaku remenu pušku na ramenih, a na zelenom oblom škrljaku jastrebovo ili orlovo pero. Takov je bio gospodin Beger. Kad su ga djeca prvi put vidjela, dopade im se, a babica je tvrdila, da djeca

i psi najprije znadu, tko ih rado ima. Pa je zbilja taj put i pogodila. Gospodin Beger veoma je ljubio djecu, a najbolje Ivana, o kom svi govorahu, da je živi „djavolčić“; nu gospodin Beger tvrdio je, da će on biti valjanim momkom, pa ako bi se htio latiti šumarstva, to bi ga on sám u svoju skrb uzeo. Gospodin šumar iz Krkonošah, koj je takodjer dolazio u stari grad, kad bi sastao svoga gorskoga pobratima i čuo ga o Ivanu govoriti, rekao bi: „No, kad bi mu se već htjelo biti šumarom, uzeo bi ga ja k sebi, ta moj će se Franjić i onako šumarstvo učiti.

„Ha! nije to ništa, moj pobratime, da bi mu kuća pod nosom bila; znam ja, da je bolje, kad se mladi ljudi i zlu priuče, te naviknu podnositi težkoće svoga stališa, a vam šumarom ovdje dolje tako je dobro, pa niti neznate, što je zlo!“ Sad zače pripoviedati težkoće svoga staleža; govoreć o zimskih vjetrovih i ledu, o zlih putevih i jarugah, ob ogromnih brdastih klanjcih i jamah.

Pripoviedaše, koliko putah bijaše već u smrtnoj pogibelji, kad mu se na sklizkom putu pomaknula noga, koliko je putah u gori zabasao i po dva i tri dana gorom lutajući gladovao, nemogavši i neznajući kud ni kamo iz takova labirinta.

„Nu zato“, doda, „neznate vi stanovnici dolinah, koli krasno je živjeti ljeti u

gori. Čim se snieg otali, zazelene dolovi cviećem, razpupolje šume, one su pune života, njimi ore vesele pjesme, sve je toli divno, toli čarobno, da se čovjek raztaplja od milinja ili se šećuć onuda, ili iduć komu na susriet. Dva puta na nedjelju idem ja na vrhove gorah, pa kad vidim na izhodu izlaziti sunce i taj božji vaskoliki sviet pod nogama, kako se širi, onda si zaželim, da barem nikada neotidjem iz gore, tu zaboravljam na sve težkoće života.

Gospodin Beger donio bi djeci liepih kristalah, pripoviedao im o gorah i gdje ih se nalazi, donašao im mirisne kao ljubice trave i kazivao im rado o Ribrculovom krasnom vrtu, u koj je jedan put za grozne oluje i snieżne vijavice medju bregovi zabludio.

Cieli dan, što se je ondje bavio šumar, nemaknuše se djeca od njega, svikamo su ga pratila i čudjahu se, kako drva plivaju pa su i sami zajašili na splavi.

A kad je drugi dan gospodin Beger u jutro rano odlazio, idjahu djeca s babicom, da ga na komad puta sprovedu. Gospodja Proškova dade mu na put poputbine, što je više mogao ponesti. „Nu na godinu, ako Bog da, vidjet ćemo se opet, živa mu kečka, tko se toga doč'ka, budite zdravi i veseli.“ I tako odieliv se težkim srcem, ode naglo i žurnim korakom. Poslje toga pripoviedahu

si djeca više danah o čudesih i grozotah u Krkonoših i o gospodinu Begeru, tješeći se medjutim, da će, ako Bog da, doći i drugo proljeće.

IV.

Od godišnjih praznikah bijaše nedjelja, kojoj su se djeca najviše radovala. U nedjelju ih nije kao drugda babica budila, kad je bilo vrieme, da ustanu. Ona je već ranim jutrom išla u varoš u crkvu na ranu misu, što je kao stara gazdarica i morala učiniti. Majka, a kad je bio otac kod kuće i on išli su k poldašnici, a kad je bilo liepo vrieme, i djeca s njimi babici u susriet. Čim su djeca iz daleka spazila babicu, počmu ju zvati i trčati pred nju, kao da je godinu danah već nisu vidjela. U nedjelju vidila im se je babica posve drugom, lica veselijega i ljubeznijega, a uz to i pristojnije se obukla. Na noguh imala je nove crne papučice, a na glavi poculjicu, vezenu bielimi vrpcami. Djeca si prišaptivahu, da je babica po nedjeljah neizrečeno liepa. Obično je svako od njih htjelo, kad su babicu sastali, da joj što ponese; jedno dobi čislo, drugo rubac, a Barica kao najstarija nosila bi torbu. S toga zametnula bi se uviek neugodna vika, jer manji htjedoše vidjeti, što je u torbi, a Barica nije dala, pa je s toga svaki put bilo tužbe, te Barica se morala obično

uteći k babici, da dječake izpsuje. Nu starica mjesto da ih opsuje, uze torbu te dade svakomu po jabuku ili što drugo i tako načini mir. Proškova molila ju je do duše svake nedjelje, da im ništa nenosi, ali joj babica odgovorila svake nedjelje ovo: „A pusti, molim te, kako bi mogla iz crkve doći, a nedonesti im ništa, ta nismo ni mi bolje bile.“

Pa tako ostane sve kako je i prije bilo.

S babicom dodje kad i kad gospodja mama, to jest mlinarica i po gdje koja kuma iz sela Žrnova, što je bilo nedaleko od njih. Gospodja mama nosila je dugu opravu s haljinicom, a na glavi srebrnu poculjicu, bijaše to inače onizka, debela gospodja crnih veselih očiuh, mala, razkolena nosa, liepih ustiuh, malena obradka a na obradku bijaše joj mala bradavica, o vrat objesila po nedjeljah drobne dragulje, a svaki dan granate; na ruci joj iz sitine spletena košarica sa tubastim pokrovom, a u njoj svakojakih travah, koje je rabila kod kuće. Za ženami idjaše gospodin stric obično s kojim kumom. Kad je bilo toplo, nosio bi on svoju bielo-sivu kabanicu o ramenu na trstiki. Nedjeljom navukao bi izlaštene čizme do koljena, s koje visjahu rese (franze), što se je djeci osobobito dopadalo. Hlače nosio je uzke poput naših hrvatskih, na glavu nabio bi crnu kapu iz janjeće kože, sa koje su na jednoj strani visile modre petlje (maschen). I-

drugi koj god kum bijaše isto tako odjeven, samo što mu se je duga kabanica spuštala niz ledja s naborom; otraga pak velikimi olovnimi gumbi, a obično zelene ili sive boje, kakovu je gospodin striček ljubio. Kad su ljudi išli k poldašnjoj misi pozdravljahu ih, a ovi im odzdravljahu. Gdje gdje postanu, razgovaraju se ob onom, što biva u Žrnovu, što i kako je u mlinu. Zimi išlo je ljudih malo u crkvu, jer je put onamo strm i pogibeljan, ali ljetom osobito mlade ljude nije mnogo priečio taj inače vrlo hrdjav put. U nedjelju prije podne običavahu ići kroz livadu u grad, pa tu je bilo sve veoma živahno. Eto ondje ide laganim korakom gospodja, umotana u kožuh i na glavi joj rubac, uz nju koraca starac, koji se opire o batinu, vidi mu se, da je star. Na glavi nosi češalj, zabodjen u vlasi, kakono običavahu nositi pradjedovi naši. Žene s bielimi poculjicami i muži s kapami od janjeće kože ili s gizdavom vidrenkom, obično pred njimi i za njimi sa brega trčahu kao srne niz brdice lagano plešuće djevojke, a za njimi pospješe momci kao jeleni. Ovdje se medju drvećem zabljesne nadimajući se rukav, ondje objesi se o grm crveni privezaljak, a ondje srebrom vezena kamizola djetinja, dok neprispije konačno cieli veseli sbor u livadu.

Došavši kući presvuče se babica, obuće mjesto nedjeljnih odjećah običnu svoju, pa

ode za gospodarstvom. Po objedu običavaše kamo sjesti, pa položiv Baričinu glavu na krilo, plela i razpletala joj rudež. Ona je obično u takovu položaju zadriemala, al ne za dugo. Nu probudiv se, uviek se je čudila, kako je mogla zaspati veleć: „I sama neznam, kako je to, da mi se oči tako jako sklapljaju.“

Poslje podne prešeće se s djecom u mlin; to je već bilo kao izvjestno, pa su se djeca tomu danu veoma radovala. U mlinu bijaše takodjer jedna kći Baričinih godinah, imenom Jelica; inače djevojčica dobra i čedna.

Pred mlinom pod lipom stajaše kip sv. Ivana nepomučkoga, tu je sjedila u nedjelju po podne strina, a kad i kad i kuma iz Žrnova, koja je stanovala u jalovniku, pa — i Jelena. Gospodin stric stajaše pred njima, igrajuć se s burmuticom i razgovarajuć se sa ženami. Kako su babicu s djecom spazili, potrči im Jelena na susret, a stric opet u svojih papućah, zavrnutih hlačah i sivim doramkom sa kumom iz Žrnove lagano za njom. U to je strina otišla u mlin, da šta priredi za djecu, da budu mirna. Pa prije, nego što su djeca došla, bio je stol priredjen budi pod prozorom, budi u bašći kod potočića, a po zimi u sobi. Na stolu obično dobrih kolačah, kruha, meda, maslaca, vrhnja, a pod svršetak donesao bi stric u košarici

svakojakogá voća, strina u slamnatoj košarici suvih šljivah i jabukah. Kave i drugih pićah nije još onda narod rabio. Samo kod Proškove pila se je kava. „Vi ste dobra, babice, kad ste došla“, rekla bi strina, nudeć joj stolicu ; „ja neznam, kad vas koje nedjelje nebi ovamo bilo, ja nebi ni znala, da je nedjelja. Zato jedite, što je gospodin Bog dao.“

Babica je malo jela, zato umoli strinu, da i djeci toliko nedaje, nu tomu se je debela strina sladko nasmijala. Ona govoraše: „Vi ste stara, za to se i nedivim, što malo jedete; ali djeca, o Bože, ti imaju vučji želudac! Pogledajte samo našu Jelenu, ona će vam uviek kazati, da je gladna.“ Djeca se nasmijaše, dajuć strini pravo.

Kad im je strina nametala u žepove kolačah, otrčaše za hambar, tada je babica ostala bez brige za njimi, oni se veselo nabacivahu loptom i igrahu konja i šišmiša i druge djetinje igre. Našli bi uviek svoje družtvo, sastojeće iz šestero poznate im djece, od kojih je jedno drugomu do uha bilo. Idjahu djeca onamo gore od pušnice više krčme. Ondje je bila doduše krčma, nu kad je onamo došao lierar sa ženom i djecom, dade mu gospoština prirediti stan. Otac im je lierom po okolici hodao, a majka ih je odgajala, čistila i služila, da za njih pribavi hrane.

Oni neimadoše drugoga imetka, do one

šestorice pandurah, kakono ih je mlinar okrstio, i ono malo glasbe; ali uzprkos tomu neopazi se ni na djeci, ni na otcu, ni na majci ikakova potreba; u djece puna lica, kao da su nadojena; više putah poćutio bi se kakov ugodni miris iz njihove kuće, tako, da bi se mimoidućim usta vodenila, i kad bi onda jošte djeca i mastnih ustiuh izlazila, govorahu susjedi: „Što li ga ti Kundrnovići peku?“ — Jelena pripoviedaše svojoj majci, da je od Kundrnove dobila komad zeca, i da je tako dobar bio kao kajsije.

„Zeca?“ pitaše strina; a gdje ga je Kundrnović uzeo? On neide u lov, jer bi se ulovio sám!“ Ona zapita Ciliku, najstariju kćer, kad joj je u pohode došla, što su dobra za objed imali, a ona — „e ništa, nego koruna (krumpira),“ odgovori Cilika. — „Što? ništa, nego koruna, a ipak je Jelena kazala, da joj je tvoja majka dala komad dobra zeca?“

„E strinice nije to bio zec, nego mačka; otac ju dobi na crvenoj gori, bila je vrlo tusta, kao odojak, majka je mast izcvrla za otca, da se s njom maže, reče mu to kovačica, da je to jako dobro proti kašlju; da vi znate, nastavi djevojčica pripoviedati, kako je to dobro, prem se je mlinarici grustilo; oj da vi znate, kako je to dobro, ali veverice su još bolje.“

„Više putah donesao je otac po koju

vranu, ali nam te nisu išle tako u slást. Onomadne živili smo dobro. Služavka zaguši na majuru gusku, a tu dadu onda nam. Na mesu malo kad oskudievamo, kad i kad dobijemo po koju omamnu ovcu ili odojka, koji nije za gojitbu, pak se mora ubiti, samo škoda, šta otac nemože uviek, da s nami jede . . "
— — Mlinarica joj presieče rieč, veleć: „Hu ideš odatle, da te nevidim, jer me sve groza hvata, kako mi se grusti. — Jeleno, ti nevaljalo diete, da mi nikada više u Kundrinćevoj kući nejedeš zeca, odnašaj se ruke prati i da mi se nisi ničesa taknula svojom rukom."

Jelena proplače, tješeć majku, da je zec veoma dobar bio, ali majci se to još više grustilo. Na to dodje otac, pa sluša, što se je dogodilo, zažvizdne medju prstima, te reče: „Što ti se toliko grusti, tko zna, od česa se djevojče tako debeli! Koliko ljudih, toliko čudih. Ja ću se i sám pozvati na objed, kad ti otac opet ubije vevericu."

„Manite se takove šale, striče", rekla bi srdita mlinarica. Na to se stric naceri, namigne okom, pa se nasmjehne. Ali ne samo mlinarica, no i ostali ljudi nehtjedoše rada što od Kundrinćevih uzeti, a to samo zato, što su veverice i drugo koje šta jeli, česa ni najsiromašniji čovjek nejede. Proškovoj djeci nije bilo do toga, što su djeca Kundrinćeva

pri objedu jela, pečena gnjetlja ili vranu, samo ako su se došla s njima igrat za hambar, onda je sve dobro bilo. Pravedno su s njimi podielili, kad su imali kolačah ili što drugo, samo da su se veselila. Djevojče od deset kakovih godinah, da ušutka diete, što ga je moralo držati, utisne mu komad kolača u ručice i posadi ga na travu, a prihvati se igrače s drugom djecom, pletući iz šaša dječakom kapice, a djevojčicam košarice. Kad bi se igrom i skakanjem umorili, krene ta ciela svita u dvor, a Jelëna bi stala vikati: „Mamice mi smo jako gladni.“ Mamica se nije tomu čudila, ona nahrani i sve one, koji su joj se durili. Mlinar ju je dražio i kad bi djeca dotrčala, veleć: „Ja neznam, što me u prsih tako tišti; ej Ciliko neimate li sada kod kuće zeca, ti bi mi mogla — — —.“ Mlinarica pljune pa ode van, a babica zagroziv mu se prstom reče: „Ma, striče, kakov ste vi lakrdijaš, da sam ja što je strina, spekla bi vam vranu na grašak.“ Na to počme stric kretati burmuticom, naceri se, namigne očima i nasmehne porugljivo. Kad su u bašći sjeli, pridruži im se obično mlinarski kalfa pripoviedajuć o jutrnjoj i poldnevnoj misi, tko i kako je propoviedao, tko je ozvan, za koga se je molilo, s kim se tko sastao, odavde povede se govor o plodnosti ljetine, o poplavici i hrdjavom vremenu,

tuči, a zatim o tkanu i bieljenu platna, i kako je lan urodio i najposlje dodje rieč i na razbojnike, iztrage u Kramolnom itd. Taj kalfa bijaše inače veoma riečit, nu čim je tko dovezao što u mlin za samljeti, morao je po onoj našoj poslovici: „tko prije dodje, taj prije melje“ u mlin, a stricu se htjelo znati, što se radi u krčmi, pa pobjegne i on, te tako su kume obično same ostale, pripoviedajuć si svašta i o svačem.

Po zimi sjedjahu djeca čitava pol dana okolo peći; ta je bila velika, a kod nje bje služavkina postelja, te Jelena pomeće tu sve svoje igračke. Kad bi se djeca tamo sašla, bila ih je puna peć; na zadnjoj skalini sjedio je još i domaći veliki bundaš. Na toj peći slavila bi djeca kad što svadbu koje lutke. Dimnjačar je bio mladoženja, a Nikola fratar. A onda su obično jeli, pili i plesali, pa ako bi tko na psa stao, onda lajkaše i vijaše tako, da je sve družtvo u sobi uznemirio. Majka bi djecu psovala i rekla im: Molim vas, umirite se jednoč, jer ćete mi peć porušiti, a ja moram sutra kruh peći“, i tako posta opet mir na peći.

Djeca umire se kod peći i stadnu se igrati otca i matere. Mladoj mamici donesla bi čaplja diete, a Adelka neznajuć miesiti kolačah, morala je biti primaljom. Vilim pako i Jankica bijahu kumi malenomu

tobože djetetu komu nadjenuše ime Ivek. Eto opet nove gostbe, bilo je tu svašta kao na božić, pa i psa, da im bude opet dobar, pozvaše u gosti. Ivek je brzo narasao. Otac povede ga u učionu, Jankica mu bijaše gospodin učitelj, koji ga je učio čitati. Ali budući neima toga nigdje, da bude samo jedan učenik, za to da se uzmognu svi radovati počeše vikati: „Ajdmo se škole igrati.“ Ele podju dakle svi k Jankici u školu, ali nedonese nijedan zadaće, što je gospodina učitelja tako razljutilo, da je svakomu učeniku dao po dvie packe po ruci; kad već drugačije nije bilo, dodje i do šiblja; a tako bje i sa psom, koji je takodjer učenik bio, a nije na svietu ništa znao, nego samo po peći lajkati i cmugati. Njemu je dakle gospodin učitelj, osim onih dvijuh pacakah, dosudio, da nosi o vratu crnu tablicu, što su stali odmah i učinili, svezav mu o vrat dašćicu, a kudra zvierina skoči s peći, podignu lajuć silnu graju, pobjegne, da se valjda tako izbavi sramotnoga znaka. Mlinarov dječak trzne se od straha, malo da nije s klupe pao, babica zakašlja, a mlinar okreće medju prstima burmuticu, grozeći se djeci na peći i veleć: „Sak na ribe, ako dodjem k vam, biti će vas u svakom kutu“ i obrnuvši se, nasmije se, da ga djeca nevide. „To je bez dvojbe učinio ovaj naš nevaljanac“, reče babica, dodav, bilo bi najbolje, da idemo

kući, jer ako još malo ostanemo, preokrenuti će cielim mlinom.“ Ali mlinar nedopusti toga, jer još nebijaše dokončana pripoviest o nebrojenih Francezih i o trima velikašima, babica je sve tri poznavala, ona je toga mnogo izkusila, ona je poznavala i stalež vojnički pa svatko joj i vjerovaše.

„A tko su bila ta tri muža iz sjevernoga leda, koje je poslao Rus na Bonapartu“, pitaše babicu mladji, liepi visoki mlinarov dječko, „Zar se nemožeš domisliti, da su to bila tri mjeseca prosinac, siečanj i veljače“? doda mlinarov djetić; U to vrieme bijaše u Rusiji tolika zima, da su ljudi na nosu morali nositi tok, da im se nesmrzne. Francezi nisu takovoj zimi učni, pa zato, kad su onamo došli, odmah se je sve smrzlo, a Rus je to dobro znao, pak ih je uzdržavao. „Ah to vam je lukavac,“ „A jeste li poznavali osobno cara Josipa?“ zapita ju jedan od prisutnih. „A kako da ga nebi poznavala, kad sam s njim govorila, kad mi je vlastitom rukom ovaj talir dao,“ reče babica, klimajuć na granatu onu kolajnu. Mnogi zapitaše, „Ala kako se je to dogodilo, da vam ju je dao?“ Djeca se na peći po nješto umire, da čuju pitanje, onda brže poskakaše s peći i umoliše babicu, da pripovieda, jer da nisu čula. „Ali strina i stric već su čuli,“ reče babica .„Ali liepu pripoviest

može čovjek i dva i više putah čuti, a nije mu dosadna", odgovori strina.

„Daklem ću vam pripoviedati. Vi si djeco sjednite i mirno sjedite". Djeca se odmah posjedoše i bijahu mirna kao panjevi. Kad se je gradio novi Ples (Josefstadt), bijah ja mlada djevojka. Ja sam iz Olešnice, je li znate, gdje je to? „Ja znam. — Za Dobruškom u gori na šlezkoj medji", prihvati rieč stariji mlinarski djetić.

Da tamo je. Do nas stanovaše u maloj kućici udova Novotná, živuća iz priugotavljanja prostih vunenih pokrivačah. Čim je što dogotovila, odmah ode u Jaromir ili Ples, da proda. Ona je dan na dan dolazila k pokojnoj majki na zabavu, a mi smo djeca išla k njoj i više putih kroz dan. Naš otac bijaše joj sinu kum. Kad sam ja malo podrasla, te nješto raditi mogla, rekla bi mi, kad sam znala k njoj doći: „Na sjedni ovamo k razboju, pa se uči, dobro će ti i to doći! Što se diete uči za mladosti, to će si moći naći u starosti." Ja sam bila uviek za djelo i nije me trebalo k ničemu dugo nagovarati. Ja sam poslubnula i do skora onaj zanat naučila tako, da sam se već dobro umjela kretati. U to je vrieme dolazio car Josip češće u Ples, a onda se svud samo o njem govorilo, i tko ga je vidio, on bijaše sretniji, nego da mu se je Bog zna što dogodilo. Kad

je jednoč i gospodja Novotná išla k njemu, umolih ja otca i majku, da mi dopuste ići s njom, jer mi se htjelo vidjeti Ples. Moja majka vidje veliki teret, što će ga kuma onamo nositi, pak mi dopusti ići s njom, da joj pomožem nositi. Sutra dan zorom odosmo i oko podne dodjosmo na veliku livadu kod Plesa.

Tu bijaše povaljenih kladah, mi na jednu sjednemo da obujemo čarape i cipele. Uboga kuma upravo zabrinuta, reče, da nezna kamo bi najprije nosila na ponudu ona pokrivala, kad se od Plesa upravo prama nami spusti jedan gospodin. U ruki imadjaše nješto nalik žveglici; kad i kad dignuo je to k oku i polagano okretao. „Gledjte, gledjte kumo“, rekoh ja, „ono je doista njekakov svirač (muzikant); dočim svira u žveglicu, pa uza to i sám pleše.“ „Ti neznalice mala“, reče mi kuma, „nije ti ono žveglica, nit je on svirać, već njekakov činovnik, koji pazi na gradje, pa ga tu češće vidim. U ruci mu je ciev sa staklom, kroz koju gleda. Kažu, da se na takove jako daleko vidi. On sve vidi, gdje i kako tko što radi. „Ali kumo, možebiti je i nas vidio, kako smo se obuvale? „Nu pak što onda? To nije ništa zla“, reče mi ona. — Medjutim dodje onaj gospodin i do nas. Bijaše u sivom kaputu, na glavi imao je mali škrljak sa tri krila, a

otraga visjaše mu kika sa šeputom (mašlom). Bijaše onda čovjek još prilično mlad, a i liep kao da bi ga on čas naslikao.

„Kamo idete, što to nosite?“ zapita i postane kod nas. Kuma mu reče, da nosi u Ples djelo na prodaju. „Kakovo je to djelo?“ hoće on opet. „Vuneni gunji, gospodičiću, vojnikom za pokrivala, nebi li se vam koj dopao“, reče Novotná, razveže svežanj, te raztegne jednoga po kladi. Moja kuma bijaše kad i kad vrlo umna žena, ali kad je što prodavala, onda bijaše puna riečih. „To je načinio tvoj muž, što ne?“ zapita ju opet gospodin.

„Jest jest, on je radio zlati gospodičiću, ali sad o žetvi biti će druga godina, što je prestao raditi. On je umro sa sušice. Ja sam njekoč pri razboju znala stati pa gledati; tako se naučih tkati za svoje dobro. Ja uviek velim djevojci; uči se samo djevojko, jer što se naučiš, toga ti nitko nemože uzeti.“

„Je li to tvoja kći?“ zapita ju gospodin.

Nije, ona je moje kumče, ali mi kad i kad pomaže. Još je doduše malena, ali to ništa nečini, gledajte ju, kako je bistra, a pri djelu hitra je kao munja; vidite taj gunjac, ona ga je satkala.“ Gospodin me potrepta po ramenu i pogleda prijazno; od kad sam živa, nisam vidjela tako krasnih modrih očiuh, baš su nalikovale modru nebu.

„A neimaš ti djece?“ nastavi gospodin, obrativ se prama kumi.

„Imam jednoga sina“ odgovori ova, sada je u Rihovu u školi. Gospodin Bog liepo mu um prosvietli duhom svetim, uči se lasno kao da se igra, i pjeva liepo na koru. Zato nemarim raditi, da koji novčić zanj priskrbim, da mi postane gospodinom fratrom.

„A kad on sám to nebi hotio biti?“ nastavi gospodin.

„O on hoće biti, gospodine; Gjuro je dobro diete“, odvrati kuma. Ja sam medjutim nepomično gledala onu ciev, te promišljavala, kako ipak može taj gospodin kroz nju vidjeti. Nu to mi je morao valjda na nosu poznati, jer se netom obrati k meni i reče; „Ali bi rada znala, kako je kroz to daleko vidjeti, zar ne? „Ja se zarumenih, te nemogah od stida ni da oči podignem, ali moja kuma nastavi: ona je mislila, da je to žveglica, a vi da ste svirač. Ali ja sam joj kazala, tko ste.“

„A odkuda to tebi?“ zapita smiešeć se gospodin.

„Istina, ja neznam, kako vas zovu, ali vi ste jedan od onih, koji nadgledaju ljude, a vi ih kroz tu ciev gledate, zar ne?“

Gospodin se grohotom nasmije, da se je sve za trbuh morao držati. „Jest majko“ reče, „to posliednje jesam; pogodila si. „Za mali časak

obrati se k meni i srdačno reče: „Ako ti hoćeš gledati kroz dalekogled, evo ti ga, pa ga liepo pristavi na oko.“ O ljudi, kakova sam onda čudesa vidjela. U Jaromiru vidjela sam kroz prozore ljude sve, što tko radi, upravo onako, kao da bi tamo bila; ljude na polju vidjela sam tako blizu, kao da su tik mene. Htjedoh da jošte i kumu gledam, ali ona se usprotivi, veleć: „Što, zar misliš, da bi se meni pristojalo kao djeci igrati.“

„Ali, to nije igračka, nego potrebna stvar, majko“, hoće gospodin.

„Meni je sve jedno, ali mi ipak nedolikuje“, odgovori kuma; to govoreć nije htjela da gleda. Meni padne na um, da gledam, nebi li kroz to staklo opazila cara Josipa. Razgledah se po svih stranah, pak jer mi se je onaj gospodin jako dobar učinio, kazah mu, koga bi rada vidjela. „Što ti je toliko do cara? ljubiš li ti njega?“ zapita me gospodin.

A kako nebi, ta njega svatko hvali radi dobrote i časti. Mi svaki dan molimo za njega i njegovu majku, da im gospodin Bog dade dugo vladati.“

Gospodin se sladko nasmije, pa reče: „Bi li ti htjela s njim govoriti?“

„O Bože sačuvaj, ta kamo bi pred njim svoje oči oborila“, odvratim mu ja.

„A mene se nimalo nestidiš, ta car je čovjek kao i ja?“

„Jest, ali to nije sve jedno, moj gospodine“, presječe mi rieč kuma, „car je car, a to će nješto reći. Ja sam čula, da kad čovjek cara pogleda u oči, to ga srcem trnci prolaze, naš glavar dva put je s njim govorio pa mi to pripoviedao.“

„Vaš glavar neima savjesti, za to i nemože nikomu smjelo u oči pogledati“, reče gospodin, te zabilježi nješta na ceduljici. Ceduljicu preda zatim kumi, da ide s njom u Ples u skladište (magazin), da će joj na onaj listić gunje platiti. Meni je dao srebrni talir, veleć: Čuvaj taj novac za uspomenu, da nezaboraviš na cara Josipa i njegovu majku. Moli se za njega vrućim srcem, takova bo je Bogu ugodna. Kad dodjete kući, možete kazati, da ste govorile s carem Josipom“, to reče i ode. Mi padosmo na koljenaa neznajuć nijedna od straha i radosti, što biva s nami i što radimo. Kuma me izpsuje, kako se usudih onako smjelom biti, a i sama je bila dosta smjela; ali tko bi se bio dosjetio, da je ono car. Mi smo se tješile, da mu se ipak možebiti nismo zamjerile, jer nas je obdario. U skladištu dadoše kumi za gunje tri puta toliko, koliko je zahtievala. Umah podjosmo kući, pripoviedajuć svim i svakomu, što nam se je dogodilo i sviet nam je

zato zavidio. Moja majka dade talir prodrieti, i od onoga vremena nosim ga na vratu. O dosta putah dotjera me nevolja u tjesnac, ali taj novac nisam htjela izdati. Šteta, vječna šteta, što toga gospodina već zemlja krije", govoraše babica, uzdahnuv na svršetku svoje pripovjesti.

„Šteta, šteta, dodali bi i drugi". Djeca, koja su istom sada doznala poviest o taliru, obraćahu ga na svaku stranu; sad istom postade taj novac za nje važan, a babicu štovahu od onoga vremena još jače, jer su znali, da je govorila s carem Josipom.

Nedjeljom večeri nastaje u mlinu novi tjedanj. Tu je dolazio sviet, koj je imao što za mljeti, po hodnicih u mlinu vrvio je sviet, mlinarski kalfa skakao je amo tamo po hodnicih motreći bodrim okom, nebi li komu što pomanjkalo, a dječko trčaše od jednoga žrvna do drugoga, te nasipavaše, gdje je trebalo; mlinar pako stajaše pred mlinom, pozdravljajuć veselim licem sviet, koji mu je donašao posla, a time i koristi, te je dvorio s duhanom. U ljetu sprovodila bi strina s Maricom babicu do krčme. Ako je i glasba svirala, stanu kod plota, gdje im se obično još njekoliko kumicah pridruži, da gledaju, kako mužkarci plešu. U nutar nebijaše moguće unići, jer je bilo sve dubkom puno, ista Kri-

stina, kad je nosila pivu gospodi bivšoj u vrtu, dizala bi ruke s čašami nad glavu.

„Gledjte gospodo“, običavaše reći, kimajući glavom prama vrtu, gdje su gradska gospoda sjedila i Kristinu, kad je god k njim došla, zadržavala, „gledjte ju, ta bi bila kakova se tako lahko nenadje, ali je gospodin Bog nije stvorio radi vas, da joj vi radost i život pokvarite.“

„Nebrinite se strino, Kristina neće im se dati namamiti“, veljaše babica, „ona će im već pokazati, gdje je tesar načinio vrata. Pa doista prišaptne joj nješto u uho, jedan od tih gospodičićah, koj je deset i više korakah po mošusu vonjao, ali ona se smiehuć nanj otresne: „Spravite, spravite gospodine nećemo ništa kupiti. Zatim skoči naprema gradu i primiv jednoga mladića izpod ruke, ode na ples, neslušajuća nikakve sa svih stranah vike. „Kristina to.“ „Taj joj je miliji, nego grad sa svimi gostovi i blagom“, veljaše u smiehu babica, pa rekav mlinarici lahku noć ode s djecom kući.

V.

Njekom sgodom u četrnajest danah ili u tri nedjelje, kad je bio baš krasan dan, reče babica: danas ćemo u lovačnicu na prelo. Djeca su se tomu radovala od jutra do onoga časa, kad je babica primila vreteno u ruku.

Za vodopadom vodila je staza na kamenitoj strmini do mosta, a od mosta do Rizenburga bijaše drvored topolah. Babica izabra put nuz potok k pili, nad pilom bijaše gola hrid, na kojoj je rasao visoki lopuh, po koga je Barica rado išla i babici prinosila. Za pilom postojaše dolina sve uža i uža, a rieka jé tekla sve u tjesnijem koritu, brže i bistrije kroz veliko na putu ležeće kamenje. Na vrhu bijahu jele i smreke, koje su svojom sjenkom zastirale skoro cielu dolinu. Tud idjahu djeca s babicom, dok nedodju do mahom pokrivene razvaline zamka Rizenburga, što je iz šikarja provirivao.

Podaleko od grada, na jednoj staroj sgradi, pred kojom se je moglo tri milje daleko ići nu u koju nitko sbog vlažna i zločesta zraka nije išao, bijaše kao triem sa tri duga rtasta prozora. Kad bi gospoština u lov išli, običavala bi ondje drugi put zajutrak uzimati. Na taj trem najvolila su djeca ići i uzpinjahu se na vrh kao kakve divokoze; uboga starica nije mogla gore, nego se je lievo i desno podupirala o drvo.

„Nu vi ste mi ga dali, ta ja jedva dišem“, govoraše, kad je došla gore. Ali djeca ju uzeše za ruku te ju povedu po tremu, gdjeno bijaše ugodno hladno i liep vidik, pa ju tu posadiše na klup. S desne strane gledahu djeca razvaline grada, s pod koga pukla dolina,

kojoj odozgor i odozdol rastijahu gomile visokih jelah. Na jednoj bijaše crkvica; žubor potoka i žamor ptičicah oživljaše mrtvu tišinu.

Ivan se sjeti jakoga Etibora, koji je bio čoban kod gospodara grada Rizenburga, dolje na livadi, gdje ga je gospodin iznenadio, kad je s korenom jelu na plećih nosio, koju je u gospodskoj šumi ukrao. Kad ga je gospodin upitao: odakle tebi jela? kazà mu otvoreno svoju krivnju. Gospodin mu oprosti i pozvà ga u grad k sebi i reče mu, da donese sobom vreću, da će mu dati hrane, koliko god bude mogao nositi. Etibor nebijaše čovjek izobražen, te uze devet lakatah dugu blazinu od svoje žene, koju su mu onda u gradu sa graškom i šunkami napunili.

S iskrenosti i jakosti njegove priljubi ga vitez na toliko, da ga je uzeo sa sobom, kad je kralj Darvo držao veliku obduju (turnir) u Pragu. Etibor nadjača njekoga njemačkoga viteza, te ga s toga kralj imenovà vitezom.

Djeci se ta pripoviedka vrlo dopala. Od kad im je to stari ovčar pripoviedao, postà grad i livada za njih vrlo znamenita.

„A kako se zove babice ono brdo, gdje je ona kapelica?“ pitaše Vilim.

„To je Bušin. Ako — nam Bog zdravlje podieli, ići ćemo tamo, kad bude proštjenje,“ veljaše babica.

„A što se je tamo dogodilo?“ zapita Adelka babicu, koja bi od zore do mrke noći prela i mogla slušati babicu, kad pripovieda.

„Čudo se je tamo dogodilo. Zar neznate što je jednoč Uršika pripoviedala?“

„Neznamo ništa. Pripoviedajte vi, liepo vas molimo“, govorahu djeca, a babica im se nedade dugo moljakati.“

„Sjednite se mirno na klupu i nemojte se preko prozora vješati, jer bi moglo koje pasti i vrat si slomiti.

„Za ovim bregom i šumom jesu sela Turin, Litebor, Zlatina, Mezon i Bušin; prije mnogo vremena bila je to svojina jednoga viteza po imenu Turinskoga, koj stanovaše u svom gradu Turinu. Taj gospodin imadjaše suprugu i jednu kćerku, koja bijaše vrlo krasna djevojka, ali žalibože na veliku žalost svojih roditeljah gluha i niema.“

„Jednoč šetaše se djevojčica po gradu, i pomisli si, da podje u dvor Bušin pogledati, jesu li što god janjci porasli, od kad ih je posljednji put vidjela. — Moram vam kazati, da u ono doba nebijaše ondje ni crkvice, ni sela, nego samo majur, gdje je družina gospodina Turinskoga stanovala i na stado pazila. Okolo na okolo bijaše gusta šuma, a u šumi množina divlje zvjeradi.

Kćerka Turinskoga bijaše više putah u majuru, ali se je uviek svojim otcem vozila; pomisli u svojoj nevinosti, ako bude trčala da će odmah tamo biti. Išla je i trčala kamo su ju oči vodile. Djevojčica mišljaše: jedan je put kao i drugi, a bila je mlada i neumna upravo tako kao i vi. Kad je već dugo na putu bila a još uviek dvora nevidje, bijaše joj čudno pri duši; sad pomisli, što će reći otac i majka, što je otišla iz grada, strah ju obuzimaše i vrati se na trag. Ali kad je čovjek u strahu lahko se i pomete a kamo li ne takovo diete?“

„Djevojčica bludila je amo i tamo, a nevidje ni grada ni dvora. Došla je u gustu mračnu šumu, u kojoj nebijaše staze. Sad poćuti sirota, da je zabasala. Možete si misliti, kako joj bijaše pri duši! — Vam nebi ni za pol tako težko bilo, koji znate govorit i još k tomu čujete, a toga djevojčica nije mogla.“

Što je više amo tamo bježala, tim se sve više smela. Sad poćuti žedju i glad, noge ju ololiše da se jedva na njih držala, ali to sve nebijaše tako grozno, kao što ju je strah i trepet hvatao pred noćju i divljom zvjeradi, a i pomisao što će majka i otac, kako će se oni srditi na nju. U strahu i u suzah stajaše tu iz nenada kod vrela; pohlepno klekne i napije se hladne vode; obazre se oko sebe opazi dvie staze; nije znala, na koju da se

odluči, strah i bludenje učine ju plahom, znala je, da svaki put nevodi kući. Tu se smisli, da je njezina majka, kad je u strahu i u brigi bila, otišla u svoju sobu te se Bogu pomolila, i zato se baci na koljena te moljaše Boga da ju izbave iz šume.

Na jednoč začu čudan zvuk, zvonilo joj to u uših jasnije i jasnije; nezna djevojčica što se je šnjom dogodilo, kakvi su to zvoni; drhtaše i plakaše od straha, htjela je da pobjegne ali gle čuda iz šume po stazi leti ovca, a za njom druga i treća i sve više skoro cielo stado k vrelu. Svaka ovca imadjaše na vratu zvončić, ti zvonci zvoniše a djevojčica ih čula. To su otčeve ovce, a gle i čobanski pas i sam čoban Bartul; djevojka ga zovne i potrči k njemu. Bartul se radovaše, kad je čuo da gospodična čuje i govori, i uze je u naručje i bježiš njom k dvoru, od koga nisu daleko bili. Tamo je bila gospodja Turinskova sva snuždena u žalosti neznajući, kamo joj kćeri tako naglo iz grada nestalo, i nije li joj se što zla dogodilo. Razzaslali su svu družinu, da ju traže i sam otac je otišo, a majka osta u bielom tužnom dvoru. Možete si pomisliti neizmjernu radost materinu, kad vidje Bartula sa svojom kćerkom i još ktomu nju sasvim zdravu. Kad se je i otac povratio i kćerka jim sve pripoviedala, zaklinjaše se roditelji, da će kod vrutka na zahvalnost Bo-

gu crkvicu sazidati. A to i učiniše odmah. Ta crkvica što ju je vidite, ista je, što ju sazidaše, a i vrelo iz koga je djevojka pila, gdje se Bogu molila kad je u ovoj šumi bludila. Djevojka je već dugo dugo umrla a i gospodja Turinskova i gospodin Turinski i Bartul, svi su već davno pomrli a i grad Turin već je razrušen."

Nu kamo su otišle ovce i pas? pitaše Vilim. E pas je crko, stare se ovce sdošle a mlade narasle. A tako to na ovom svietu biva, mila djeco, jedan prodje, drugi dodje.

Djeca svrnu očima u dolinu te opaze u misli viteza na visoku konju i djevojku kako bludi — a gle na jedan put uoče gospodju na krasnom konju, gdje iz šumice jaše uz dolinu gore, a za njom sluga takodjer na konju. Tielo zagrnula je sivom dugom haljinom, na glavi crni šešir, skojega visjaše zelena koprena prikrivajučjoj crnu kosu.

„Babice, babice! gledji eno vitezkinje!"

„E što vam nepada na um, kakova vitezkinja; to je gospodja kneginja," reče babica gledajuć kroz prozor dolje.

Djeci se dade skoro na žao, što ono nije bila vitezkinja.

„Gospodja kneginja ide k nam," poviknu svi kao iz jednoga grla.

„Tko zna koga vi vidite, ta kako bi mogao konj ovamo gore," hoće opet starica.

„U istinu Orland plazi kao mačka, gledaj samo!“ reče Jankica.

„E dajte mi mira, ja neću da gledam, gospoda imadu čudne muhe,“ reče babica te prihvati djecu, da se nevjese na prozorih.

Nebje dugo i kneginja stigne gore; skoći lahko s konja, digne odjeću i unidje u trem.

Babica ustane te ju pozdravi, da počine.

„To je obitelj' Proškova? zapita kneginja, kad je opazila djecu.

„Jest milostiva gospodjo, odgovori babica.

„Ti si sigurno njihova babica?

„Tako je milostiva gospodjo, ja sam mati njihove matere.“

„Mora Vas to jako radovati što su vam nnučad tako zdrava. A slušate li vi babicu? upita kneginja djecu.

Ona neskinu do sada ni očiuh s nje. Ali na ovo njezino pitanje oboriše oči i šaptnu „slušamo.“

Da više putah su dobra; ali što ćemo, nismo ni mi bili bolji,“ odgovori babica,

Kneginja se nasmija; spazivši na klupiku zolič jagodah, zapita, gdje su ih djeca nabrala. Babica opomenè Baricu veleć joj: „Idi djevojko pa ponudi milostivnoj kneginji. Friške su, djeca su ih putem nabrala, može bit će ići milostivoj gospodji u tek. U mojoj mladosti jela sam i ja jagode vrlo rada, ali

od kad mi je moj sin umro ode i volja za jagode.

„A zašto upita ju kneginja, uzev od Barice košić s jagodami.

„To je takov kod nas običaj, milostivna gospodjo! kada materi diete umre, nejede ni trešnjah ni jagodah do Ivana krstitelja. U to vrieme ide Maria majka božja i dieli taj plod medju malu djecu. A neuztegne li se koja mati pa jede što od toga voća, onda veli majka božja: Vidiš moje diete, tebe je malo dopalo, tvoja mati je sve pojela. Zato neće matere da jedu toga voća, a kad se mogu do Ivanja uzdržati, to se mogu onda i poslje Ivanja“ doda babica.

Kneginja držaše medju prsti sladku crvenu jagodu kao što su bila njezina liepa usta, nu kod babičina govora metne ju i proti volji u košaricu veleć: „Ja nemogu sada jesti, a vam djeco nebi ostalo ništa za put.“

„E zato ništa, milostiva gospodjo,“ prihvati brzo Barica vraćajuć košić, samo vi izvolite jesti ili ih uzmite s košićem kući, mi ćemo sebi drugih nabrati.

„Ja primam vaš dar,“ reče kneginja smijući se s djevojkine srdačnosti. Sutra si dodjite po košić u grad a i babicu dovedite sa sobom, jeste li razumjela?“

„Doći ćemo, doći ćemo,“ poviknu djeca upravo onako, kao kad ih je strina u mlin

pozvala. Babica htjede nješto reći, ali joj nebje moguće. Kneginja nakloni joj se lagano, djeci se pak posmiehne i ode. Košić dade slugi, skoči na Orlanda pa je nestane u živi čas medju drvjem kao kakve vile.

„O kako se radujem, što ću u grad ići, progovori Barica; „gospodja kneginja imade liepih slikah, kako mi je otac kazivao.“ A Ivica pleskaše rukama veleć: I papigah imade tamo, koje znadu govoriti. Čekaj čekaj babice, ti ćeš se čuditi!“

Mala Adelka pogleda po sebi, pa hoće babici: „Ali ja neidem u tih haljinah, jel' te?“

„Al za ime božje, ja nepazim na diete. Nu to je liepo što si učinila? „Babica se prekrsti, kad spazi kako djevojče izgledje.

„Ja nisam kriva, Ivan me je bacio, te sam pala u jagode.

„Nu vi ste pravi dobrijani. Što će si gospdja kneginja o vas misliti. Ali sad hajdmo k šumarovim. Ali to vam velim, vi dječki ako nebudete mirni, neću vas već nikad sa sobom uzeti.“

„Mi ćemo biti dobri babice kao jaganci,“ hoće oni na to.

„Nu viditi ćemo,“ reče babica, te se zaputi s djecom kraćim putem k šumaru.

Za kratko vrieme spaze medju drvjem

bieli dvorac i šumarovu kuću pred sobom. Pred kućom širila se je ogradjena zelena ledina, po kojoj su liepi kostanji posadjeni bili; pod njom ponamješteno njekoliko klupah i stolovah.

Po travi šetahu se pauni, o kojih je babica pripoviedala, da imaju perje kao angjeli, glas kao djavao, i korak kao tati; stado morskih liepih kokošiuh, koje čim su kakov glas začule razprše se kao plieva. Pred pragom ležaše liepa srna sa crljenom navratnicom. Kad su gosti nadošli poskoče psi, nu jedva što ih djeca zazovnu, uzmu veselo lajati i oko njih skakati, skoro da ih nisu od radosti na zemlju oborili. Ali srna doskače na poziv Adelkin pa gledaše djevojčicu tako milo svojim liepim modrim okom, kao da je htjela reći: „Ti si ona, koja meni dobre zalogaje daje, dobro mi došla!“ Adelka kao da je znala želje nieme zvjerine, jer brzo posegne u žep, izvadi komadić žemičke i dade joj, koji ova odmah pojede, pa onda poleti za djetetom.

„Ej do bjesa, što radite vi nestašna djeco,“ oglasi se njetko „i za čas izadje iz kuće šumar, u zelenom kaputu i domaćoj kapi.“

„E to su mi mili gosti“, reče uočiv babicu; dobro mi došli; samo — napried. Hektore, Diano, Amino odnašajte se, ta čovjek nečuje svoju vlastitu rieč,“ izbrekne se na pse.

Babica unidje u kuću. Ulaz bijaše uriešen jelenskimi rogovi, po stieni visjahu puške ali tako visoko, da djeca nisu mogla do njih, a nisu bile ni nabite. Ali babica se ipak veoma bojala pušakah makar i nebile nabite, i kad bi joj se šumar rugao, veljaše mu: „Tko zna što se komu može dogoditi, vrag nikad nespava!“ —

„Pravo imate, reče šumar, ako Bog hoće može i motika odapeti.“

Nu babica mu rado oprosti što ju je kadi kad dražio, samo kad nije pred njom Boga psovao i kleo; toga nije mogla ni pod živu glavu slušati, odmah bi si uši začepila; „Nu čemu je to, zar nemogu ta brbljava usta šutiti — čovjek bi vas morao poškropiti svetom vodom.“ Šumar je babicu ljubio, zato se je čuvao pred njom, da mu djavo na jezik nedodje koji mu se je i nehotice, kako on veljaše, u rieč uplitao.

„A gdje je kuma?“ zapita babica neopaziv u sobi nikoga. Samo sjedite, ja ću ju odmah zovnuti, znate da je ona kao kvočka vazda medj piliči,“ reče šumar, te ode da si ženu dozovne

Dječaci pridjoše ko ormaru, u kojem je oružje i lovački noži svietlio, a djevojčice se igraše sa srnom, koja je za njima u sobu došla; babica je s jednim pogledom opazila red i čistoću, koja u sobi vladaše. „To je

istina", reče, došao čovjek u petak ili svetak, uvjek je čisto kao u staklu," a kad zapazi svežanj prediva na klupi, dodje bliže te ga uzme pregledavati.

U taj par otvore se vrata, u sobu stupi jedna mlada šumarica, u kućnoj odjeći i bielom kapom na glavi; u naručju joj plavokoso djevojče. Srdačno pozdravi babicu i djecu, na licu si joj mogao čitati, kako je vesela, što su došli toli mili joj gosti. Najprije poče se izpričivati, da je platno polievala, pa je s toga tako sve u neredu. „Veoma se radujem, ljetos biti će mi platno bielo kao snieg" govoraše šumarica.

„Nu tu se vidi, tko je marljiv!" reče babica, „jedan komad bielite, a evo tu već leži predivo za tkalca. To će biti platno čvrsto kao kver pergamen. Samo ako vam dobro načini i ako nekrade; jeste li zadovoljni s vašim tkalcem.

„E to znate, mila babico, da svaki krade," odgovori šumarica.

„Oj vi žene, ja bih rado viditi tkalca, koji bi vas mogao prevariti, ta vi svaku nit deset putah prebrojite," reče smijući se šumar. „Molim sjednite," opomene babicu, koja se nehtjede ni maknuti od prediva.

„Ta ima vremena," odgovori babica, uzev za ruku malu Ankicu, koju je šumarica na klup posadila, da neopadne; jer još nije mogla hoditi.

Kako je šumarica otišla, pojave se na pragu dva opaljena dječaka jedan, plavokos kao i majka, a drugi crnomanjast kao otac. Bili su već s materom došli, ali kad se mati pusti s babicom u razgovor, neznajuć što bi djeci rekli, začeše se stiditi i sakrivati za materinu suknju.

„Što vi nevaljalci, zar ste se to naučili, da se, kad tko dodje, sakrivate za mater, mjesto da goste pozdravite," zače ih otac psovati, da ste mi umah pozdravili babicu.

To dječaci s mjesta i učine, pruže babici ruke a ona njim jabuke. „Eto vam pa se hajte igrati, a drugi put se nemojte stiditi," reče, nepristoji se za dječake, da se sakrivaju za majkinu suknju." Djeca obore oči poškiljce ipak izpod oka na jabuke.

„A sad ajd' van," hoće otac; „pokažite djeci sovu, dajte im šojku, koju sam danas ustrelio; pokažite jim mlade cucince i gnjetle.

Ali da mi živadi neraztjerate kao jastrebi, inače ću vam —

Taj dodatak nisu čula djeca, jer pobjegnu brže na vrat na nos van kroz vrata.

„Eh lude mi djece," reče smijući se šumar, vidilo mu se je na licu, da nije zadovoljan.

„Djeca su djeca, mlada krv nemože mirovati!" reče babica.

„Samo da nisu dječaci tako divlji. Ali ovako, vjerujte mi babice, cieli božji dan živim u strahu. Ta dječaria penje se po drveću, skače, koprca se, dere odjeću i radi koješta da je žalostno o tom više i pripoviedati. Hvala Bogu, što imam tako dobru djevojčicu, ta je dobra kao dobar dan."

„Ali što ćete kumice kći naliči obično materi a sin otcu," doda babica.

Gazdarica dade smijuć se kćerku suprugu samo za njekoliko trenutakah, kako veljaše, dok samo nješto za jesti donese.

„Dobra žena" reče šumar „viečna škoda što se toliko za djecu briguje, da se neubiju, a što će dječak ako nije živ i vatren?"

„Vaša strogost neškodi, kume kad bi jim čovjek dopustio da rade što hoće prevrnuli bi i cielom kućom," primjetne baka.

Za kratak čas povrati se u sobu gazdarica s punima rukama. Na hrastovom stolu protegnula bieli stolnjak, po njem poredala tanjure, pometala noževe s koricami od biela roga Po stolu je smjestila jagode, kolače, kruha, med, maslac, itd.

Gazdarica uzme babici vreteno iz rukuh veleć: „Okanite se predje babice, pa si odrežite te založite. Uzmite kruha pa naličite gore maslaca. Kolači nisu baš najbolji, ja sam ih danas spekla na brzu ruku; nu tko je gladan, njemu će jamačno ići u slast. Znam

da vi nejedete jagodah; nu tim radje djeca, osobito ako se s korupom (vrhnjem) poliju." Ovako je šumarica nagovarala i nudila sad ovoga sad onoga da jede, uz to je rezala poveće križke kruha, naličila ih maslacom, ili polijala medom. Babica udari se u čelo kao da se nječemu dosjetila, te reče: „Ah moje stare nepametljive glave. Eto nisam se ni domislila, da vam pripoviedam, kako sam se sa kneginjom na triemu razgovarala."

„Ta nije se tomu ni čuditi, ova djeca moraju čovjeka svojom krikom i vikom zaglušiti," doda šumarica te umoli babicu, da nenastavi pripoviedke, dok se ona s djecom nepovrati.

Djeca su za toga skakala kojekuda. Ná pred idjahu dječaci Franjo i Bartol tumačeć im sve, što su gdje vidjeli. Svi stajahu pred kućom, mala Amina pokazivaše tu svoju vještinu, dočim je skakala i stvari što su joj pobacali, u zubijuh natrag donašala. Na to pozove mati sve skupa da idu užinati. Djeca umah skoče te odu za njom. „Sjednite liepo pod drvo pa se nemojte zaprljati" opominjaše ih mati davajuć im jesti. Djeca posjednu a oko njih ponamjestiše se psi.

Kad je došla šumarica umoli babicu, da pripovjeda o gospodji kneginji, a babica pripoviedaše rieč po rieč, kako se je na triemu dogodilo.

„I opet kažem, ona ima dobro srce,“ reče šumarica. „Kámo god dodje svigdje pita, što rade djeca, a malu Ankicu poljubi u čelo. Tko ljubi djecu mora, da je dobar čovjek. No nju je družina razvikala, da je jako zločesta.

„Čini djavlu dobro, a on će te nagraditi paklom,“ oglasi se babica.

„Tako tako babice,“ doda šumar, „ta poslovica je živa istina. To je moja stara rieč, nam nebi bilo treba bolje gospodje, samo da neima onih neváljancah oko nje.

A i sbilja ta družina nevalja ni piši vaboba, i Bogu samo dane krade. Kada ja sve, što u svietu biva, promotrim, pomislim često: Toliko i toliko gromovah u vas. Nije li to žalostno, da ovakov protuh i neznalica, koji nije ništa na svietu učio, koji nije ništa drugo, nego da stoji za koli kao lipov, Bog, da čuči u sobi; pa takov bere plaću kao i ja; pače njega više ciene nego mene, koji moram po kiši i blatu, sniegu i zimi po šumah, gaziti, danju i noćju stati se, hrvati i za sve jamčiti, za sve brinuti. Neimam se na što tužiti, ja sam zadovoljan, ali kad mi dodje ovakov nevaljalac, te mi uzme pred njom brčkati, tad bi ga imao volju svojim nožem — ali čemu da se srdim?“ Šumar uzme vrč te se napije.

„A znade li ta gospodja sve, što se radi, i zašto se tko neohrabri, te joj nekaže, gdje mu se krivica čini?“ zapita babica.

„E do biesa, tko će se rado opeći? Ja govorim češće s njom ob ovom i onom, mogao bi joj sve kazati, ali si mislim: Šuti Franjo, da nebi i na te došlo, jer mi i onako nebi vjerovala, pitala bi i više, a onda je sve s bogom, jer te sve skupa drži jedna ruka, pa se nerazdružuju tako lasno. Govorah s njom pred njekoliko danah, kad se je po šumi šetala s onim stranim knezom, koji ovdje živje. Sastaše negdje Viktoriju, koje se kneginja jako plaši, te me zapitaju za nju; ja im odgovorih, da je poludila, ali inače nikomu ništa zla nečini.

„A što reče ona na to?“ zapita babica.

„Sjela je u travu, knez do njezinih noguh, pa meni zapoviedi, da sjednem k njim, pa da im pripoviedam o Viktoriji, kako se je dogodilo, da je s uma sašla.

„A ti si to rado i učinio, zar ne?“ hoće na to smijući se šumarica.

„Ali si ti ženo čudna, ta tko nebi tako liepoj gospodji rado čim poslužio. A naša kneginja, ako i nije baš više tako mlada, za to je ipak vrlo krasna gospodja.

Nepreosta mi dakle drugo, nego da pripoviedam.“

„Nu vi ste mi liepa ptica, kume, već dvie godine, što sám ovdje uviek mi obećavate, da ćete mi obširnije pripoviedati, kako se je to s Viktorijom dogodilo, a ja još dan danas ništa pravo neznam. Dakako ja nisam liepa gospodja, zapoviedati vam nemogu, pa zato neću valjda nikada ništa saznati, zar ne?“

„O babice, vi ste mi milija nego najljepša gospodja na svietu, i ako izvoljite, ja ću vam tu povjest odmah kazivati.

„O ako samo vi kume hoćete, ja sam pripravna slušati,“ odvrati starica. Pa ako je kumi pravo, ja ću vas za rieč držati. Ta stari ljudi su kao i djeca, a djeca rado pripovjesti slušaju, to vi dobro znate.“

„Ja nisam još stara, ali ipak rado slušam. Zato pripoviedaj supruže, liepo ćeš nam vrieme pokratiti,“ reče šumarica.

„Majkice, majkice, daj nam kruha, neimamo ga više ni mrvice“, zaprosi Bartul, stojeć na vratih.

„Ta nije moguće, da su ta djeca gladna“, primjetne babica.

„Polovicu su pojeli, a polovicu porazbacali cuckom, srnam i koje kuda, to vam je uviek tako. O ja nisam podobna

napeći samoga kruha,“ hoće šumarica režuć iz nova kruha. Šumar napuni si lulu.

„I moj pokojni, Bog mu dao duši lahko, običavao je, prije nego li zače pripoviedati, napuniti si lulu.“ Kod tih riečih oblije babicu njeki žar blažene uspomene prošlih danah.

„Ta ja neznam, je li koj mužkarac, koji sebi te navade imao“, reče šumarica.

„A ti se nemoj držati, kao da ti to nije po volji,“ ta ti mi sama nosiš duhana,“ reče šumar zapaljujuć si lulu.

„E što možemo činiti; ta ako želimo samo mio pogled od vas izmamiti, moramo vam što jače ugadjati,“ odvrati šumarica, sjednuv s kolovratom uz babicu.

Nu jeste li gotove? slušajte dakle.“ Ovo rekav šumar, odbije dva tri dima u zrak, prekrsti noge, nasloni se na stolac, pa zače ovako pripoviedati.

VI.

Viktoria je kći seljaka iz Žrnova.

Njezini su roditelji već odavna pomrli, ali brat i sestra živu još i danas. Pred petnajest godinah bijaše Viktoria krasna djevojka; daleko i široko nebje joj druge. Vitka kao jela, marljiva kao pčela, nitko si nije mogao bolje žene željeti. Da takova djevojka pa

k tomu još i baštinica liepa imetka neostane nepoznata, to se razumje.

O Viktoriji govorilo se je po cieloj okolici, prosci su jedan za drugim dolazili i odlazili. Otcu i materi mnogi se je i dopao, ovaj ili onaj bijaše dobar gospodar te bi Viktoria u toplo došla, govorahu često medju sobom, ali djevojka nehtjede o tom ni čuti, ona je samo onoga liepo gledala, koji je umio najbolje plesati.

„Više putah se ipak starac otac razsrdi, što mu kći svakoga prosca odbija, s toga navali na nju zahtievajuć, da se odluči za ovoga ili onoga, inače da će joj on sam izabrati zaručnika, te ju prisiliti da ga uzme.

Djevojka udarila bi takovom prilikom u plač i jadikovanje moleć otca, da ju netjera iz kuće, da još nije ništa izgubljeno, buduć joj je istom dvadeset godinah; svieta se nije još naužila, a Bog zna, koga će dobiti i kako će onda biti. Otac ljubio je djevojku neizmjerno, pa začuv to jadikovanje, pogleda ju u krasno lice, misleć: imaš pravo, još ti je dosta vremena, ti ćeš dobiti uviek dosta prosilacah.“ Ali ljudi uzmu to inače tumačiti, oni govorahu: Viktorija je ohola, valjda čeka, dok kočija dodje po nju, proricajuć; ta ponositost biti će ponižena, izbirač nadje uviek otirač.

„U ono doba ležahu vojnici lovci u selu. Jedan momak te lovačke čete prihadjao je

uviek za Viktoriom, kamo ona tamo i on, ako ona u crkvu a to za stalno i on za njom, a mjesto da na oltar gleda, gledao je nju. Ako ona po travu, on ju je sljedio, kamo god je išla ili gdjegod je stala, svikamo ju je pratio kao sjena. Ljudi govorahu da je poludio. Kad je Viktorija medju svoje drugarice došla i o njem se razgovarale, rekla bi da se čudi, što taj vojnik za njom hoda! Ma negovori ništa kao da je niem. Ja se ga bojim. Kad ćutim da mi je gdje blizo, čini mi se kao da njetko po meni gmiže, a kad me gleda, vrti mi se u glavi, kao da me omiljavica hvata.

„Oj te oči te oči, one kažu, da neće biti ništa dobra, noćju se jače sviete; i te crne obrve, koje nad njima tretpe kao gavranova krila u sredinu se stiču te jasno pokazuju, da su pogibelnje. Njeki ga sažaljuju veleć: moj Bože, tko je kriv za mane, kojimi se rodi. Pa takove oči imadu vlast samo nad njekojimi ljudmi, svakomu nisu pogibeljne.“ Koliko god je putah pogledao djecu, prestraše; se susjedke, dotrče brže bolje da ih otru bielim rubcem, a ako je koje diete u selu obolelo, već govorahu, ureko ga je crni lovac. Napokon se priučiše mrkomu licu njegovu pa če bijaše djevojakah, koje su javno govorile, da nije toliko ni ružan, koliko je neprijazan i neudvoran. A u obće držahu ga za čovjeka čudnovata, o kom nitko nije znao odakle i što

je; može biti ni nije čovjek, valjalo bi pred njim križ načiniti i reći: Bog s nami, nečastivomu dalje kuća od nas.“ Niti on kada pleše, niti govori, niti pjeva; ali okanimo se razgovara o njem. Nitko da ga više nespomene. Ali k čemu to sve? lahko je njim reći šutimo o njem, ali Viktorija imadjaše š njim cieli pakao. Već joj bje dosadilo izlaziti, nije išla nikada osim kamo je morala, nebi li se ugnula očima, koje su ju svuda pratile. Već nije marila za svirku ni za ples, jer je u sobi iz kuta virilo na nju mrko lice, niti na prelo nije htjela više ići, jer je za stalno znala, da je crni onaj lovac bud u sobi, bud pod prozorom. Siroti djevojki zapne rieč u grlu te nije mogla nikako progovoriti, njeka tajna groza prihvati ju uviek. Svaki je opazivao na njoj znatnu promjenu, ali nikomu nepade na um, da bi mogao lovac tomu uzrok biti, jer su ga svi držali za luda, misleć: Viktoria mu dozvoljava, da oko nje hode; jer si inače nemože pomoći. Jednoč reče Viktoria svojim drugaricam: „Vjerujte mi djevojke, da dodje sada ma kakov prosilac, ja bi ga uzela, bio on bogat ili siromah, liep ili ružan, to bi mi sve jedno bilo, samo ako bi bio stranac.

„Što ti pada na um? Zar neživiš kod kuće u miru i slogi, da ti se je tako u glavi uzburkalo, ili ti se valjda nedopada više medj nami? govorahu djevojke.

Nemojte toga o meni misliti, jadikovaše plačuća djevojka. Ali ja nemogu više podnositi, dok je taj crni vojnik ovdje. Vi nemožete misliti koliko me taj dosadni čovjek muči i jedi. Ja nemogu više mirno niti spavat niti molit, svuda me njegove oči progone.

„Ali zašto mu nezabraniš, da za tobom nehoda, zašto mu nerečeš, da ga netrpiš, da ga prezireš, da ga nemožeš živa vidjeti?“ primjetnu opet djevojke.

„A zar nisam toga učinila? Još nikada nisam š njim govorila; a kako da ga nagovorim, kad me svikamo kao sjena sliedi; ali ja sam mu poručila kroz njegove drugove.

„A on te neposluhne?“

„Da kako da ne; glasnikom reče, da njemu nitko neima zapoviedati, on može ići kamo hoće i komu hoće. U ostalom da mi nije još izjavio svoje ljubavi, i zato da mu netrebam poručivati, da ga netrpim.

„O vidite vi grubiana, koliko on sebe cieni? Nu mi mu se moramo osvetiti“, rekoše gnjevom uzavriele djevojke.

„Nemojte, molim vas, na osvetu ni misliti, mogao bi vam što god učiniti“, opomenu Viktorija djevojke.

„Trice, što nam može učiniti. Tu bi mogao istom onda, kad bi imao štogod našega na sebi, a toga mu za stalno neće ni jedna od nas dati, a mi od njega nećemo takodjer

ništa uzeti, pa čemu onda taj strah? — Ti se Viktoria ništa neboj, mi ćemo od sada svikamo stobom, te ćemo ipak jedanput toga djavla izplatiti."

Ali Viktoriju neosmjele te djevojačke rieči, plaho oko sebe gledajuć, uzdahne: „O da me dobri Bog izbavi samo ovoga križa."

Što je Viktorija djevojkam povjerila, neosta tajna; pročulo se je to daleko i široko ćak do bližnjega sela.

Njekoliko danah za tim dodje jedan čovjek iz bližnjega sela u dvor Viktorinoga otca. Govorio je o ovom i o onom a najposlje s istinom na polje, i reče da bi njegov susjed rada sina oženiti i to s Viktorijom, izabra njega za snuboka i posla ga, da se razpita, je li slobodno doći djevojku zaručiti.

„Čekajte malo, ja ću Viktoriju pitati, neka vam sama kaže, što hoće; a što se mene tiče, ja poznam Šimunovića i njegova Antuna te nebi imao ništa proti tomu; a imadu i liepo gospodarstvo. „Ovo rekav snuboku ode kćeri, da se š njom porazgovori.

"Čuvši Viktoria što i kako je, reče bez ikakova razmišljanja, da dodju!

Otac začudiv se toj nenadnoj odluki, zapita ju, poznaje li ona Antuna, da jim nebi bio trud u zalud; ali Viktoria osta kod svoje iz-

reke veleć, da ona Antuna dobro poznaje i da je on vrli mladić.

„Ja se veoma radujem," reče otac, nu u ostalom kako si prostreš, tako ćeš spavati. Dakle u ime božje neka dodju.

Dočim se je otac k snuboku povratio, dodje majka k Viktoriji, prekriži ju i čestita joj.

„A što me najviše veseli," reče majka, to je, da neideš ni k svekrvi niti k snahi, biti ćeš sama gazdaricom."

„O majko" ja bi ga uzela, pa makar bi baš i dvie svekrve imao, reče Viktoria.

„Nu stim bolje da se tako ljubite."

„O ne majko, ja bi i svakomu drugomu mladiću to učinila."

„Ali što tako u vjetar govoriš, ta koliko ih je bilo, a ti nisi htjela ni jednoga da uzmeš."

„E onda, onda nije hodao za mnom onaj vojnik svojima zlobnima očima," prišapne Vjktorija

„Ti nisi pri pameti, sto govoriš o vojniku, što on na te spada, on neka hoda za kim hoće, pa da on tebe iz kuće izćera?"

„Da majko, da on je kriv žalosti, koja me muči, neimam više nigdje mira ni pokoja," govoraše plačuća djevojka.

„A zašto mi toga nisi prije kazala, bila bi išla s tobom do kume kovačice, ona zna po-

moći proti takovim stvarim; no čekaj, idemo k njoj,“ doda utješivo majka.

Drugi dan podju obadvie do kovačice. Ta je znala više nego ostali; ako je komu što ukradjeno, ako je tko koga urekao, ili ako krava nebi mlieka dala, tomu svemu umiela je kovačica pomoći. Viktorija joj sve potanko izpripovieda.

„Ali nisi nikad š njim govorila, baš nijedne rieči?“ zapita ju kovačica.

„Mà baš ni slova.“

Nije ti ništa dao, niti poslao kroz druge vojnike za jesti, ni jabuke a'ni kolačah.?“

„O ne kumo; vojnici se nedruže š njime on je ponosit i giždav, bježi svigdje ljudska družtva, tako se kod nas o njem pripovieda.

„Nu to je pravi djavo,“ reče kovačica; ali se ti ništa neboj Viktorijo, ja ću tebi već pomoći, za sad nije još tako zlo. Sutra ću ti nješto donieti a to ćeš morati uviek kod sebe nositi. I jutrom, kada ideš iz sobe, nezaboravi nikada poškropiti se svetom vodom, i reći: Bog sa mnom djavo od mene! Kada ideš na polje, negledaj oko sebe ni za sobom, pa ako bi te vojnik baš i nagovorio, ti neslušaj što govori, makar baš govorio kao angjeo. Jer on može i samim glasom začarati, radje si uši začepi. Dobro si to zapa-

meti. Nebude li ti bolje, onda moramo što drugo kušati, samo dodji k meni!“

Viktorija ode veselija nego je došla u nadi, da će joj opet biti lahko i dobro kao i prije. Drugi dan donese joj kovačica nješto u crvenoj krpi zašito i objesi o vrat naloživ joj, da toga nesmije s vrata skinuti ni ikomu pokazati. Pod večer, kad je išla travu žeti, znala je, da njetko kod debla stoji, poćutila bi, kako joj krv u lice udara, sama bi sebe bahatila te se ni jedanput neogledje. Kad je s poslom gotova bila pohiti kući kao da za njom gori. Treći dan bila je nedjelja. Majka je pekla kolače, otac pozvao je za poslje podne gospodina učitelja i njekoliko starih prijateljah iz susjedstva a po selu govorahu: Danas će biti kod Mikešovih zaruke.

Poslje dodju u kuću tri muža, svečano zaodjevena; dva imadjahu rožmarin na rukuh. Kuće gazda dočeka ih na pragu, a družina ih pozdravi riečmi: Bog vam dao sreću.

„Bože daj,“ odgovori pratilac za otca i sina.

„Zaručnik stupi najzadnji preko praga; vani se čuje glas ženah: Snažan je momak taj Antun, glavu nosi visoko kao jelen, a kako krasnu ima kitu rožmarina na ruci, gdje ju je samo kupio?“ ali bje čuti zlobne glasove: lahko je tomu nositi visoko glavu, koji uzimlje najljepšu u selu djevojku, najbolju ple-

sačicu, dobru i bogatu gospodaricu, liepo je njemu!“ Tako mišljahu u selu mnogi roditelji, koje je malo i srdilo, da je Viktorija upravo stranoga izabrala: zar joj nije ovaj ili onaj dobar bio, zašto ta sila i te muhe, i još koješta prigovarahu, kako to obično u ovakih okolnostih biva.

Na večer su bile zaruke svršene. Učitelj sastavi bračni ugovor, roditelji i svjedoci podpisaše ga, staviv tri križa mjesto imenah, koje je kum morao podpisati. Viktorija dade Antunu ruku veleć mu, da će za tri nedjelje biti mu suprugom. Drugi dan dodju drugarice, da joj čestitaju. Kad je Viktorija kroz selo išla, pozdravljahu ju svi: Bog ti dao sreću zaručnice! ali kad dodju momci k njoj govorahu: škoda te je, zašto nas ostavljaš? „zašto to činiš Viktorijo?“ a tad joj dodjoše suze u oči.

Njekoliko danah bijaše Viktorija sasvim vesela; kad je išla van iz sela, nije se tako plašila kao prije, dok nije bila zaručena i dok nije imala od kovačice trave.

Sada joj se činilo kao da ju je sav strah minuo, hvalila je Bogu i kovačici, koja joj je tako dobro učinila. Ali to veselje netrajaše dugo.

Jedne večeri sjedjaše Viktorija sa zaručnikom u bašći razgovarajuć se o budućnosti i piru, najedan put pogleda Viktorija na bliž-

nji grm, ruka joj zadrhta. „Što ti je?“ zapita ju zaručnik.

„Pogledaj onamo medj lišće nevidiš li tamo ništa? šaptne Viktorija.“

Zaručnik pogleda onamo: „Ja ništa nevidim, a što si ti vidjela?“

„Činilo mi se je, kao da nas gleda crni vojnik,“ reče tihano djevojka.

„Nu čekaj, tomu moramo konac učiniti,“ hoće Antun, skoči, pregledava svuda, ali uzalud, nikoga neopazi. „Ja mu toga neću oprostiti, ako bude i na dalje za tobom hodao.“

„Nepuštaj se š njim u nikakve prepirke, molim te Antune. I sam je otac nastojao te nebi bio žalio štogod potrošiti, samo da ga častnik udalji od ovuda; ali mu on odgovori, da toga nemože učiniti, kad bi i htjeo; nu, reče, da tomu nije ništa, ako momak u djevojku gleda. Otac je čuo od drugih vojnikah, da je taj momak visokoga roda, te se sam dao upisati u vojnike, a može izstupiti kad hoće. Tu bi ti mogao nasjesti, da s takovim što počmeš; vojnik je vojnik, pusti ga u miru.“

Od toga doba nastanu za Viktoriju opet nemirni dani; ma je baš sve čvršće pritiskavala na srce dar kovačice, jer kad su one nesretne oči blizu bile, stalo joj srce sve to jače kucati. Viktorija podje opet do kovačice.

„Ja neznam što je to?“ jadikovaše Viktorija, „to je upravo kazna božja, koju je na me poslao; ništa nepomaže ja sam vas u svem točno slušala, ali opet nikakve koristi.“

„Pusti djevojko, ja ću mu dati potjeru pa bio on upravo sam antikrst. Samo moram dvie stvari od njega imati; ti se ga medjutim čuvaj što više možeš, moli se angjelu čuvaru za duše u očištilištu, za koje nitko nemoli, ako koju izbaviš, ona će se za te zauzeti.“

„To je baš ono, što me muči, ja nemogu više mirno ni moliti,“ reçe plačuća djevojka.

„Vidiš, vidiš djevojko, zašto si to tako daleko tjerala, laglje bi bilo, dok nije toliku moć imao. Nu ako Bog da, riešiti ćemo se toga djavola.“

Viktorija sabra sve svoje sile, da se skrušeno pomoli Bogu i kad bi joj misli kamo drugamo htjele, pomisli odmah na muke Isusove na Mariju majku božju, da ju rieše te zle vlasti tudje.

Čuvala se je dan dva; ali trećega dana podje, na najdalje polje po djetelinu; slugi reče da se popašti za njom doći. da će se ona žetvom žuriti. Išla je tamo lahkim korakom, kao srna; ljudi se diviše nad njom veleć: ala je liepa. Tamo je tako išla a

kući ju dovezoše na djetelini bliedu i ranjenu. Noga joj bijaše ovezana bielom tankom maramom, moradoše ju s kolah odnesti u kuću.

„O mati božja što se je dogodilo djevojko? zacvili jadna njezina majka."

„Ubola sam se na trn, pa sam pala u nesviest i molim vas odnesite me u sobu, da legnem."

Položiše ju na krevet; otac odbježi po kovačicu. Ona dodje brzo kao na konju, a š njom hrpa nezvanih kumah, kako to obično biva. Jedna savjetuje ovo, druga ono, kovačica nedade se pobuniti, ona joj neprestano metala na oteklu nogu korunovu vodu. Zatim odpravi sve iz sobe veleć, da će sama kod Viktorije bditi, a u stalom da će do skora sve dobro biti.

„Ali djevojko kako se je to slučilo, jesi li se poplašila? A tko ti zaveza nogu ovom bielom tankom maramom? koju sam radje sakrila, da ju ove babe nevide," pitaše ju opazno kovačica.

„A kamo ste ju metnuli, kumo?" upita naglo Viktorija.

„Imaš ju pod jastukom.

„Viktorija posegne za maramom, razgledava kaplje krvi, pregledavaše vezeno ime, njoj sasvim nepoznato. Uz to joj se lice svaki čas mienjalo, časom postade bliedo, časom crveno.

„Djevojko, djevojko, ti mi se nimalo nedopadaš, ja neznam, što da o tebi mislim.“

„Mislite, da me je Bog ostavio, i da sam izgubljena za uviek; zar da mi neima više pomoći?“

Možebiti. Ima vručicu pa fantazira, pomisli kuma pipajuć joj ko led mrzlo lice, a i ruke joj bijahu ledene; samo oči sjevahu vatrom, kad je gledala na maramu, koju objeručke uhvati: „Čujte, kumo, ali nekažite nikomu, sve ću vam kazati. Dva dana nisam ga vidila, vi već znate, koga ja mislim — ali danas, danas već me od zore nješto tjeralo, da idem po djetelinu, kao da bi mi to tko prišaptivao, da ću ga vidjeti.

Ja dobro znadoh, da je to napast, koja me muči, jer on običava ondje sjediti pod drvom. Nu meni nebje mira, dok nisam uzela srp i ponjavu za travu. Idući onamo, govoraše mi nješto, da sama proti sebi griešim, ali u ušiuh šaptaše mi nješto: hodi samo hodi po djetelinu, tko zna, je li tamo, pa česa da se bojiš, ta Tomo doći će za tobom.“

Tako me protjera nješto na polje. Pogledav k deblu, neopazih nikoga. Nu kad ga neima onda je sve dobro, pomislih, uzimajuć srp, da žanjem. Tu mi pade na um, da prokušam svoju sreću, da potražim četveroperku djetelinu. Ako nadjem, mišljah, biti ću sretna s Antunom! Tražih i gledah, da mi skoro

oči neiskočiše", ali ništa nenadjoh. Pomislim, da pogledam na stranu, ali koga opazim? crnoga vojnika. Brzo se obratim, ali u isti hip ubodem se na trn, koji je na putu ležao, i tako si ranih nogu. Nisam vikala, ali me strašno zaboli cielo tielo, i onesvieštena šruših se na zemlju. Kao u snu osjetih, da me je njetko u naručaj uzeo i odnio. Strašna bol povrati mi sviest. Kod potoka klečaše vojnik močeć maramu u vodu te mi š njom nogu vezaše. Sad pomislih: O svemogući Bože, što to sa mnom biva, sad već nemožeš izbjeći tim očima. Najbolje je da negledaš u nje! Bol me je dosta mučila, skoro sam opet onesviestila se; ali ga opet pogledam. Metnuvši mi svoju ruku na čelo, primi me zaruku, kao da me je smrzao led primio — ali ja niti slovca. Sad me pusti i zače me s vodom po licu škropiti, digne mi glavu; što mi sad preosta, nego da otvorim oči. Ali što je to bilo, kad on zače govoriti? pravo rekoste vi kumo, da njegov glas već začara: neprestano mi zvuči njegov glas i rieči, od kad mi reče, da me ljubi, i da sam ja njegova sreća i njegov raj."

„Kakove su to griešne rieči; to se vidi tu su djavolske spletke, kojemu bi čovjeku takove rieči na um pale! — Nesretna djevojko, kamo si mislila, da si mu vjerovala," jadikovaše kuma.

„O Bože kako da mu nevjerujete, kad vam kaže, da vas ljubi!“

„To su samo puste reči, s kojim te hoće da zavede i da ti pamet smete.“

„To sam mu i ja rekla, ali on mi se zaklinjao dušom i Bogom, da me ljubi već od ona doba, kad me je prvi put vidio, i da samo zato nehtje sa mnom govoriti; jer bi me sa svojom sudbinom svezao, koja ga nemilo svuda i svakamo progoni, i nigdje mu neda da bude sretan. O ja već i sama neznam, što je govorio, bilo mi je za plakat. Ja mu uzvjerovah sve, rekoh mu, da sam se ga plašila i da sam s puka straha zaručnicom postala, kazah mu da nosim na srcu ..., a kad je zahtjevao da mu taj amanet dadem, pružih mu ga.“

„O moj spasitelju!“ zajauče kovačica, „o ona mu dade posvećenu .... stvar, koju je na svom tielu stopila. Nu ti si već sasvim u njegovoj vlasti te ni sam Bog neće htjeti više te iz njegovih pandjah izbaviti, on te je svu začarao.“

„Ali on reče, da je to čar ljubavi, a da na drugi nevjerujem,“ veli Viktorija.

„Jest, jest, oni kažu, da je to ljubav: nu ja bih jim mogla kazat, što je ljubav, ali sad je već kasno, što si ti učinila; on te je začarao, morat će ti krv iz tiela sisati, i tako te u-

biti a tvoja duša i poslje smrti neće mira imati. O kako si mogla sretnom biti!

Viktorija se uplaši usljed kuminih riečih, nu za njekoliko trenutakah odvrati: „Sve je badava, ja idem k njemu, pa makar me baš u pakao vodio. Sve je uzalud. Pokrite me, mene zebe," reče za mali čas.

„Kuma nameće blazinah na nju, koliko je god mogla, ali Viktoriju je još uviek zeblo ona neprogovori ni riečice.

Kovačica ljubljaše iz svega srca Viktoriju, pa ako se je i srdila na nju, što je dala škapular iz rukuh, to ju je ipak sudbina djevojke, o kojoj mišljaše da je propala, veoma ožalostila. Ona nereče ni rieči nikomu o svem onom, što joj je Viktoria pripoviedala.

Viktorija ležaše od toga dana kao mrtva. Negovoraše ni rieči, samo u snu kad i kad nerazumljive rieči; nije ništa zahtievala, niti se na ikoga obazirala. Kovačica se ni nemaknù od nje, sav svoj trud i um uloži u to, da djevojci ikoliko pomogne. Nu sve u tutanj, roditelji svaki dan sve žalostniji a vjerenik njezin odlazio je od nje svakim danom sve tužniji. Kovačica kimaše glavom, te mišljaše:

„Tu nije čist posao, kako bi inače bilo, da njoj nepomogne nijedno sredstvo, koje je već tolikim pomoglo. Onaj vojnik morao ju je občiniti, drugčije nije." Ovo si mislila da-

nju i noćju, a kada je jednom u noći slučajno kroz prozor iz svoje komore pogledala, te spazi čovjeka pod drvetom stojećega, zaogrnutog kabanicom, kojega prama njoj obrnute oči sjajahu kao dva živa uglena — barem se je zaklinjala da je on bio — osvjedoči se, da ju slutnje nisu prevarile.

S toga se veoma obveseli, kad joj njekoga dana Mikeš prijavi, da su lovci dobili nalog, da idu dalje. „Što se mene tiče, mogli bi ovdje svi ostati, nu što jedan odlazi milije mi je, nego tko bi mi dao sto forintih. Taj je prava nesreća za nas. Meni se čini, od kako je on kod nas, Viktorija već nije što je prije bila, on ju je morao občiniti!“ reče otac i mati, a kovačica im to potvrdi. Medjutim nadala se kovačica, da će pokle se ukloni ta djavolska moć, obratiti se opet sve na bolje.

Vojnici odoše. Onu noć bilo je Viktoriji tako priteščalo, da je kovačica hotjela po svećenika poslati, nu prama jutru bude joj bolje, bolje te bolje, a za njekoliko danah mogla je već sama s postelje ustati. Kovačica je do duše to sve pripisivala slučaju, što se ona djavolska moć uklonila bila, nu ipak je rado slušala, kad su ljudi govorili: „A kovačica, to je prava majstorica, da nije nje, već nebi ni Viktorija živa hodila.„ A kad je to svigdje čula govoriti, uvjeri se napokon,

da je ona sama svojom umjetnosti djevojku spasila.

Nu još nebijaše sve gotovo. Viktoria je do duše već hodila, alí svakomu se učini nekako tudjom. S nikim se nije razgovarala, na nikoga se obazirala, pogledi joj bijahu vazda mutni. Nu kovačica tješila je svakoga, veleć, da će se to sve izravnati, već joj se činilo, da nije nuždno, da se kod nje bdije: sestra Marija spavaše š njom doduše u komori, ali tvrdo kao drvo.

Prve noći, kad su bile obie djevojke same, sjedne Marija k Viktoiji na postelju, te ju pitala umiljatim glasom — bijaše to blaga duša — zašto je tako čudnovata, ili joj možebiti što manjka? Viktorija ju pogleda, ali nereče ni rieči

„Gledj Viktorijce, ja sam ti voljna nješto reći, ali se neufam, da se nerazsrdiš.“

Viktorija potrese glavom te reče: „Ded kaži Marijo.“

Onaj večer prije nego su vojnici otišli,“ počme Marija, nu jedva dovrši ove rieči, uhvati ju Viktorija za ruku, te ju zapita naglo; vojnici su otišli? a kamo?“

„Kamo — toga ti neznam.“

„Hvala Bogu,“ uzdahne Viktorja te se spusti na jastuk.

„Dakle slušaj Viktorijce, ali se nemoj na me ljutiti, ja znam dobro, da ti nisi mogla

onoga crnoga vojnika ni živa vidjeti, nu nećeš mi u zlo upisati, što sam š njim govorila."

„Ti si govorila š njim?" zapita Viktorija naglo se ustav.

„No pa kako da mu odbijem, kad me je onako molio, nu ja ga nisam ni jedan put pogledala, jer sam se bojala. On je češće obilazio oko stanja, nu ja sam uviek pobjegla, kad me je u vrtu našao. Davao mi je kojekakvo korenje i prosio, da ti ga skuham, jer će ti pomoći; nu ja mu rekoh, da neću ništa od njega primiti; bojala sam se, da ti nebi poslao tratova (ljubovna trava, amarantus.) Kad nisam i nisam htjela uzeti onu travu, reče: „Barem mi izpuni tu želju, te kaži Viktoriji, da odlažim, ali neću nikada zaboraviti svoga zavieta; pa tako neka nezaboravi ni ona svoga, da ćemo se opet naći." To mu obećah, a sad ti to evo pripoviedam. Ali se neplaši, on više neće doći, on te neće više uznemirivati, doda Marija.

„Dobro Marijo, dobro, ti si čestita djevojka; ti si pametno svoje ovršila. Hodi sada spavat, hodi" reče Viktorija gledeć ju na punih oblih ramenih. Marija naravna joj jastuk pod glavu, nazove joj lahku noć i legne spavati.

U jutro, kad se Marija probudila, opazi Viktorijin krevet prazan. Mišljaše, da je u

svojoj sobi, kod svoga običnoga posla; nu nje neima u sobici, a niti je nije bilo u dvorištu. Roditelji se tomu začude, pošalju do kovača, možebiti je onamo otišla, ali je i ondje neima. „No kamo je opet otišla?“ pitaše jedan drugoga, premećuć sve kute. Odmah su poslali pitati k vjereniku. Kad je nemogoše nigdje naći, kad je prispio i vjerenik iz bližnjega sela, pripoviedajuć, da je nije nigdje vidio, tada istom izidje kovačica s djelom na vidjelo, veleć: „Ja mislim, da je utekla za vojnikom.“

„To nije istina!“ povikne vjerenik.

„Vi se varate“, odvrate roditelji, „ta ona ga nije mogla ni živa vidjeti, kako dakle da je za njim utekla?“

„Ali je tomu tako i nikako drugčije“, tvrdjaše kovačica, te pripoviedaše, što joj je Viktorija onomadne povjerila bila. Isto tako pripoviedaše Marija, o čem je na večer sestru izvjestila; pa kad su ovako jedno drugomu pridali, uvide svi, da je Viktorija otišla za vojnikom, nemoguć odoljeti tajnoj djavolskoj moći, koja je njom vladala.

„Nju sada nemojmo kriviti, ona si nemože pomoći, šteta samo, što mi se nije prije povjerila, dok bi joj bila mogla jošte pomoći. Ali sada je već kasno, on ju občinio, pa dok bude on hotio, morati će uviek za njim. A da vi sada umah idete za njom, te ju dove-

dete kući, mora ona opet za njim" tako umovaše kovačica.

„Ja ju idem ipak tražiti, bilo kako mu drago; možebiti će si dati što dokazati, ta ona bijaše od njekada poslušna i pokorna", reče otac.

„Ja idem s vami, otče", oglasi se Antun, koji je to sve kao u snu slušao.

„Ti ostaneš kod kuće", naloži seljak strogim glasom. Kad je čovjek srdit, onda neradi razumom, te bi se mogao lasno dočepati hladne sobe ili biele haljine (vojničke), ti si mnogo toga s nami zajedno u ovo doba izkusio, nezadavaj si još većih bolih. Ona tvojom ženom biti nemože, to si izbij iz glave. Hoćeš li čekati još godinu danah, dati ću ti Mariju, ta ona je dobra duša. Želio bi te imati sinom, ali siliti te nemogu, radi, kako te tvoj um uči." Svi proplaču, ali ih otac tješi: „Neplačite, već je kasno, nedovedem li je natrag, moramo ju preporučiti gospodinu Bogu."

Otac uzme za put njekoliko forintih na trošak, naloži družini, što imade raditi, pa se zaputi. Putujuć pitaše svakoga, je li vidio gdje takovu i takovu osobu, opisav kćer od glave do pete, no nitko nije slične ženske vidio. U Josefovu rekoše mu, da su lovci otišli u Hradec, a ovdje rekoše mu, da je onaj crni vojnik prešao k drugomu odjelu, i da je hotio

sasvim odstupiti. Kamo je prispio, toga mu nije znao onaj lovac pripovjedati; bijaše to onaj isti, koji je u Mikševom stanu smješten bio. Nu to je tvrdio, da Viktorije nije nigdje vidio. Mnogi su mu savjetovali, da ide u ured te ondje pita, to da će biti najbolje; nu seljak nehtjede nikakova posla s uredi imati. „S uredi neću da se u išto pačam," reče, „jer neću da mi ju pod stražom dovedu, pa da prstom na nju kažu. Te sramote neću da joj činim. Bila gdje joj drago, svigdje je u rukuh božjih, bez njegove volje nepade ni jedan vlas s glave. Ako se mora vratiti, to će sigurno doći, ako se nepovrati, smiluj joj se Bože. A ja nedopuštam, da se po svietu trubi o njoj."

Kod ovoga i ostane. Lovca umoli, da ubavjesti Viktoriju, ako bi ju gdje vidio ili o njoj čuo, da ju je on, otac njezin, tražio, pa ako bi htjela kući, neka joj nadje čovjeka, koji bi ju za liepe rieči ili novce dopeljao kući. Lovac obreče, da će sve učiniti, jer je proživio njekada kod njega liepih danah, a seljak vrati se kući, mirnom savjestju, da je sve učinio, što je mogao.

Svi su plakali za Viktorijom, davali na duše i molitve za nju, nu kad je izteklo pol, tri četvrta godine, a njoj ni traga ni glasa, spominjahu ju samo kao mrtvu. Iztekla je i jedna godina.

„Jednom donesoše čobani viest u selo, da su vidjeli u gospodskoj šumi jednu žensku, koja je tako velika i tako crnu kosu ima upravo kao Viktorija. Mikševa družina odbježi odmah u šumu da ju potraži; tražiše tamo i ovamo ali nenadjoše ni najmanjega znaka o toj osobi.

Ja bijah onda mladi lovac ovdje kod moga predšastnika pokojnoga tasta. Čusmo i mi o tom te mi stari zapovjedi, drugi dan kad podjem u šumu da se ogledam, sbog te osobe. I u istinu već drugi dan vidjoh na strani upravo na Mikševu polju pod dviema jelama, koje su se jedna drugoj privijale, sjedeću ženu s raspletenom kosom. Ja nepoznavaoh prije Viktoriju a težko bi ju i zpoznati u njezinom raztrganom i podivljanom položaju. Ali ona ipak bijaše to! Odielo bijaše po gradskom kroju i moralo je biti njegda vrlo krasno, ali sada bje sasvim potrgano. Vidjoh na njezinoj osobi da je mati, — polahko se odšuljam s moga mjesta kući k momu starom. On ode da javi u Žernovu. Roditelji proplakaše i volili bi, da ju je Bog uzeo. Ali što bi činiti, mi se dogovorismo, da ćemo pazit kamo hoda, gdje spava, i da ćemo ju ukrotiti. Jednoga dana pod večer došla je u Žernov k otčevoj bašti, sjedne se pod jedno deblo, obuhvati koljeno objeručke, pritisne bradu na

njega te upre pogled kao okamenjena u jedno mjesto. Majka htjede, da joj se približi, ali ona skoči i pobježe preko plota u šumu. Moj stari reče, da bi joj jela i nješto odjeće u u šumu pod jelu metnuli, morda da će uzeti. Mikševi donesoše odmah, koliko su za shodno držali. Ja sam to sve-sam odnio na opredieljeno mjesto. Drugi dan idjahu pogledati, nestalo je od hrane kruha, a od odjeće jedna suknja, prsluk i jedna košulja. Ostalo bje sve tamo, i konačno su to odnieli kući da nebi tko nepozvani došao te odneo. Dugo nemogosmo doznati, gdje noćuje, dok napokon ja neiznadjoh da u pećini pod trima jelama noćuje; ondje ja njekada kamenje drobih. Ulaz je zarašćen šikarjem tako, da ga nevježa u okolici nebi mogao naći; osim toga zametala ga je ona svakojakim granjem i kićem. Jedan ili dva čovjeka mogli bi se ondje smjestiti. Viktorija neimadjaše ništa, do kupa suva lišća i mahovine. To bje njezina postelja. Njezini znanci, a osobito otac joj i Maria sestra, koja je već bila zaručnica Antunova, pripazivahu, gdje bi ju mogli naći, želili su bo š njom govoriti ili ju u svoj stan privesti; nu ona se svigdje ljudem ugibala. Osim toga danju nije se dala ni vidjeti. Kad je njeki večeri došla do blizu stana otčeva, te ondje sjela, prišulja se lagano Marija do nje, te ju zamoli što laskavije: „Hodi Viktorijice,

hodi sa mnom u komoru, idemo spavat, već nisi odavna sa mnom spavala, mene jako srce boli što tebe neima, a tako i sve druge. Hodi sa mnom!“ Viktorija ju pogleda nu dopusti, da ju prime za ruku te povede kući, ali kad su došli pred kuću, iztrgne joj ruku pa bjež. I već je više danah proteklo, što je nitko nije vidio.

Jedne noći stajao sam na čekôcu (busiji) na brdu povrh staroga jezera; mjesec svjeljaše jasno, da bijaše vidjeti kao po danu. Sad opazim Viktoriju, kako izlazi iz šume. Idué svine ruke pod prsa, spusti glavu dole, te trči tako hitro, da bi čovjek rekao, ni zemlje se netiče. Ovako je neprestano trčala, provaliv iz šume pa sve do stalca — gdje se voda zapire. Ja sam ju već više putah vidio sjedeti bud pri vodi, bud pod velikim hrastom, pa s toga nisam sada na nju mnogo ni pazio.

Al kad sam dobro razgledao, opazim, kako je nješto bacila u vodu, a pri tom zasmije se iz svega glasa toli divlje, da mi se je koža ježila. Moj pas počne strašno tuljit. Ja se ipak otresem straha. Viktorija sjedne po tom na panj pa zapjeva; nisam do duše razumio ni jedne rieči, ali napjev bijaše one pjesme, koju običavaju matere zibajuć djecu pjevati, i koja glasi:

Spavaj diete, spavaj,
Oči svoje sklapaj;
Gospod Bog će s tobom spati
Andjeli te pozibati.
Spavaj diete, spavaj.

Taj napjev toli se žalostno razliegao u noći, da sam od njekakova trepeta jedva se na miestu uzdržao. Dvie ure sjedila je ondje i pjevala Od toga vremena pjevaše svakoga večera do kasne noći tu pjesmu kod spomenutoga potoka. U jutro pripoviedah to svomu otcu, a on se u mah dosjeti, što je ona bacila u vodu — pa zbilja i bilo tako. Kad smo ju drugi put vidili izgledaše po sve drugčije. Mati i svi ostali snebiše se s njezina izgleda, ali sve badava. Bezsviestan nemože griešiti. Malo po malo priučila se dolaziti k našim vratam, obično onda, kad ju je glad pritjerao; ali kao što je prije radila, tako i sada; došla, stavila se pred vrata i tu ostala. Moja žena — još za onda djevojka — dade joj umah što za pojesti; od toga bi uzela Viktorija malo, pa onda pobjegla umah u šumu. Kad ju iduć šumom sastanem i pružim kruhá, to uzme; nu kad bi počeo s njom govoriti pobjegne umah, te neće ništa da uzme. Cvieće joj je veoma milo; uviek ga nosi ili u ruci ili za prsljukom a kad opazi gdje diete, ili koga sastane, pruži mu umah cvieća. Znade li, što radi? tko bi to

mogao saznati? Rad bih znao, što se u toj njezinoj pobunjenoj glavi mete, ali tko bi to mogao saznati, ona sama — težko kada!

Kad je Marija s Antunom otišla u Cvenu Goru na vjenčanje, dodje Viktorija kući — Bog zna je li slučajno, ili je o tom što čula. — U krilu nosjaše cvieće; kad dodje pred prag, razbaca cvieće po dvorišću. Mater obliju suze, donese joj kolačah i što je boljega imala; nu ona se obrne i pobjegne.

Otca je s toga težka muka morila; jer ju je on ljubio. Za tri godine umre i on. Ja sam bio upravo onda u selu; Antunova žena i on pitahu me, jesam li gdje vidio Viktoriju? Želili su ju bo dovesti kući a nisu znali, gdje se nalazi. Otac nemogaše prije izdahnuti, govorahu svi, jer mu ona drži dušu. Vratim se opet u šumu, nebi li ju gdje opazio, da joj kažem, sada ili me razumjela ili ne. Nadjem ju, pod jelom; ja se zaputim mimo nje, kao tobože da me je slučaj onamo nanjeo, samo da je nepoplašim, te kao mimogred, rečem: „Viktorijice, otac ti umire, mogla bi ti kući doći.

Ona kao da nije ništa čula; mišljah put mi je u tutanj, idem u selo da im kažem. Ja jošte u razgovoru s Marijom na pragu, a eto već viče služavka: „Viktorija dolazi upravo na vrt.“

„Antune ded pozovi kumu, pa se sa-

krijte kamo, da je nepoplašite“ reče Marija te podje na vrt.

Za njekoliko minutah dovede šuteć Viktoriju u sobu. Marija ju vodila kao sliepu.

U sobi vladaše tišina. S jedne strane kreveta klečaše majka, kod podnožja jedini sin; starac prekršćenih rukuh na prsih, svrne mutan pogled k nebu, duša mu poleti u više, nadzemaljske krugove. Marija dovede Viktoriju upravo do kreveta; umirajući otac baci spokojni pogled na nju; na ustiuh zatitra mu blagi posmieh. Hotjeo je podići ruku, ali mu oslabljena klonu. Viktorija, misleć da što hoće, metne mu cvieće u ruke; još jedan put pogleda ju bolestnik, duboko uzdahne i umre. Ona mu svojom prisutnosti olakša samrtnu uru. Mati stade jadikovati a čim Viktorija začula toliko glasovah, pogledavši začudjena oko sebe pobjegne kroz vrata na polje.

„Neznam je li ikad kasnije prekoračila prag otčinske kuće. Sada teče petnajsta godina, što u šumi prebiva, a ja sam samo jednoć s njom govorio. Nu toga razgovora neću do smrti zaboraviti. Išao sam dole k mostu, drumom voziše gospodske sluge drva; livadom prolazio je zlatoglavac. To je bio pisar kod gospštine; a djevojke ga tako zvahu, jer si nisu mogle njegovo ime nikako zapametiti i jer je imao vrlo krasnu, dugu plavkastu kosu naličnu zlatu. Bio je rodjen Niemac. Idué

livadom odkrio je glavu; jer je bilo jako sparno.

Na jedanput dotrči Viktorija kao munja iz neba, pograbi ga za kose, te ga zače nemilo čupati i trgati. Jadni Niemac vikao je što je ikad jaće mogao za pomoć; ja dobježim s brda, Viktorija grizla mu je ruke kao bjesna, vičuć muklim glasom: Sad te imam u rukuh ti zmijo, ti djavole! Sad si u mojoj vlasti, ja ću te raztrgati; gdje je moj momak? ti djavole, djavole daj mi ga!“ Tako je bjesnila nesretna djevojka. Niemac ju nije razumio, bijaše kao izvan sebe; nas obadva nebi mogli pomamnu tu djevojku svladati, da nisu dotrčali sluge, koji vidiv hrvanje priskoče nam u pomoć, te tako izbavismo siromaka pisara iz njezinih rukuh. Htjedosmo ju uhvatiti ali uzalud, ote nam se i pobjegne u šumu od kud je na nas kamenjem se bacala te grozovito nas proklinjala. Poslje toga nisam je vidio njekoliko danah.

„Niemac je na to tako obolio, i tako se bojao Viktorije, da je volio službu ostaviti, i otići. Djevojke su mu se rugale, ali što je zato, tko prije uteče, taj dobije, a i bez njega rodi polje i voće. Lasno smo ga pregorjeli.

Nu babice, sada znate cielu tu pripovjest o nesretnoj Viktoriji; ja vam ju kazivah kako sam čuo, nješto od pokojne kovačice, a nješto od Marije. Što se pako medjutim

dogodilo, to neznam, ali se nješto zla moralo dogoditi, a tko je kriv tomu, jao njemu na sudnjem danu.

Babica si otare suze i reče prijazno se smijuć: „Hvala vam liepa, baš mi je ugodna bila ta pripovjest.“ To se mora dopustiti, da naš kum umije liepo pripoviedati kao kakov spisatelj, čovjek slušajuć, zaboravi da sunce zalazi.“ Ovo veleć pokaže na zapadajuće sunce pa spravi vreteno.

Šumarica umoli ju, da počeka dok živadi naštraji, da će ju onda popratiti do brda. Babica privoli.

„A ja idjem s vami do mosta, i onako moram u šumu,“ reče šumar ustav od stola.

Šumarica začme sazivati živad po dvorištu, koja čuvši poznat glas gospodarice, potrči sa svih stranah. — Najprije sleti jedno jato vrebacah, kao da je i njih tko zvao. Šumarica reče: Nu vi ste uviek prvi! Ali oni zato malo haje.

Babica stane na kućni prag držeć djecu oko sebe, da živad nepoplaše, na koju je s veseljem gledala. Ali je tu imala što i gledati! Bilo tu bielih i sivih gusakah, sa svojimi mladimi, patakah mladih i starih, crnih turskih patakah, liepih kokoših tirolskih od visokih noguh, pure s puranom koji se širio i pršio kao da je Bog zna što na njemu, golubi i golubice. Sve se je to zgrnulo na jednu hrpu,

gdje je bilo žito posuto; tu je skakalo i preskakivalo jedno preko drugoga, ili se provlačilo iz pod noguh, kako je moguće bilo, a vrebci, ti uličnjaci, nazobav se uzmu skakati ludim guskam i patkam po ledjih. Nedaleko od kume ležahu pitomi zecovi, s kostanjeva debla gledahu pitome vjeverice na djecu, s plota vrebaše mačka na vrebce. Barica gladila je srnu po čelu, psi ležahu mirno okolo djece, šumarica imadjaše šibu u rukuh. Ali kad je crni pjetao začeo proganjati gusku, koja mu je zrno iz kluna otela, a guska bježala oko Hektora, nemogaše se on uzdržati da ju nepograbi.

„Vidiš ga! kako se hoće da igra taj star osao," vikne šumarica udariv ga šibom.

Hektor se zasrami pred svojimi mladjimi drugovi što je kaznjen bio, te se potegne snužden u hodnik. Babica reče: Kako bi bio bolji sin od otca." Hektor je bio otac Sultanov, koji je babici tolike liepe guske poklao. Družba se razidje. Djeca su dobila od Franje i Vaclavka krasna paunova perja, šumarica dala je babici tirolskih jajah za nasaditi, uzela je Anku na ruku, šumar pušku preko ledjah i pozovne Hektora. I srna je išla š njimi kao psić. U dolini oprosti se šumarica želeć im lahku noć, a babica se vrati s djecom kući. Na mostu razstane se i šumar s babicom otišav u šumu. Jankica je za

njim dugo gledao i napokon rekao, da kad bude malo veći, to će i on s gospodinom Begerom. —

Jest kad bi još koga s tobom poslali, ti se bojiš — — reče mu porugljivo Barica.

„E što ti znaš,“ odvrati joj srditi Janko kad budem veći, neću se onda bojat!“

Kad je babica do vodopada došla, pogleda na mahom obrašćena debla, pomisli na Viktoriju, uzdahne duboko i reče: „Uboga djevojko!“

VII.

Drugi dan poslje podne izlazila je babica s djecom kroz vrata.

„Da mi se liepo ponašate,“ opomenu ih mati, koja ih je do izvan kuće sprovodila; i da se nedotaknete u gradu ničesa, a gospodji kneginji liepo ruku poljubite.

„Nu to će oni već njekako pogoditi,“ reče babica.

Djeca su bila kao ružice, a i babica u svojoj svetačnoj odeći i mezulanskoj suknji, bieloj pregači kao snieg. Na glavi joj poculjica, na vratu granati s talirom. Pod rukom kišnik.

„Zašto nosite kišnik, ta neće biti kiše,“ reče joj gospodja Proškova.

„Čovjek je kao bez rukuh, ako nei-

ma ničesa u njih, a ja sam tomu tako vikla," hoće starica.

„Sad hodte liepo jedno za drugim da se nesrušite i u travi nesmažete. Ti Barice hodi na prvo, a ja ću voditi Adelku, ona nemože paziti na put," govoraše babica uzev Adelku za ruku, koja je samodopadno sebe gledala. Sad poskakivaše oko nje pilad mala, jedno od one četvorice, što ih je babica djeci s gorskoga sela doniela. Babica ih je tako opitomila, da su zobali djeci iz rukuh; kad bi jaje snesla, dotrčala bi k Adelki po komadić žemljičke, koju je djevojče od svoje ostavilo.

„Idi k mamici crnko, ja sam ti ostávila žemljičku, ja idem gospodji kneginji," reče Adelka; ali ova kao da nerazumije, išla je sve bliže k njoj, i htjela je s kljunom dotaknuti u bielu maramu.

„Zar nevidiš, da imam bielu maramu? Huša!" tjeraše ju djevojka, ali sliepka nehtje otići, dok ju babica neudre po krilih.

Idjaše malo dalje. Ali opet nove nezgode za biele marame. S druge strane bijahu preko potoka obadva psa, preplivaše ga, otresu se, i s jednim skokom bijahu kod babice.

„Aj vi nesreće, tko je po vas slao! Nosite se odavle da vas nevidim," reče babica grozeć im se. Psi čuvši otresan babičin glas i vidiv da je ruku, u kojoj bijaše kišnik, spru-

žila, postave se kao da se čude, što će iz toga biti? Djeca tako nakićena uzmu od radosti skakati, zikati te se oko babičine odjeće ovijati, tako da ona nije znala, što da reče.

„Ja idem kući pa ću zvati Jelicu," reče Barica. — „Kamo ćeš? ozove se babica. Eno dolazi kum mlinar, on će pse odtjerati. — „Kamo pak vi? Zar idete kamo na pir?„ zapita ih kum, krećuć burmuticu medj prsti. — „O ne kume, mi idemo u grad," reče Babica. — „Što u grad, što ćete ondje?" hoće diveći se tomu kum. — „Gospodja kneginja pozvala je nas," veljahu mu djeca.

Na to uzme babica pripoviedati, kako se je s kneginjom sastala. — „Ako je tako," ozove se kum otvoriv burmuticu; „a onda hodte, a ti ćeš Adelko kazivati mi, što si tamo vidjela i čula. A ti Jankica, ako te bude što gospodja kneginja pitala, moraš mi sve kazati." — „Ona neće pitati" odvrati Janko i pobjegne na prvo, da ga kum nedraži. Ovaj se po običaju nasmije, pozdravi babicu i ode.

U gospodskoj bašći igrala su se Kundrićeva djeca. Što tu radite? zapita ih Barica. — „Ništa" odgovoriše začudjena djeca. — „Vidite mi idemo u grad" hoće ponosno Jankica. — „Hm, to je liepo." A tamo ćemo vidjeti papigu, hoće opet Dragojlo — Nu ako

bude velik vidit ćemo ju odmah; otac mi je kazivao, da znade govoriti. Cilika i Vinko: Ah da je nam onamo pogledati!“ Nu mučite, ja ću vam nješto donieti,“ tješi ih Jankica „a pripovjedati ću vam kako je tamo bilo.“

Na putu do grada, sastajaše ju ljudi, jedni sa „hvaljen Isus,“ ili „dobar dan Bog daj,“ drugi opet postanu pa ju pitahu: „Kamo idete babice, kako vam ide? a što rade vaši?“ a ona im umah ma u kratko odgovori.

Došav Babica s djecom do pred gospodski grad, nadje ondje gospodina Proška, koji je na nju čekao.

Pred gradom sjedjahu dva vratara, jedan s jedne, drugi s druge strane vratah. Onaj na lievoj strani skrenuo je ruke na koljena; a drugi prekrsti ih na prsima pa je zjao u nebo. Kad je gospodin Prošek k njim došao, pozdrave ga njemački svaki svojim načinom.

Došav u grad, nije se mogla načuditi velikomu neredu. Ovdje letio kakav nakićeni sluga, ondje sobarica u svili, tu opet jedan gospodin noseć glavu na visoko kao kakov paun. Ako je koj babicu pozdravio, to bi bilo samo kao mimogred veleć joj; „guten Morgen,“ ili „bon jour.“ Na takov pozdrav zarumeni se babica, jer nije znala, bili odgovorila: „Na sve vieke,“ ili: „bože daj.“ „Nu u tom gradu je pravi Babilon.“

Predsobje bijaše bielim mramorom popodjeno. U sriedini stajaše krasni biljar.

Četvora vrata vodila su u gospodske sobe. Kod jednih sjedio je u naslonjaču sobar u crnom fraku, te sladko spavao. U to predsobje dovede gospodin Prošek babicu s djecom. Čuvši sobar šušanj prene se, pogleda oko sebe, otare si oči, nu spaziv gospodina Proška, pozdravi i zapita ga koja ga sreća nosi u grad. „Gospodja kneginja želila je, da ju moja punica danas s djecom posjeti. Zato molim gospodine, da ju prijavite.“ Ali gospodin u crnom fraku promjeri ga očima, stisne ledjima veleć: „Neznam hoće li htjeti koga primiti, sada je u svom kabinetu. Nu ja vas mogu prijaviti.“ To rekav ustane i ode kroz vrata, kod kojih je sjedio. Za njekoliko minutah vrati se natrag pusti otvorena vrata i nikne glavom milostivo veleć, da idu slobodno. Gospodin Prošek ode kući a babica s djecom stupi u krasnu dvoranu. Djeci zapne dah; noge im se posklizavahu na sjajnom kao staklo podu. Babici se činilo da sniva, nije znala bi li stupila na krasne čilime. „Ali to je vječna škoda,“ mišljaše u sebi. Ali što da čini, ležali su posvuda, a i sobar hodaše po njih. Vodjaše ju kroz koncertsku dvoranu i kroz knjižnicu do kneginjega kabineta, pa se povrati do svojega naslonjača mrmljajuć. „Ta gospodja ima svakojakih mu-

kah, čovjek mora prostoj babi i djeci na uslugu biti.“

Kneginjina soba (kabinet) bila je obložena sjajno zelenimi, zlatom izvezenimi sagovi, pa isto takove zavjese na vratih i na jedinom prozoru, koji je bio onako velik kao i sama vrata. Na stiēnah visjahu slike manje i veće, predstavljajuće same obraze (portrete). Blizo prozora namješten je kamin iz mramora, crnimi crnomanjastimi i bielimi pjegami posuta, na kojem stajahu dvie váze iz japanskoga porcelana, a one pune najljepšega cvieća, koje je cieo kabinet ugodnim svojim mirisom zamirisilo. Na obima stienama bijahu smješteni iz dragocjena drva izdelani ormari, a na njih poredani razni što svojom umjetnosti, što dragocienosti odlikujući se predmeti kao takodjer natùralia, np. liepe školjke,, korali, rude itd. Svi ovi predmeti bijahu uspomene stranom prebačena putovanja, stranom dragih osobah. U jednom kutu prama prozoru stajaše kip Appolonov iz kararskoga mramora, a u drugom jednostavni ali vrlo ukusno izradjeni pisaći stol. Kneginja sjedila je za stolom u tamnom zelenom kadifom pokritom naslonjaču, zaodjevena biełom jutrnjom odorom. Uprav odmetne pero iz ruke, kad se na vratih ukazala babica sa unučadi. „Hvaljen Isus“ pozdravi starica kneginju nakloniv

se smjerno. „Na vieke,“ dobro mi došla babice s unučadi,“ odvrati kneginja. Ona sjajnost je djecu zasliepila, babica im migne očima, a ona ka kneginji, te joj poljube ruku. Ona ih poljubi svako u čelo, te pokazav na liepi kadifom pokriti stolac ponudi starici da sjedne. „Hvala, milostivna kneginjo, nisam trudna,“ odgovori babica nehtjedeć nikako sjesti, bojaše se bo, da se stolac nebi pomaknuo, ili pod njom slomio. Nu kneginja reče joj i drugi put: „Samo sjedni babice.“ Na ovo razastre starica svoj bieli rubac preko stolca, te sjedne veleć: Sjesti ću, može biti nebi inače milostiva gospoja mogla spavati. Djeca se nemaknuše ni s mjesta, njihove oči pasoše se na onih liepotah skačuć s jednoga predmeta na drugi. Kneginja se tomu nasmiehnula, te ih zapitala, dopada li im se ondje; a ona maknuše glavom da je! „O tom netreba ni dvojiti, tu bi ona liepo skakala, te ih nebi bilo treba prositi, da ostanu,“ primjetne babica. „A zar se tebi ovdje nebi dopalo? upita kneginja staricu. „Ovdje je kao u nebu. ali stanovati ovdje nebi htjela,“ reče starica krećuć glavom. „A zašto ne?“ upita ju diveć se kneginja. „A što bi ovdje radila; gospodarstva neimate, ovdje nebi mogla ni perja čehati, ni kolovratom kretati, što bi dakle počela?“ A zar ti nebi htjela bezbrižno živjeti, i u starih godinah odpočinuti?“

„To će se sgoditi prije ili kašnje, da će sunce izaći i zaći nad mojom glavom, a ja ću spavati bezbrižno. Nu dok živim i dok mi Bog drži zdravlje, nemogu biti bez posla. Lienčina je i nekupljen veoma skup. A bez brige nije nitko, jednoga tišći ovo, drugoga ono, svaki nosi svoj križić, samo što svaki nepada pod njim,“ govoraše babica. U taj čas razkrene biela ručica težku zavjesna vratima, a zatim pomoli se krasno lišce mladoga djevojčeta, kojemu se oko glave savile debele pletenice krasne kostanjeve kose. „Slobodno?“ zapita ljubkim glasom. „Samo napred Ljubice, ovdje naći ćeš milo družtvo,“ reče kneginja.

U sobu stupi mlada grofica Ljubica, gojenče kneginje, kako se pripoviedalo. Bijaše vitka, jošte sasvim neizraštena struka. Biela jednostavna odjeća zaogrne joj tielo, na ruki joj visio okrugao slamnati šešir, a kitica cvieća joj u šaki. „Ala ljubezne dječice,“ povikne, „to su jamačno Proškovičina, od koje si mi donesla one dobre jagode.“ Kneginja posvjedoči, a grofica nagne se k djeci, pruži svakomu po jednu ružicu, babici dade takodjer jednu, jednu kneginji, a posljednju pridrži sebi zataknuv ju za pas. „Ova jeruža tako liepa, kao i vi milostivna gospodično,“ reče babica pomirisiv ružicu. „Dobri Bog vam ju čuvao milostiva gospojo,“ dođa

starica obrativ se kneginji. „To je i moja najtoplija želja," doda kneginja te poljubi milu gojenicu u vedro čelo. „Smiem li ovu dječicu van izvesti?" zapita grofica kneginju i babicu. Kneginja prista na to, nu babica mišljaše, da bi djeca milostivoj gospodični samo na teret bila, budući su, osobito dječaci zločesti, a ponajbolje mali Ivan.

Nu Ljubica nasmiehnuv se, pruži obie ruke djeci te ih zapita: „Hoćete li sa mnom?" „Hoćemo, hoćemo!" poviknu djeca plesnuv u njezine ruke. Na to grofica pokloniv se kneginji i babici ode s njimi kroz vrata. Kneginja prihvati srebrno zvonce na stolu, pozvoni i u taj čas dotrči komornik Lavoslav u sobu. Kneginja mu naloži, da priredi u salonu koješta, i zapovjedi mu drugo koješta, zatim se Lavoslav nakloni i ode.

Za to vrieme, što se kneginja razgovarala s komornikom svojim, ustane babica te počme pregledavati viseće na stienah slike. „Moj Bože," reče, kad je komornik izašao, „čudnovatih li tu imade krojevah i stvarih. Ova evo gospodja izgledje baš kao sirota Halaškova, Bog joj dao dobro duši. Ona se upravo onako nosila, imala je visoke pete na cipelah, široke suknje, a u pasu bijaše tako tanka, da bi ju rukom mogao obviti, i na glavi cielu košaru. Njezin suprug bijaše u Dobrušci činovnikom; ja sam ju vidjela putujuć onudaj

u crkvi. Naši dječaci prozvaše ju „makovom gospojom,“ budući je u svojoj suknji i napudranoj glavi izgledala upravo kao makovo stablo. Pripoviedaju, da je to franceski kroj.“ „Ta gospoja je moja babica,“ reče kneginja. „Nu zašto ne, to je liepa gospoja“ doda starica. „Ondje onaj, ono mi je djed, a onaj s lieva otac,“ nastavi kneginja. — „Čestiti ljudi, milostiva gospoja nije otcu nalična. A gdje je gospoja mati?“ Eno ondje je moja mati i sestra,“ reče kneginja kazuć na dvie slike nad pisaćim stolom viseće. „Ele liepe gospoje,“ reče babica, „ta veselje je ju samo gledati; nu sestrica nenaliči ni otcu ni materi; to češće biva, da se diete navrgne njekomu drugomu sasvim tudjega koljena. Ali taj mladi gospodin vidi mi se poznat, nu nesjećam se, gdje sam ga vidjela. „To je ruski car Aleksander,“ odvrati kneginja, „toga ti valjda nepoznaš.“ „A kako ga nebi poznala; ta stajala sam od njega dvadeset korakah daleko. Bijaše to krasan muž, nu ovdje je mladji naslikan, nego što bijaše onda, kad sam ga ja vidila. Taj, pa onda car Josip, to bijahu dva čestita čovjeka.“ — Kneginja pokaže na protivnoj stieni viseću sliku, poprsje cara Josipa u naravnoj veličini. „Car Josip!“ zavikne babica plesnuv rukama, „samo da neprogovori, tako je dobro naslikan. Nisam mislila, da ću vidjeti danas cara Josipa. Bog

mu dao svietli raj, bijaše to dobar gospodin, a osobiti prijatelj prostoga naroda. Ovaj talir dade mi on sam svojom rukom," reče babica potegnuv talir iz njedarah. Gospoji kneginji dopade se babičina prostodušnot i njezini zdravi, razboriti odgovori, te ju zamoli, da joj pripovieda gdje i kojom sgodom obdari ju car rečenim talirom. Starica nedade si to dva put reći, već uzme umah pripovjedati., što smo mi već medjutim čuli. Kneginja nasmijala se toj pripovjesti. — Kad se je babica ovako po sobi nagledala, zapazi sliku kralja Friderika. „I ovdje pruski kralj!" povikne, „toga gospodara takodjer sam dobro poznavala. Moj siromašni Gjuro služio je pruskoj vojski, a ja sam provela petnaest godinah u Slezkoj. Jednoć pozove moga Gjuru te ga obdari. On je vrlo ljubio visoke ljude, a moj muž bijaše višega uzrasta nego itko u cielom njegovom puku; nisam mislila, da ću ja njega u grob sahraniti, pa onakov čovjek, čvrst kao klisurina, već je ipak od davna u hladnom grobu, a ja sam jošte ovdje," uzdahne starica, a suze obore joj se nizza staro lice. „Je li tvoj suprug pao na bojnom polju?" zapita kneginja. „Nije upravo u bitki, ali je umro s težkih u boju dobivenih ranah. Kad je puknuo prevrat u Poljskoj, provali pruski kralj s ruskim carem u Poljsku, a tu bijaše i naš puk. I ja sam išla za njimi, uz mene dvoje djece,

a treće se rodilo u taboru. I to je Ivana, koja boravi sada u Beču i koja je može biti s toga tako odvažna, što se je sried vojske rodila, te se priuči svemu zlu kao kakov vojnik. Onaj boj bijaše nesretan za me. Već iz prve bitke donesoše moga Gjuru ranjena u tabor. Topovsko tane raznese mu nogu, ono što je preostalo odrežu mu kašnje. Ja sam ga dvorila, kako sam najbolje mogla. Kad se je nješto oporavio, pošalju ga u Nisu. Mene to veoma obradova, jer sam mislila da će ozdraviti, a budući je bio osakaćen, to sam znala, da ga više neće vući medj vojnike, s toga mišljah, da ćemo se oba vratiti u Česku. Ali me nada ljuto prevari. Bolest zamahne na gore, tu nije pomagao ni savjet, ni pomoć, on morade umrieti. Svaki krajcar što sam ga gdje imala, izdadem za liekarije, ali sve uzalud. Ono bijaše strašno vrieme, ja sam mislila da ću poluditi, ili mi srce puknuti od žalosti. — Nu milostiva gospojo, čovjek more toga puno, puno podnesti.! — Troje dječice, troje sirotčadi ostade meni na vratu, a u mene ni krajcare novca, samo nješto odjeće. U istom puku, u kojem je služio moj Gjuro, bijaše njekakov Lehotsky, stražmeštar, najbolji prijatelj moga pokojnoga muža; taj se pobrine za me te mi nabavi radnje, kad je dočuo, da umiem presti pokrivala. Bog mu plati! Onda mi je do-

bro došlo sve, što sam se u mladosti od svoje pokojne svekrve naučila. Moja radnja nadje dobru prodju, na skoro sam mogla odužiti se Lehotskomu, a uza to sa djecom dobro živjeti. Moram priznati, da su u onom gradu upravo čestiti ljudi bili, ali meni se ipak njekako težko ondje godilo; od kako mi umre Gjuro oćutih se tako samom i osamljenom kao samcato drvo sried puste dubrave. Činilo mi se je, da bi mogla u domovini sretnija biti, neg u tudjinstvu, pa ovo sam kazala i Lehotskomu. Ovaj me od toga odvraćao veleć, da ću dobiti kakovu mirovinu, a kralj da će skrbiti za moju djecu. Ja sam zahvalila na tom, ali sam ipak odlučila vratiti se u domovinu. A osim toga nisam znala njemački. Dok smo bili u Kladskom išlo mi je dobro, ondje mi se godilo kao da sam kod kuće, ondje se je više govorilo českı nego njemački; nu u Nisi više se je rabio njemački jezik, a ja se ga nisam mogla pod živu glavu naučiti. —

Jedva sam se nješto zapomogla, eto zastigne nas ljuta povodnja. Voda je vrlo nesmiljeni živalj, kada počme bjesniti, nemože čovjek ni na konju jašeć izmaknuti.

Nadošla je tako brzo, da su ljudi jedva si mogli život spasiti. Ja pograbim što sam najboljega imala, oprtim svežanj na ledja, uzmem diete na ruku, a ostalo dvoje za ruke

pa bjež što sam najbržje mogla gazeć vodu do koljena. Lehotsky pritekne nam u pomoć, te nas odvede u gornji grad, gdje su nas dobri ljudi primili pod krov.

Čim se u gradu razneo glas, da sam sve izgubila, pritekoše mi umah dobročine u pomoć. General me pozove k sebi, te mi reče, da ću dobivati svake godine njekoliko talirah i stalna posla; dječaka da će odpraviti u vojnički zavod, a djevojke dati u djevojački zavod. Nu to mi sve nije bilo s voljom, ja ih umolim, da mi dadu njekoliko forintah, ako već hoće milost dieliti, a ja da idem u Česku. Ali djece nehtjedoh odpustiti, ja sam je bo htjela u svojoj vjeri i u svojem jeziku odgojiti. Nu toga mi nisu dopustili veleć, da ako neostanem, neću ništa dobiti. Kad ništa, e pa dobro je i ništa, Bog neće dopustiti da umrem od glada, pomislih zahvaliv se gospodinu kralju na svem.

„Ja mislim, da bi tvoja djeca ondje dobro obskrbljena bila," primetne kneginja.

„Moguće, milostiva gospojo, ali bi se bila i otudjila. Tko bi ih ondje bio učio ljubiti domovinu i materinski jezik? Nitko. Bila bi se naučila tudji jezik, prisvojila tudje običaje, a konačno sasvim i zaboravila na svoj jezik. Kako bi mogla radi toga odgovarati Bogu na sudnjem danu? — Ne, ne, u kom teče česka krv, taj neka se drži i českoga jezika. Umolim za odpust; poberem ono nješto odjeće,

što mi je ostalo, uzmem djecu, te se razstavim s mjestom, u kojem sam mnogo radostnih ali i mnogo gorkih danah proživila. Gospodarice nadariše djecu kolači, a mene s njekoliko talirah. Tako odoh. Dobri Bog platio tim ljudem, što su mi dobra učinili. Siromah Lehotsky sprovede me jednu milju daleko, noseć malu Ivanu na rukama. Nije mu bilo s voljom, što smo otišli, kod nas sjećao se je svoga dragoga Praga. Kad dodje do razstanka, proplakasmo oboje. Dok je bio u Nisu, polazio je Gjurin grob te molio na njem po koji „otče naš," ljubio ga je bo, kao brata. U francezkom ratu pade i on. Bog mu dušu spasio.

„A kako si ipak došla s djecom u Česku?" zapita dalje kneginja.

„Mnogo sam na putu pretrpjela, milostiva gospojo. Neznajuć pravoga puta, bludismo često stranputicami, gubeć time mnogo vremena. Noge bijahu meni i djeci posute krvavimi žuljevi, često putih plakasmo od glada, umora i boli, kad nismo mogli dugo na kakovo mjesto prispjeti. Napokon stigosmo do kladskih gorah, a tu mi se činilo, kao da sam već kod kuće. Ja sam rodjena u Olešnici na slezkoj granici; ali milostiva gospoja neće valjda znati, gdje je Olešnica. Kad sam došla bliže do kuće, pritisne mi opet težki kamen srce. Mišljah jesu li mi roditelji jošte u životu, pa

kako će me primiti. Kad sam se udavala, dadoše mi liepi miraz, a sada eto vraćah se kući golih rukuh s troje nejake dječice. Što će mi reći? To mi je na cielom putu zvećalo u ušima. Bojala sam se, nije li kakova promjena nastala za ove dvie godine, što nisam ništa čula od kuće."

„A što im nisi nikada pisala, barma tvoj suprug ako ti ne?"zapita čudeć se kneginja.

„To nije kod nas običaj, da si dopisujemo. Spominjamo se, molimo jedan za drugoga, a u sgodi, da se sastanemo s poznatim čovjekom, poručimo glase, kako nam ide. Kad čovjek list piše, nezna komu će past u ruke., tko li ga prvi dobiti. Moj otac pisao je njekada listove vojnikom, rodjenim u našem mjestu, ležećim njegdje daleko, preko granicah, kad su hotjeli roditelji znati, jesu li živi ili ne, ili kad su im htjeli po koju forintu novacah poslati. Nu kad se ovi vratiše, rekoše, da nisu nikada nikakova lista dobili. Tako to biva milostiva gospojo, kada prosti čovjek piše, njegov list gdjegod ugrezne.

„Toga nemoj misliti, starice" prekine joj rieč kneginja, „svaki list, bio on od koga mu drago, mora prispieti u ruke onomu, komu je pisan. Nitko nesmije se usudit otvoriti ga, jer je zato odredjena velika kazna."

„To je liepa stvar," milostiva gospojo, „ali što sve koristi, kad bi mi hotjeli dobru

čovjeku sve povjeriti. A na takov komadić papira neda se sve liepo napisati, čovjek bi želio popitati za ovo ili ono, a neima koga; ali kad dodje kakov mali trgovac ili putnik, on upravo sve pripovieda od rieči do rieči. Bila bi i ja sve o naših stvarih doznala, nu to bijaše nesreća, što je malo ljudih onud prolazilo.

Upravo se mrak hvatao, kad sam došla s djecom u selo. Bilo to u ljetu, te sam vidjela, kako su upravo kod večere sjedeli. Išla sam otraga kroz vrt, da me sviet nevidi. Iz naše kuće zalaju psi, te iztrče pred nas. Počmem ih zvati, ali oni su lajali još jače. Suze me obliše, tako mi je težko bilo. — Ja jadna zaboravih, da već ima tomu petnaesta godina, što sam otišla od kuće, pa da to nisu oni psi, koje sam ja njekoć hranila. U vrtu bje zasadjeno mnogo mlada drveća, plot popravljen, na žitnici novi krov, ali krušku, pod kojom sam njekada sa Gjurom sjedila, obori božji poslanik, (grom) imadjaše bo odkinuti vrh. Na bližnoj kućarici nepromjeni se ništa, nju je dobio otac od pokojnoga Novotnoga za uspomenu. Žena Novotnoga radila je vunena pokrivala a moj pokojni bijaše njezin sin. Kod one kućarice namjeste maleni vrtić, u kojem je imala pokojnica svakojako povrtelje, cvieće i koješta, što u kući treba, ona bijaše prijateljica svakakova korenja (mirodijah) kao i

ja. Gjuro oplete joj prućem plot oko vrtića. Taj plot stajaše još i sada, nu vrtom poraste trava, samo gdje i gdje vidjevalo se po nješto luka. Od njekud iz kuće dovuče se stari, na po sliepi pas. „Šarko, poznaš li me?“ progovorim, a on mi se stane oko noguh vijati i militi. Mišljah, da će mi srce od žalosti puknuti, videć, da me ta niema živina upoznala te me kao dobro došlicu nazove. Siromašna djeca uzmu se diviti, što se plačem, nisam bo kazala, da idem k babi, mišljah, ako se na mene razsrdi, neka djeca o tom ništa neznaju. Gašpar, najstariji zapita: „Zašto plačeš majko, zar nećemo dobiti stana da prenoćimo. Sjedni pa odpočini, mi ćemo počekati, ja ću ponesti jedan svežanj. Gladni nismo.“ Ivana i Terezija posvjedoče, da nisu gladne, premda nisu bile site, budući smo hodili više urah šumom nenašav nikakve kuće. „Ne djeco,“ rečem, „tu u tom stanu rodio se je vaš otac, a ovdje mati, a sada stanuje otraga vaš djed i baba. Pomolimo se Bogu hvaleć mu, što nas je sretno ovamo doveo, te ga prosimo, da nas ovdje otčinski i primu. Izmolismo otče naš, pa podjem u kućicu do vratah. Otac i majka bijahu ondje pridružani, zemljište posjedovao je Gjuro, to mi bijaše poznato. Na vratima visjaše jošte slika majke božje sa četrnaest pomoćnikah, što ju je Gjuro doneo materi iz Vamberga.

Kad sam ih opazila, prečini mi se, kao da se kamen sa srca odvalio. Vi ste me izpratili, vi ćete mi takodjer nazvati dobro došla, pomislih, te puna pouzdanja uputim se u sobicu. Otac mati i stara Bara večerahu čorbu iz jedne zdele, bijaše to čorba gladka, dobra i tečna, sjećam se baš kao da se je danas sgodilo. „Hvaljen Isus i Marija!“ pozdravim ih. „Na vieke“ odgovore mi. „Molim vas gospodaru, da mi dozvolite prenoćiti ovdje s djecom. Idemo s daleka, pa smo već ogladnuli i umorili se,“ uzmem pripoviedati, ali mi je glas drhtao. Nisu me prepoznali. U sobi bijaše tamno. „Dodjite, pa sjednite za stol“, reče otac, položiv žlicu. „Barice“, zapoviedi mati, „hodi pa skuvaj jošte čorbe. A sad sjednite majko, odrežite si kruha i dajte djeci. Spavati ćete na tlu. Odakle idete?“ „Iz Slezke, i to iz Nisa“, odgovorim. „Tamo je naša Madlena“, hoće dalje otac. „Molim vas, niste li što čuli o njoj?“ zapita mati pristupiv bliže k meni. „Madlena Novotná njezin muž je vojnik. Ona je naša kći, pa već nismo dvie godine čuli, kako joj se godi.“

„Imala sam već grdih sanjah, onomadne sanjala sam, da mi je izpao zub, što me je jako bolilo; od tad uviek mi je kći s djecom na pameti, a možebiti se je i Gjuri što dogodilo, budući su neprestano bitke; Bože moj, zašto ti ljudi nemiruju.“ — Ja proplačem,

ali djeca, čuvši babu onako govoriti, podrmaše me za odjeću, veleć: „Mamice, je li to naš djed i naša baba?“ Kako su to izrekla, mati me upozna, zagrli, otac prihvati djecu u naručaj, pa sad sam istom pripoviedala, kako je. Barica otrči po brata i sestru, šurjaka i njegovu ženu, pa nebilo tomu dugo, sakupilo se skoro cielo selo; tu su me ne samo moji rodjaci i vršnjaci, nego svaki pozdravio dobrodošlicom, kao da sam im rodjena sestra.

„Dobro si učinila, što si s djecom kući došla,“ reče otac; „svakom zemljom Bog upravlja, ali ipak svakomu je njegova domovina najmilija, pa je i nam naša, a tako mora i biti. Dok nam Bog daje kruha, nećeš ni ti s djecom bjede trpjeti, ako i nebudeš mogla raditi. Nesreća, što te postigne, težka je do duše rana, ali nemoj na to misliti. Misli si: „koga Bog ljubi, toga i kazni.“ — Tako sam bila medju njimi i kao njihova. Brat htjede mi odstupiti jednu sobicu, ali ja sam voljila ostati u roditeljskoj kući, gdje je njekada Gjuro stanovao. Djeca se do brza pripitome ponašajuć se kao da su kod kuće, a roditelji su im se iskreno radovali. U školu sam ih marljivo pošiljala. Za moga vremena nisu se djevojke ništa učile, dosta ako su znale čitati, i to same gradske. A šteta je doista i grieh, kad čovjek ima dar Duha svetoga, pa

ga nerabi. Nu dakako sve je uzalud, ako čovjek neima prilike, tu si nemože pomoći. Moj pokojni bijaše muž izkusan, razumio se je i u pismo, bijaše stvoren za slugu i gospodara. A to je dobro, tako bi morao svaki biti. Ja sam radila kao i prije pokrivala, te si tim zaslužila liepi groš. Težka bijahu onda vremena; vojske, nevolje i glada u izobilju. Jedan vagan žita prodavao se je onda za 40 forintah u bankah. A to će nješto reći! Ali gospod Bog ipak nam se smilovao, pa smo kako tako preživili. Tako se onda težko živilo, da su ljudi gotovimi novci u šakah hranu tražili, pa nisu mogli ništa kupiti. Naš otac bijaše mekana srca, pravi dobričina, svakomu je pomogao, komu je samo dospio, a njemu bi se svatko utekao, tko si nije mogao pomoći. Kad su dolazili k njemu siromašni susjedi, moleć: „Uzajmite nam vagan žita, neimamo za kruh, ma ni zrna," odgovorio bi: „Dodjite k meni, rado ću vam dati; a kad nebudem ja imao, dati će vam drugi," a mati morade namjeriti im punu vreću do vrha. Ali novacah nehtjede nikada uzeti. Ta mi smo susjedi," obićavao bi reći, „pa ako se nebudemo medjusobno pomagali, kako će nam tko drugi pomoći? Kada vam gospod Bog blagoslovi polje, te ono urodi žitom, onda ćete mi povratiti čisto zrno." Pa je tako i bilo. — Za to su stotine i stotine poviknule

momu otcu: Bog vam platio. Ako nije ma samo jedan dan došao prosjak, to je moja mati sama bježala na razkršće gledati, nebi li koga vidila; toliko se je radovala, ako je mogla komu dobro učiniti. A zašto da nebi bili dielili milostinju, mi smo imali dovoljno jesti, a zašto da onaj suvišak zabacimo? To nije tolika zasluga, budući smo dužni po kršćanskoj vjeri to raditi; ali tko od svojih ustiuh otrgne, pa drugomu udieli, ono je prava kriepost. To je tako daleko išlo, da smo i mi jeli samo jedan put na dan, da tako imadu i drugi ljudi što jesti. Nu i to smo prestali, sunce sreće opet je zasinulo. U zemlji zavlada mir, a tada nastanu opet bolja vremena.

Kad je Gašpar izûčio škole, pohtjelo mu se biti tkalcem; ja mu toga nisam branila. Zanat čovjeka hrani. Izučiv se podje u sviet, i povrativ se za njekoliko godinah naseli se u Dobruški, gdje mu sada dobro ide. Djevojke pridržah kod kuće, da se priuče domaćim poslovòm, te postanu sposobne za pristojne službe. U to dodje moja sestrična iz Beča ovamo na selo; Tereza dopade joj se, poželi ju sa sobom imati, veleć, da će se ona za nju brinuti. Bijaše mi do duše dosta težko, ali pomislih, da nebi pametno radila, odvraćajuć ju od sreće, koja ju možebiti čeka u svietu. A Dorica je dobra žena, ima liep imetak a

nikakova djeteta. Pa zbilja, ona se brinula za Terezu kao mati; kad se je udavala, pokloni joj liepi miraz. Nije mi do duše po volji, što je uzela Niemca, nu sada već drugačije nije, a Ivan je inače pošten čovjek, mi dva dobro se razumiemo. A evo, ovo su moja unučad. Mjesto Tereze ode u Beč Ivana. I njoj se ondje jako dopada, te je sasvim zadovoljna. — Taj mladi sviet njekako sada drugčije misli, meni se nije nikada dalo od kuće u tudji sviet.

Kasnije preminu moji roditelji; umru kao da si svieću ugasnuo. Gospod Bog nije dopustio, da se dugo muče; pokoj vječni njihovim dušam!“

„A zar te nije bolilo srce za djecu, kad je njih sve troje otišlo?“ zapita kneginja babicu.

„Da milostivna gospojo, krv nije voda. Dosta se naplakah, ali ipak nehtjedoh kvariti sreće svojoj djeci; a napokon priučih se i tomu. Pa kad sam još u susjedstvu vidjela kolievke i malenu dječicu, pričinilo mi se je, kao da su moja vlastita. Čovjek mora imati srce, pa će ga svatko priljubiti. Molili su me doduše, da idem u Beč; hm, ja znam, i ondje našla bi bila dobrih ljudih kao i drugdje, i ondje bilo bi mi dobro; ali je odavlje do Beča liep komad zemlje, a star čovjek nije za daleki put, nahudi mu sve kao mladu purčetu.

Mogao bi me dobri Bog smrću posjetiti, a ja želim, da moje kosti krije moja domaća zemlja. — Ali milostiva gospojo, ja sam se ovdje zapripoviedala, kao da sam na prelu; oprostite mojoj smionosti," dovrši babica okončav svoje rieči i ustav sa stolice.

„Tvoje pripovjedanje veoma mi se dopade, starice, ja sam ti zato veoma zahvalna," reče kneginja potreptav babicu po ramenih. Ali sada hodi sa mnom k južini već su jamačno i djeca ogladila." Ovo izustiv povede staricu iz kabineta u dvoranu, gdje je već bila pripravljena kava, čokolada i različito drugo jelo. Komornik čekao je već na zapovjed, pa na mig kneginjin ode po mladu groficu i djecu. Za kratak čas dodje mlada grofica Ljubica vodeć sa sobom djecu. „Eto, gledjte babice, što nam je dala mlada grofica!" poviknu djeca opaziv staricu, kazajuć na različite liepe darove. „Doista, od kako se rodih, nisam vidjela tako liepih stvarih; a jeste li se za to liepo zahvalili? Djeca mignu glavom u znak, da jesu. „A tko su te male Milica, Cilika i Vinko, što će oni opaziv to?" zapita kneginja. „Ja ću ti umah sve kazati, draga kneginjo, meni su djeca već sve kazala," primjetne brzo mlada grofica. „Milica je kći mlinarova, Cilika i Vinko onoga orguljaša, ima ih jošte četvero. Barica pripovjedaše mi, da jedu vjeverice, vrane i koješta

drugo, jer neimaju ništa, a tako se kukavno odievaju, da ih se sviet stidi." „Dakle su valjda jako siromašni, kad jedu vjeverice i vrane?" odvrati kneginja. „Doista" odgovori babica. „No vjeverice nisu baš tako lošo jelo, ja sam ih već i sama okusila" primjetne kneginja. „A milostiva gospojo, oni ih jamačno nejedu s puke objesti, nego jer su gladni. Osim toga ima u orguljaša zdrav želudac, djeca mnogo trebaju, to se po sebi razumije, a to sve uzdržati slabom svojom zaslužbinom, nije baš tako lahko. Malo ima, pa od toga nezna, što bi metnuo u sebe, a što na sebe."

Dok se je ob ovom govorilo, sjedne kneginja za stol, mlada grofica ponamjesti djecu oko sebe, a babica morade sjesti do kneginje. — Grofica Ljubica htjede joj nalijati kave ili čukolade, ali se babica zahvali, veleć, da nejede ni jednoga ni drugoga. „A što dakle jedeš za zajutrak?" zapita kneginja.

„Ja sam od mlade mladosti najviše navikla mlieku, osobito kiselu, to mi po brdinah stanujući najvolimo. Za zajutrak mlieko i krumpir, za objed kiselo mlieko i krumpir, a za večeru što drugo; u nedjelju zobenova kruha; to vam je obična hrana siromašnih ljudih u gorah Krkonošah, pa još hvala Bogu kad je i takove, jer se često sgadja, da ni toga nije. Tko bolje stoji, pojede može biti

što boljega, ima bjeliju melju, zelja, repe a koji put i komadić mesa, nu takovi su riedki, pa se o njih govori, da dobro stoje. Ali gospodskim jelom nesmiemo mi prosti ljudi naviknuti, jer bi brzo ogladnili. Takova lahka jela nebi nam pružala dovoljnih silah." „Varaš se moja starice, ovakova jela dobro hrane čovjeka, da mogu oni ljudi imati svaki dan komadić mesa i dobra kriepećega napitka, mislim, da bi ih to bolje jačilo nego sva ona jela, što ih cio dan rabe," odgovori kneginja. „Nu, vidimo, čovjek se svačemu priuči i koješta nauči; ja sam uviek mislila, da su velika gospoda za to onako blieda, suva i iztrošena, što jedu ovakove slaštice, koje čovjeka nejače." Kneginja se nasmjehne, ali neprogovori ni rieči, nego uzev čašu natoči babici dobroga, sladkoga vina. „Pij starice," reče, „ovo će koristiti tvomu želudcu!" Babica digne čašu. „U vaše zdravlje milostiva gospojo," pa izprazni čašu; zatim uzme komadić mesa, da to Bože nepovriedi gostoljubivosti.

„Što je u onih šalicah, što jede gospoja kneginja?" zapita šapćuć Ivica groficu Ljubicu. „Ono su morske živinice, zovu ih ostrige," odgovori grofica dosta glasno. — „Toga Cilika nebi jela," reče Ivica. Razne ima na svietu hrane, a i raznih ćudih dragi Ivo," odgovori Ljubica. Dok ovi u razgovoru, trkne

Barica babicu, potegnu joj odeću te prišaptne: „Spravite ovo babice, to su novci što mi ih dade mlada gospodična grofica za Kudrnovićevu djecu; ja bi ih lasno mogla izgubiti“ Nu kneginja je dobro čula djetinje rieči, pogledom punim neizmjerne radosti pogleda mladu groficu, vidilo se je, da joj je taj čin veoma ugodio. Babica nemogaše takodjer iskrene svoje radosti pritajiti, te progovori glasnim glasom: „Bog vam platio milostiva gospodično!“ Ova se posljednja porumeni do ušiuh, te se zaprieti prstićem maloj Barici, što je tobože odala njeznu tajnu. „Tu će biti radosti i veselja“ hoće babica, „ljudi neće znati, kako da se zahvale.“ —

Ali dodaj jim jošte nješto k tomu, da si budu mogli nješto pomoći,“ reče kneginja. „Učinili bi djelo milosrdja, milostiva kneginjo, da tim ljudem pomognete, ali ne milostinjom,“ odgovori starica. „Ali kako da im drugčije pomognem?

„Ako mu dadete takova posla, da si bude mogao što zaslužiti; a to bi on, čini mi se rada preduzeo; osim toga on je pošten i vriedan čovjek. Bog će vas nagraditi za svako dobro, ali dieliti takovim ljudem milostinju, tomu, milostiva gospojo, mislim da nije vrieme. Kad dobiju takovi ljudi novacah, kupuju ovo i ono, česa niti netrebaju, pa dodje opet do skora vrieme, kad neimaju ništa, a neusu-

djuju se opet moliti. Ali kad imaju svaki dan što jesti, tu im je već pomoženo: ako ga milostiva gospoja uzme, dobiti ćete valjanoga, vjernoga i radinoga službenika, a osim toga učiniti ćete djelo milosrdja.“

„Pravo imaš, starice, ali kakovu da mu dadem službu, njemu čovjeku glasbom se bavećemu?“

„O milostiva gospojo, ta se lasno nadje. Ja znam dobro, da bi on volio biti kakovim čuvarom ili španom na polju. A kad bi tako hodao poljem mogao bi ponieti sa sobom sviralku, te si putem svirati, koliko ga je volja, ta i on onako uviek svira kud godjer hoda,“ doda babica šaljivo.

„Dakle pobrinuti ćemo se zanj,“ reče kneginja.“ — „Draga i mila kneginjo“ povikne Ljubica, ustane te poljubi kneginjinu bielu ruku. „O boku dobrih ljudih stoje uviek angjeli“ primjetne babica gledajuć kneginju i njezino gojenče. Kneginja prekine zavladavšu tišinu, te hoće: „Gospod Bog obdario me je obilno, za to ću mu neprestano hvaliti,“ pa nastavi višim glasom: „Takova prijatelja koji bi mi uviek bez okolišanja znao reći, što je pravo i dobro, kao ti starice, želim si već odavna.“

„Ako samo hoćete, milostiva gospojo, možete ga naći. Prijatelja je lasnije naći nego

uzdržati.“ — „Ti valjda misliš da ga ja nebi umiela cieniti ? “

„Kako bi ja takova šta mogla pomisliti, tako se samo u obće govori; premda u obće ništa nije teže nego naći dobra prijatelja.“ — „Imaš pravo. Nu ti možeš od danas doći k meni, kad te je volja i reći, što ti je volja, uviek ću te rada primiti; zamoliš li što od mene, ako budem mogla, budi uvjerena, učiniti ću ti.“ Ovo rekav kneginja digne se od stola. Babica htjede joj ruku poljubiti, nu kneginja poljubi nju u lice, ali nedopusti, da joj starica ruku cjeliva. Djeca pobraše svoje liepe darove, nu njekako nije im se dalo od gospodične grofice.

„Dodjite što k nam milostiva gospodično,“ nagovori ju babica hvatajuć malu Adelku za ruku. „Dodji, dodji gospodično Ljubice,“ zamole opet djeca, „mi ćemo ti nabrati jagodah.“ — „Doći ću, doći,“ odvrati smiešeé se gospodična.

„Liepa hvala na svem, milostiva gospojo, Bog bio s vama, s Bogom!“ reče babica opraštajuć se sa kneginjom. „S Bogom, s Bogom!“ odvrati kneginja; mlada grofica izprati ih preko praga.

Komornik došav da pospremi stol, digne nos veleć: „Čudne ćudi u tih gospojah, kako im se hoće baviti s tako prostom babom.“ Kneginja medjutim stane k prozoru

te gledaše za odlazećimi, dok ih je vidjeti mogla, a zatim vrativ se u svoju sobu uzdahne: „Sretne li žene."

VIII.

Na gospodskoj livadi procvalo cvietom cvieće, u sred livade leži kamen medjaš, oko njega cvieće dušica (Thymian). Tu sjedi mala Adelka, divi se raznoliku cvieću i raznim mušicam. Nedaleko od Adelke, na mravinjaku sjede Ivica i Dragojlo. Oni se dive neumornomu mravcu. „Gledj Dragojlo, kako ovaj trči, onaj drugi nosi slamku, koju treći prihvati i odnese u mravinjak." „Poč'kaj," reče Ivica, „ja imam komadić hleba, dati ću im mrvicu, da vidim, što će učiniti." Izvadi komadić hljeba, odrobi mrvicu, i metne ju na zemlju. „Gledj, gledj, koliko se ih kupi, kao da će umah sve pojesti. Ali vidiš kako tjeraju mrvicu, sa svih stranah dolaze drugi, da onim prvim pomognu, zar to neće mnogo reći?" Taj njihov razgovor prekine zvučni glas: „Što tu radite?" To bijaše mlada grofica Ljubica, koja jašeć na bielu konjiću prikući im se vrlo blizu, a oni ipak nisu ništa čuli. „Ja imam liepoga kukca", pohvali se mlada Adelka gospodični Ljubici, koja sjašiv konja, pristupi brže k djeci. Deder pokaži mi ga." Diete otvori šaku a ona prazna. „O gle, gle pa mi je utekao," zajaukne djevojčica.

„Čekaj, još nije utekao, nego kani," doda gospodična Ljubica, skoči te uhvati malu živinicu. „A što ćeš s njim?" zapita ju grofica Ljubica. Neka odleti. Počekaj dok poleti, ti ćeš se tomu čuditi." Adelka uzme sada kukca na dlan, izvrne ga govoreć: „Hajde, kukče u bieli sviet na slobodu." „A zašto si ga pustila, ali je liep bio," reče dotrčav Dragojlo te ju šikne malo po rukuh. „Ali čekaj ti, zašto si ga uhvatio? razgnjevi se Adelka. „Što je tebe briga," odgovori dječarac, zatim obrativ se k Ljubici reče: „Hodi, hodi, gospodična Ljubice, pa se divi mravljem, ja sam im dao mrvicu kruha, viditi ćeš, kako ga turaju u gromadu svoju." Mlada grofica posegne u žep, izvadi komad sladora, te ga dade Dragojlu veleć: „Ded metni to u travu, viditi češ, koliko će ih doči na taj komadić; te živinice ljube sladke stvari.

Dragojlo posluhne ju, pa videć kako dolaze mravi sa svih stranah, drobe slador, te ga nose u mravinjak, nije se mogao svemu tomu načuditi, te zapita mladu groficu: „Ali kaži mi gospodično, kako znadu te malene živinice, da je ovo sladko; pa što rade s onimi maljušnimi jajci, što ih sa sobom nose?" „Tu su nutri njihova djeca; kad je liepo i toplo vrieme, izadju van, iz jajcah porode se drugi maleni mravci, koji na suncu liepo rastu.

„A gdje su im majke?“ zapita Adelka. „One su kod kuće, legu jajca, da se njihovo pleme nezatare. Otci hode oko njih, nadgledaju, da im česa nepomanjka; a ovi ostali mravci, koje vidite ovdje trčati, to su radnjaci.“ „A što rade?“ zapita Ivica. „Nose hranu, prave i popravljaju stan, hrane mlade, čiste prebivalište; kada pogine koji mravac; odnesu ga oni, paze, da ih nenapadnu neprijatelji, a ako se pako to dogodi, brane se svom silom; to sve moraju činiti radnjaci.“ A kako se razumiju, ako neumiju govoriti?“ pitahu čudeća se djeca. „Doduše negovore, niti imaju riečih, kao umni stvorovi, ili najpače ljudi, ali medjusobom ipak se razumiju. Ta vidjeli ste kako je onaj prvi našav slador otrčao drugim kazati, pa kako su onda drugi došli; gledjte, kako jedan drugoga zaustavlja, kako se susreću, baš kao da će progovoriti, uviek imade ih njekoliko vani kod mravinjaka, da vide tobože, što se radi. „A imaju li u tom mravinjaku sobah i kuhinju?“ zapita mala Adelka. „Kuhinje netrebaju, jer ništa nekuhaju, ali imadu više razdielah poput malenih sobicah za mlade mravce, i radionicu.“ — „Ali kako su oni to uredili, da im se taj mravinjak nesruši?“ primjetne opet drugi. „Oni to tako liepo ustroje i izrade, da se nemože nikako srušiti, osim ako se sila upotrebi. Zid i krov sami liepo sa-

grade, a za gradivo služi im, sasvim sitno trešće, slama, suvo lišće, trava i zemlja koju malko osuše, ili ako je presuha slinom ovlaže, pa ju onda rabe kao ciglu. Najvolje si medjutim graditi stanove, kada pada drobna kišica, te je zemlja vlažna.“ — „Ali tko je to sve naučio tu živinicu?“ zapita Dragojlo. „Bog je već tako stvorio, takovu narav udielio toj živini, da već od mlada znade, kako treba živjeti, što li mora jesti, a mnoga životinja shvaća svoje potrebe takovom umjetnosti i brzinom, da bi skoro čovjek rekao, da ima što od ljudskoga razuma. Ako budete u školu išli, pa se marljivo i dobro učili, saznati ćete mnogo više o živinah u obće, kako sam ja doznala.“ Ovako zaključi mlada grofica.

Dok grofica Ljubica u rieči, al eto ti babice s malom Baricom, noseć u jednoj ruci cvieće a u drugoj raznovrstno korenje. Djeca uzmu umah babici pripoviedati, što im je mlada gospodična pripoviedala o mravcih, ali ova zatim upita babicu, što ona kani s onim korenjem. „A milostiva gospodično, ovo je kumin (kmin), a ovo ovdje repica. Kumin se osuši, siemenje rabi se kod kuće, meće se u jelo i u kruh, a slama njegova u vodu gdje se diete kuplje; repica je dobra, ako koga grlo boli, onda se mora u njoj prati. Ljudi u ovoj okolici već znadu, da u mene

ima takova korenja, s toga kad im uztreba, pošalju samo k meni. O uviek je dobro, ako čovjek ima takovih ljekovah kod kuće, netreba li ih sam, može drugomu pomoći.

„A zar neima u ovom mjestu liekarne?“ zapita grofica Ljubica. „Ima,“ odvrati babica, „jednu uru odavle. Ali što to sve koristi pa ma bila u samom mjestu liekarna; latinska kuhinja, liekarna veoma je skupa, a mi bi još sve draže morali kupovati, jer smo ju sami doveli si na vrat.“ „I to, i to, milostivna gospodično; pa kamo bi čovjek došao, da bježi za svaku i najmanju stvar k liečniku. On je udaljen odavlje jednu uru, a često prodje i pó dana prije nego li čovjek dobije što treba; mnogi bi morao umrieti, da neima domaće pomoći. A kad i dodje, tu prepiše svakojake liekove, tu pijavice i kojekakvih mazilah; čovjek nezna gdje mu je glava, što bi prije učinio ili metnuo, a bolestnik onda istom i oboli. Ja, milostiva gospodično u to sve ništa nevjerujem; kad meni ili djeci što pofali, nam pomogne ovo korenje, istom onda kad već ljudi izdišu velim: Hodte po liečnika. Kada gospod Bog posjeti čovjeka težkom bolesti, badava se napinjali svi liečnici svojim umom, da pomognu. Tada je dobri Bog najbolji liečnik, ako čovjek ima jošte živjeti, ozdraviti će i bez liečnika; mora li umrieti, nepomože mu ni ciela liekarna.“ „A

zar imadete tu samo korenje?“ zapita mlada gospodična pokazav na njekakov skup. „O to ne, gospodično, ovdje imade i cvieća,“ odgovori Barica, „s njega plesti ćemo vience. Sutra je brašanćovo (tielovo) ja i Ankica idemo sutra u crkvu.“ — „A i ja takodjer, ja idem sa Zoricom,“ poviče mala Adelka. A tko je ta Zorica?“ zapita grofica. Zora je kći gospoje kume iz grada, stanuje u velikoj kući na lievom uglu. „Moraš reći u gostioni,“ pouči starica Baricu. „Ideš li ti takodjer na procesiju?“ zapita Barica mladu groficu. „Dakako da idem,“ odgovori ova, zatim sjedne u travu te pomogne babici i Barici vezati cvieće. „Jesi li ti gospodično već išla kada na brašenćevo upravo pred svetim tielom u provodu?“ Nisam jošte; nu kad sam bila u Florenciji, bijah kod svečanosti Madone u provodu, noseć pred njom vience od ružah.“ „A tko je to madona?“ „Madonom zovu u Italiji blaženu dievu Mariju.,“ odgovori grofica. — „A milostiva gospodična dolazi iz Italije? To je ona zemlja, gdje leže naši vojnici?“ zapita opet babica. „Jest. ali u onom gradu, odakle sam ja došla, neima naših vojnikah. Ondje pletu takove krasne slamnate šešire, ondje rode polja pirinčom (rižom) i kukuruzom, ondje rode dobri kesteni, masline, citrone i pomoranže, cvieta krasno cvieće i širi se neoblačno modro nebo.“

„Ah sada znam," skoči na to mala Barica, „to je onaj grad, što ga imaš naslikana u svojoj sobi, zar ne gospodično? Po sriedi teče široka rieka, nad riekom širi se do brda grad. Oh babice, tamo vam imade liepih kućah i velikih crkvah. Na drugoj strani same su bašće i malene kućarice, u jednoj kućarici igra se malena djevojčica, kraj nje sjedi stara gospoja, to je gospodična grofica Ljubica sa svojom pjestinjom: gledj gospodično kako sam dobro zapamtila, ti si nam to pripoviedala, kad smo bili kod tebe u gradu." Na ovo neodgovori gospodična, njekamo se jako zamislila; ruke joj klonuše; oči ukočila, te istom nakon poduže stanke uzklikne: O bella patria! O cara amica! Kod tih riečih zasvietle se krasne njezine oči neobičnom sjajnosti.

„Što ste to kazala, gospodična Ljubice?" zapita ju znatiželjna Adelka lagano se k njoj prikučiv. Ljubica upre svoju o djetinju glavu i negovori ništa, biser-suze obliju joj rumena lišca. „Milostivna gospodična sjetila se je valjda svoje domovine, kuće i svojih prijateljah," primjetne babica, vi djeco neznate, kako čovjeka boli, kad mora ostaviti mjesto, gdje se je rodio i odgojio. Ako mu kasnje i ide dobro, ipak nemože nanj zaboraviti. Takova valja uviek štovati. A znam da imade milostiva gospodična ondje rodjakah?" Ne-

imam na svietu nikakove robine, za koju bi ja znala," odgovori žalostna grofica, „moja dobra pjestinja, moja prijateljica Ivana živje u Florenciji, a za njom boli me tako srce, kao za mojim domom. Nu kneginja, moja dobra mati, htjede tako, da ja odanle otidem." „A kako vas je milostiva gospodično, gospoja kneginja tako daleko našla? hoće babica." —

Gospoja kneginja dobro je poznavala moju mater, one bijahu prijateljice, moj je otac u bitki kod Lipskoga dopao težkih ranah, s kojih za njekoliko godinah kašnjé na svom dobru kod Florencije i preminuo; Ivana, moja pjestinja, pripoviedaše mi to sto putih. Otčeva smrt tako se živo kosne matere, da je i ona na skoro zatim umrla. I ostadoh sama sirota. Čim je to saznala gospoja kneginja, htjede me umah sa sobom odvesti, da me nije Ivana ljubila kao prava mati svoje diete. Ona je samo oko mene nastojala; grad i sve što bijaše u njem, iznajmi, a ona je samo mene njegovala i podučavala. Kad sam odrasla, uzme me gospoja kneginja sa sobom. Oh! ja ju jače ljubim nego bi svoju vlastitu majku mogla ljubiti!" „Ali i gospoja ljubi vas, kao pravu kćerku," doda babica, ja sam to bivši onomadne u gradu opazila, a to mi se od gospoje kneginje veoma dopada. Da skoro sam zaboravila, milostiva gospodično pripoviedati o Kudrnoviću. Kad mi je Barica

predala novce, što ste ih vi poslali, nije si znao mjesta od veselja naći; nu kad mu se je prijavilo, da je postao čuvarom gospodskih poljah, da će dobivati dvostruki deputat, nastane tu veselje, koje se neda opisati. Reče da će se do konca svoga života moliti za gospoju kneginju i milostivu gospodičnu.“

„To ima samo tebi zahvaliti, babice i tvojoj pametnoj rieči.“ odgovori gospodična. „Da milostiva gospodično, ali što bi koristilo sve to, da nije dobra moja rieč pala na plodnu zemlju, bez toga nebi ona bila urodila nikakovim plodom,“ primjetne babica.

Cvieće bijaše već povezano u kitice, pa se babica odpravila s djecom kući. „Ja idem s vami do križopuća,“ reče gospodična, prihvativ svoga konjića, koji se bio počeo pasti, za uzdu. Hajd dječaci, hoćete jašiti, svaki jedan komad puta, ja ću vas posaditi na konja.“ Dječaci to jedva dočekali, Ivica baci se prvi na malenoga hata. „Gle, gle toga jezdioca,“ reče babica gledajuć, kako se Ivica hrabro drži. Dragojlo, kad je nanj red došao, držao se doduše, kao da se neboji, ali je porumenio do ušiuh, kad ga je gospodična posadila na konja; istom kad mu se je počeo Ivica smijati, ohrabri se po nješto. Takodjer i malu Adelku posadi grofica na konja, ali ju je sama držala, da nepadne, a diete se neizmjerno tomu radovalo. Nu dječaci počeše ju

izsmihavati, veleć da se drži kao mali majmun, sbijahu š njom svakojake ludorije, dok im nije to babica zabranila. Na križopuću uzjaše sama mlada grofica, spusti modru suknju skoro do zemlje, namakne na glavu crni šešir, ošikne lahko konjića, te poviknuv „avanti“ odlieti strielohitro preko polja. Babica ode s djecom kući.

Drugi dan sine krasno jutro; nebo čisto kao staklo. Pred vratima stoji kučija, na kočiji Ivica i Dragojlo svečano obučeni s vienci u rukuh. Gospodin Prošek obilazi ponosne svoje hatove, trepta je, prevraće po krasnoj grivi, te motri znalićnim okom liep njihov tjelesni oblik. Do malo ide pred stan te zavikne kroz prozor. „Jeste li gotovi? Spremajte se!“ „Odmah otče! odmah!“ Taj „umah“ trajao je opet njekoliko vremena, napokon dodju iz sobe djevojčice a s njimi gospoja Proškova, babica, Barica i još njekoje žene. Pazite, ogledajte se okolo!“ povikne babica. Pas Sultan htjede prinjušiti k maloj Adelki, koja nosijaše vienac u rukuh; nu ova digne obie ruke visoko, te nije mogao doseći.

„Kao angjeli liepe su te djevojčice,“ poviknu obie služavke. Gospodin Prošek sjedne na bok uz kočijaša Marka; prihvati uzde u ruke, povikne „hajd:“ a konji dignuv glavu oskoče te odlete munjevnom hitrinom prama mlinu.

Psi polete takodjer za koli, nu kad im se gospodar zagrozio, ostanu, — razdraženi vrate se kući, te legnu pred prag na sunce.

Ala je sada krasno u gradiću! Izpred kućah svigdje zeleno liepo granje, čovjek bi mislio skoro, da je u kakovom gaju. Na svih cestah i putevih ponamješteno je razno zelenilo. Na četiri mjesta podignuti su žrtvenici, jedan ljepši od drugoga. U sriedini gdje stoji kip sv. Ivana Nepomučkoga, pod zelenimi lipami, namješten je mužar, oko njega njekolikoliko odraslih muževah. „Iz ovoga mužara pucati će," reče gospodin Prošek. — „Ali ja ću se lecnuti," hoće mala Adelka. „No što bi s toga lecala, to će puknuti onako, kao da opadne s police kakov vrč," tješila ju je Milica. A takovu pucnjavu vrčah čula je Adelka kod kuće svaki čas, s toga ju to umiri.

Pred velikom kućom na kojoj bijaše urezan grb s bielim lavom i veliki grozd, stane kučija. Na pragu ukaže se kum Stanicky svečano obučen, a kuma isto tako primjerno zaodjevena nasmjehne se prijazno nadošlim; a kad se je mala Jelica htjela za nju sakriti, primi ju jednom, a Adelku drugom rukom, postavi uzza se, veleć: „No dajte, pokažite se, da vidim kako izgledate." „Upravo kao dvojci," oglasi se babica. Djeca se pogledju, pa obore stidne oči u zemlju. Kum Stanicky

uzme gospodina Proška pod ruku,pa pozove ostale, da idu s njim. „Prije nego započne provod (procesija) progovorimo koju rieč pri čaši dobra vina.“ Gospoja Proškova ode, nu babica osta s djecom vani, veleć: „Vam je vremena, te možete i kasnije doći, jer idete s ostalom gospodom, nu ja bi se kašnje morala gnjesti s djecom u crkvi. Ja ću ostati kod djece.“ I zbilja ostane stojeć na pragu. — Nepostajalo dugo, eto ukažu se na ulici dva dječaka u crvenih rubačah, a za njima više ih dva po dva, a Ivica poviknu: „Sada idu!“ „Adelko i Jelice,“ opomene babica djevojčice, kada budete išle putem, pazite, da neopadnete. Barice, ti pripazi na nje. Vi dječaci da mi idete čedno, te nedjelate nikakove nespretnosti. A u crkvi i pred žrtvenikom tako pobožno molite, da se bude i sam Bog radovao.“ Dok starica ovako djecu opominjala, dodje učitelj sa školskom djecom.“ „Bog s vami, gospodine učitelju; eto vam još troje djece, imajte na nje brigu. „Dobro, dobro, gospojo babice, imadem ih ovdje cielo jato, velikih i malih,“ odgovori smijući se učitelj, porediv dječake medju mužku, a djevojčice medju žensku djecu.

Babica je ostala u crkvi kod vratah medju starimi susjedami, a djeca se razidoše oko žrtvenika. I po treći put zače zvoniti, ljudi nagrnuše u crkvu, crkovnjak donese seoskim

dječakom tronožne sviečnjake. Mali zvončić se oglasi, svećenici stupiše k žrtveniku, da ovrše službu božju, djevojke sklope ruke i gledahu dugo u žrtvenik, a kad se dosta nagledaše, klonuše glavom i lievo i desno, pa se oči njihove sastale s pogledom mlade grofice, koja sjedjaše u svetišću na čelu. Morahu joj se dakako smijati, ta inače nemože ni biti. Ali za groficom sjedaše mati, a do nje stajao otac, koji je djevojkam namigavao, da gledaju na žrtvenik. Adelka to nije razumjela, nego se počme i otcu smijati, dok ju Barica nepotegne za haljinu i neprišaptne joj: „Na oltar gledaj.“

Prošlo je podizanje. Svećenik prime u ruke presveto otajstvo, a pobožni puk počme složno s korom pjevati: „Janjac božji smiluj se, krste smiluj se!“ Zvonovi zazvone. Na pried popodjoše djeca, za njom seljaci s gorućimi sviećami, za timi vienci nakićene djevojčice sipajuć pred svetotajstvom putem cvieće. Za njimi je koracalo svećenstvo, gradsko poglavarstvo i odličnjaci iz okolice, a za timi gradjanski i seoski prosti puk, medju ovim išla je i babica.

Zastave različnih cehovah lepršile i šumile su nad glavami pobožnoga puka, a miris od kada sa srebrnih sviečnjakah miešao s milom duhom mirisna, prosipana cvieća; zvuk zvonovah razlegao se poput romona, po-

nešena tihim povjętarcem. Svi koji nemogahu ići na provod, ponamjestiše se koje kuda, a osobito po prozorih, da ga barem vide.

Liepe li paše za oči u tom mnogobrojnom i raznobojnom provodu, koliko i kakovih krojevah, kakova gizdost u odjelu. Tu nakićena djeca, tu velesjajno i bogato svećeničko odjelo, tu gospodin u fraku po modi, tu pošteni susjed u pedeset-godišnoj kabanici, tu momci u kamižolah, tu djedi u dugih do tabanah haljinah. Gospodje bijahu sve ukusno i krasno obučene. Gradjanke imadjahu poculjice zlatne i srebrne, a seljakinje iz bielih čipkah, a gdje koje i biele peče i marame; djevojke pako vience na glavah i crne haljine. Kao da je svatko znao, da je kuća Stanickoga gostiona i to po cimeru, tako je oprava toga pučanstva bila kao znak i svojina toga mjesta. Upravo je bilo moći razpoznati kapitalistu i obrtnika, a tako i činovnika, seljaka i posjednika, i na kroju bijaše vidjeti tko se još drži starih običajah i navadah, tko li se hvata novoga vieka.

Kod oltara nastojaše babica vazda, da što bliže dodje k djeci, ako bi se što dogodilo, da priskoči umah u pomoć. Nu sve se liepo i dobro svršilo; jer kad bi god pucali, Adelka bi se od straha stresla a poslie prvoga straha začepi si uši i zatvori oči.

Po dovršenoj svečanosti sakupi babica djecu oko sebe i odvede ih u gostionu, gdje su čekala kola. Kristina idjaše takodjer iz crkve pa joj babica, sretnuvši ju, reče, neka ide s njimi na objed. „Naši ostanu ovdje na objedu, a ima dosta mjesta," govoraše. — „Rada bi s vami jela, ali hoće mi se ići s djevojkami," odgovori Kristina a oko joj polječi na hrpu momakah, koji su na brežuljku na djevojke čekali, da ih kući sprovedu. Jedan bijaše medju njimi uzrastao kao jela, krasna lica i mila pogleda. Činilo se je, kao da se za kim osvrće, a kad su oči našle što su tražile, kad su se sukobile s očima Kristine, zarumeniše se obadva. —

Babica odvede Jelicu k gospoji kumi, a kuma sustavila djecu i babicu, te počastila djecu pecivom a babicu vinom. Budući se Kristina nije dala u gostionu, gdje su sami mužkarci sjedili, iznese babica nješto van, preda momčiću, a taj mnogo brži nego babica, dade si nalejati sladke rozolije te ju ponese Kristini. Djevojka se ustezala, nu kad je momak skoro žalostivo rekao: „Daklem ti nećeš od mene da primeš?" uzme brzo čašicu i napije mu zdravicu. U to dodje i babica, pa od nje moradoše obadva uzeti. „Došao si Milane kao da smo te pozvali," reče babica, a na licu poigravaše joj se dobrostivi posmiešak. „Ja sam upravo mislila, komu bi od tih mla-

dičaň kazala, da bi s nami išao, ja se bojim uviek na divljih voziti se konjih, kad neimam sobom Ivana ili koga razumna; naš Vjěnceslav je dosta nesmotren, ajde ti s nami.“ —

„S veseljem“ odgovori Milan i obrati se na Kristinu. — Djeca se razstanu s Jelicom kumom i rodjaci i posjedoše na kočiju, Kristina sjedne do njih, a Milan k Vjěnceslavu. „Vidite Milana; drži se kao kakov gospodin,“ govorahu dječaci iduć putem, kad je mimo njih projurila kočija. — „To znam, jer se imam čim ponositi,“ reče ogledavši se na kočiju. Nu mladić, koji je Milanu vikao i njegov najmiliji sudrug bio, mahao je kapom u zraku i pjevao o ljubavi, ljubavi gdje ju ljudi beru prem na gori neraste, a u dolu se nesije. — Drugo na kočiji nisu čuli, jer bo su konji kasom poletili.

„A jeste li se vi Bogu molili? vi mali nemirnjaci? — „Ja sam molio, ali Vilim ne, čini mi se,“ ozove se Ivan. — „Vjerujte mi babice, ja sam molio sve pod jedno otče naš, ali me je Ivan dirao putem i nikako mi nije dao mira,“ progovori Vilim. — „Ivica, Ivica ti si mali bezbožac, ljetos će se još i sveti Nikola na te ljutiti,“ reče mu babica klimajući glavom. — „Aha stani, nećeš dobiti ništa vezena,“ progovori Adelka. „A da sbilja za njekoliko danah eto Ivana krstitelja, vašega imendana,“ progovori Kristina. — „A što ćeš mi dati ve-

zana?" zapita Ivan kao da se nije ništa ni dogodilo. — „Dati ću vam žitnu gužvu, kad ste tako zločest," odgovori smijuća se Kristina. — „Toga neću," odgovori ljutito dječak, dočim su mu se djeca smijala. — „A što ćeš ti dobiti za pletenu vezenu?" zapita Barica Kristinu. — Ništa, jer to nije ni naš običaj, to valja jedino kod mužkaracah.

„Samo jedan put sam dobila jednu čestitku od njekakova učitelja, koji je bio u varošu, a tu si čuvam u knjižici," — to rekav izvadi iz knjižice složeni list, na kojem je bila napisana želja u stihovih, a okolo tih bijaše narisan vjenčić od ružicah i potočnicah. „Ja sam si ga pričuvala radi toga vjenčića, čestitke bez njega nerazumijem." „Što nije u českom jeziku?" „zapità babica. — Jest česki, ali veoma učeno; slušajte, kako se počimlje:

„Čuj me mila krasotice,
Krasna Lade stićanjice."

Prosim vas, ta toga ja baš nimalo nerazumijem, pa vi takvu budalaštinu neprestano čuvate?

„Ja nisam štićanica, jer hvala Bogu još imadem svoju majku; taj čovjek zakopan medju tolikimi knjigami, smeo si je malo i razum." — „Nu toga baš nećemo reći, draga djevojko, koji je čovjek bistra uma, a bio je u školah, u kojih mi nismo bili, daklem mi

nerazumijemo, što on hoće tim da reče. Kad sam ja još u Kladskom bila, stanovao je do nas takodjer jedan takov književnik; njegova gazdarica — takovi ljudi odriču se ženah — dolazila bi često k nam, te nam pripoviedala o njem, kako je nagao i čudan. Po cieli dan vrnda po knjigah kao krt; da mu nebi Žuža rekla: gospodine ajte k ručku, nebi cio dan niti jeo niti pio; Žuža ga morala na sve opominjati, a da nije bilo nje, i moljci bi ga izjeli bili; svaki dan išao je po jedan sat na šetnju, ali sám kao pustinjak, nikad nije ljubio družtvah. Kad bi on otišao, škočila sam kad god k Žuži, ona je rado pijuckala sladku rozolicu, a ja premda nisam prijateljica tako upaljiva pića, morala sam joj volju izpuniti te čašicu a i dvie izpiti. Običavala mi je reći: „Naš stari nesmije toga vidjeti, jer on samo vodu pije i jedva dopušta, da mu se koja kapljica vina smieša, veleć mi uviek: Žužo voda ti je najzdraviji napitak, ostaneš li uviek pri vodi, biti ćeš uviek zdrava i sretna — a ja si mislim: dobro, dobro i rozolija mi ide k duši.

On bi rado, da ja živim kao ptica, a do jela i pila nije mu ništa stalo. On nasiti svoj želudac svojimi knjigami; liepa hvala na takovoj hrani.“ — Tako je Žuža uviek svoju vodila i držala. Jedan put odvede i mene u njegovu sobicu. Oj oj! odkad sam živa, nevidjoh

toliko knjigah, koliko ih je tamo kao drvah nakladanih bilo. „No gledjite, Magdice“, rekla bi mi, „to vam sve naš stari ima u glavi; ja mu se čudim, da on od toga već poludio nije. — Znajte, da kad već nebi imao mene, koja mu u svem po volji činim, kao malomu djetetu, Bog znao, što bi već iz njega bilo; ja moram sve u pameti nositi, on se nerazumije u ništa nego u jedine te knjige. „Ej morate baš svete strpljivosti imati š njim!“ No, kadkad se bome baš i okesim kao da bi ga pas htio ujesti, ali on šuti, da mi ga je upravo žao. Ali često opet jao i pomagaj, nije ga moći podnesti; pomislite si, Magdice, imadjaše vam u svojoj sobi praha kao na cesti a paučinah kao u starom zvoniku, pak mislite, da sam mu smiela očistiti? Bože sačuvaj! To ne. Mislila sam si, ja to moram očistiti; što mi je za njega, to se meni u grieh piše, kad tko k njemu dodje i onakov nered vidi. Zaprosiv jednoga poznatoga gospodina, s kojim se on najradje bavio, da ga jedan dan dulje zadrži, dok ja sve očistim. Tako je i bilo. On ga pridrža, a ja to sve izčistila, da je bilo dragota. Pa vidite, Mandice, on vam to nije opazio do trećega dana. Onda mu se tek činilo ljepše i svjetlije u sobi. Eto tako vam mora znati čovjek postupati s takovimi čudnovatimi ljudmi. — Kad sam god ja tamo ili ona k nam

došla, uviek je imala štogod žaliti na svom starom, ali za cieli sviet nebi se bila od njega dala. Ali jednoč ju liepo natjera u strah. Išao on kao obično na šetnju, pa se sastao s onim svojim znancem, putujućim u krkonoške gore. On ga nagovarao, da podje š njim, da će se do skora vratiti, te on onakov, kakov je bio — ode sbilja š njim. — Žuža čeka, te čeka, ali gospodara neima te neima; i tvrda noć se dovukla, ali njega neima. To ju je uplašilo i ona sva u strahu dotrči k nam te plače kao godina, da smo š njom dosta imali posla. Istom u jutro je saznala, da je otišao. Nu kako ga je blagoslivila, to je strašno. Tek šesti dan dodje, a ona i zanj svaki dan obied i večeru. — Kad je došao kući, dotrči ona k nam i stane pripoviedati: „Nu vidite, vidite, eto vam, kad sam se pustila, da ću ga — reče mi: No, no, neviči; išao sam na šetnju i pridržao sam se u Snježniku, zato i nisam mogao odmah doći. — Jednoć nam donese njekoliko knjigah i reče, da ih je sve njezin stari napisao, pa neka ih čitamo. Moj pokojni Gjuro znao je dobro čitati, pa je onda čitao, ali mi mu baš ništa nismo razumjeli; i on je znao praviti srokove i pjesme, ali mi mu ih nismo razumieli; jer je bilo za nas sve previsoko i preučeno. Nu Žuža nam reče: „No to stoji, zato si glavu razbija.“ Ljudi ga u svoj

okolici veoma štovahu i veliku mu važnost prisvajahu veleći, škoda, da toga visokoga umovanja nije moći ni shvaćati."

„Ja sam kao i tà Žuža," reče Kristina, „ni meni ništa neleži na toj učenosti, koje nerazumijem. Kad slušam liepo pjevati ili vas babice, kad pripoviedate, to mi je milije, nego Bog zna kakova učenost. — Aha, jeste li čula onu pjesmu od Barla iz crvene gore?" — „Draga djevojko, meni ti te svjetske pjesme neidu u glavu, pa se mnogo za njih i nestaram; davno minuli su mi dani, kad bi za pjesmicom Bog zna kako daleko bježala —sad ja samo svoju pobožnu pjesmu znadem na izust," reče babica.

„Kakova je ono, Kristino?" zapita ju Katica i Barica. - „No, no, čekajte malo, ja ću vas ju naučiti; počimlje se:

„Što li pjeva ptičica
Na tom dubu gori?"

„Ha Kristinko, to ćete još danas morat pjevati, — kad ja k vam dodjem," reče Milan obrativ se k njim. — „Hoću, makar dva puta. Bili smo na roboti na gospoštinskom imanju, bila tamo i Barla, a kad smo si na cielini počivali reče Ančica Tihankovićeva „Barlo, spjevaj nam jednu pjesmicu." — Barla se malo zamislila, pak osmiešiv se stane pjevati:

„Što li pjeva ptičica
Na tom dubu gori?“
„Da ljubav u djevica'
Blieda lica tvori.“

Ančica se na to skoro i razljutila, misleć, da to na nju spada; to znate, da ima Tomu, da je vjerenica, da je zaručena. Barla je to opazila, da je se kosnulo, pak da se izpravi, nastavi drugu kiticu:

„Šuti lažče od ptiča,
Šuti mûkom puža;
I ja ljubim mladića
A cvatem kô ruža.“

Da nam se pjesma dopala, možete si misliti, a vjerujte, da je bilo nješto izvanredno krasnoga, jer je upravo ugodan krasan napjev nanj imala. To će žrnovske djevojke i te kako rado slušati, jer te još nisu čule,“ doda Kristina. — Katica i Barica upamtile si pjesmicu i radostne dodjoše pred grad, da nauče svaku, koja bi god zaželila, da ju se nauči. Pred vrati bijaše najmladji komornik u crvenom odielu — jednom se rukom upro o bok a drugom si gladio obradak, da mu se tobože vidi prstenje.

Kad su mimo njega kola prošla, zasjaše mu se kao mačku oči, kad vidi vrabce, osmieši se Kristini i mašuć rukom pozdravljaše ju. Nu ženska kao da ga ni pogledala nije, a Milan

konje ošinuo. „Volila bi u istinu djavola vidjeti, nego toga Talijana,“ reče Kristina. „Tu već vreba, gdje bi njekoliko djevojakah na samu vidio, da se medju nje kao jastreb na svoj plien pusti!“ — No, ali ga je u Žlicu i dobio na pleća“ poče Vjenceslav: „dodje tamo na muziku i odmah medju najkrasnije djevojke, kao da su sve onamo radi njega samo dovedene; neumi česki, no samo „krasni djevojke imam rado,“ — zapameti si njegdje. — — „To je i meni jednoć kazao, kad je došao na pivo,“ uleti mu u rieč Kristina, — „a kad sam i po deset putah u sobi rekla „a ja vas neimam rado“ — nije se dao van kao ni groznica od čovjeka.“ — „No liepo ga tamo podvoriše momci, — zna po čem su i kako duge batine u Pardubicu.“ — „Neka se pazi, da mu se to isto i jošte gdje drugdje nedogodi,“ reče Milan pokimnuv glavom.

Kola se zaustave kod dvorišta. „Nu, zdravo ste nas dovezli,“ reče zahvalnim glasom Kristina Milanu, koji joj pomagaše, da snidje s kolah. — „Jošte samo na jednu rieč“ progovori babica, samo da ju uzdrži. „Neznaš, kad će Žrnovčani i Crvenogorci u Svatonovičko? — „Kad koji po starom običaju; Crvenogorci medju dnevi velike i male gospoje, a Žrnovčani na prvo Marinje po sv. Ivanu. I ja kanim ići.“ — „Mislim i ja“ —

odgovori babica. „I ja idem s vami ljetos,“ reče Barica. „I ja“, reče i Magdica. A tako govorahu i ostala djeca, ali Barica im je stala dokazivati, da nebi mogli putovati pune tri milje daljine. — Zatim potjera Vjenceslav konje i voziše se mimo mlina, gdje su ostavili Mandicu, a babica tu ostavi njekoliko posvećenih vjenčićah za kip prečiste Marije, što je bio u stupu na putu prema mlinu.

Babica je Bogu hvalila, što su se sretno dovezli, ona bi sto putah volila pješke ići, nego se voziti na gospodskih plahih konjih, gdjeno je glava uviek u torbi.

Marica i Urša čekahu, dok bje odpreženo. „A Vjenceslav, gdje je vaš vjenac?“ zapita riečljiva Barica kočijaša, kad već babica s djecom unidje u kuću. — „Nu djevojko već sam i zaboravio, gdje sam ga ostavio!“ odgovori Vjenceslav. — „Negovori s njim“ reče joj potegnuv ju za rukav Urša, „ta vidiš, da njemu nije ništa stalo do svetoga hodočašća.“ Vjenceslav zasjedne konja, pa odleti kao munja na njem. — Babica je krasne svježe vjence povjesila medju prozore i na slike — a lanjske sve je dala „božjemu ognju.“

BABICA.

SLIKA IZ ČESKOGA PUČKOGA ŽIVOTA.

Od

Božene Němcové.

Prevela

LJUBICA MAŘÍKOVA.

Svezak II.

Ciena 50 novčićah.

Brzotiskom Antuna Jakića.

U Zagrebu 1[illegible].

IX.

U babičinoj sobi bijaše sve kao u kakovu vrtu; kamo si pogledao, svuda ruže ljubimice (rezde) i inoga raznovrstnoga cvieća, a medju tim ciele hrpe dubovoga lišća. Barica i Marica savijahu kitice, a Cilika pletijaše krasan i velik vienac. Na kamenoj klupi sjedi Adelka s dječaci te si pripoviedaju, i razgovaraju se navodeć svako svojih željah.

Bilo je u oči Ivanja. Sutrašnjega dana bio je otčev rodjen dan. Na takov dan pozivao je gospodin Prošek po običaju svoje najmilije prijatelje, da se s njimi razveseli; zato se je po kući sve plelo i melo; služavka mela je i očistila svaki kutić, da neostane gdje praha; Barica je klala živad, gospodja pekla kolače a babica prigledavala sad k testu sad k peći, sad k živadi; nju su svagdje trebali. Barica ju zamoli, neka odpravi i Ivana van; jer jim neda mira te ih samo muti; a kad je bio vani, tužile bi se Uršula i Katica, da jim se uviek plete pod nogami.

A babici upravo nigdje mira: Vilim je htjeo da sluša što pripovieda, Adelka ju navlačila za nabor od suknje, moleć ju kolačah; a vani su kokoši kokodakale, javljajuć tim, da polaze u kokošinjak. — „Za volju božju, ne mogu sve strane na jedanput poslužiti“, govoraše uboga babica. Tu poviknu Urša: „Gospodin ide kući!“ — Pletilje umukoše, gospodje sakriju sve, što je imalo biti tajnim do sutra; babica opomene djecu veleć: „Jeste me čuli, da niste kazali otcu ni rieči.“ — Otac dodje u dvorišće; djeca pohite mu na susret, a kad im je rekao: dobar večer i upitao za majku, ukoče se poražena, neznajuć što bi rekle bojeć se, da neizdadu tajne. Nu Adelka, otčevo mezimče, potrči prva k njemu. Kad ju je uzeo na ruke, prišaptnu mu u uho: „Mamica s babicom peče kolače, sutra je tvoj god.“ — „Nu stani, stani, dobiti ćeš ti, zašto pripovidaš,“ prekinu joj rieč dječaci i odtrčaše k materi. Adelka se zarumeni i kao poražena osta na otčevoj ruki, dok nepočme konačno plakati.

„Nu neplači,“ reče joj otac; „ta znam ja, da je moj god i da majka peče kolače.“ — Adelka otare si rukavom suze, strašivo gledajuć majku, koju su djeca vodila. Nu ono neporazumljenje liepo se izravnalo a dječakom je dokazano, da ona nije tajne odala. Ta je tajna sve tri tako tištila, da

je otac slušajuć učinio se, da nečuje i gledajuć kao da nevidi. Barica moraše cielu večer na nje paziti i namigavati im, da neodadu, a Katica jim se rugala govoreć, da su mali brbljavci.

Napokon sve se umiri i uredi, nestane vanjske brige; služavke polegoše spavati, sama babica hoda jošte lagano po stanju, zatvara mačke, polieva žeravku u peći, pa sjetiv se, da se je u peći i na strani peklo, te da bi mogla i tamo koja iskra ostati, neuzdajuć se u ničiju pažnju ode tamo, da sama vidi.

Sultan i Šarko sjede na klupi. Opaziv babicu gledahu ju kao u čudu; jer u to doba nije običavala okolo hodati; a kad ih je pogladila po glavi, stanu se oko nje laskavo ovijati. „No jeste li izvrebali kojega miša? To možete, to vam je slobodno, ali podnipošto u hliev, gusinjak ni kokošinjak,“ reče i ode dalje, a oni za njom. Otvori peć, razgrne po dva i po tri puta lopatom pepeo i nenašav ni iskrice, zagrne opet i ode. Uz klupu dizalo se je visoko drvo. Na njegove grane posjede živad. Babica se ogledala na stablo te čula medju lišćem koskacanje i tihi šapat. „Snivaju, snivaju“ reče i podje dalje. — Ali zašto je kod vrta zastala?

Sluša li žubor — pojku dvajuh slavićah pod strehom na vrtu? Ili pjesmu žalostnicu Viktorije? Može biti se je naša babica zagledala u kakovo jatašce svetoivan-

skih kresnicah, tih živih, letećih zviezdicah? — Sa strane nad livadom podigoše se lahki pahuljci malena oblačića, koji su se neprestanim talasanjem jedan k drugomu uletavali. To nisu magle, vele prosti ljudi, pa tako vjeruje i babica, da su u tih srebrosivih zavojih sakrivene žene planinkinje, ili po hrvatski gorske vile, pa može biti gleda i ona divni ples na toj krasnoj mjesečini? — „Ne — nipošto ne“ reče babica, pogledav livadom, koja se širi prema mlinu. Tamo od dvora preko potoka pretrčala je, rekao bi, ženska, zaodjevena bielom plahtom. Postane časak, sluša poput plahe srne, kad poleti iz šumskoga zaklona na široku cjelinu, da se pase. Nije dugo slušala ugodno skladanje slavulja pjevača, mukao štropot obližnjega mlina, niti romon glasa žuborećih potokah. Zasukne biele rukave do lakta, pripregne bielu košulju do koljena, pa udri trgati cvieće sve u devetero. Zatim uvine si kiticu, pa onda neogledavajuć se ni lievo ni desno, otrči što ikad brže može natrag. „Ha to je Kristina, ta će plesti ivanjski vienac: dà, dà, ja nisam krivo mislila, ona ljubi onoga mladića —“ šapuće babica, nepomično gledajuć u Kristinu. Ove već dugo nestane s vidika, ali ona stoji kao kameni kip, zadubljena u misli! Njezina se duša uroni u prošlosti. Motri pred sobom livadu, motri po-

gorje i zaselak, nad sobom sjani mjesec i zviezde. Onaj isti bliedi mjesec, koji je njekada sjao i sada se kriesi, iste one zviezde uviek jedne, jednako bistre, krasne, nimalo još zastarjele; tako i ona njekoč kao mlada i liepa djevojka brala je na Ivanje i u vienac plela deveterog cvieća; sad se sjetila onoga straha, što ga onda poćuti, nebi li joj tko došao u susret te pokvario sreću, što si ju proricaše iz kite cvieća. Sada se prenese mišlju u svoju tiesnu sobicu, u duhu vidi svoju postelj i istom donešeno cvieće, iz koga će vienac plesti. Spominje se vruće molitve, neka joj Bog dopusti usnuti i sanjati san, u kojem bi joj se prikazao onaj, koga će njezino srdce priljubiti. Ona je zaista vjerovala u moć takova vienčića, pa gle, vjera ju neprevarì. U snu je vidila muža visoka, krasna lica i u obće pristala — muža takova, komu po njezinu umu nebijaše u svem svietu ravna. Na to misleć nasmijà se babica onomu djetinjemu uobražavanju, kako je prije sunčana izhoda trčala u vrt pod jablanik, da baca preko jablana vienac te tako i dozna, kada će opet vidjeti svoga Gjuru. — Dobro se je još sjećala, kako ju je izlazeće sunce našlo u vrtu plačuću, što je vienac daleko preko jablana odletio, jer nebijaše nade, da će se s Gjurom do skora sastati. — Tako zamišljena stajaše starica dugo i dugo, ne-

tom i nehotice sklope joj se ruke, mirne joj blage oči svrnu se k titrajućim zviezdam a iz ustiuh poleti tihano pitanje: „Gjuro moj! gdje ćemo se opet vidjeti?“ — Lagano povjetarce zahladi bliedo staričino lice, kao da ju je poljubio pokojnikov duh. Starica se prene i prekrsti; dvie suze kanu joj na sklopljene ruke. Za čas vrati se u kuću. — Djeca su na prozore gledala očekivajući roditelje, koji su bili u gradu u crkvi. Otac je taj dan dao na jednu svetu misu, a babica je dala moliti za sve Ivane svoga roda, računajuć od pradjeda. Krasni vienac, čestitke i darovi — sve je ležalo poredano na stolu. Barica morade djecu miriti i sad ovoga sad onoga posluživati a kad i kad nagleda se i babica u sobu rekavši: „da ste mirni, nesvadite se,“ odè opet za poslom.

Upravo se starica odpravila u vrt, da nareže peršina, a eto ti sa strane Kristine, gdje nosi nješto sakrivena u krilu. „Dobro jutro babice“, pozdravi ju tako veselim i žarkim licem, da se je ova tomu upravo čudila. — „Ma činiš mi se djevojko, kao da si na ružah spavala“, nagovori ju smiešeća se starica. — „Pogodili ste babice, moje uzglavje bijaše napravljeno iz samoga cvieća“, odgovori Kristina. — „Ti nećeš, ha! ha! ha da me razumiješ; ali bilo kako mu drago, samo da je dobro, zar ne djevojko?“ —

„Tako, tako babice“, posvjedoči Kristina domišljavajuć se pravomu smislu babičina pitanja, te se onda malo zarumeni. — „A što to nosiš?“ „Nosim Ivanu mlade; mili su mu naši golubovi, pak mu ih nosim jedan par, da ih se nagleda.“ „A čemu ta neprilika, to nije moralo biti,“ reče babica. — „Drage volje činim tò; ja ljubim djecu, a ona se raduju takovim stvarim — pa zašto da jim kvarimo radost? Dà, čini mi se, vam još nisam kazala, što se je kod nas sinoć dogodilo?“ — „Sinoć je kod nas bilo kao na pražkom mostu; još nisam čula, ali znam, da si mi htjela pripoviedati ob onom Talijanu. Deder dakle, ali moraš svakoj pjesmi začin prikratiti, jer već čekam moje iz crkve, pak—“ hoće babica — „Ele vidite vi, taj ludi Talijan dolazi svaki dan k nam na pivo, — to baš nije zlo, jer je gostiona za svakoga čovjeka, — ali on nije, kao drugi pošteni ljudi, sjedio za stolom, već ga je bilo kao metle po kući i u hlievu, riečju, kamo ja tamo i on za menom. To je moga otca dakako ljutilo, ali znate, da je dobar čovjek, nerado se svadja, a najmanje da si odbija goste. Zato me je opomenuo, ja sam ga usljed opomene njekoliko putih ljuto odbila i ukorila, ali on kao da sam mu bog zna što liepa kazala, a znam, da česki razumije, premda nezna još govoriti. — On je

neprestano svoju jednu te jednu gudio: „liepa dievo, ja te ljubim," a pri tom spinjaše predamnom ruke i tja je kleknuo." — „To je strašno", reče babica. „Tako vam je babice, ti muži toliko toga natovare, da su čovjeku uši pune; ta kamo bi došao, da mi sve vjerujemo; meni se barem takove rieči ni časak nezadrže u glavi; na jedno uho u nutra a na drugo van; toga se ja držim. Prekjučer bila sam na njivi, pa je bies nanio i Milana". — Babica se na rieč „nanio" malo nasmijala. „Razgovarásmo se o svačem, ja sam mu medju inim pripoviedala, kakov križ imadem s' Talijanom." — Nu dobro dobro, ja ću gledati, da vas se okani." — „Ali da mi nerazljutite otca," rekoh mu znajuć, kakavi su momci u Žrnovu. — Sînoć opet dodje naš mili Talijan; ali za mali čas eto i jedno četiri·momka, medju njimi i Milan a i njegov pobratim Tomo. Poznate li Tomu? Ne. Dobar mladić, uzeti će Anku Tihanićevu, moju posestrimu. Meni je veoma drago bilo, što su došli. Podjem da im natočim i napijem. To Talijanu nije bilo po volji; njemu nisam nikad napila, pa to ga je tako dirnulo, kao da sam mu što zla učinila. — Momci posjednu oko stola i uzmu se kartati, ali samo prividno; jer su neprestano škiljili na Talijana. Vidković reče: „Gledjte ga, izgleda kao kakov žganac". Toma mu na to

odgovori: „I ja ga gledam te gledam i mjerim, koliko bi mu trebalo, da mu se nos protegne do pupka, kad mu je sad već do brade!“ — Tako je to išlo, a Talijan to sluša, od jada mienja sve boje u licu, ali negovori ništa. Napokon baci novce na stol, ostavi pivo i nepozdraviv nikoga ode iz sobe, nerekav ni s Bogom. Ja načinih za njim križ, a momci mu se podrugivahu govoreći, da bi ih sve po pet za groš bilo, da ih može njegov pogled probosti. Kako znate, majka je meni izručila sve poslove; ja sam dakle dvorila momke, dok su oko desete ipak otišli. Poslje odoh i ja da počinem. Upravo sam opravu skidala, a na mom prozoru tuc, tuc, tuc. Pomislih, to je bez dvojbe Milan, valjda je što zaboravio, jer obično on što zaboravi, pak sam mu već i rekla, da će kod nas još najposlje i glavu zaboraviti!“ — „Već ju i jest,“ doda naglo babica. — Prebacim opet opravu,“ reče smiešeć se Kristina, i odem brzo, da otvorim prozor; pa pogodite, tko je bio? — Talijan! Poskoči na prozor i htjede unutar, ja stojah zapanjena! On me uzme prositi i govoraše svašta, premda znade, da ništa nerauzmiem. Tu mi stade davati i zlatna prstenja. Ja se osviestim, uzmem vrč s vodom, podjem k prozoru, veleć: „Ideš odatle, lahkoumno momče, traži si drugdje sebi sličan stvor kod vas a ne ovdje; ako

neideš, odmah ću ti izlijati ovu vodu na glavu!" On odskoči njekoliko korakah od prozora, ali eto ti momakah; ovi ga pograbe za vrat te mu zabrtve usta da neuzmogne vikati. „Nu stani der talijanska huljo, dobit ćeš svoje," oglasi se Milan. Ja na to odmah zaprosim Milana, da ga nebi tukli i zatvorim prozor — ili da bolje rečem, priprem ga malo, jer mi se nije dalo da nevidim, što će s njim raditi. No Milane što je s njim? Evo se trese kao da ga groznica hvata!" — „Hajde da ga žeravicom opečemo," reče jedan. — „Namažimo ga kolomazom", reče drugi. — „Ne," progovori Milan, „tako nećemo, ti Tomo ostani i drži ga, da ti neuteče, a vi momci ajte samnom. Tako je i bilo. Oni odu a za kratak čas vrate se s loparom i kolomazom u rukuh. „Ajte momci, izujte ga i prisučite mu gaće," reče Milan. Momci izvrše točno nalog, a kad je stao nogama bacati, mirili su ga kao zla konja. Deder stani — hej mali, stani! neboj se, nećeš odbiti podkovah," hoće Milan, „samo ću ti malo da namažem noge, da uzmogneš brže i laglje kući! „Barem će liepo vonjati, jer sada evo smrdi kao futač," prikrpa Tomo. —„Namazavši mu noge, stave lopor na pleća, ruke razapnu i svežu na križ. Talijan htjede vikati i u pomoć zvati, ali mu Tomo dlanom zatisne usta te ga držao kao u škripcu. „Takovoj lien-

čini kao što si ti, neškodi ništa, da im se malo listanjci i žile raztegnu, jer su i onako čvrsto skvrčene. „Momci“, reče Milan, „svežite mu čizme, prebacite ih preko ramenah pa ga izvedimo na drum, da ide od kud je i došao.“ „Der stani, stani, dati ćemo mu kiticu, neka se znade, da ide od djevojke,“ reče Vidković, ubrav nješto kupinja i koprivah, i zataknuv mu za gumb od fraka. „Tako sad liep i krasan dobio je i darovah“ reče smijuć se Milan; primi ga s Tomom za ruku i izvede iz vrta. Za jedan hip skoči k prozoru Milan veleć mi, kako se je junački držao i kako je odmah dobježao. „Ali kako ste ga odmah zapazili?“ upitam Milana. — „E, nu htjeo sam ti reći još jedanput lahko noć, rekao sam mojim, neka me kod mlina pričekaju, pa postanem malo na vrtu. Tad zapazim da se njetko s brda upravo po tatski šulja i smuče k tvomu prozoru. Upoznav svoga deliju otidjem polahko po momke. Što se je dalje dogodilo znadeš, mislim, da ti je pravo.“ — Jučer sam se sav božji dan smijala, ali na večer bijaše kod nas noćni čuvar Kokošar, koji se svaki dan kod nas rado napije i svadja. Taj nam je pripoviedao o Talijanu, kako je po noći kući došao. Neda se tajiti, mora da su bili veliki prevejanci, koji su ono učinili. — Tu je počeo opisivati stvari, da te groza hvatala; ta znate, da je

iz komarca napravio konja. „Tako je grozovito izgledao, da su psi nanj lajali — a moja žena imala je do zore što ribati, da mu kolomaz opere. Dao joj je srebrnu škudu, samo da nekaže ništa u gradu, a strašno se je zakleo, da će se onim momkom osvetiti. Zato se bojim za Milana; kaže se u obće, da su Talijani opaki ljudi. Zatim kazivao je otcu o njem, da hoda k nadzornikovoj Mariji, a stari misle, ako ga imade gospoja kneginja rada, da će mu dati dobru službu na gospoštinji i tako bi mogao djevojku uzeti. Nu vidite babice, na godinu ide Milan za slugu u grad, i tako nemora biti vojnikom, a možete si misliti, kako bi išlo, da steče Talijan kakov upliv na nadzornika, bojim se da nebi Milan ni mjesta dobio te ostao na cjedilu. — Sve sam to dobro promislila, pa mi nije ni malo drago, što su momci to učinili; — današnje sanje sasvim su me porazile, ali što to sve pomaže! Što vi velite k tomu babice?“ — „Nu mudro baš nisu učinili, ali veli se mladost, ludost; u obće tu je bila ljubav zapletena. I moj pokojni Gjuro sbijao je takove šale, ali je dosta zato trpio.“ — „Ali što da činim babice?“ — „E nu može biti nebi bilo shodno o tom govoriti; kod prve prigode kazat ću ti. Bez toga smo zaboravili na sve, a sad mi se čini kao da čujem štropot konjah; to su za stalno

naši. Ajdemo! Ja si to moram dobro razmisliti, što si mi kazala, možebiti nadjem savjeta," doda babica koracajuć preko praga.

Djeca začuvši Kristinin glas, dotrče u sobu, a kad istom Jankica dobi krasne golubove, ogrle djevojku te ju stisnu s radosti tako jako, da joj na vratu crvena pruga ostala. Najradje bi je bio sam odnio u golubnjak, da Barica neveljaše: „Otac je došao!" Za čas dodjoše i kum mlinar sa šumarom. Gospodina Proška pratijahu dobri prijatelji i mili mu rodjaci, koje je srdačno ljubio, a malo se je po ljetu kod njih bavio; bio je veoma ganut, kad je Barica začela čestitati, suze radosti orose mu lice.

Kad su djeca vidjela otca, majku i babicu plakati, rieči im zapnu u grlu pa zaplaču i ona. Jelica i Urša, koje su na pragu stajale, slušajući čestitke, pokriju oči pregačami te udare u plač. Kum mlinar vrtio je burmuticu medju prsti kao mlinarsko kolo, a šumar zaodjeven svečanom odjećom, brisao je o rukav krasni lovački nož, tobože da nespaze, kako je i on ganut; Kristina stajaše kod prozora nestideć se suzah, dok nije pristupio k njoj mlinar, te potreptav ju po ramenu rekao: „Je l' te, ti misliš, kad ću ja ovako sretna biti!" — „A vi kume morate uviek čovjeka dražiti," doda djevojka taruć si oči. Suznima očima ali radostnim i za-

dovoljnim srdcem stupi Prošek k stolu, nalije vrčić vinom, pa nazdraviv svim izprazni ga. Na to nazdrave svi domaćini. Jankica bijaše najsretniji, jer je dobio od šumara dva pitoma zeca, od kume mlinarice veliki kolač koga je rado jeo, od babice i roditeljah razne darove. Poslje ručka dojaše iznenada gospoja kneginja sa groficom Ljubicom. Prošek sa gospojom, babicom i djecom podje joj na susret, da ju pozdrave. Jankica dobi knjigu od mlade grofice, u kojoj je bila kojekakva zvierad naslikana.

„Ja sam došla da vidim, kako se danas veseliš, Ivane,“ reče kneginja prijazno g. Prošeku.

„Medju rodjaci i njekoliko dobrih prijateljah veoma dobro, presvietla gospodjo,“ odgovori g. Prošek.

„A tko je kod tebe?“

„Moji susjedi, mlinar sa svojom obitelji i Krkonoški šumar.“

„Neću te da zadržavam, idi k njim, ja ću odmah odjašiti.“

Gospodin Prošek nakloni se neufajuć se svoju gospodinju uzdržavati, ali prostodušna babica reče: „Nu to bi liepo bilo, kad nebi milostivoj gospodji kneginji i gospodični bar s kolači podvorila. Idi Terezo, idi, donesi, što dolazi iznenada, dobro je. Barice leti po košić pa naberi liepih trešanjah. More

bit bi milostiva gospodja malo vrhnja (skorupa) ili vina?" — Ivan i Tereza nisu znali što da rade, boja li su se, da ova prostodušna pomnja neuvriedi gospodje. Ali se prevariše. Prijazno se smiešeć skoči kneginja s konja, dade uzde Ivanu, sjedne na klupu pod krušku veleć: „Vaša gostoljubnost mila mi je; ali neću da budu vaši gosti sami, zato neka dodju i oni ovamo k nam.

Gospodja Proškova odbježi, Prošek priveže konje za drvo, donese stol na vrt, za njim dodje šumar duboko se klanjajuć, a kum mlinar kretajuć se ovamo i onamo; ali kad ga gospodja kneginja zapita, kako je u mlinu, ima li dosta žitka za mljeti, tad bijaše on u svom življu, pa se toliko osmieli, da je kneginji ponudio šnofati. Kad je sa svakim koju proslovila, uzme od Proškove kolača a od babice vrhnja.

Djeca su okružila Jankicu, koji jim je kazivao zvierad; grofica stajaše medju njimi te se veselo s njimi razgovarala.

„Majkice, gledaj, to je naša srna!" vikne šumarov Bartol svojoj materi, kad jim je Jankica pokazivao srnu. Mati i djeca prignu glave knjigi, da vide.

„Sultan! to je Sultan!" uzklikne Vilim, a kad je čuvši rieč „Sultan" pas k njim priskočio, pokaže mu Jankica knjigu veleć: „Vidiš, to si ti!" To je velikan slon, koga

se je Adelka uplašila; tu je bilo i konjah; kravah, zecevah, vevericah, kokoših, gušterah, zmijah, metuljah, štipavacah, ribah, žabah, janjacah i mravah. Djeca su sve to dobro znala; a babica gledajuć to reče: „Što ti ljudi sve nenaslikaju.“ A kad je mlinarica htjela vidjeti zmaja, komu iz ustiuh vatra siplje, reče grofica, da takove zvieradi neima, da su to izmišljene basne. Kad je to čuo kum mlinar, okrene s burmuticom medju prsti, pa se ceri: „E milostiva gospodično, nije to izmišljeno, imade takovih zmajevah s ognjevitim jezikom dosta na svietu; ali se broje k ljudskomu spolu, zato ih i nije medju timi nevinimi zvierinami“. Grofica se nasmiehne, mlinarica ga šikne po prstih. „Preveć riečih otče mlinaru.“

Kneginja se je sa šumarom i Ivanom razgovarala i ob ovom i onom, a napokon zapita ga, imade li u okolici lovskih tatah.

„Jesu još evo; a bila su tri, nu jednoga, koji je najludji bio, — kaznio sam njekoliko putih, te sad čuva kuću; ali ova dva su prefrigani lopovi, nije jim moći do živoga doći, van ako bi jim čovjek koje zrno pustio kroz ledja. To mi je do duše nadšumar već njekoliko putih rekao, ali čovjek mora da prije dobro promisli, nego da čovjeka za jednog zeca ubije.

„Ja neću, da vi to učinite," hoće kneginja. —

„To i ja mislim, da za takovu malenkost neće milostiva osiromašiti, a poveće zvieradi niti nelove ti tatovi."

„Čujem, da ljudi mnogo kradu?" prihvati kneginja.

„E nu, milostiva gospodjo, ja vas služim već liepu godinicu, a kvar, koji su ljudi počinili, nije baš toli znatan," odvrati šumar. „Više se govori, nego i jest; ja mogu n.p. kroz ljeto koje deblo posjeći i prodati; a kad mi račun nebi točan bio, mogao bi reći: to je ukradjeno. K čemu da si savjest kaljam lažju. Pod zimu, kad siromašni ljudi dolaze po suho pruće, uviek sam blizu, vičem i grmim, da kvara nečine; a što da kakovu staru baku ubijem zato, što si jedan naručaj drvlja sabere, kao što to drugi rade? A ja mislim: zato neće vaša milost osiromašiti, a siromah reći će hiljadu putih: Bog ju blagoslovi, a ja to sve nedržim za veliku škodu."

„Pravo je, samo tako uviek radite," odvrati kneginja; „ali ipak mora biti u okolici zlih ljudih. Preksinoć išao je iz sela Pikolo; na jedanput tati ga zaustave, htjedoše ga orobiti, ali on se branio i opirao, koliko je najviše mogao, pa su ga izlupali tako, da je sav crn; pače je morao u postelj. Tako su mi pripoviedali."

„To je smiešno, milostiva gospodjo“, hoće Prošek kimajući glavom.

„Od kad smo živi, nismo čuli, da bi bilo razbojnikah u selu ili u okolici“, oglase se šumar i mlinar.

„Što se je to dogodilo?“ upita babica, pristupiv bliže. Šumar joj izpripovieda sve. „Gle te laže,“ hoće babica, uprv ruke o bok. „Zar se neboji Boga. Ele dobro, ja ću sve potanko gospoji kneginji pripoviedati.“ Tu nastavi od rieči do rieči, kako joj je u jutro Kristina pripoviedala.“ „Ne da momke hvalim za ono, što su učinili; ali što to pomaže, svaki brani svoje. Kad bi bio vidio tko toga vjetrenjaka u noći pod djevojčinimi prozori; to bi se s mjesta raztrubilo po cieloj okolici, svatko bi rekao: „E ta nije za mene, koju gospoda obilaze.“ Djevojka se samo boji, da jim se taj čovjek neosveti,“ doda babica.

„Ništa neka se neboje, ja ću to već sravnati,“ reče kneginja, pa migne mladoj grofici, neka se spremi da idu. Obie pozdrave prijazno družtvo, uzjaše konje, i poćeraju prama gradu.

„To je istina, da bi se malo tko ufao tako s gospodjom kneginjom govoriti kao naša babica“, hoće gospodja Proškova.

„E da, lasnije je govoriti s carem nego kakvim pisarom; a dobra rieč uviek dobro

dodje. Da nisam ništa kazala kao i vi, što bi bilo iz svega toga?" doda babica.

„Ja velim, zlo je za gospodju, jer ju varaju, gdje god mogu", doda šumar vraćajuć se sa Proškom i mlinarom u sobu.

Na večer došao je Kundrić. Čim su to djeca čula, počmu s Kristinom, Jelicom i Uršom od radosti plesati. Pilo se je tu i šampanjsko vino, što ga je gospodja kneginja kućegazdi poslala, da piju i na njezino zdravlje. Nisu ni na Viktoriju zaboravili, kako se je smračilo, odnese babica dobru večeru pod mahovito deblo.

Drugo jutro tužila se mlinarica babici, da je mlinar bio pun riečih, kao šipak košticah, i da mu je sva cesta bila pretiesna; ali joj smijuća se babica odgovori: „Ej kumo mlinarice, to je samo jedan put u godini, a neima ni crkvice, u kojoj nebi bilo jedan put sv. propoviedi u godini!"

X.

Žrnovskim brdom prolazilo je pet putnicah: to su bile: babica, kuma mlinarica, Kristina, Marica i Barica. Prve dvie imadjahu biele peče na glavi; a djevojke slamnate šešire; Kristina i stare žene su se podpasale; na ledjih nosile su torbe, u kojih je bio živež. „Čini mi se kao da čujem pjevati"

hoće Kristina, dolazeć na vrh brda. „I mi čujemo“, oglase se djevojke, „hodte brže babice, da nam neizmakne“, te sve uzmu bježati. „I vi lude glave, zar vi možete bez nas, neznate ni puta“, reče babica, našto djevojke stanu te podju s ostalimi laganim korakom. Na vrhu čuvao je pastir ovce te ih već iz daleka pozdravio. „Hoćemoli pokisnuti Josipe?“ upita ga mlinarica. „Budite bez brige, dva dana neće se vrieme promieniti. Spomente se i mene s kojim otčenašom. Sretan put!“ — „Bože dao, spomenut ćemo se.“ „Ali babice, kako to Josip znade, kad će biti liepo kad li kiša padati?“ zapita Barica. — Kad se na kišu spravlja, plaze crvići iz zemlje, škorpijoni izpod deblah, gušćeri se skrivaju, pauk i lastavica nizko lete. Ovčari su cjeo božji dan vani, a kad neimaju drugoga posla, onda paze, kako ta životinja živi i kako se hrani. Najbolji koledar imaju gore i nebo. Poznadu, kad će biti liepo, kad kišovito, kad vjetrovito, kad će biti sniega ili tuče (grada)“, odgovori babica.

Kod žrnovske crkvice stoji mnogo putnikah, mužah, ženah i djece; gdje koja mati doniela je sa sobom u plenicah i nejako diete, da ga zavjetuje materi božjoj, nebi li mu ona izmolila zdravlje i sreću.

Na crkvenom pragu stoji vodja s velikom zastavom u ruci, odakle je mogao lasno sve

jednim pogledom viditi. Opaziv babicu i sve, koji s njom dodjoše, reče: „Nu sada smo svi, možemo dakle ići. Samo se prije pomolimo Bogu za sretan put.“ Putnici pokleknu pred crkvicom i pomole se Bogu, to isto učine ostali okolo stojeći. Po molitvi poškrope se svi svetom vodom; jedan izmedju odraslih uzme razpelo, na koje je Tomiņa zaručnica vienac objesila, a Kristina crvenu vrpcu. Zatim stanu mužkarci s vodjom okolo propela, a žene po starosti za njimi. Sve su se držale veoma pobožno. Gazdarice opominjahu družinu, da paze na vatru i kuću, djeca su prosila, da jim što donesu s puta, a babici govorahu: „molite za nas koji otče naš“. Tad zapjeva Martinić gromkim glasom: „Tebe Boga hvalimo!“ a putnici prihvate svi kao iz jednoga grla; momak digne u vis razpelo i množina svieta porine za njim put k Svatovnici. Kod svakoga propela i crkvice obično bi stali, te izmolili otče naš i vjerovanje na čast i slavu Bogu! Tako isto radili su kod svakoga drva, gdje bijaše slika matere božje i kod svakoga križa, gdje se je kakova nesreća dogodila.

Barica i Marica pazile su pomno Martinića, kako je pjevao, pa su i one to činile uzpored s drugimi. Kad su došli na visočinu, zapita Barica babicu: „Molim vas babice, gdje je Turin, odakle je bila ona niema djevojčica?“ Ali ovaj put je zlo došla,

jer joj babica odgovori: „Ako ideš nà put božji, to moraš na Boga misliti a ne na druge stvari. Pjevajte ili tiho molite.“ — Djevojke pjevale su jedan čas; ali kad su došle u šumu, gdje su se u travi jagode zelenile, pomisle: škoda bi ih bilo pustiti, pa je uberu. Kod toga posla poremete im se šeširi i suknje, te je bilo s njimi posla. Konačno se smisle na kolače, koje su u žepu imale, pa uzmu komadić po komadić jesti. Babica i mlinarica niti ih neopaze od velike pobožnosti, ali Kristina, koja je za njima išla, smotriv to, pokarà ih. „To je istina, vi ste za pobožnost, pa ćete si sbilja veliku zaslugu steći“, reče jim smijuć se. Pod večer stigoše putnici pred Svatovnicu; postanu pred mjestom; žene se obuju, poravnaju svoje suknje i zatim su pošli u mjesto. Najprije svrnu se pod crkvicu k zdencu, koji je na sedam stranah izvirao, i na kom bijaše slika matere božje. Pošto su se svi Bogu pomolili, napiju se vode i operu si tri puta lice i oči. Ta čista, mrzla voda čudesa je činila; ona je već tisuće i tisuće ljudih izliečila.

Od zdenca podju k razsvietljenoj crkvici, iz koje se razliegahu različite pjesme od dolazećih provodah; svaki je imao druge pjesme. „Oj babice, ovdje je krasno!“ šaptne Barica. „A kako da nije; ali klekni i moli,“ hoće babica. Djevojka klekne k sta-

rici, koja je glavu tja do zemlje spustila, vruće se moleć blaženoj bogorodici, koja je sjala na razsvietljenom žrtveniku medju nebrojenimi sviećami, narešena cviećem i vienci, koje su darovale ponajviše mladenke i žene, nebi li se blažena djevica milo obazriela na njihove želje.

Po dovršenoj molitvi pitao je Martinić crkovnjaka (sakristiana), što da čini? Na njegov odgovor, neka ide spavati, povede svoje suputnike na prenoćište. Kao lastaviće na svoja stara gnjezda, tako su išli putnici na obično mjesto, kamo su svake godine dolazili noćiti. Nisu tu našli sladora i bogate večere, nu tim prijaznija lica, kruha, soli i čiste postelje. Kuma mlinarica i babica ostale su kod upravitelja. Bijahu to stari ljudi, kako ih je babica zvala „iz staroga vieka“, i zato se držala kod njih kao da je kod kuće. Prije nego su išli spavati, pokaže im domaćica ciele bale platna, koje je većinom sama prela, i ljeto za ljetom množila. „Ali sladka gospo, za koga vi to pripravljate; ta kćeri ste već poudala?“ upita ju mlinarica. „Ali imadem tri unuka, a platno i predja to su najglavnije stvari za udaju.“ — S tim je bila mlinarica podpuno zadovoljna; a kad je opet o tom starac govor zametnuo, veleć: „No mamice, što opet razmećete; ja ću to odnieti na trg?“ odgovori ona „Oj starče, toga nebude,

ni za 50 godinah.“ Njegovu je ženu veoma ljutilo, da nije mogla babicu čim boljim podvoriti, nego kruhom; jer je babica, kad je išla na put božji, živila osam danah o kruhu i vodi. Taj običaj bijaše joj svet, te se ga nije htjela odreći. A i mlinarica bila je zadovoljna kod upravitelja sa stanom, pa kad je legla na blazine, reče s velikim zadovoljstvom: „Mila posteljice, tako je mekana, kao da bi čovjek u snieg legao.“

Kristina s Anicom spavahu na sienu kod njeke udove. Postelja ne upravo najugodnija, ali ove bi spavale upravo i na kamenu. Nu ovu noć neostaše na tavanu, nego sadju u vrt. „Nije li ovdje sto putih ljepše nego gore; vrt je naša sobica, zviezde naše svieće, a zelena travica naša posteljica;“ hoće Kristina, te podvinuv suknju legne pod drvo u travu.

„Tu ćemo spavati mila djevojko,“ odgovori Anica i legne kraj nje. „Ali čuj der staru Fuškovu, ta hrče kao da kamenje siplje,“ reče smijuć se, „tu je moći sladko spavati. „Što misliš, hoće li doći sutra?“ zapita djevojče svoju drugu. „Kako da nedodju“, odgovori Anica, „Tomo je ovdje kao na konju, a da Milan nebi došao, to je nevjerojatno, ta on te ljubi.“—„Tko zna, o tom mi nije nikad ni rieči kazao.“ — „A čemu, kad se to samo od sebe zna; neznam doduše niti

ja, je li mi kada Tomo što takova govorio; a mi se ipak ljubimo, pa ćemo se naskoro i vjenčati.“ — „A kad će biti pir?“

„Otac dati će nam kuću i nješto zemljišta, a pirovati ćemo oko svete Kate.“ „Ej, ala bi liepo bilo, da se zajedno vjenčamo.“ „E ti tako govoriš, kao da već imaš rukavicu na ruci, a to je sve svirala na vrbi.“ — „E što nije, može biti. A Milićevi bit će veseli, ako se Milan k vam priženi; a tvoj otac dobio bi vrloga zeta u kuću; boljega neima u cieloj okolici, a i ti netrebaš drugoga; što je istina, to se neda tajiti, on je najljepši momak; a ista sudčeva Luca bi za njim tugovala.“ — „Vidiš, i to je jedan kamen, koji nam smeta“ odgovori Kristina, duboko uzdahnuv. „A kako vam može Luca smetati, ta je ružna kao noć.“ „Djevojko, to je odviše; što misliš kad veliš, da Lucija malo vriedi, ta ona je dost snažna, a otac dodati će na vagu samih tvrdih križevačah škudah.“ — „Tim gore. Zato si lje glave netarem, pa makar je otac sudac, zato nije Bog, a Luca sa svimi svojimi novci nemože ti posla pomutiti. Milan imade zdrave oči.“ „Ali ako ga neuzmu u dvor, morati će u vojnike.“ „Nemisli na što takova; ako bude upravitelj mrko gledao, mogu mu se oči zamazati, razumiješ li?“ — „To bi dobro bilo, ali to neide tako lahko. U oči Ivanja snivalo mi se je, da je Milan k meni došao i da smo se uzeli; ali sanja je

sanja, a babica kaže, da u takova šta nesmiemo vjerovati, no uzdati se u gospodina Boga, jer on s nami upravlja". „Ali babica nije evangjelje." „Ja vjerujem babici kao svetomu pismu; ona čovjeku od srdca savjetuje, a svatko veli, da je mudra žena; što ona reče, to je sveta istina." „I ja to mislim, ali dopusti, kad je bila mlada, da je isto tako vjerovala kao i mi. Stari ljudi svi su takovi; naša majka viče nad nami: mladost misli samo na ples, veselje i zabave, a razuma neima ni za liek. Toga nebijaše u njezino vrieme; a ja znam za stalno, da i naša prababa nije bila ni za dlaku bolja u svojoj mladosti od nas; a kad budemo stare babe, biti ćemo upravo takove, te ćemo jednaku pjesmu pjevati. A sad se uzdajmo u mater božju, pa spavajmo." Anica se zavije u svoju suknju, a kad se Kristina obazrela na nju, već je bila usnula.

Na tavanu nastojaše jedna žena uspavati diete, koje nehtjede nikako usnuti. „Zar je to diete svake noći tako zločesto?" zapita jedna probudivša se žena mater.

„Jest, već četrnaest danah svaku noć. Pravila sam mu sve, što mi je tko savjetovao, ali sve u zalud. Kovačica mi reče, da su to uroci. Obećala sam, dá ću ga zavjetovati materi božjoj, ili da ozdravi ili da ga Bog k sebi uzme".

„Položite ga sutra pod zdenac, neka ga voda tri puta poškropi, to je i mojemu djetetu pomoglo“, svjetovaše joj žena. Zatim se okrene na drugu stranu i usne.

U jutro, kad su se svi putnici pred crkvom sabrali, pružiše si ruke, veleći: „oprostimo jedan drugomu prije, nego podjemo pred lice božje. U taj par oglase se za Kristinom i Anicom dva poznata glasa: „I nam budi oprošteno.“ „Opraštjamo vam i bez izpoviedi“, odgovori Anica pruživ ruku Tomi, a Kristina sva zažarena učini to isto Milanu. Momci pridruže se putnikom, koje Martinić odvede u crkvu. — Poslje službe božje podju svi u kupelj. — Poslje kupanja kupovahu darove; kuma mlinarica nakupi toga mnogo; slikah, krunicah i raznih darovah, veleć: imadem mnogo djece, koja dolaze u mlin, a svatko gleda, da donesem što s proštenja. Uz babicu stajaše stara Fuškova, koja bi si rado bila kupila krunicu; ali kad joj trgovac reče, da stoji pet grošah dobroga novca, položi ju tužno na stran veleć, da je skúpa. „Skupa te skupa“, odvrati ljutit trgovac; — „niste imala, od kad ste živa ovakove krunice u ruci. Kupite si jeftiniju!“

„E kume, drugomu neće biti skupa, ali meni je, koja neimam u svem imetku pol forinte šajna.“ — „Zato nekupujte krunicah“,

doda trgovac. Fuškova otidje, ali babica stupi k njoj veleći joj, da ide k drugomu s njom, koji prodaje stvari vriedne. Pa gle, taj trgovac davao je sve, kako je babice sama htjela, tako je Fuškova za pol forinta ne samo krunicu, već i ostalih stvarih dosta nakupovala. Kad je otišla od kramara, reče Barica babici: „Vidite babice, vi ste onomu trgovcu doplatili, što je manjkalo, ja sam dobro vidila, kako ste mu namigavali, samo da Fuškova ništa neopazi.“ — „Kad si vidila, a ti šuti, pa negovori dalje; što daje desnica, nesmie znati ljevica“, odgovori babica. Kristina kupila je srebreni prsten, na kom bijahu izrezana dva goruća srca, a Milan kupio je prsten, na kom su dvie ruke sklopljene bile. Sve te darove dali su si putnici blagosloviti: prstene, krunice i slike čuvahu kao kakovu svetinju.

Kad je to sve svršeno bilo, zahvale se putnici svojim domaćinom, pomole se još jednom nad čudotvornim vrelom, preporuče se materi Božjoj, pa krenu kući.

U svetinskoj šumi blizo devet razpelah počivahu u sjeni; tko je bio žedan, stupio je k vrelu i napio se. Kad su vidjeli, da Kristina daje iz dlana Milanu piti, pristupe i drugi k njoj, da i njim dade, što je ona vrlo rado učinila. Na to se stariji sjednu u travu, kazivajuć jedan drugomu, što i za koga su

nakupovali darove; o provodih, kòji su tamo s njimi došli. Djevojke su se razbježale po šumi, da trgaju cvieće za vience; momci popravljali su veliki grob i veliko propelo nad njim. — „Kažite mi Anko, zašto je ovih devet propelah ovdje?“ zapita Barica motajuć Anici kiticu za vienac, što ga je plela. „Čujte ja ću vam to kazati. Nedaleko odavlje leži njeka razvalina staroga grada, koji se je zvao Vizinburg. Kažu, da je pred mnogo godinah tamo prebivao njeki plemić, imenom Herman. Ljubio jednu djevojku, a još i jedan drugi hodao je za njom; nu ona nije marila zanj, zadavši svoju rieč Hermanu. I tako je imalo biti vjenčanje. U zoru onoga dana dodje mati k njemu i donese mu crvenu jabuku, upitav ga, zašto je tako zamišljen, a on na to: da ni sam nezna. Mati ga moljaše, da ostane kod kuće, pripoviedajuć mu, kako je ružno snivala; ali on skoči, reče materi s bogom i uzjaše svoga bjelca. Ali bjelac nehtjede preko praga; mati ga moljaše: „Sinko ostani kod kuće, to nije dobar znak“, nu on neslušaše nego podbode svoga konja i odjezdi kao munja preko mosta. Konj se opet opirao nehtijuć dalje; mati i treći put moli sina, ali on ništa nehajeć ode si po zaručnicu. Kad su svatovi došli do ovoga mjesta, izadje onaj drugi mladić sa svojimi drugovi, navale na Hermana te ga ubiju. Kad to vidjè djevojka,

probode si sama nožem srce. Svatovi su ubili onoga pogana. Evo na ovom mjestu pogine devet ljudih. Zakopani su svi u jedan grob, a na uspomenu staviše im devet križah. Od onoga vremena popravljaju se uviek ovi križi i grob. Kad ljetom prolazimo ovuda, promjenimo na uspomenu vience i izmolimo koji „otče naš“ za njihove duše.“ Tako je Anica svršila tu poviest, ali stara Fuškova, koja je blizo bila i slušala, kretaše glavom veleći: „Nije tomu tako Anice; Herman bijaše plemić iz Kitoborskoga, ne iz Vizinburžkoga grada, a zaručnica bila je iz Svatovnice; njega su prije ubili, nego je došao k zaručnici, koja ga je sa starim svatom i ostalimi željno očekivala; al ga nije dočekala. I tako sjednu k stolu; na jednoč zazvoni na umor; djevojka zapita tri puta mater, da komu zvone, mati se izvijala govoreć, da zvoni ovomu ili onomu, dok neodvede zaručnicu u sobu, gdje je mrtav Herman ležao. Kad je to djevojka opazila, probode si srce. Ovdje su sve pokopali. Tako sam ja čula ovu poviest,“ dovrši Fuškova. „Tko to može prosuditi, koja od nas istinu pripovieda; tko zna, što se je u starija vremena dogodilo. Neka bude il ovako il onako, dosta zlo, da se je dogodilo. Bilo bi bolje, da su se mogli uzeti i sretno živjeti.“ „To je istina, onda nebi se nitko na njih sjećao niti bi jim grob vienci

kitio", oglasi se Tomo, popravljajuć jedan jelovi križ, koji bijaše pokvaren. „Pa što to hasni; ja ipak nebi rada tako nesretnom zaručnicom biti," doda Anka. „Oj ni ja", hoće Kristina, dolazeć iz šume spletenim viencem u ruci. „A bome nebi niti rad bio ubijen na dan vjenčanja", doda Milan; „ali Herman bijaše ipak sretniji od svoga nuzljuba. Strašna mora biti to muka viditi da onu, koju ljubi, drugi kući vodi. Zato moramo, da za onoga vruće molimo, koji je u griehu i nesreći umro, a Herman u sreći i milosti božjoj.

Djevojke povjese na vience križeve, a preostalo cvieće pomeću na mahovinom porasli grob, te pomoliv se višnjemu, vrate se k putnikom. Za malo uzme Martinić štap u ruke, momak sveto própelo te podju pjevajuć kući. Na razkršću nedaleko od Žrnova čekali su je domaći ljudi, koji su čuli iz daleka pjevanje i vidjeli vijati se crvene vrpce na zastavah. Djeca pohrle materam u susret, nemogav se već dočekati povratka. Kad je provod došao u selo, momci zatrube u nove trublje, piskari na piskalje, djevojke nosile su pune košiće slikah i licitarskih darah. Poslje molitve u crkvici zahvale se putnici svomu vodji. Momak posadi križ u crkvicu a vienac i vrpce na žrtvenik, pa se onda razidju svaki svojoj kući.. Kad je Kristina pružila na razstanku ruku Anici, pogleda ona

srebreni prsten, koji se je bliskao na Kristininoj ruci, te smijuć se reče: „To nije onaj, koga si ti kupila?“ Kristina se porumeni, ali neodgovori ništa. — Milan prišaptne Anici: „Ona je meni dala srce, a ja njoj ruku“. — „Dobro je, dao Bog sreću,“ reče Anka.

Pod lipom kod mlina sjedi Proškova obitelj sa mlinarom, obziruć se svaki čas na žrnovsko brdo, očekivajuć putnike. Sada kad je sunce svoje posliednje trakove preko visokih jablanah bacalo, zabiele se u sieni biele marame i slamnati šeširi medju zelenim lišćem. „Sada idu“, viknu djeca, koja su se neprestano obazirala na brdo, pa sve troje potrči uz brdo. Prošek i mlinar, koji je kretao burmuticu u ruki i namigavao očima, podju za njima babici i mlinarici u susret. Djeca su cielivala i poskakivala oko babice, kao da ju nisu godinu danah vidjela. Barica se je hvalila roditeljem, da ju noge ništa nebole. Babica pita djecu, jesu li kad god na nju mislila, a mlinarica mlinara, što je novoga? „Zvonar se je objesio,“ odgovori mlinar smijućim se licem. — „To je istina, od vas čovjek nikad ništa pravo nemože doznati“, reče smijuća se mlinarica udarajuć po prstih mlinara. „Kada ste kod kuće, draži vas, a kad vas nije, tuguje za vami i neima nigdje mira ni pokoja“, doda gospoja Proškova. — „To vam je kumo obično, muži nas istom

onda znadu cieniti, kad nas neima.“ Takovim razgovorom nebijaše svršetka. Taj božji dan bijaše u maloj ovoj dolini, koja bijaše nedaleko od Svatovnice, godinu za godinom tako znamenita, da su punih četrnaest danah imali o čem govoriti.

Ako je tko pako išao u Vambirje, govorilo se je o tom četvrt godine prije a četvrt kasnije, tako i po hodočašću u Mariju cel po cielu godinu.

XI.

Gospodja kneginja sa mladom groficom i Proškom otidju, a i lastavice ostave svoja gnjezda. U starom gradu bijaše sve pusto kao da je izumrlo; mati je plakala; djeca, videć da plače, udare i ona suze roniti. „No Terezo neplači, što ti to sve koristi?“ govoraše babica, „što si učinila, učinjeno je; ti si ga izabrala, pa sada moraš strpljivo sve podnositi. A vi djeco molite se za otca, da se zdrav kući vrati.“ „Zar ne, kad se povrate lastavice?“ upita Adelka. „Tako je“, potvrdi babica, a djevojka otare si suze.

U okolici začelo je biti tužno i žalostno. Šuma se je njekako izčistila; kad se je Viktorija pustila s vrha, bilo ju je iz daleka vidjeti; po gorah raznašao je vjetar suho lišće. Bog zna, kuda sve nije letilo. Krasota

vrta prenešena je u sobu. U vrtu cvate samo liepa kata i drugo jesensko cvieće. Kad je babica išla s djecom na šetnju, to su se dječaci uviek igrali riža ili bacali loptu. Adelka je za njimi trčala, vukla se po grmlju, tražeć loptu ili riž. Barica je brala trnjule i drenak s babicom za liek ili šipka za domaću porabu, ili je tresla oskoruše pa je iz njih pravila struke Adelki na ruke i na vrat. Babica je rado sjedila s djecom na briegu nad starim gradom, od kuda su svu okolicu pregledati mogli, a i zelene livade, po kojih je gospodsko blago paslo; gore malo mjestance i grad, a dolje razkošni perivoj. Zeleni kapki na prozorih zatvoreni su, na triemu neima cvieća ni ružah, sve je usahlo; bašćom nehode gospoda i služinčad, nego težaci pokrivajuć smrekovinom grede, po kojih necvate mirisno cvieće, no u kojih je bilo posijano sjeme prekrasnoga cvieća, odredjeno da razveseli oko kneginjino, kad se povrati. Neobično inozemsko drveće bijaše omotano slamom, vodomet bacajući srebropjenastu vodu, bio je pokrit daskami i mahovinom, a zlatne ribice plivahu po dnu ribnjaka, kojega površje, prije uviek čisto, bijaše zarašćeno raznim vodenim biljem. Djeca pogledaše dole, sjećajuć se onoga dana, kad su se s groficom po vrtu šetala i u kneginjinoj dvorani ručala; kako je to sve krasno bilo, mišljahu si, a gdje je

ona sada!“ Babica je rado gledala preko liepih dolinah i šumah, koje vodjahu k novom mjestu k Opočnici i Dubroškom, gdje je njezin sin stanovao; a za Dubroškom medju gorah malo selce, u kojem je toliko milih joj dušah. Kad je pogledom svrnula gore, širio se pred njom krasni poluvienac krkonoških gorah, od šljemena Hesovine ća do vrhunca nebotične sniegom pokrite sniežnice. Babica pokaže preko Hesovine, veleć djeci: „Tamo poznam gdje koju stazu, u onih gorah leži Kladsko, gdje se je vaša mati rodila, tamo je Vamberic i Varta, u onih krajevih proživila sam njekoliko sretnih godinah.“ Tu se zamisli, ali ju Barica trgne iz te sanjarije. „Tamo u Varti prebiva ona Sibila na mramornu konju, vidite?„ — „Govori se, da u Varti na jednom vrhuncu sjedi na mramornu konju i da je iz sama kamena iztesana, držeći ruku prama nebu. Moj otac je kazivao, da ju je vidio.“ „A tko je bila ta Sibila?“ upita Adelka. — „Sibila je bila mudra žena, koja je umjela budućnost proricati“. — „A što je prorokovala?“ pitahu dječaci babicu. „To sam vam već jednoč kazala“, reče babica. „Jeste, ali mi smo zaboravili već.“ „Nu vi si morate to zapamtiti.“ „Ja sam si babico mnogo toga zapamtila“, hoće Barica, koja je veoma pomno babicu slušala. „Vidite, Sibila je proricala, da će

*

česku zemlju postići mnogi jadi, da će biti rat, glad i kuga; najgore pako bit će onda, kad nebude otac sina, sin otca i brat brata razumio, kad nebudu držali obećanja a niti rieči; onda će biti baš najgore, kad se bude zemlja česka — kakono se proriče — na konjskih kopitih na sve strane svieta raznosila." „Dobro si zapamtila; ali Bože sačuvaj, da se to ikada dogodi", reče poštena starica duboko uzdahnuv. Barica klečaše kod noguh babičinih, pa držeć sklopljene ruke na njezinih koljenih, pa upiruć svoje jasno oko u mudro staričino čelo, zapita ju: „Kako glasi ono proročanstvo, što ste nam ga kazivala, sjećate se o Blanićkih vitezovih, o svetom Vjenceslavu i Prokopu? Oj babice, ja se jako bojim, nemogu vam kazati kako jako; što ne, ni vi nebi željeli, da se zemlja česka na konjskih kopitih raznese?" „Kako bi mogla takovu nesreću hotjeti, ta svaki dan molimo za sreću i blagostanje mile nam domovine; vidite, ona je naša mati. Kad bih vidjela, da mi mati u nesreću pada, bi li mogla to hladnom dušom gledati! A što bi vi učinili, da vam tko kani majku ubiti?" — „Vikali bi pomoć i plakali", odgovore dječaci i Adelka. „Nu vi ste djeca", reče smijuć se babica. „Ali pomoći bi joj morali, zar ne babice?" doda plamtećim okom Barica. — „Tako djevojko, tako valja; vika i plač ništa

nepomažu, tu treba pomoći," hoće starica i metne ruke na glavu svoje unuke. — „Ali babice, mi smo još maleni, kako bi joj mogli pomoći?" oglasi se mali Jankica, koga je peklo, što babica o njih tako sudi. — „Zar neznate, što sam vam pripoviedala o malenom Davidu, koji je nadvladao Golijata. Vidite, i malen mnogo može, kad ima vjeru u Boga; — zapamtite si to, kad porastete i dodjete u sviet, poznat ćete zlo i dobro, pa ćete imati dovoljna izkustva. Onda sjetite se na vašu babicu, što vam je govorila, kad se je s vami šetala. Vidite, ja sam zabacila udoban život, što mi ga je nudio pruski kralj, volila sam u svojoj zemlji ma i siromašnije živiti, nego u tudjini. Ljubite i njegujte i vi zemlju Česku, nadu i budućnost vašu; ljubite ju, kao što dobra djeca ljube svoju majku. Mislim, da vas neću kao odrasle muževe vidjeti, ali se nadam, da ćete moje rieči dobro zapamtiti", doda babica turobnim glasom. — „O ja ih nikada zaboraviti neću," šaptne Barica, nasloniv lice na babičino koljeno; dječaci stajahu okolo mirno i tiho, oni nisu razumjeli babičinih riečih kao Barica. Mala Adelka privine se k babici, te reče plačuć: „Ali babice, vi nesmiete umrieti, zar ne, vi nećete?" — „Liepo je na svietu, mila djevojčice, nu svatko mora umrieti; i mene će Bog k sebi pozvati", odgovori babica, zagrliv

nježno mlado djevojče. Na to svi ušute, babica se zamisli; djeca neznadoše što da počmu. Čuvši nad sobom njeki žamor, pogledaju gore, pa opaze jato pticah. „To su divje guske,“ hoće babica, „koje nelete mnogo; jedan put samo kroz godinu dolaze; gledajte kako lete, dvie naprvo, dvie s traga; a ostale vode jedna drugu; riedko se gdje ustavljaju. Čavke, vrane i lastavice lete u velikih jatih, samo ih njekoliko ide napried, da nadju mjesta drugim za odpočinak; a s traga po strani leti stražar, koji jih čuva od drugih neprijateljskih pticah, ako bi je htjele kakove napasti.“ „Ali babice, kako se mogu ptice tući, kad neimaju rukuh, kojimi bi mogle držati sablju ili pušku?“ zapita Vilim.— „One se tuku kljuni, kojimi se mogu jako izsjeći, a krili nemilo se često udaraju, kad što padne jih mnogo kod takove bitke.“ — „To su lude ptice,“ reče Jankica. „E milo diete, ljudi imaju razum, pa se ipak tuku, a više putah baš za ništo, pa se tuku i razbijaju do smrti,“ odgovori babica. Na to digne se s klupe opomenuv djecu, da je već vrieme otići.

„Pogledajte sunce na zamaku, traci su mu crveni, bit će sutra kiše;“ a obrativ se prama gori, reče: „Siedi mraci prikrili su brdine.“ „Siroma gospodin Major, on toga mnogo pretrpi, kad mora u šumu“, reče

Vilim, sjetivši se na šumara iz Krkonošah. — „Svaki stalež ima svojih težkoćah, a tko si kako izabere, onako mora i nositi, zlo i dobro, ma mu baš i hrdjavo išlo“, reče Ivica pa pusti u zrak papirnasta zmaja. Za njim pohiti u dol Vilim, jer se je upravo čuo glas prolazećega stada. Kravar tjeraše s paše kući krave. Djeca su išla pred kravami; to ih je vrlo radovalo. A osobito jim se dopadalo, što je skoro svaka krava nosila na crvenom kožnatom remenu po jedno zvonce, od kojih je svako drugim glasom zvonilo. Svatko je mogao opaziti na njih, da se razumiju u te glasove; sa svih stranah orile su pjesme, a razmahani zvončići ugodno su sried večerne tišine zamnivali. Adelka, videć kako idu krave, uzme ih umah brojiti, govoreći: „Hu, hu, idu krave, nose mlieko“, pa dozivlje babicu s brežuljka. Starica je medju tim otišla po Baricu, koja je takodjer na brežuljku stala. Ova se djevojčica zagledala u oblake, na kojih su se prema zapadu počele sastavljati prekrasne slike. Tu se prikazuju oblaci u prilici ogromnih brdinah; ovdje opet kao duge šume; ondje kao mali brežuljci, na kojih su kao podignuti gradovi i crkvice; ovdje poput valovah, a na zapadu zarudio se je oblak, u malih komadih, čovjek bi rekao, to su sami hieroglifi i arabezke. A te gore, te šume, ti gradovi i te crkvice razilaze se, pa

se opet i u mnogo krasnijem obliku sastaju. Taj se je prizor djevojčici tako dopao, da je i babicu pozvala, neka dodje gore, ali joj ova odgovori, da joj se neće na brdo, jer neima više mladih noguh, a osim toga mora i ona (Barica) i ovako i onako saći dole.

O svih svetih išla su djeca na susret po običaju, pripoviedajuć si medju sobom: „Danas donesti će nam babica sviećicu od crkve.“ A babica je i sbilja donesla sviećicah. „Kad ih nemogu“, govoraše starica, „na grobu za koju vjernu dušicu sažgati, a to ćemo je kod kuće upaliti“. Tako je slavila svake godine svetkovinu vjernih pokojnih sa djecom u domaćem krugu. Na dušni dan u večer priliepila je po njekoliko sviećicah na stolu, imenovav kod svake dušu, za koju je upaljena. Osim toga priliepila je njekoliko voštenicah bez imena, veleć: „Vi gorite za one, kojih se nitko nesjeća.“ Babica običavaše takodjer užgati jednu svieću na uspomenu nesretne ženitbe u Hrtinskoj šumi. — „Užgi, užgi diete moje, naša molitva biti će jim koristna.“ Upale dakle još jednu svieću, babica poklekne s djecom oko stola, moleć za pokoj dušah preminuvših, dokle god su svieće gorjele. „Svjetlost vječna da jim svieti; neka počivaju u miru,“ ovimi riečmi dovršila bi babica svoju molitvu, a djeca morala su uviek dodati: „Amen“!

Za nedjeljom poslje dušnoga dana, kad je babica jutrom budila djecu, kazala bi jim, da je došao sv. Martin na bielu konju. Djeca ustanu brzo iz postelje, potrče k prozoru, pa gle, sve je bielo. Više neima ni traga zelenilu na livadah, a isto tako nestalo ga je s vrbah i drugoga drveća. Po šumah zelenila se je jedina jela, ali njezino granje, pritisnuto težinom sniega, privinulo se k zemlji. Na hrastu sjedi crna vrana te grakče; na dvorištu stajaše ostala perad, kao čudeć se toj novosti. Jedini vrebci skakali su veselo po krovu i oko štaglja, pobirajuć po koje zaostalo još zrno žita. Psi na polak sniegom zasipani, veselo se natjerivahu po dvorištu.

„Eto sniega, sniega; to je dobro, bar će mo se sanjkati", poviknu djeca, veseleć se zimi, kojoj su se uviek radovala. Sveti Martin donio im je dobre rožićke, a po sv. Martinu običavała je družina perje čehati; u kuhinji, kad su zasjeli okolo ogromna stola, djeca su načinila hrpe iz perja, kao gomilu sniega, a tad je babica vazda Adelku i dječake odtjerala od stola. Jednoč se je dogodilo, da je Jankica u takovu hrpu perja pao; kakova je tu nastala krika i vika, može se misliti. Od te dobe govoraše babica djeci, da nije probitačno ići blizo k stolu.

Od toga vremena govorila je babica, da male neuzimlje rado k stolu, pače nisu

smiela ni puhati ni oko stola se sastajati, a ni vrata otvoriti, odmah ih je izpsovala. Jedina zabava po dugih večerih biahu im pripovjesti i priče o zmajevih, vatrenom čovjeku, itd. Tu se je moglo svašta čuti; ovoga je prestrašilo nješto ovdje, a onoga opet drugdje, i tako su o tom predmetu toliko govorili, da nije bilo svemu kraja ni konca; jerbo je znalo svako od njih njekoliko sličnih primjerah.

A i tatovi iz Kramolne, iduć proljećem u kaznionicu, vraćajuć se u jesen opet kući, dadoše više putah povoda, da se o njih govori; a kad se je već o njih pripoviedalo, onda su prešle i druge poviesti o razbojnicih, lupežih itd. Djeca sjedila su kao prikovana, niti okom nemignuv; ali za sav sviet nebi bila izašla pred vrata, jer su se bojala. S toga nije babici povoljno bilo, kad su se takove stvari pripoviedale; nu često nije mogla uz najbolju volju zapriečiti takove razgovore.

Po Martinjem držali su se zimski sajmovi; tad je gospodja Proškova s Baricom i Uršom išla na sajam, da nakupi potrebna posudja i drugih raznih stvarih za svu zimu. Djeca nemogahu dočekati majke, izgledajuć neprestano, hoće li donesti kakovih igračakah i dobrih licitarskih kolačah. Babica dobila je svake godine sa sajma vunene čarape,

cipele i njekoliko žicah za vreteno. Spravljajući te žice u svoju škrinju, govorila je Jankici: „Da nije tebe, bilo bi mi i jedne dosta.“ — Adelka dobila je ovaj put sa sajma dašćicu, na kojoj bijaše napisana abeceda. „Kad dodje ovamo g. učitelj, možeš se početi učiti, jer ti je inače dugo vrieme, dok se drugi uče. A kad si možeš zapamtiti „otče naš“ i pjesme, to ćeš i abecedu lahko naučiti,“ govoraše majka. Djevojka je od veselja skakala i odmah pismena motrila a Vilim joj se odmah ponudio, da će ju naučiti i, e, a, u, ali ona krijuć dašćicu reče, da neće, da ju on podučava, jer nezna tako dobro kao g. učitelj. „Ali kako da nepoznam pismenah, kad znam čitati,“ odgovori joj ljutit dječak, uvredjen Adelkinimi riečmi. „Ali je u knjizi drugačije,“ hoće djevojčica. „Oj ala si ti još budalasta“, reče čudeć se dječak. „E pa neka sam,“ doda srdito djevojče i ode. Dok se ovo dvoje medju sobom pravdalo, svirao je Jankica u kuhinji Hektoru i Šarku krasnu svojom trubljom, bubnjajuć zajedno i na bubanj, što mu ga je majka sa sajma doniela. Psom nebijaše baš ta svirka najpovoljnija; Hektor bo je lajao, a Šarko zavijao. Babica bijaše sa kćerju u komori, gdje su spravljale kupljene stvari; ali čuvši tu svirku, lajanje i vijanje, doleti u kuhinju, te zavikne: „Baš sam si mislila, da si to ti,

djavole, u tebi baš neima ni jedne dobre dlake! Hoćeš li već prestati?"

Jankica prestane svirati, ali kao da nije čuo što babica govori, počme se smijati, veleć: „Samo pogledajte ta pseta, kako se ljute, kad jim počmem svirati." — „Da su ti psi pametni, kazali bi ti, neka djavo sluša tu tvoju svirku. Odmah spravi sve te stvari. Ako budeš takov nevaljanac, kazati ću sve svetomu Nikoli, pa ti neće ništa donieti," — zagrozi se babica dječaku.

Kad je drugi dan učitelj došao, donese Adelka svoju daščicu, sjedne k stolu, te poslje jednog sata dotrči k babici s najvećim veseljem, pripoviedajuć, da zna već sva slova prvih redakah i počme jih babici pokazivati i imenovati. Babica i majka bijahu s njom sasvim zadovoljne.

Jednoč dotrči Jankica u sobu vičuć: „Djeco, djeco! hodite ovamo, gledjte, babica je doniela s tavana vreteno!" — „A kakovo je to čudo?" Majka ukori djecu, kad su sva iz sobe dotrčala, a za njimi i Barica.

Istina je, da to baš nije nikakvo čudo, ali majka pomisli, koliko je veselje babica s kolovratom u sobu doniela. Kolovratom došle su prelje, a s njimi krasne pjesme i pripovjesti. Ali majka nehtjede niti pjesme ni pripovjesti, ona je radje siedila u svojoj sobi, čitajuć kakovu knjigu iz gradske knjižnice,

a kad je babica rekla: „Kaži der nam štogod iz te knjige,“ pa kad je majka sbilja počela pripoviedati, nije to zanimalo ni djecu ni ostale tako, kao kad je stala opisivati bečki život; to se je svim dopalo, a prelje kazale bi: „To mora krasan život biti u takovom gradu“; a djeca mišljahu: „Kad ponarastemo, poći ćemo pogledati tamo.“ Ali izmedju svega najugodnije jim bijaše, kad je babica začela pripoviedati o princezah sa zlatnimi zviezdami na čelu, o zakletih vitezovih i kraljevih, koji bijahu u lava i psa pretvoreni, a najposlje u kamenje, orahe, u kojih bijahu haljine vrlo dragociene, o zlatnih gradovih, o moru, u kom borave vile podvodkinje. Mati neopazi, da se je Barica zamislila, i kroz prozor razkošnu dolinu motrila, nebi li zapazila tamo rajski vrt, gradove iz dragoga kamenja i ptice ognjevite boje, gospodje, kojim zlatni vlasi na glavi rastu, zamrzle ruke, koje su se u valovito more pretvorile, u kojem su se vile kupale. Sultanu, koji je raztegnjen spavao pod stolom nije se snivalo o toj časti, što su ga dječaci u misli zakletim vitezom vidjeli. — Ali kako bijaše ugodno u sobi, kad se smrklo. Urša je prozore zatvorila, u peći vatra praskala, u sried sobe postaviše ogroman drven sviećnjak, a na njegova željezna ramena goruće luči, u okolo stajahu poredane klupe

i stolci za prelje; kako nestrpljivo čekahu djeca, da čuju vajnska vrata otvoriti, i da jim se na pragu ukažu prelje! Jer kad se je prelo, nije htjela babica pripoviedati, dok nisu prelje došle. Cjeo dan pjevala je adventne pjesme. Dok djeca nisu poznavala babicu i njezine dobre i zle mušice, mišljahu da jim ona mora uviek pripoviedati. Ali babica je bila brzo s njimi gotova, začme jim govoriti o pastiru, koji je imao tri stotine ovacah; a sve je te na pašu tjerao. Kad su došle do brva, bilo je tako uzko, da mogahu nego jedna po jedna prelaziti. A sad ćemo pričekati, dok prodju", doda babica i prestane govoriti; al kad su djeca za kratko vrieme babicu pitala, da li su već ovce prešle preko brvi, odgovori: „E što vam na um pada, to će dva dobra sata trajati, dok predju." — Djeca znala su umah, što to znači. Pa je opet babica začela: „Ali kad baš inače nećete, pripoviedati ću vam. Mislite si, da imam sedamdeset i sedam žepovah, u svakom po jednu zagonetku; iz koga želite imati, da počmem pripoviedati?" „Neka bude iz desetoga!" poviknu djeca. „Ele iz desetoga; u desetom je ova zagonetka: Bio je jedan kralj, taj je imao na peći valjak, na valjku mačku; ali ded slušajte, malo je duga". I svršila se pripovjedka. Nu najgore je bilo, kad je babica spomenula o crvenoj poculjici.

Toga djeca nemogahu pod nipošto slušati, te su odmah pobjegla; drugda bi svaki put babicu liepo molila, ali tu nisu smjela časa počasiti, jer bi čula opet ono isto, što su već toliko putah čula. Znajuć, da babica drugdje neće da pripovieda, nego na prelu, strpljivo su čekala, dok je došla hora za prelo.

Prva došla bi uviek Kristina, za njom Milan, onda Cilika Kundrićeva, Baričine i Uršine znanice, kad i kad bi došla i strina mlinarica s Maricom i gospodjom šumarovom, a jedan put na tjedan dovela bi Kristina mladu Tomaševu, po koju je obično Tomaš došao. Prije nego su ženske posjele k svojim kolovratom, razgovarahu se o koječem. Ako se je što nova dogodilo kod kuće, ili je čula kakovu novost, to je svagdje pripoviedala svaka, koja je što znala; ako je bio kakov praznik, to je s njim obično bio spojen i kakov stari narodni običaj ili predsuda; ili ako je pako bio blizo koj blagdan, to je dao dovoljna povoda veliku razgovoru. N. p. u oči Nikoljeva odmah je upitala Kristina Adelku, ima li na prozoru s vana cipelu, jer je već sv. Nikola blizu.

„To će mi dati babica, kad odem spavati“, reklo bi djevojče.

„E onda si nemojte izlagati malu cipelu, već molite babicu, da vam uzajmi veliku“, dodala bi Kristina.

„Ehe, to neide,“ odazva se Ivan, „onda bi mi ostali premalo dobili.“

„Vam će i bez toga dati Nikola metlu“, odgovorila bi Kristina.

„Ta sveti Nikola zna, da imam još od lani veliku šibu, pak da nisam bio bijen“ reče Ivan, ali babica doda, da je Ivica dosta putih zaslužio kaznu.

Lucinje bijáše za djecu veoma neugodno. Narod pripovieda, da te večeri obilazi Luca, biela, visoka, razkuštrana žena, koje se djeca jako plaše, da ih neodnese, osobito ako su bila neposlušna.“

„Bojazljivost je prava ludost“, reče babica, kojoj nije povoljno bilo, da se djeca ma ičesa plaše; ona im pripovjedaše, da se neka neboje ničesa do božje srditosti. Zatim dokaže im lažljivost takovih pripovjestih. A to je isto činio i otac, kadgod bi stali pripoviedati o vodenjaku, vodah gospodaru, o ognjenu zmaju, luči, o gorućih muževih, koji se pred čovjekom često upale kao snoplje slame, nu kojim se za takovo razsvietljenje na putu srdačno mora zahvaliti, i o mnogom drugom — toga svega nije vjerovala babica, pa je zastojala, da i djeca izbiju si to iz glave.

Ona predstavljaše cielu prirodu, oživljelu dobrimi i škodljivimi dusi, ona vjerovaše i u paklena duha, koga Bog šalje u sviet,

da napastuju ljude božje; ona je sve to vjerovala, ali se nije bojala imajući u srdcu tvrdu, neuzkoljebivu vjeru u Boga, koji upravlja cielim svietom po svojoj volji, nebom i paklom, i bez kojega volje nepada čovjeku ni las s glave. Takovo pouzdanje gledaše da uciepi i u djetinje srdce, zato kad je Urša na Lucinje počela pripoviedati o bieloj ženi, babica joj odmah presječe rieč veleć, da Luca samo noćju huhuče. Najbolje znao je to Milan; on bi dječakom načinio ili saonice, plug i kolca, ili im natesao luči, a kod takova posla djeca se ni nemaknu od njega. Kad bi se poveo govor o kakovom strašilu, pridružio bi se Milan k Vilimu veleć: nebojte se Vilime, proti vragu dignimo krst, proti strašilu batinu, pa ćemo ih sve u poprieko smlatiti.“ To je dječakom ugodno bilo, pa bi se s Milanom usudili bili ma baš i oko polnoći ići, a babica bi rekla: „Ta čemu sva strašila, muž je ipak muž.“ „To je istina,“ od govori Kristina, „jer se Jakov nikoga neboji ni vraga, paće ni upravitelja, koji je gori od samoga djavlja.“ „Nu kad već govorimo o upravitelju, hoće li Jakove dobiti službu u gradu?“ upita babica. — „Čini mi se, kao da neće iz toga ništa biti; s dvijuh stranah mi se prieti, a tu su mnoge spletke i zli čini, koji me podkapaju.“ — „Ej, negovori tako; tko zna, možda se sve to još izravna“

doda žalostnim glasom Kristina. — „Želio bi kao god i ti, ali dvojim; upraviteljeva kći vrlo se na me ljuti, što smo onoga Taljana onako izlemali. Ona si ga je odabrala; ali odkad ga je gospodja kneginja odpravila, propade njezina sva osnova. Sad baja otcu puna uha, da me neuzme u grad, to je jedna; a druga je sudčeva Luca. Ona si mislila, da ću s njom plesati u kolu; buduć pako nisam joj tu želju izpunio, mrzi me sada, a njezin otac je moj protivnik s bog te ludorije. Ako Bog dade, mislim u proljeću zapjevati: „Momak ide u vojnike, gdje se beru zelen lavorike.“ Milan počme pjevati i djevojke s njim, a Kristina ode plakati. „No šuti djevojko, do proljeća je daleko, pa što Bog dade“ tješila ju je babica. Kristina otare oči, ipak bijaše još žalostna, nemisleć na to, da će se stvar kako god izravnati. Kad je Milan sjedio do nje, reče mu babica „Pa zašto nisi s njom plesao? ta nisi već s toga morao s njom u kakove odnošaje stupiti? — „Jest babice, momak ide k dviem i trim gje kako, pa ipak neuzme nijedne, a djevojke rade isto tako; mislite da bi ja Luci bio prvi i posljednji? Nu kod nas nije taj običaj, da momak vodi dvie djevojke kad ide u kolo, to je toliko, kao da ide u zaruke.“ - „Tad si pravo učinio da nisi htjeo biti njezinim plesačem“, doda babica. — „Što je Lucija posmislila

upravo na te, kao da neima dosta drugih momakah u selu,“ reče Kristina. — „Kum mlinar reče: svaki čovjek imade svojih hirah muhah u glavi, doda smijuća se babica.

Prije božićnih praznikah pripoviedaju si svakake pripovjesti, i pjevaju pjesme, a uz to razgovaruju gospodarice, kako da peku vanučke, kakovo koja brašno ima, i koliko da je posla. Djevojke se dogovaraju, kako će salievati olovo. Djeca raduju se na sve one liepe stvari, što će ih tom prigodom dobiti.

XII.

Bijaše kod mlinara običajem a i kod šumara i u starom gradu, kad je tko na svete dane i drugih praznikah došao, dobio jesti i piti koliko je htjeo; a kad nije nitko došao, išla bi babica na drum gosta tražiti. Kakova bijaše to radost, kad na praznike dodje iznenada bratov sin Gašpar iz Olšnice. Pol dana od radosti plakaše babica, svaki čas bi došla, da se nagleda sina i upita za brata što radi ovaj i onaj u Olšnici, navjek je ponavljala djeci: „Tu vidite strica, koji je tako vašem djedu spodoban, samo uzrast neima od njega.“ Djeca su ogledavala strica od pete do glave, a najbolje jim se je depalo, da jim na svaku liepo odgovara. — Svake godine htjela su djeca postiti, da vide zlatno odojče, ali nikad

to neučiniše; volja bijaše dobra, ali tielo slabo. Na badnjak dan bijahu svikoliki obdareni; po večeri uzela bi babica košič i napunila ga svim što su za večeru imali, polovicu bacila bi u potok, a polovicu zakopala bi u vrt pod deblo, da bi bolje zemlja urodila, a voda čistija i zdravija izvirala; a mrvi se sve u vatru bacila, da nebude škodljiva. Babica govoraše: „Tresem, tresem bez, kaži derini ti pas, gdje moj mili danas.“ U kuhinji salievahu djevojke vosak i olovo, dječki metjahu u orahovu ljupinju sviećice na vodu. Jvica potajno gurne sdjelu, u kojoj je voda bila, da se raspljuska, da vidi kako daleko ide. „Gledj te,“ usklikne veselo dječko, „gledajte, kako ću daleko u sviet poći!“ — „Oj milo djete, Bog zna, kamo će te baciti tvoje ladje,“ reče tiho mati, i prereže na polovicu dječakovu jabuku, u kojoj bijahu tri koščice čisto zdrave, a dvije trule. Uzdahne odloži ju, razreže drugu za Baricu, ali ova bijaše crvljiva u sredini: Ni jedno ni drugo neće qiti podpuno sretnim. Razreže još za Vilima i Adelku, u tih bijahu koščice zdrave. To dvojè moglo bi biti, pomisli mati; ali joj Adelka razori te misli veleć, da joj neće ladja da do kraja pliva, i da će joj svieća doskora izgoriti. „Vidiš da ni moja nije daleko, i svieća je već dogorila“ odvrati Vilim. Taj hip trkne njetko u sdielu, voda se uz-

plnska, i sve ladje potone. „Gledjte, gledjte, vas dvoje će prije umrieti,“ govorahu Adelka i Vilim. — „To je zato, jer smo mi bili daleko“ odgovori Barica, a Ivan potvrdi, mati pako žalostno gledaše ugasnute sviećice: nije li ta njihova dječinska igra proročanstvo njihove budućnosti. — „Hoće li nam božić što donieti?“ pitahu djeca potajno babicu, kad su stol spremili. — „To ja nemogu znati, slušajte kad pozvoni,“ reče jim babica. Djeca se postave k prozoru, mišljahu da božić oko kuće hoda, pa da ih čuje. — „Zar vi neznate, da se Bog nevidi i nečuje?“ govoraše jim babica. „Bog sjedi u nebu na svom prestolju, a dobroj djeci šalje kroz svoje angjele na zlatnih krilah darove. Nečujete li ništa? je li zvončić zvoni.“

Djeca pogledaju kroz prozor, pobožno babicu slušajući. U taj hip zasja oko prozorah njeka sjajnost, zvono zazvoni.

Djeca sklope ruke, Adelka pako zapita babicu. „Što ne babice, ta svjetlost bio je Bog?“ — Babica potvrdi.

Udje majka u sobu, pa reče djeci, da je Bog bio u babičinoj sobi i ondje darove ostavio. Tu je bilo veselja, skakanja, kad su djeca opazila sjajno razvietljeno božićno drvo, i pod njim krasno priredjene darove. Babica nije poznavala tih običajah; odrasli ljudi nebave se takovimi stvarmi, al su joj se ipak do-

padali, dugo pred božicem pomogala je svojoj kćeri darove dogotavljati. „U Nisu u Kladskom vlada isti običaj; sjećaš li se Gašpare još? bio si tada vrli momak,“ reče babica sinu bratovu, sjednuv k peći do njega.“ —

„A kako da se nesjećam, to je liep običaj, pa pravo imaš Terezo, što ga se držiš, biti će to djeci u potonjem težkom životu mila uspomena njihovoga djetinstva. Čovjek se kroz sav život toga dana najradje sjeća; ja sam to već izkusio mnogu godinu u tudjoj zemlji. Premda mi je većom stranom dobro išlo kod majstorah, ali bi ja sve one dobre jestvine dragovoljno dao bio, samo da mi je moglo biti kod matere, ma se hranio kako hrdjavim jelom.“

„Naša jela,“ nasmije se babica klimajuć glavom „jesi li zaboravio na suho, miešano voće?“ —

„To znate da sam njega najvolio.“

Sad zatrubi pastirski rog pod prozori pastirsku pjesmu: gledaj čudo se dogodi, Isus se narodi, svjetlost je u polnoći i t. d.

„To je istina, da nečujem te pjesme, mislila bi, da nije božić,“ reče babica, otidje van i nadari pastire.

Na Stjepanje išli bi momci u mlin i k šumaru, na koledu. To bijaše već obično, da nedodju, mislila bi mlinarica, da su na nju zaboravili, i sama bi u stari grad došla.

Djeca pripoviedahu si o trih kraljih i kako će učitelj doći na tri kralje, da napiše na vratih poznate one stvari.

Poslje triuh kraljah slavile su prelje dugu noć.

U starom gradu i u mlinu nebijaše tako kako po selih, gdje je bilo mnogo mladeži; tamo su si kralja i kraljicu izabrali, bila je muzika, naredilu su joj preslicu i privezali po. vesmo. U gradu prirede dobru večeru, sakupljene prelje liepo su pjevale, tu se je pilo i jelo, veselilo, za vratih svirala muzika, a u kuhinji se i plesalo. Došli bi obično tamo kum mlinar i šumar pa još njeki prijatelji š njimi. Kuhinja bijaše opekom potaracana, ali djevojkam nije to nimalo pačilo, a kojim je bilo žao obuće, plesale su bosonoge.

„Ej babice, kako bi bilo, kad bi se nas dvoje okrenuli?“ reče smijući se mlinar, koji je došav iz sobe, gdje su stari sjedili, stupio medju plesače, gdje je babica pazila na djecu, koja bi se u kolu plela i mela sa sultanom i šarkom.

„E, mili kume, bilo je vrieme, kad nisam marila nositi krvave žuljeve na noguh od zgoljna plesa. Kad sam se ljetom pokazala u štaglju ili krčmi, vikali bi momci: Magda je tu, zaigrajte poskočnicu, i Mandaljena je plesala. Ali sada, mili Bože, stara i slaba.“

„Što zato, vi ste lahka kao prepelica, babice, zato bi se mogli koji put obrnuti“ reče kum mlinár premećuć u ruci burmuticu.

„Tu je plesačica, kume, koja se vrti kao vreteno“ reče smijuća se babica, uzimajući mladu Tomaševu za ruku koja je uz mlinara stajala i čula njegove reči. Veselo primi mladá žena kuma mlinara za ruku pa rekav Kundriću, neka polahko liepo zaigra, potegne mlinara, koji je sada, hoćeš, nećeš, morao u kolo, da se njekoliko putah obrne, na što omladina udre pleskati.

Kuma mlinarica, čuvši u sobu pleskanje izidje da vidi, što se je dogodilo. Kako stupi na prag, prime ju Tomaš, pak hajd i ona u kolo, te i stara malo poskoči; babica se smije na sav glas mlinaru.

Druge večeri sastaše se prelje kod mlinarovih. Oni zakolaše cieloga odojka, te izpeku devenice. Tu su morali biti svi prijatelji iz staroga grada; kum mlinar poslao je po njih svoje konje. A onda opet kod šumarovih, a najzadnje kod Proškovih. Jednoga dana uzmu i predstavljati kao na kazalištu Vjenceslav Kundrić predstavljaše kralja Dikleciana, a gospodja Dorotea bila je njegova sestra Lida, dva dvoranika igrahu dječaci iz susjedstva; dvorjanice i dvorani nosijahu mošnice za dar. Pred Proškovom kućom širila se je velika cielina, tu se igrači sustave da igraju. Gospo-

dja Dorotea videć ih skrčene i od zime drthće pa im govorila, da unidu; ali što je jedan glas proti tolikim.

Napokon se ipak krenu da idu. Psi dočekaju ih svagdje lajanjem, a djeca velikim veseljem. Svoje proste odjeće odlože, kad je gospodja Dorotea nataknula bratove čizme na noge i prebacila preko suknje šarenu odjeću, što joj je Jelena ponudila, na vrat objesila korale biele, a na glavu krunu iz papira. Dječaci prebacili su preko svojih haljinah biele košulje i prepasili se šarenimi pasi. Dioklecian imao je takodjer krunu i o ramenih viseći plašt. Ogrijav se malo stupe u sred sobe te počmu svoje igre. Djeca su doduše svake godine takove stvari slušala, i vidila, ali su opet i sada radostno prigledala. A kad je car Dioklecian odsudio gospodju Doricu, da mora od krvničke ruke pasti, prime ju momci za ruke te odvedu na stratište, gdje ju je krvnik golim mačem u ruci čekao, veleći joj groznim glasom: „Gospo Dorice, poklekni pod mač moj, i ništa ga se neboj — skloni glavu junački, pa ću ju lahko odsjeći!“ Dorica klekne, pogne glavu, krvnik joj odbije vrh krune, koju momci poberu. Dorica metne ju opet na glavu te stane u kut za vrata. „Kako su to djeca sve naučila“ reče Uršika „sve tako dobro; to je čudno.“ Kad su napokon dobili darovah, zagrme igrači kroz

vrata. Kad su izišli van, razdieli kralj sve medju njih, samo novce pridrži sebi, našto je on kod toga društva imao i pravo, jer za sve troši i za sve je odgovora. Dobiv i razdieliv darove, otišli bi igrači k Rizenburgu; Proškova djeca pripoviedahu si dugo kasnije o Dorici. Jedina mati nemogaše dokučiti, kako se može čovjeku takova budalaština dopasti.

U nedjelju dodju krasne saonice iz varoši, konji pokriveni liepimi praporci, koji bijahu posuti zvončići, koji su, kad god bi se konji makli, tako zazvonili, da su vrane izletile na dvor, kokoši i vrabci gledali plaho, kao da misle: za Boga što je to! Došle su saonice po Proškovu obitelj, da ju odvezu u varoš preko mesopusta k Stanićkovim. Babica nehtede nikako ići veleć: „Što ću ja tamo; pustite vi mene kod kuće, ja nisam za gospodu. Istina je, Stanićkovi su vrli i dobri ljudi, ali kada imaju goste, onda se sadju sa svih stranah stranci i inostranci, a to nije društvo za ćednost babičinu.“

Kad su na večer došli kući, pripoviedala su djeca babici, što su sve jela, doniela su i njoj kolačah, kazivahu joj, kako je glasba liepo svirala, a napokon, tko je sve tamo bio.

„A pogodite koga smo još tamo vidjeli?“ reče joj Ivica.

„Nu koga?“ reče babica „možebiti trgovca Vlaha, koji nam smokve donaša“

„Jest, ali vi ga nebi poznali, on nije tako zamazan, kao onda, kad k nam dolazi; bijaše obučen kao kakov knez, imao je zlatni lanac na satu.“ —

„Gdje je obilnost, tamo je i ljepota,“ govoraše babica, pa doda: „ni vi neidete u tom odielu medju ljude, u kom ste kod kuće, i čovjek je dužan i svietu i sebi, da u družtvo ide, kako se pristoji.“ —

„Ali on mora biti bogat, što ne babice?“

„Ja neznam, nisam mu bila u ni jednoj škrinji, može biti da jest; on umie dobro prodavati robu.“ —

Posljednji dan mesopusta prolazahu okolo velikom bukom krabulje (maškare), a pred njimi sam mesopust, sav u slamu zavijen, kao medved. Svaka gazdarica utrgla si je jednu slamku, metnula ju u gnjezdo, gdje su se guske legle, da se laglje izvale.

Mesopust zakopaše, a š njim sve veselje. Babica kod kolovrata pjevala je korizmene pjesme; a kad bi djeca sjela do nje, pripoviedala bi jim o životu Isusovu. Prvu korizmenu nedjelju obukla je crnu haljinu. Dani nastahu duži, a sunce toplije, toplo povjetarce raznosilo je snieg po brdu. Kokoši veselo skakahu po dvorištu, a kad bi se gazdarice sastale, pripoviedahu si, kako kokoši

nasadjuju, a gospodari o plugu i oranju. Ovako idué malo po malo izmakla je korizma, i došlo uskrsno vrieme.

Rano na cvietnu nedjelju ustane Barica, i otrči da natrga drenka i masline, nakiti si granu vrbcami, kad ju je s babicom nosila na blagoslov. Na veliku sriedu odnese babica svoj kolovrat na tavan. Malena Adelka govorila je: „Ah jao! sad je već kolovrat na tavanu, sad će babica presti na vreteno!" —

„Ako Bog da, na drugu zimu donieti ću ga opet dole," odgovori starica.

Djeca su već znala, da na veliki četvrtak nedobiju ništa nego meda s kruhom. U starom gradu nisu gojili pčelah. Ali kum mlinar bio je pčelar te je i Proškovim poslao jedan koš, kad su se gojile, jer je više putih čuo babicu govoriti, da si ništa tako neželi kao pčele, jer da rado gleda kako čitav dan lete.

„Ustaj se Barice, sunce se već radja!" tako budi na veliki petak babica svoju unuku, poljubiv ju lagano u čelo.

Barica imadjaše lahki san, te ustala odmah. Vidiv babicu u krevetu, sjeti se, da ju je u večer molila, neka ju probudi k jutranjoj molitvi. Skoči, prekrsti se, poljubi babicu, brzo se obuće, i podje s babicom. Uršu i Adelku je takodjer sbudila. Dječke ćemo pustiti spavati, oni nerazumiju još to, mi će mo

se za njih moliti." Kako otvore vrata odmah se mladina ozove, psi počmu lajati, babica im povikne: strpite se, dok se pomolimo!"

Barica morala se je umiti na vrelu, i izmoliti devet „otče našah" i toliko „zdravo Marija", da joj Bog dade cielu godinu čisto tielo," takov bijaše običaj. Došavši u crkvu poklekne stara babica, te vruće se moljaše Bogu, obrativ oko pobožno prama oltaru; do nje klekne Barica, jaka i rumena kao ruža kad se razvija. I ona čas pobožno moli, čas pako obraća jasne i vesele oči prama izhodu šumah, livadah i brdah. Mutni oblaci provlače se tiho noseć sa sobom snieg i led; na pogorju vidjevalo se je jošte sniega, ali se je već i i trava zelenila; rano je cvieće procvalo, drveća propupala i narav se propudila k veselu životu. Rumene zore nestajaše na nebu, dočim se izza gorah dizahu sve više i više zlate zrake sjajnoga sunca; a do malo uzpne se i sunce u cielom svojem veličanstvu te prolije svietlost svoju cielim podgorjem. Protivna stran bijaše jošte polutamna, za Provažom padala je magla sve niže i niže, a nad maglenimi valovi, na briegu nad vodenom pilom klečahu ženske glave.

„Nuder gledjite babice, kako krasno izlazi sunce," reče Barica krasno obasjana nebeskom svietlošću „oj da sada klečimo na snieżniku!" —

„Hoćeš li se srdačno bogu moliti, za to je svuda mjesta. Gospodinova zemlja posvuda je krasna,“ odgovori babica, pa prekrsti se i ustane.

Kad se je obazriela, vidje nad sobom na brdu Viktoriju, naslonjenu na stablo. Rudaste rosom pomokrene kose vijahu joj se oko lica, odjeća bijaše sva oderana, prsa otvorena, crne, divljim ognjem plamteće oči uprla je u sunce, a u ruci držaše već razcvietanu ružu. Činilo se je kao da nevidi babice.

„Kud li je ta biednica opet bludila“ hoće starica tronutim glasom.

„A glete, gdje je već našla ružu?“

„Negdje na vrhu šume, ona tomu svaki kut znade.“

„Ja ću ju prositi, da mi dade onaj cviet,“ reče djevojčica i potrči na brieg.

Nu sad se Viktorija probudi iz sanjarijah te se naglo okrene, da ide; ali kad joj Barica vikne: „Molim te Viktorijo, daj meni taj cvietić“, stane, upre oči na zemlju i pruži joj ružu. Nu odmah za tim uzme bježati što je ikad mogla niz brieg. Barica odtrči k babici.

„Već davno nebijaše k nam Viktorije po kranu“ hoće babica.

„Jest, babice i jučer je bila kod nas, kad ste vi bili u crkvi; majka joj je dala kruha i drugih jestvinah“ odgovori

djevojčica. — Sad po ljetu biti će biednici opet bolje; ali Bog ju znao, ona je, kao da neima nikakova čuvstva niti čuti. Cielom zimom obučena je u lahko odielo, ide bosa; naviek ostajahu u sniegu za njom krvavi tragovi od ranjenih nogub; nu ona zato upravo nimalo nehaje. Kolikom radosti davala bi joj šumarova žena svaki dan jesti i piti koliko bi hotjela, ali ona neće ništa, do komadić peciva."

„Oh, ali je to nesretan stvor!" Babica primetne: „Možebiti ipak nije u njezinoj špilji studeno; ona je vrlo nestalna, uviek hoće drugamo otići; mi smo ju već često prosili, da ostane kod nas. — Šumar je rekao, da je u takovih podzemnih špiljah toplo, pak buduć Viktorija nedolazi nikad u toplu sobu, nečuti tako studeni kao mi.

„To već tako Bog radi; on šalje angjele k djeci svojoj, da ih čuvaju od svega zla, a i Viktorija je biedno diete," govoraše babica iduć kući.

Drugda je podne navestio zvuk zvona sa širnovskoga briežuljka sa zvonika, a danas su Jvan i Vilim iztrčali na vrh i škrebetali, da su se vrebci na krovu poplašili.

Popodne išla je babica s djecom u selo, da se pomoli na božjem grobu i sastane s kumom mlinaricom i kumom mlinarom. Kuma mlinarica odvede babicu u smoćnicu (Speise),

pokaže joj već mnogo pisanicah, namienjenih djeci, i cieli drugi red kolačah i mastne janjetine. Svakomu djetetu dade po jedan vrtanj, a babici nije ništa dala, jer je znala, da ona od velikog četvrtka pa do uzkrsa ništa nejede. Mlinarica postila je samo na veliki petak, pa je rekla, da nebi onako dugo, i onako strogo mogla, kao babica.

„Svaka po svojoj savjesti, mila kumo,“ hoće babica, „ja mislim, ako već postim, da moram čestito postiti.“

Kad je razgledala mlinaričinu umjetnost, ovo i ono pohvalila, nastavi; „Mi ćemo sutra peći, već imamo sve priredjeno; a današnji dan posvećen je molitvi.“

„Takav običaj vladao je u babičinoj kući, jer su njezine rieči svim svete bile. Na veliku subotu je u Proškovoj kući već od zore sve živo kao u mravinjaku: u smoćnici, u kuhinji na dvorištu, kod peći po svuda se kreću pomne ruke. Ako su djeca koju god žensku za što upitala, svaka im odgovori, da nezna, gde joj glava stoji; i Barica ima toliko posla, da je zaboravila na ovo i ono. Ali je zato ipak na večer bilo sve u redu: Babica, Barica i mati podju k uskrsnuću. A kad je u razsvjetlenoj, pobožnim pukom dubko punoj crkvi iz svih grlah zaorila veličanstvena pjesma: „Veseli se o Marijo“, pa onda uskrsna pjesma „Aleluja,“ spopade djevojčicu

njeko sveto čuvstvo, srdce joj se stane širiti, nješto tjera ju neodoljivo van, van u široku božju narav, da može iz sve duše zapjevati. Cielu večer vrlo ugodno bje joj pri srcu i kad joj babica zaželi lahku noć, zagrli ju Barica, i stane plakati.

„Što ti je, zašto plačeš?“ zapita ju babica. —

„Ništa, ništa,“ odgovori djevojčica.

Starica prigne se i poljubi unuku u čelo, ali nereče ni slova; jer je poznavala svoju Baricu.

Na uzkrs ponese babica sa sobom u crkvu na posvećenje kolače, vina i pisanicah. A kad to donese kući, razdieli blagoslovljene stvari. Svako domaće čeljade dobi komad kolača, pisanicu i malo vina; i sva živina dobiše po komadić, da se rado oko kuće drže i da se dobro utuste, kako je babica običavala reći.

Uzkrsni ponedjeljak bio je za ženske zao dan, tada su ih mužkarci šibali i zahtievali od njih, neka njim pisanice diele.

Jedva su Proškovi ustali i obukli se, začuju na vratih pjesmice: „Ja sam mali koledniček“ i t. d. U to pokuca njetko na vratih. Barica otidje da otvori, ali je tu vrlo oprezno postupala, jer se je bojala, nebi li to momci bili, koji bi ju po običajn čvrsto prošibali. Ali se prevari, bijaše to mlinar.

U ruci pod haljinom imadjaše veliku šibu, kojom je želeći sretne i vesele svetke, počeo ženske šibati; a kad je sve prošibao, dobije i on pisanicu i jabuku. Dodje i šumar, pa i njeki mladići, da čestîtaju. Nu djevojke čim su opazile kojega momka, utaknu brže ruke pod pregaču.

XIII.

Nastane proljeće; ljudi rade već na polju; na briežuljku sunčaju se gušteri i zmije, kojih se djeca uviek boje, kad idu na brdo, da naberu ljubicah i gjurgjićah. Babica govoraše djeci, da jim se netreba bojati, jer da do sv. Gjurgja neima ni jedna zmija otrova, pače da ju je slobodno uzeti u ruke, i doda, „ali kad sunce po visoko odskoči, onda su otrovne.“

Livade i briežuljci cvatu raznovrstnim, krasnim cviećem, da se čovjek nemože nagledati. Stabla liepo se zaodjevaju u svoju zelenu haljinu, komarci veselo se igraju po zraku, ševa leti visoko nebu pod oblake i djeca slušaju, ali riedko kada vide malu pjevačicu; slušaju i kukavicu i viču po šumi: Kaži nam kukavice, koliko ćemo godinah živiti? Kadkad zakuka, a kad i kad upravo nehtjede. Adelka ljutila se na nju, što nije nipošto htjela zakukati. Dječaci učahu Adelku

praviti piskala od vrbe, a kad joj svirala nehtjede piskati, rekoše joj, da ju je guleć pokvarila.

„Vi djevojke neumijete dobro praviti piskala," reče smijući se Ivan.

„To niti nije naš posao, a ti pak neznaš plesti ovakove šešire," odgovori Barica pokazujući braći spleteni šešir iz šaša, što ga je bila iglicami prikopčila. —

„Hm, to zna svatko!" pokima dječak glavom.

„Ja znam, ali ti neznaš," reče smijuća se Barica, pa ode da načini klobuku žensku odjeću, pa i lutku od bazgova drveta.

Ivan stavi na koljeno šibu, pa reče Adelki: „Sad slušaj i gledaj, kako ja to radim," i stane guliti piskalu, govoreći: „Odguli se piskalice, ako se nećeš odguliti, ja ću te pritužiti i t. d.

Piskala se odguli; a on načini, što je još trebalo, pa uzme piskati; bijaše dobra. Vilim držaše ida nčija tako liepo nepiska, kao Vjenceslavova; on nehtjede više praviti piskalu, no iz pruća načini kola, upreže se i stane po livadi trčati, a psi za njim. Barica dade sestri gotovu lutku veleć: „Nu, ali se nauči, da budeš znala to sama praviti; tko će se s tobom igrati, kad mi podjemo u školu, ti ćeš ostati sama."

*

„Babica će ostati kod mene," odgovori djevojčica, ali na licu joj bijaše čitati, da se toj samoći doduše neveseli, nu kad joj babica ostane, tad je ipak sve ostalo. U to dodje kum mlinar i dade Barici list, veleć: „Trčite s njim k majki i recite, da je bio mali dječak u gradu, i da su mu ga na pošti dali."

„To je od otca!" kliknu djeca i stanu trčati kući.

Gospodja Proškova čitaše veselim licem pismo, i pročitav ga, kaže svim, da će polovicom svibnja doći otac sa gospodjom kneginjom.

„Koliko putih ćemo još spavati?" pitaše Adelka.

„Do četerdest putih" reče Barica.

„O! joj, toga neće još dugo biti," odgovori tužna djevojčica.

„Znaš što?" reče Ivan, „ja ću na vratih načiniti četrdeset potezah, pa ću svako jutro, kad se ustanem, izbrisati jedan."

„Učini to, pa će ti vrieme proći," reče smijuća se mati....

Kum mlinar dolazi iz Provaže. Na licu mu se vidi briga, neceri se više i nepodsmjehiva kao što je to obično činio; u ruci drži burmuticu, ali ju neokreće, nego ju je s dva prsta čvrsto uhvatio.

„Znate što nova ljudi božji?" zapita stupiv u sobu? —

„Što se je dogodilo?“ progovore gospoja Proškova i njena djeca u jedan glas, videć, da se kum mlinar vrlo ozbiljno drži.

„Imat ćemo povodnje.“

„Nedaj Bože, da dodje naglo,“ reče uplašena babica.

„Upravo toga se bojim,“ odgovori mlinar; „imali smo već mnogo zlih danah i vjetrovah, uz to pâde kiša u gori, a ljudi što od onud dolaze, pripoviedaju, da su svi potoci strašno narasli, i snieg da se naglo tali.“

„Ljetos, mislim, neće dobro biti; ja idem brzo kući, da uklonim odmah zlu gostu sve s puta. Želio bi, da se i vi osjegurate, obzirnost nije nikad škodljiva. O podne doći ću, da vidim. Pazite, kakó voda raste, a vi dječica neidite k vodi,“ doda mlinar, pa pogladiv Adelku po licu, otidje iz sobe. Babica otidje na brvno, što je vodilo preko potoka. Uz to brvno bijahu ukopani stupovi od hrastovine, medju kojim je rasao paprat. Na tih brvnah vidje babica, da je voda već narasla; najnižu paprat nije bilo više vidjeti. Odlomke drvah, klade i granje nošjaše zujuća kroz polja rieka. Vrlo zabrinuta vrati se babica kući. Kada voda ponese ledene sante, dogodi se često, da se sakupe oko brvna. Silna ih voda potopi; s toga zavlada strah, kad začme led kopniti; mlinarovi pomno

straže, da odvrate nesreću, i ako je moguće da razbiju ledene sante. Ali proti gorskoj bujici neima obrane. Kao na divjem konju spusti se s visinah, povuče sa sobom sve, što joj na put dodje, raztrga mostiće i brvna, podruje bregove, izkrči stabla i razruši kuće, pa to sve takovom hitrinom, kako nije već odavna.

Zato babica vidiv što je i kako je, svjetovaše, došav kući, da odmah sve iznesu na brieg, pa to su i učinili još za vremena. Sad dodje i šumar, koji je idući iz šume kod pilane već čuo, da dolazi silna voda, te je gledao, kako rieka neprestano raste.

„Djeca bi vam samo na putu bila, jer ako dodje do zla, što ćete š njimi? Ja ću ih uzeti sa sobom na brieg,“ reče, a gospodja privoli.

„A vi ajdte sada za djecom, da ta ženska nebude imala sve na brigi,“ reče babica kćeri i Barici, kad je bilo sve gotovo, „a ja ću ostati ovdje sa Uršom. Dopre li voda do kuće, ići ćemo na brieg, ali te nesreće neće možda Bog dopustiti; naša kuća neleži u onakovoj nizini kao mlinarova; ti bjednici u gorem su položaju od nas.“

Proškova gospodja nehtje privoliti, da joj mati ostane sama, ali kad si nedade dokazati, popusti joj.

„Da vam nepobjegnu psi!" povikne odlazeć iz kuće. — „Neboj se zato, znadu bo ta dvojica, gdje jim valja tražiti pribježište; ti neće nas pustiti."

I sbilja Sultan i Šarko sliedjahu uviek samo babicu, a kad se ona sjedne s vretenom k prozoru, s koga bijaše vidjet rieku, legoše do njezinih noguh.

Urša vikla valjanu poslovanju, počme koješta raditi, a sirota ni nemisli, da će se može biti za koji sat boriti sa silnim vodenim življem.

Sumrak se hvatao, voda sve veća i veća bivala, korito rieke bijaše već posve puno, livada već sva u vodi. Sve to gledaše babica s prozora; ona je sve vidjela, premda je kuća ležala u nizini, a obale rieke dosta se visoko uzpinjale; vidila je kako se valovi silno premeću. Motreć ovako taj prizor, odbaci vreteno sklopi ruke i stane moliti. I Urša dodje u sobu, kao da ćuti, da se približava nesreća Nigdje ni vrebca nije vidjeti. U taj mah začuje se konjsko kopito, drumom jezdi konjanik, stane kod kuće i vikne: „Bježite ljudi u zaklon, voda dolazi," zatim odjuri u jednom skoku briegom k mlinu, od mlina u trgovište.

„Bog s nami, — na gori je zlo, poslaše nam viest," reče babica i probliedi. Premda sama zabrinuta, hrabri ipak Uršiku i tješi ju neka se neboji. Obie odu da još je-

danput vide, kako stvari stoji. Opaze, da je sve u najvećoj pogibelji, ali voda nije još preko obalah se razlila.

Kod rieke nadje kuma mlinara, s visokimi čižmami, koji reče babici, da voda udara na mjestih već preko obalah. Dodje Milan i Kundrić, te ponude babici pomoć svoju, da neostane sama u kući; ali babica pošalje Kundrića kući, rekav mu: „Vi imate djecu kod kuće, pa kad bi Bog dopustio, da im se dogodi nesreća, bilo bi to na mojoj duši. Ako već tko ima ostati, to ovdje neka ostane Milan, njemu to dolikuje; a u gostioni ga nije treba, tamo nije straha, da bi im voda zalijala hliev.“

Razidju se; oko ponoći bijahu već sva sdanja obtočena vodom; po žrnovskoj strani hodaju ljudi sa svietiljkami, dodje i šumar pred kuću gdje babica stanovala, pa, jer je znao, da ova nespava, uzme ju zvati, da joj oglasi, kako je. Milan mu se sa prozora svoje sobe odzove, da je nebudi, a da se gospodja Proškova valjano pobrinula za majku. Čuvši to šumar ode. Sutra dan stojaše ciela okolica pod vodom. U sobah su već morali nastavljati daske i po njih hoditi, a Milan noseći razne stvari na brdo morao je dosta duboko vodu gaziti, te je upravo čudo, da mu silna voda, koja dere, nije podmaknula noge.

Danju dodju svi iz šumarove kuće, da vide, kako je doli. Kad djeca opaze kuću u vodi, te kako babica hoda u sobi po daskah, stanu tako vriskati i plakati, da ih je bila težko utažiti. Psi zavirkivahu iza prozorah, a kad ih je Ivan zvao imenom, uzmu zavijati i repom kretati. Rado bi dole, ali ih držà Milan. Dodje i Kundrić, te pripovieda, kako pustoši dole voda sve, što gdje ima. U Žlići odnese voda već dvie kuće; u jednoj bijaše stara žena, koja nehtjede poslušati poziv poslanika, da ide š njim i da se ukloni pogibelji; kasnije nadošla pomoć nepomože joj. Mostove, brvna i drvéća nosi, i sve, što zastigne povuče sa sobom. U mlinu su samo još u gornjih sobah.

Kristina je došla da vidi, nebi li kako vodom obkoljenim mogla donieti topla jela, ali nebijaše moguće, a kad je smioni Milan htjeo da prepliva k njoj, prosila ga je sama da ostane gdje jest.

Dva dana trajaše taj strah, te istom treći dan stade voda padati. Kako su djeca gledala, kad se vratiše od šumara. Ograda poplavljena, u vrtu nagomilala se zemlja, na mjestih ostanu izrovane jame, vrbe i jele bijahu do polak obavite muljem. Klupi razdrzane, hlievi podrovani, a tako i kuće. Dječaci sa Adelkom podju za kuću, gdje su bila posadjena drveća, što su ih prije godine da-

nah donieli iz šume, a babica ih zasadila, djevojkam breze, a dječakom jele. Ta stabla ostanu neostećena. Pod hrušku su postavili kućicu, oko nje ogradili vrtić, načinili strugu i na njoj mline, koji su se okretali, kad je kiša padala i strugu vodom napunila. Bijaše tamo i mala peć, u kojoj je Adelka kolače pekla. To sve bijaše prije povodnje, ali sada neima mu ni glasa ni traga.

„Djeco!“ reče smijuća se babica, kad je čula, kako jim je žao za drvo, „djeco, kako bi se moglo slabe granje obraniti od silne navale neobuzdanoga življa, koji ruši stoljetne hraste, koji nosi velike i jake kuće.“

Za malo vremena sunce je izsušilo polja, livade i puteve, a vjetar u tom mnogo pomagao; nestalo je mulja s putevah, trava je ozelenila, ciela šteta već se po nješto popravila; samo gdjedje ostade tragovah strašne poplavice koje se ljudi dugo jošte sjećahu. Lastavice opet doletiše, djeca ih veselo pozdravljahu nadajuć se, da će do skora doći gospodin Berger, a za njim i otac.

Bijaše u oči svetoga Filipa i Jakova. Babica naćini bjelicom tri križa na svih kućnih vratih, na hlievu i kokošinjaku, podje s djecom na pusti gradski brieg, dječaci su nosili na ramenih metle. Na briegu stajaše već Kristina, Milan i sva mladež iz dvora, Kundrić i braća mu pomažu Milanu praviti

metle; a drugi nose drva i drač za oganj. Noć bijaše krasna, toplo povjetarce talasalo je zelene usjeve i raznosilo miomiris cvieća iz luga i cvatućih bašćah po svem brdu. Iz šume čuo se glas sove, na visokoj topoli kod puta pjevao je kos a iz grmovja kod luga odzivala se ljubezno slavulj ptica. Netom digne se plamen na Žlićkom brdu, malo zatim i na Žernovskom, i po ostalih brdinah bukte i dižu se manje i veće vatre. A i na Nahodskom i Novomjestanskom vrhu takodjer se vidi plamen i žar svietiljkah. I Milan užge smolnatu baklju, zatakne ju u jedan grm, koji u jedan hip sav uzlamtio. Djeca začnu vriskati, svako uzme osmoljenu metlu, zapali ju i nosi što više može govoreći: „Leti stara coprnice!“ zatim se uhvate sa gorećimi metlami u kolo, djevojke hodaju oko gorećega grmovja, a kad se je počelo trnuti, stanu ga preskakivati, što je koja dalje mogla.

„Gledjite, ova stara coprnica može najviše letiti,“ reče Milan, pa uzev metlu, zamahne š njom, i baci ju u zrak. da je zazviždali po zraku, „Ta prska“ govarahu djeca, i navale na iskrice od metle. Momci pleskaju rukami. Isto tako odjekivao je smieh i vika sa Žernovskoga i Žlićkoga brda. Oko plamteće vatre kretahu se ljudi kao kakove utvore; za čas izleti iz medju njih djavo s gorućom glavom, odleti visoko, potrese gla-

vom i hiljade iskricah padahu dolje medju ljudstvo.

„Gledjite, ta je visoko letila“ govoraše Mančinka, pokazajući prstom na Žrnovski vrh.

Njeka žena prime ju za ruku, veleći joj, neka negovori coprnica, jer bi ju lahko mogla u prst ustrieliti.

Kasno doba već bijaše, kad se babica s djecom vratila kući.

„Babice, nečujete li ništa?“ zapita Barica, ustavljajući babicu sried cvatućega vrta, „blizo kuće, kao da nješta šumi.“

„Nije ništa, povjetarce šumi lišćem,“ odgovori starica, dodav „taj vjetar je dobar.“

„Zašto je dobar?“

„Zato, jer se kaže, kad drvo evate, i vjetrovi tresu lišćem, da će biti plodna godina.“

„Oh babice, to je škoda upravo kad dodju trešnje i jagode, moramo cieli dan sjediti u školi,“ reče žalostno Ivan.

„To ti nije drugčije, moje diete, nemožeš uviek kod kuće biti i igrati se. Onda nastati će vam druge radosti.

„A ja ću rado ići u školu“, doda Barica, „samo će mi vrlo neugodno biti babice, što vas čitav dan nebudem videla!“

„I meni biti će težko, milo diete; ali što ćemo; drvce cvate, diete raste, drvce plodi i plod odpadne, diete raste i ostavlja rodi-

telje. To je tako sam Bog uredio. Dok je drvo zdravo, daje ploda, a kad ništa nevalja, posjeku ga i bace u vatru, s njegovim pepelom pospu zemlju, pa opet izraste drvo," reče babica, dovršiv svoj govor.

Na vrtu u grmu zapoji sladjahno slavulj; djeca bi govorila da je to njihov slavulj, koji svake godine dolazi na vrt te si gnjezdo načini u grmu. S daleka čula se je turobna pjesma nesretne Viktorije. Djeca htjedoše još malo postati i slušati, ali ih je babica tjerala kući veleć: „Zar neznate, da se sutra škola počimlje, treba rano ustati, sad hajd spavati!"

U jutro rano probudi mati djecu, dok je još Adelka spavala. Ona ih opomene kako moraju slušati gospodina učitelja, na putu se ćedno ponašati,te im je davala same dobre nauke. Djeca maloda neplaču.

Babica jim pripravlja poputbinu. „Tu imate svaki svoj dio," reče metnuv na stol tri velika komada kruha; tu imate kosturice, što sam van ih spravila; vidiš Ivo, ti bi bio već svoju izgubio, pa nebi sad imao čim kruha rezati," nastavi starica vadeć iz djepa tri kosturice. Napokon dade jim još i suhoga voća. Sad se djeca odpreme na put.

„Idite u ime božje, a nezaboravite, što sam vam rekla," opominjaše ih mati jošte na pragu. Djeca poljube majki ruku, a

pri tom obliše ih suze. Babica nereče s Bogom, već ih sprovede kroz vrt, i Sultan i Šarko idu š njimi.

„Vi dečaci, da mi slušate Baricu, ona je starija od vas,“ hoće starica. „Nebudite na ulici razuzdani, liepo mirno hodite, u školi da ste mirni, ugibljite se konjem i kolam, pozdravljajte svakoga uljudno. A ti Vilime, neigraj se sa svakim psetom, gdjekoje je objestno i opako, pa bi te lahko ugrizlo; neidite blizo vode, i nepijte vrući. A ti Ivica nepojedi kruha pred obrokom, da nebudeš morao od drugih moliti. A sada hodte s milim Bogom, on neka vas prati. Na večer doći ću vam sa Adelkom u susret.“

„Ali babice nemojte zaboraviti ostaviti nam za južinu od svega što budete kuhali,“ zaprosi Ivica.

„Idi budalo, kako bih zaboravila,“ reče smiešeća se babica, i poljubi djecu još jedanput, prekriži ih, i hoće da se vrati; ali se još nješto smisli, pa se okrene k djeci. „Ako bi nastalo zlo vrieme, nebojte se ništa, hodite polako svojim putem, i molite se Bogu, ali neidite pod stabla, tamo rado grom udara, razumijete li me?“

„Razumiemo, babice, otac nam je to jedanput već pripoviedao.“

„Nu sad hajdte s Bogom, i zručite gospodinu učitelju moj pozdrav.“ Na to se ba-

bica naglo obrne, da joj djeca neopaze suze koje su joj niz lice potekle. Psi uzmu skakati i lajati oko djece, valjda u nadi, da će ići š njimi u šetnju, ali ih Ivica potjera natrag. Na to počme ih i babica zvati, te se vrate k njoj, ali su se često obzirali za djecom. I Babica se ogledavala, pa istom onda, kad je vidila, da su djeca preko mosta, gdje ih Jelena dočekala, požuri se kući.

Čitav dàn bijaše zamišljena i turobna, hodala je po kući kao da nješto traži, a kad je kukavica na satu odkukala četiri sata, uzme preslicu i reče Adelki: „Hajde sa mnom, da idemo našim učenikom u susret: pričekat ćemo ih u mlinu.“ Na putu pod lipom sjedio je kum mlinar sa mlinaricom; njekoliko ljudih stajaše do njih. „Vi idete u susret, što ne?“ pitaše već iz daleka kuma mlinarica, „i mi čekamo našu Jelenu. Sjedite k nam babice!“

Babica sjedne.

„Što je nova?“ pita kum mlinar pa i ostali.

„Upravo sada pripoviedaju, da naši momci moraju još ove nedelje na novačenje,“ oglasi se jedan izmedju njih.

„Nu Bože pomozi!“ reče babica.

„Da, mila babice, biti će opet dosta plača; mislim da će i Milan morat ići,“ reče mlinarica.

„Tako je! Kad je čovjek mlad i snažan, onda ima svakojake neprilike,“ prosbori kum mlinar i naceri se: „Da nije te susjedove Luce i upraviteljeve kćeri, toga svega nebi bilo. To su mu one priskrbile!“ nastavi dalje.

„Može biti da će to njegov otac izravnati,“ reče babica; „tomu se je Milan nadao, kad mu je oko božića upravitelj službu odkazao.“ „Nu, stari bi sto, dvie sto forintih, za Milana dao,“ reče jedan od prisutnih.

„Prijane, dvie stotine je premalo,“ odgovori mlinar, „a toliko za Milana nemože dati; on nezasluži toliko, a uz to imade druge djece. To bi se sve izravnalo, kad bi htjeo Milan sudčevu Lucu. Ali Milan volio bi biti vojnikom, nego sudčevim zetom.“

Križ je križ,“ reče njetko izmedju njih, „ako Luciju dobije, nemože reći, da ga nije Bog kaznio, jer onda je za stalno kažnjen.“

„Meni se najbolje smili Kristina,“ reče babica, „što će ona početi?“

„Što i sve druge djevojke,“ reče mlinar i naceri se „plakati će i jadikovati te Milanu samo položaj ogorčati.

„To je istina, on i onako neide rado medju vojnike, vojnička kapa vrlo mu je težka, ali konačno morao bi priviknuti, kao i svi drugi. Znam ja dobro, što je to, kume mlinaru! Moj pokojni Gjuro, Bog mu daj duši lahko, priviknuo je i goremu zlu, ali kod

nas bijaše to drugčije, a kod Kristine je drugačije; mi smo se smieli oženiti, pa smo sretno živjeli. Ali sada se nesme, pa se nije ni čuditi, što se Milanu neće ženiti ju; kad pomisli, da mora četrnaest godinah čekati."

„Nu može biti se to sve još kako izravna, te neće ići," doda starica, a lice joj se naglo zažari kad je opazila iz daleka da djeca dolaze. Ona spaze babicu, i stanu trčati.

„Nu Jelice, jesi li gladna?" pita mlinar svoju kćerku.

„O, da kako da jesam, i svi smo gladni, kad nismo ništa južinali" odgovori djevojčica.

„A taj komad kruha i kolača — to nije bilo ništa?" reče mlinar vrteći u ruci burmuticu.

„Ala kakva je to južina reče smijući se djevojka

„Daleko ići, a mnogo se učiti, zar ne djeco, tad se čovjeku hoće i jesti?" doda starica, pa uzev vreteno u ruku, reče: „Hodite da vas nahranim, inače bi mi od gladi postradali."

Djeca poviknu „lahku noć!" Jelena reče Barici, da će ih sutra rano na mostu čekati, a zatim pospješi za materom u mlin, a Barica se ovjesi babici o ruku.

„Kažite mi, kako vam je bilo u školi, što ste se učili, kako ste se ponašali?" pita babica djecu putem.

*

„Znate babice, da sam ja bankaufseher?“ oglasi se Ivica, skočiv pred babicu.

„A molim te drago diete, što to znači?“ pita ga babica.

„Znate babice, tko sjedi na kraju klupe, taj pazi na sve ostale, a tko neuredno sjedi, ili je nemiran, toga zapiše,“ razjasni joj Barica. „Babice! nam je Koprivov Tone rekao, da nebi učitelj s nami tako postupao, da nismo Proškovi; je li to istina?“

Toga nemislite, gos. učitelj neće s vami iznimke praviti; kako bo zaslužite, tako će vas nagraditi ili kazniti, kao i Tonu. — A što ste se učili?“

„Pisali smo na tabli diktando,“ odgovore djevojka i dječaci.

„A što je to?“

„Gospodin učitelj čita nam iz knjige, a mi moramo pisati, onda moramo to prevadjati iz českoga u njemački, a iz njemačkoga u češki jezik.“

„A šta ona djeca umiju već njemački?“ hoće babica.

„E babice, malo vam koji zna njemački izvan nas, ali to ništa neškodi, samo kada dobre zadaće donesu,“ reče Barica.

„Ali kako te čine, kad neznaju njemački?“ nastavi babica.

„E koji nezna i tko nepiše dobro, bude kažnjen; gospodin učitelj zapiše ga u crnu

knjigu; pa dobi i šikacah na ruku. Danas je skoro i sudčeva Anica, koja sjedi pokraj mene, došla u crnu knjigu, ona neumije nikad njemački diktando pisati. Tužila mi se je o podne, kad smo pred školom sjedile, da nemože nikad zadaću napraviti. A od straha često da nemože ni jesti. Ja sam joj napisala zadaću, pa mi je dala dva kolača za to."

„Toga nisi smiela od nje uzeti," reče babica.

„To ja nisam htjela, ali ona me je prisilila, veleći, da imade još dva; bijaše tako sretna, što sam joj to napisala; reče, da će mi svaki dan nješto donesti, samo da joj načinim njemačku zadaću."

„A zašto da joj načiniš? Pomoći joj možeš, ali ne sasvim načiniti, jer se onda ništa nenauči."

„Pa što zato, mi se njemački samo zato učimo, jer gospodin učitelj tako hoće."

„Ali njemački je jezik potreban, kao što je u obće potrebna svaka znanost, jer čim čovjek više umije, tim se lašnje u svietu protura. A njemački jezik vrlo je potreban; vidite nemogu se s vašim otcem niti porazgovoriti, jer neumijem njemački."

„Ali otac razumije sve, što vi govorite, premda negovorite njemački. Nu u Žliću govori se samo česki, tamo Anka nemora znati njemački; kazivaše nam, kad se bude htjela

naučiti, da će morati u Njemačku. Nu učitelj neće inače. A ona opet neće da se rado uči njemački; da je česki, oh onda bi išlo kao „otče naš.“

„Ah što, vi toga još nerazumiete, s toga valja vam slušati, pa se sve rado učiti. Jeste li vi djećaci poslušni bili?“

„No i kako, čim je gospodin učitelj izašao iz škole, počme Jankica ostale dječake dražiti, a zatim skakali su po dvorištu. Nu ja sam mu rekla...“

„Ti si mi rekla, ti? Nisam li ja sam prestao, čim sam čuo gospodina učitelja?“

„Ala liepih ti stvarih čujem, ti imaš na druge paziti, a sam si zločest; kako je to?“ reče babica.

„Ala babice,“ odgovori sad mali Vilim, koji je sve do sada šutio, pokazivajuć Adelki komadić sładkoga korjena, i pozlaćenu knjižicu, što ju je kupio od jednoga dječaka za krajcar; „ali babice, gledjte, ovaki komadići lete po školi kao maleni dronjci. Da vi vidite, oni vam skaču po klupah kao jarići, a š njimi jednako i pazitelj.“

„A za Boga, što veli na to g. učitelj?“

„To biva onda, kada gospodin učitelj izidje iz škole. A kada ima doći gosp. učitelj, sjednu na svoja mjesta, metnu ruke na klupe, pa onda je sve tiho.“

„Aj nevaljanci!“ primjetne starica.

„A djevojke igraju se sa svojimi lutkami u školi, ja sam to dobro vidio,“ hoće sada Ivica.

„A jeste vi pravi nevaljanci svi zajedno; učitelj mora imati s vami svetu strpljivost,“ doda babica. Osim ovoga pripoviedahu djeca koješta, kako im se bavilo u školi, kako na putu do kuće; osobito na putu, jer valja znati, da je prvi put, što su ga u svom životu učinila, i o kojem znadijahu toliko pripoviedati, kao da su došla iz bieloga Rima.

„A gdje su vaše jabuke, zar ste ih pojeli?“ zapita jošte babica, zabrinuta za njihovo zdravlje, i bojeć se, da nebi gladovala.

„Jednu smo pojeli, a drugu htjedosmo kući ponieti, nu kad smo na tablah pisali, uzme nam ju Vranić. On sjedi upravo za nami. Da smo što rekli, bio bi nas dražio i psovao, kad bi izašli iz škole; pa mislim da je onako bolje. Babica nije dala djeci pravo, ali u sebi misljaše: ni mi nismo bili bolji. Djeca znadijahu jako dobro, da je babica blažija od matere, i da mnogi put kroz prste gleda, kada dječaci počine kakovu budalaštinu; ona dopusti, da se Barica koji put prokotrlja, samo ako je nije mati vidjela, jer bi ova odmah potražila šibu, da protepe malu nevaljanku.

XIV.

Bijaše to njekoliko danah kasnje poslje prvoga svibnja; bijaše upravo četvrtak, djeca nisu išla u školu, jer je četvrtak djački praznik, djačko veselje. Djeca pomagahu babici u bašći cvieće i vinovu lozu zalievati, koja se liepo po zidu verala i krasno zelenila. Ona zalievahu takodjer svoja vlastita drveća; u obće djeca imadjahu četvrtkom mnogo posla, jer već tri dana nije Barica pregledala i preobukla svoje lutke, a dječaci nisu imali vremena potjerati svoje konje i kola, niti pucati iz pušakah, koje su za cielo to vrieme u kutu ležale. U golubinjaku nije ih takodjer bilo. Tu je dakle valjalo četvrtkom svemu prigledati, popraviti i izvesti. Kad je babica bila gotova sa svojim zalievanjem sjedne pod drvo te počme plieti; jer brezposlena nije htjela biti. Ovaj dan bijaše nješto turobna, nije pjevala niti je vidjela, kako se provali zmija slepić, te nenašav nikakove zaprieke, dovuče se do plota, te počme grijati se na suncu. Oko plota micala se guska, koju je babica vrlo ljubila.

Ali čemu je babica tako turobna? kuda blude njezine misli? Dobila ona viesti iz Beča od Ivana, da se neće vratiti do polovice svibnja kući, jer je mladjahna grofica

Ljubica jako oboljela. Ona je od srca želila, da Bog udieli mladoj grofici zdravlje, da se tako može kneginja vratiti na svoje dobro, te razviditi svoje imanje. Kad je gospoja prestala čitati onaj list, obliše ju suze; i djeca su plakala. Svi su ljubili mladu groficu Ljubicu; djeca nemogahu nikako pojmiti, da bi mogla mlada grofica umrieti; svaki put priklopiše na svršetku molitve iskren uzdah, da Bog podieli zdravlje dobroj grofici Ljubici.

Nu u koliko se djeca primiriše, nemogaše se gja. Tereza, koja je, i do sada šutljiva, od sada još manje govorila; kad godj bi babica prije nego su išli spavati, k njoj došla, nadje ju zaplakanu. Starica pošiljaše ju u družtva, da se razvedri; ona je dobro znala, da Tereza nikamo neide, da je već od mladosti vikla bučnomu životu, te joj neprija samotna i pusta domovina. U bračnom životu bijaše srećna i zadovoljna, ali to bje drugo zlo, što je njezin suprug morao veći dio godine u Beču sprovesti, te je ona uviek u strahu i stisci sama brez njega živiti morala. Često nije ona svoga muža, a djeca otca kroz cielu godinu vidjela.

S Ivanom došla bi kad i kad Ivana, druga kći babičina, da se s majkom porazgovori, da ju utješi i razveseli; upravo je tako radila, kao da se kani udati. To je ba-

bicu vrlo tješilo, osobito, kad je imala nade, da to neće tako brzo biti. Nu mnogo više brige zadavaše joj udes Milanov. Ovo bijaše vrli i uljudan mladić, a Kristina ugodna i čedna djevojka; babica je oboje vrlo ljubila te je od srca želila, da se sdruže i sjedine. „Kad se jednak sastane s jednakim, onda se svežu u brak, i sam Bog raduje se takovu braku," govoraše često starica. Nu činilo se je, da će te radosti nestati, jer je Milan morao k novačenju, a Bog zna kako kocke padnu. To je babicu težko uznemirivalo, te joj zadavalo mnoge brige, a za to bijaše onako snuždena.

„Babice, gledjite ovoga kosa. Počekaj ti majmune mali. Psssss," odzovne se glas Baričin. Babica dignuv glavu opazi, kako je ptica upravo poletila iz bašće te odletila u bližnju dolinu.

„Ti si vrlo brzo došla. Uzmi košaricu i pripravi žita. Vidiš, već su guske ovdje, moramo ih nahraniti. Sva perad zove nas; već je vrieme, da im dademo jesti." Rekav babica ovo, odloži vreteno, i otidje da nahrani perad. Barica ostade u bašći, da ondje koješta popravi. Za čas dodje Kristina u bašću. „Jesi li sama?" zapita Baricu stojeć kod plota.

„Sasvim sama, dodji ovamo, babica je otišla, da nahrani živad," odgovori Barica.

„A gdje ti je mati?“ — „Otišla je, da posjeti kumu.“

„To znadeš, mamica plače neprestano, što otac nemože ni ljetos da dodje kući, s toga poslala je babica majku, da se koliko izvine tugi, od kuće u družtvo. Mi smo se ove godine toliko veselili i otcu i mladoj grofici, pa eto ode naša nada brzom vodom. Jadna Ljubica!“ Poslje ovih riečih Barica klečeć jednim koljenom a uprv lakat na drugo, pritisne glavu na dlan pa se zamisli. Kristina sjęla pod bazag, sklopljene ruke položila u krilo, a glavu sklonila na prsa. Bijaše gorko raztužena, oči joj od plača nabreknule.

„Ta vrućica mora da je zla bolest, da nebi samo umrla; o Bože, to bi bilo veliko zlo! Kristino, jesi li ti kada bolovala s vrućice?“ pitaše Barica poslje kratka mučanja. „Ne, takove boli nisam trpjela; ali je moja bolest mnogo veća od njęzine,“ odgovori po nješto smućena Kristina. Sada istom pogleda joj Barica dobro u oči, pa vidiv veliku promjenu u njezinu licu, poskoči, pridje k njoj i zapita ju: „Što ti je? Zar je Milan odveden?“ Kristina mjesto odgovora, udari u plač. U to nadodje i babica.

„Zar su se već vratili?“ zapita umah.

„Nisu jošte,“ odvrati Kristina, mašuć glavom; „ali sada je u ludo praviti si ma kakove nade. Luca je prisegla, ako nezapane

nju Milan, da neće niti moj nikada biti. A što ona hoće, to sudac čini, on nemože gledati njezine tuge, a i gospodin providnik mnogo čini za volju sudcu. Providnikova gospodična nemože zaboraviti da je Milan izlemao njezinoga ljubovnika, ona i sama podpiruje vatru, te mi, draga babice, ubija svaku nadu.“ — „Ali otac Milanov ići će u pisarnu, pa kako čujem kani ponieti sa sobom liepu svoticu žutakah; a to bila bi prilično dobra nada.“ — „Pravica, ona je jedino naše ufanje; gdje se ona sluša, tu imade pomoći; ali se je već toliko putah dogodilo, da je slušana, a nije pomoženo; rekoše u kratko, da to nemože biti, pa čovjek mora šutiti.“ — „Za cielo to se Milanu neće dogoditi, a kad bi došla i nužda, mislim, da bi otac njegov zahtievanu svotu za odkup ma kako bilo sabrao, i tvoj otac dodao bi, što manjka, pa bi ga ovako riešili soldačije; to bi vam svim zajedno pod stare dane dobro došlo.“ —

„Bilo bi dobro, da je tako moguće; ali otac Milanov nije jošte dao onih novacah; a drugo, moj otac neima gotovine više, nego mu je potrebno za svakdanji život, osim toga ljubi on, znate, i Jakova, te nebi ni malo branio mi, da ga uzmem, jer bi mu svakako milije bilo, da mu zet do života pomaže, nego da on (otac) njemu jošte daje. A konačno uzmimo, da bi i hotio pomoći,

Milan je tvrde, ponosne naravi, te neće od mene da išta uzme, a tim manje bi dopustio, da moj otac zanj plati.“ — „On valjda misli: Postigněš li štogod dobra, imati ćeš se ženi zahvaliti; a toga se okanjuje svaki ponosni muž; nu u ovom slučaju nebi njegov ponos nimalo bio umjestan. U ostalom čemu razgovarati se o niečem, što nije sada potrebno a kad bi i bilo, neda se tako lasno izvesti.“ — Nesreća, velika nesreća je ono, što se s Talijanom dogodilo; ja sam se doduše tomu dogadjaju onda smijala, ali sada plačem,“ primjetne Kristina. „Da nije bilo onoga, dobio bi bio Milan službu u dvoru, ondje bio bi odslužio dvie godine, te se oprostio vojničtva. A što me najviše muči, jest misao, da sam ja kriva cieloj toj nesreći.“

„Sirotice, što bacaš krivnju na sebe u poslu, koji bi se bio možebiti svakako dogodio. To bi i ja morala sebe biediti, da sam i ja svoga pokojnoga — Bog mu dao duši lahko — dovela do slične nesgode; bio to gotovo š njim i sa mnom takov slučaj, kao i s tobom. Milan je nagao, a zar čovjek kad ga uhvati gnjev, strast, ljubav ili slično kakovo čuvstvo može onako raditi, kao hladan i razuman? To se nemože tako, kako ti misliš; u takovu slučaju i najrazboritiji čovjek podlegne ovakovoj slaboći.“

„Babice, vi ste već prošle godine o

svetkovini imendana gospodina Proška rekli, da je i vaš pokojnik nješta slična učinio, radi česa morade kasnje mnogo trpjeti, a od poslje niste toga ni spomenuli; ja sam zaboravila, kao da bi me ubio, pitati vas zato, nebi li mi htjeli sada kazati? Sada imate vremena, ja ću tako okaniti se svojih mislih, te preći na druge; a ovdje je tako liepo i udobno mjesto pod ovim bazgom," moljaše Kristina.

„Neka bude," hoće starica; „ti Barice hodi te pripazi na djecu, da neidu k vodi." Barica ode, a babica uzme ovako pripoviedati: „Bila sam već dosta velika djevojčica, kad se je Marija Terezija zaratila s Pruskom. Porodila se o nječem zavada. (O nasljedstvu bavarskom god. 1777.) Car Josip, primicaše se s vojskom k Jaromiru a pruska vojska stajaše na granici. Po cieloj okolici i u svih selih bijaše vojska ponamještena. U našoj postojbini bijašc njekoliko prostih vojnikah i jedan častnik. Ovaj posliednji bio čovjek lahkouman, jedan od onih, koji mišljahu, da moraju svaku djevojku zaplesti u svoje niti, kao pauk muhu u svoju mrežu. Ja sam ga, kad se je i mene bio prihvatio, u kratko odbila; nu on zato haje i nehaje, moje se ga rieči netaknu ni malo. Kad nepomognu rieči, uzela sam ga bježati, te mu se tako uklanjati, da nisam nikada š njim na

samu bila. Ti znaš koli je težko, jer djevojka mora svaki čas kamo trčati, sada po vodu, sad na polje, sad po travu; ukućani razidju se često, te ju ostave samu kod kuće; u kratko, tu netreba, da djevojku tko traži, ta dosta se putah dogadja, da upravo mora sama kod kuće biti; a tu je nevaljalu čovjeku dosta sgode, da može nevinost napastovati. Nu gospod Bog bijaše mi vazda u pomoći. Travu žeti išla sam uviek rano, dok je jošte sve spavalo. Ja sam obično rano ustajala, to me je već moja mati naučila, veleć: Tko se rano ustaje, njemu gospod Bog daje! Pa je imala podpuno pravo; da nisam toga učinila nebi se uživala onolike krasote; nebi se radovala onom radosti. Kad sam ranim jutrom sred vedra neba došla u polje, te ondje vidjela zelenu travu, orošenu nebeskom rosom, upravo mi se srce smijalo od radosti. Svaki cvietić naličio je lutki s pognutom glavom i jasnim očima. Od svuda prodiraše miomiris, iz svakoga cvietića, iz svake travice i listića. Malene ptičice, ševa i slavulji dizahu se nebu pod oblake pjevajuć pjesmu hvale višnjemu tvorcu u slavu; inače vladaše svuda podpuna tišina. A kad se počelo sunce pomaljati iza gorah, činilo mi se je, kao da stojim u divnom hramu božjem; pjevala sam na sav glas, posao išao mi je od ruke, kao da se igram. Jednom žanjuć rano jutro čujem

na jedan put viku: Pomozi za ime božje djevojko! Pomozi! Ogledam se okolo, da vidim, tko to viče: Pomozi za ime božje!“ Ali ogledav se opazim nješto, te se tako ukočim, te mi iz rukuh pade srp, niti rieči nemogoh progovoriti: „To bijaše onaj častnik, što ne?“ presječe joj rieč Kristina. „Počekaj, počekaj, lagano,“ hoće babica, „da je bio onaj častnik, nebi meni srp od straha iz ruke izpao. To bijaše radostno leknuće, blažen strah.

Juraj stajaše pred menom! Moram ti kazati, da ga nisam vidila već tri godine. To znaš, da je Juraj bio u naše susjede, one iste, koja bijaše sa mnom, kad smo razgovarale s carem Josipom!“

„Da, to znam; a pripoviedali ste mi i to, da je mjesto svećenikom postao on tkalcem.“

„Nu tu bijaše više kriv stric; dječaku išli su nauci u glavu sve igrajući; kad god je otac došao u Rihnovo, uviek je čuo, kako ga hvale. Nedjeljom, bivši kod kuće na praznicih, čitao je mjesto moga otca, koj bijaše izvrstan čitaoc, susjedom sv. pismo; a to mu je tako liepo išlo, da smo ga svi radostno slušali; Novotnica znala bi reći: Da mi je toga dječaka vidjeti kada na propovjedaonici! Mi smo svi nastojali i pomagali, da postane svećenikom; kada je koja imala što dobra poslala bi mu, a kad bi rekla Novotnica:

Ali Bože, što ćemo mi vam dati? odgovorili smo joj: Kada bude Gjuro mladi gospodin kapelan, dati će nam blagoslov."

„Mi smo zajedno rasli, kao jedan tako drugi; nu kad je došao na druge i treće praznike, nisam bila više onako slobodna i smjela š njim kao prije; stidila sam se ga, pa kad je dolazio za menom u bašću, ili mi pomagao travu žeti, prìečila sam mu, veleća da se to nepristoji za gospodina budućega kapelana; na što bi on smijuć se, odgovarao: gdje je jošte to, koliko će prije vode riekom proteći, nego ja što postanem! Tako obično biva; ljudi snuju nu gospod Bog odlučuje. Jednoć, bijaše onda upravo na trećih praznicih, pozove ga stric njegov u Kladsko, da dodje k njemu. Bijaše taj njegov stric zanatom tkalac, umio je on tkati svakake liepe stvari, pa si tim priskrbio liepi grošić novca a budući nije imao nikakova djeteta, sjetio se Gjure. Kuma nehtjede ga poslati, nu otac moj sam ju nagovaraše, neka to učini, jer to može biti na njegovu korist, dokazivajući, da brat otčev imade svakako pravo nanj. On je dakle išao; kuma i moj otac pratijahu ga, iduć s njim priličan komad puta. Oni vrate se kući, a on ostane ondje. Svakomu bijaše zanj žao, nu najjače meni i kumi, samo što je ona mogla o tom govoriti i pripoviedati, a ja se nemogoh nikomu

pritužiti. Stric obeća, da će se zanj brinuti kao za svoje vlastito diete. Kuma mišljaše, da on polazi školu u Kladskom, tješila se, da će ipak doživjeti, ako baš nebude vidjela, prvu njegovu sv. misu. Medjutim Gjuro vrati se kući za godinu danah kao — izučeni tkalac! Kuma je plakala doduše i srdila se, ali drugčije nije bilo. Gjuro je molio i priznao sam, da ga želja nevuče sa svećeničkim stališem, premda bi bio rad nastavio svoje nauke. Nu stric mu pripoviedaše, kako dugo bi se morao mučiti i po školah potucati, a i po uredih, nego bi došao do komadića kruha; nagovaraše ga, da se prihvati zanata, to će ga hraniti, zanat je zlatna jama, i tim prikladniji za njega, kad je i onako za to sposoban. Za kratko Gjuro se ostavio naukah, prihvatio tkalčije, te se svom snagom i voljom posvetio tomu zanatu. Kod strica izučio je nauke; a kasnje posla ga on u sviet da putuje, i tu posla ga najprije u grad Berlin k njekomu svomu znancu, da se kod njega usavrši u svom nauku. Nu Gjuro ostane najprije u Českoj kod nas. Taj put donio mi je ove brojanice (čislo). Ovo veleći posegne starica, izvadi iz njedarah liepe brojanice, brez kojih nije nikada nikamo išla niti ma samo čas bez njih bila; dugo ih gledala diveć im se, pa poljubiv je njekoliko putah, sakrije ih pa opet nastavi: „Momu

otcu nije bilo žao, što je Gjuro postao zanatlijom, pa je nagovarao i Novotnievu, neka si s toga netare glave, što ju je nada prevarila. Bog zna čemu je to dobro, običavao bi reći; pustite ga, kako si je prostro, onako će i spavati."

„Ako bude upravo i čunkom premetao, samo ako je inače svomu poslu vješt, pa už to pošten i marljiv čovjek, svatko će ga štovati kao i kakova drugoga gospodina."

„Gjuri bijaše milo, što se susjed nije nanj ljutio, jer ga ljubljaše kao vlastitoga otca. Novotnieva dala si dokazati, — ta kako da nebi, bijaše to njezino diete, koje ljubljaše, pa nemogaše htjeti, da se ćuti i da bude nesretno u svom stališu. Kod nas probavi Gjuro njekoliko danah, a zatim uputi se u daleki bieli sviet. Tri godine nismo ga vidjeli, a i malo o njem čuli, kad ga jednom rano u jutro nenadano opazih. Možeš si misliti, koliko me ovo obradova. Ja sam ga umah prepoznala, premda se je u licu znatno promienio; uzrasta bijaše visoka, tako visoka, da je čovjek morao dobro glavu dignuti, ako ga je hotio u oči gledati.

„Opaziv me i došav k meni, sagne se, prihvati mi ruku, pa me pitao, zašto sam se onako lecnula.

„Kako se nebi lecnula," odgovorih, „kad si ovako nenadano pred me stao, kao da si

iz oblakah pao. — Odkud si došao i kada?"

„Ja dolazim iz Kladskoga," odgovori mi; „budući tamo upravo vojnike kupe, to se stric pobojà, da nebi kupivojske i mene zahvatili; posla me, kad sam se vratio s putovanja, ovamo u Česku, misleć, da ću se ovdje lašnje sakriti. Sretno se provukoh kroz gore, pa evo me ovdje.

„Ali za miloga Boga," hoću na to ja, „da te nebi ovdje navrebali; što ti reče mati?"

„Jošte je nisam vidio. Već bijaše dvie ure poslje ponoći, kad sam došao na mjesto. Nehtjedoh majke buditi. Mišljah: Lezi na travu pod Mandaljeninim prozorom, ona ustaje rano, počekaj dok se digne, pa ću onda otići; tako i učinih. U istinu negovore uzalud svi o tebi, kad pjetao počme pjevati, Mandaljena nosi travu kući. Istom se zora zarudjela, a ti već žanješ. Vidio sam te, kako si kod studenca lice umivala i kosu česala; nemogoh se pridržati, da k tebi nedotrčim; nu kad si molila Boga, nehtjedoh te buniti. — Ali kaži mi sada, imaš li me još rada? Čuvši to, što sam mogla reći, nego: imam; ta od mlade mladosti radi se gledamo, nikada niti nepomislih na drugoga. Jošte malko razgovarasmo, a zatim ode on k svojoj majci, a ja k otcu, te mu kazah, da je on došao. Moj otac bijaše čovjek razborit i mudar, njemu se nedopade,

što je Gjuro upravo u onako neprilično doba došao. „Neznam“ reče „hoće li uzmaknuti bielomu remenju; koliko se bude dalo, nastojati ćemo, da ga izbavimo; samo nekaži nikomu, da ovdje boravi.“

Novotnieva, koliko god ju sinov dolazak jako obradovao, ipak se silno prestraši, jer je Gjuro bio zapisan medju novake, a on je upravo radi toga pobjegao, da nije nitko znao, gdje boravi. Tri dana sjedjaše u sjeniku na sjenu. Kroz dan bijaše mu mati kod njega, a pod večer dodjoh i ja, pa smo onda govorili svašta i o svačem. Takov me je strah ovladao s bog njega, da sam hodala okolo kao vrtoglava ovca, i da sam zaboravila ukloniti se s puta i samomu častniku tako, da sam mu njekoliko putih već i dodijala. On medjutim hoteć sve popraviti, zapjeva staru pjesmu; ja sam mu doduše prečila govoriti, nu onako strogo kao ovaj put nisam jošte bila, a to sve zato, jer sam se bojala za Gjuru. Kako rekoh, Gjuro se sakrio; osim mene, njegove mati, i mojih roditeljah nije drugi nitko ništa o njem znao. Trećega večera iduć iz kućarice, gdje sam preko običaja dugo kod Gjure bila, sastanem se s voj. častnikom; bijaše sve tiho i noć dosta tamna. Uvrebao me, da dolazim često kasno sama od kume, pa me je sada onako dočekao. Što da radim? Mogla sam vikati,

nu Gjuro čuo bi svaki jači glas, a zvati, takodjer se bojah. Oslonih se na vlastitu snagu; a kad se častnika nisu primale rieči dobre i mirne, dodje i do šakah. Nesmij se častniče, nesmij i nerugaj mi se, ja sam jaka, nevelika nu krepka i čvrsta uzrasta, ruke moje, vikle neprestanoj i težkoj radnji bijahu tvrde i čvrste. Bila bi mu se dobro opirala, da nije on odmah u početku počeo me strašno psovati i kleti.

Tim se je odao, jer na jedan put kao munja stavi se Gjuro medju nas, pa ga uhvati za grkljan. On je čuo kletve, pogledao s tavana, pa upoznav mene skočio kroz prozor, te se i danas čudim, što nije vrat si slomio. On bijaše takove naravi, što je poduzeo, od onoga se nebi dao odvrnuti, pa mu vatra iz pod noguh sukljala.

„Je li to pristojno, gospodine s poštenom djevojkom po noći se prepirati?“ kričaše Gjuro. Ja ga nagovarala i molila, neka promisli, u kakovu je položaju; nu on držaše onoga gospodina kao u kleštih, da se je neprestano tresao. Napokon dade si dokazati. „U drugih okolnostih i na drugom mjestu inače bi se razgovarali, ali sada nije tomu vrieme; nu slušajte pa pamtite, što ću vam kazati: Ta djevojka jest moja zaručnica; nećete li se je u buduće okaniti, drugčije ćemo se porazgovoriti. Sada aite.“ Za-

tim potisne toga gospodina kao trulu jabuku preko vratah, a meni pako, zagrliv me, reče: „Djevojko misli na mene. pozdravi mater, pa budite mi zdrave; moram što prije odavle, inače će me uhvatiti. Neplašite se radi mene, ja znam svaku stazu, njekako ću se prošuljati do Kladskoga, a ondje ću se opet sakriti. Molim te, dodji u Vamberice na prošćenje, ondje ćemo se vidjeti. Jedva što sam se obrnulá, već on odtrči. Ja odtrčah k Novotnovim, da kažem, što se je dogodilo; podjem k našim, svi bijahu kao izvan sebe. Svaki šum zatjera nas u strah. Častnik onaj razposlá vojnike na sve ceste i putove, pa premda nije poznavao Gjuru, mišljaše ipak da će ga ma gdje uhvatiti; nu ovaj im se sretno uklonio. Ja sam se uklanjala onomu gospodinu častniku, kako sam najbolje mogla; a on neznajuć, kako bi mi se osvetio, razglasi me po selu kao nevaljalu djevojku. Ali mene su svi poznavali, pa mu zato nehtjede nitko vjerovati. Na sreću dodje zapovjed, da se vojska spremi na put, jer su Prusi bili prekoračili granice. Nu s te vojne nebijaše ništa; seljaci zvali su ju „kolačnicom" jer su vojnici najevši se kolačah po selih, kući se vratili.

„A što se je dogodilo s Gjurom?" pita Kristina pozorno slušajuć pripovjedanje starice. „Do proljeća nesaznasmo ništa o

njem, jer u ono nemirno vrieme nije nitko amo i tamo mnogo prolazio. Svi bijasmo kao na žeravici. Dodje proljeće — i još nikakovih glasah o njem; ja iskreno ljubeć Gjuru, odvažih se na prošćenje, da ga potražim. Sa mnom išlo je više znanacah, kojim su mene predali, da na me paze. Vodja naš bio već mnogo putah u Kladskom, s toga naloži mu moj otac, da me tamo odvede, budući je on znao svaki kut onoga grada.

„Navrnimo se do gospoje Liduške, da se malko odmorimo,“ progovori naš vodja, kad smo već prispjeli bili u grad. Unidjosmo u malu gostionu u predgradju. Gospoji Liduški dolazaše svaki putnik Čeh, jer je bila naša zemljakinja. Premda se je još onda u Kladskom mnogo govorilo českí, ali ipak ljudi volje one, koji su s njimi rodjeni u jednoj zemlji. Gospoja Liduška primi nas velikim veseljem; moradosmo kraj nje sjesti. „Sjednite ovdje,“ govoraše ona, „ja sam umah ovdje, samo ću vam donjeti pehar dobra vina,“ na što je nestáde kroz vrata. Moje srce kao da si ga u klešte stisnuo; radovah se misleć, da ću se opet sastati s Gjurom, a po drugoj strani strah me napadaše, nebi li mu se što god dogodilo od onoga vremena, od kako nismo ništa o njem čuli. Tu na jedan put začujem poznati glas, kako pozdravlja gospoju Lidušku, a ona mu odgovo-

rila: „Tamo dalje gospodine Gjuro, ondje su putnici iz Češke.“ Vrata se sobe otvore, a na njih ukaže se Gjuro, a ja opaziv ga, stajah kao gromom ošinuta. Bijaše odjeven na vojnički. Meni se počelo vrtjeti u glavi. Gjuro pruži mi ruku, prihvati me u svoj naručaj te me iskreno zagrli. Bilo mi je ugodno i neizmjerno težko pri srcu. Svi okolo gledahu nas začudjenim okom. Koliko god sam ljubila Gjuru, toliko me je boljelo, videć, gdje je ipak morao postati ono, čemu se je uviek ugibao, česa se je najviše plašio, ne doduše zato, kao da bi bio kukavica strašljiva, nego zato, jer mišljaše, da mene neće kao vojnik moći dobiti za ženu,

Gospoja Liduška upita Gjuru, tko sam ja, i odkuda. A on joj u kratko odgovori da sam njegova zaručnica, te ga iz velike ljubavi i nježne brižljivosti pošla u sviet tražiti, budući nije već od davna dao nikakova glasa od sebe. Krčmarica Liduška vrlo se je tomu divila, pa hvalila moju ljubav, veleć, da će Bog meni danas sutra nagraditi.

Pokle smo se porazgovorili, povede me Gjuro k svomu stricu u Kladskom. Bio to već starac siedih lasih, poštena lica i poštene duše. Kad mu je Gjuro sve izpripoviedio kako se mi poznamo, i kako sam ga, zabrinuta radi njegova udesa, pošla tražiti,

pohvali on moje požrtvovanje i ljubav, ali me ujedno ukori, veleć, da nisam sasvim promišljeno radila, jer sam se izvrgla raznim neprilikam i pogibeljim.

Kasnije mi je Gjuro pripoviedao, kako je uzprkos svoj obzirnosti ipak došao pod vojničku luntu i u bielu haljinu. Uhvatiše ga i uvrstiše u vojnike, a sada nikud nikamo iz te kože.

„A što ćete sada djeco moja?“ upita starac. Ovako ostati nemože. Vi se morate uzeti; Bog će vas blagosloviti. Vi jedno drugo rado imate, ljubite se iskreno i srdačno, pa možete i ovako sretni biti. Doduše imati ćete život nestalan, često teretan; ali to vas neka neplaši, ljubav svladati će sve te neprilike. A što da drugo i učinite? Po mom mnenju drugoga sada puta niti neima.

U Česku nesmiješ, jer kada bi ti kući došla, tko zna nebi li te tvoji nagovarali inače. Dok budete svoji, poći ćemo zajedno u Olešnicu, a roditelji neće blagoslova uzkratiti. Putnikom damo list, da ga ponesu sobom. Prekosutra imat ćete vienčanje u vojničkoj kapeli, ja ću vaših roditeljah mjesto zastupati te uzimljem tu odgovornost na svoju savjest. Mandaljeno, pogledji me, imadem glavu kao snieg bielu, misliš li, da bi nješto učinio, za što pred Bogom odgovarati nebi mogao?“ Tako mi reče stric i suze mu

potekoše niz lice. Privolila sam na sve. Gjuro malo da od radosti nije poludio. Odjeće neimadoh više, nego što mi je na tielu bilo. Gjuro mi umah kupi suknju, haljinicu i granate na vrat za vienčanje, ostalo mi stric pribavi. Ovo su one iste granate što ih imadem, haljinica bijaše smedja a suknja siva. Putnici odoše, stric jim dade list, da će onamo doći i ondje njekoliko danah ostati; više nije pisao. „Bolje će biti, da si to kažemo,“ mišljaše. Trećeg dana u jutro bijaše vienčanje, vojnički svećenik vienčao nas je. Gospoja Ljudmila bijaše kuma, Lhotski bijaše djever, a njegova sestra družica, stric i jošte jedan gradjan svjedoci, osim ovih nebijaše nikoga. Gospoja Ljudmila pripravila nam je zajutrak, i tako taj dan u božjem strahu i radosti probavismo, sjećajuć se samo na naše kod kuće. Gospoja Ljudmila zadirkivaše Gjuru kod stola, te mu sveudilj govoraše: „Vi, vi, gospodine mladoženjo, niti vas nepoznam, to nije taj namrgodjeni gospodin Gjuro; ali nije čudo, da vam lice gori!“ Razgovaralo se je svašta, kao što obično. Gjuro htjede umah, da kod njega ostanem, ali stric nije dopustio, dok se nevratimo iz Češke od mojih roditeljah. Za njekoliko danah odvezosmo se u Olešnicu, ja i stric. To čudo, što sam žena, i majčin plač, što je Gjuro vojnik, nemogu vam opisati. Moja majka

lomljaše rukama i naricaše neprestano, da ću ju ostaviti, u tudji sviet za vojnikom poći, da mi kod tog vlasi u vis stajahu. Nu otac je ipak sve razumno i mudro riešio. „Sad je konac“, rekne; „kako su si prostrli, tako će i spavati. Imadu se rado; neka zajedno pokušaju; ti majko znadeš, da si radi mene ostavila otca i majku; a to je svake djevojke sudbina. Tko je kriv tomu, što je Gjuru ta sudbina stigla. U ostalom ondje nije dugo službovanje, dok tu rabotu namiri, neka dodje amo. A vi se kumo umirite! Gjuro je mudri mladić, a da se neće žalostiti, za to se je već pobrinuo Ti Mando neplači, Bog ti dao sreću, da, s kojim si k oltaru pošla, s tim i u grob pojdeš. Timi riečmi dade mi otac blagoslov i suze ga obliše. Majke takodjer plakahu. Moja majka, što je živa za sve brižna, imadjaše punu glavu. „To je tvoja pamet,“ karaše me, „neimaš ni komadić perinah, niti pokućtva, niti odjeće, pa se udaješ. Od kada na noguh stojim, nevidjeh tako izkvarena svieta.“ Dobila sam dobru opremu, i kad sam imala sve u redu, vratih se k Gjuri, te ga do smrti neostavih. Ta nesretna vojska, da te nebi bilo, mogao bi jošte ovdje biti. Gledji mila djevojko, da znadem, što je radost a što žalost, da znadem, što je mladost i nerazum,“ dokonča babica,

položiv mirnim posmjehom suhu ruku na Kristinino okruglo rame.

„Mnogo ste izkusili babice, ali ipak bijaste sretni, dobili ste to, što je srdce želilo. Kad bi znala, da ću i ja iza svoje tuge sretna biti, rado bi ju podnosila, ma da moram na Milana i četrnaest godinah čekati," rekne Kristina. — „Budućnost je u božjih rukah. Što će biti, biti će, tomu se djevojko nećeš izmaknuti, i najbolje jest, kad se predaš čvrstim povjerenjem u volju božju!" — „Dakako, drugčije nije; ali čovjek se često nemože sjetiti, pak ako mi Milana odvedu, naricati ću. S njim otidje sva radost, s njim je jedina moja podpora izgubljena." — Kako to govoriš, Kristino, neimaš li otca?" — „Imam vrlog otca, Bože ga sačuvaj, ali je već star, zlovoljan. Već je neprestano ove godine htio, da se udadem, da će ga moći tko izmieniti; a što ću istom raditi ako mi Milana odvedu? Ja ipak drugoga neću uzeti, pa da se svi na glave postave; raditi ću na propast, da nebi otac zamrmljao, a kad to nepojde—nepojde, udavati se neću. Ah babice, vi nevierujete, kakove ja muke u toj krčmi imadem! Nemislite na radnju, sačuvaj Bože, ja si zato malo glavu tarem, ali to, što moram često čuti, to me mrzi." — „I od toga si nemožeš pomoći?" — „Prosim vas kako? Koliko putah sam otcu rekla: „Vidite ot-

će, tako i tako je to, netrpite takovih gostih," ali on nebi bio rad goste odstranio, rekavši mi uviek: „Prosim te djevojko, reci što hoćeš, samo nebudi gruba, da se gosti neiznevjere, znaš da nas to hrani." Nesmijem biti gruba i neuljudna; jesam li prijazna, postati ću opet ogrizak zlih ustah; vesela i pjevajuća, kako sam uviek bila, nemogu sada biti, što dakle da počmem? Da bi to bili samo kakovi brbljavci, brzo bi je odpremila, ali gospodin upravitelj i pisar iz grada, to su nesnosni gosti, tih imadem pun želudac. Ja vam se se stidim to reći, kako me taj stari jarac proganja, i kao da bi mi tko šaptao, kako se on trudi, da si Milana s vrata odpremi, jer znade, da je to moj odabranik, te se boji, da mu se nedogodi što i Talijanu. Radi kao da hoće sudcu zahvalnost izkazati, što mu se za kćer osvećuje, ali ipak na sebe misli. Otac se ga boji, a mati sirota, to znadete, kao da je već na svietu nije, više leži, nego hodi, nju nemogu s takovom stvari mučiti. Da sam udata, sve bi drugčije bilo. Kad mi se prije tko dopao nije, kazala sam samo Milanu i nije li ga mogao odstraniti, motrio ga je, da se taj čovjek nije usudio mene mrzko pogledati. Ah babice, kad bi vam mogla to pripoviedati, kako me on rado ima, i ja njega, ali to se neda,"

i djevojka poduprv lakte u koljena, položi obraz u dlane, te ušuti.

U isti čas unidje tihano, neopažen Milan u vrtić. Njegov krasan obraz bijaše žalostju poremetjen, jasne oči zamračene; tamno-kestenovi zavojci, okolo čela se vijugajući, bijahu ostriženi, i mjesto obične kape imadjaše na glavi vojničku, a na njoj stručak jelve. Barica se Milana preplaši; babici klonuše ruke u krilo, probliedi, i tiho zašaptne: „Bog s tobom mladiću!“ Ali kad je Kristina glavu podigla, i Milko podavajuć joj ruku skoro bezzvučnim glasom rekao: „Ja sam vojnik, za tri dana moram u Gradac!“ pade mu bez obzira u naručje.

XV.

Drugi dan, kad je babica djeci kao obično u susriet išla, bile su njene prve rieči: „Pogodite djeco, tko je kod nas?“ Djeca se malo začudiše, nije im umah na um došlo, dok Barica nepoviče: „Gospodin Beyer, što ne babice?“ — „Pogodila si, i dopeljao je sobom svoga sinka.“ — „I je! to mi je drago, hajdemo k njemu!“ vikne Ivan, te već i potrči, a Vilim za njim, da im torbice od boka odskakivahu. Babica vikaše da bi išli kao ljudi, a neletjeli kao zvier, ali gdje već dječaci bijahu. Skoro bez daha

nahrupiše u sjedionicu; mati ih htjede ukoriti, ali gospodin Beyer prigrli ih svojimi dugimi rukama, digne jednog za drugim i ogrliv je, poljubi im lice. „A što ste cielu godinu radili, kako vam bijaše?“ upita dubokim glasom, koj je u malenom prostoru silno odjekivao. Dječaci neodgovoriše umah, njihovi pogledi uproše se na dječaka, njekako u Baričinoi dobi, koji pokraj gospodina stajaše. Bijaše liep mladić, sasvim otcu sličan, prem mu uda neimadjahu te jedrine, kao otčeva, imadjaše cvatuće obraze, a iz očiuh mu se žarila samo djetinska radost. „Aha, vi gledate moga dječka, no pogledjite ga dakle, te si podajte ruke, da budete dobri drugovi. To je taj moj Slavoj.“ Tako govoreći, stavi sinka napried, koji bez oklevanja dječakom ruke podavaše. U to dodje Barica s babicom i s Adelkom. „Na, tu vidiš Baricu, o kojoj sam vam kod kuće pripoviedao, da mi uviek prva dobro jutro željeti dodje, kad ovdje noćim. Ali kako ljetos vidim, to jest drugčije, hodate već u učionu, i Janko mora zajedno sa Baricom ustajati. A kako vam se dopada u učioni, nebi li Janko radje bio u šumi? Vidiš,moj Slavoj mora s menom na vrebanje u gore, on će po malo tako strieljat znati, kao ja,“ izpitivaše i zajedno pripoviedaše lovac obkoljen djecom. — „O, to im niti nepripoviedajte,“

reče babica: „Janko će se umah pobuniti, te će htjeti Slavojevu pušku vidjeti. — „No što, neka ju pogleda; idi Slavoju, donesi mu ju, ta nije nabita.“ — „Nije, otče; posljednji hitac izbacio sam, kako znadeš za šljukami,“ rekne dječak. — „Te si ih ustrielio; tim se možeš pohvaliti. Idi pokaži je dječakom.“ Dječaci odtrčaše radostno sa Slavojem van; ali babica nije mirovala, prem ju gospodin Beyer osiguravaše, da Slavoj pazi, ipak podje za njimi. „Ala ti se zoveš kao ptica?“ upita Adelka Slavoja, kad već vani bijahu, gdje su Janko i Vilim ustrieljene šljuke pregledavali. — „Ja se upravo zovem Vjenceslav,“ nasmije se Slavoj Adelki, „ali otcu se bolje dopada, što mi Slavoj kaže, a i meni se to takodjer dopada; slavulj je liepa ptica. Naš otac je već jedan put ulovio slavulja.“ — „To si mislim,“ kaže Janko: „Ja ću ti pokazati slavulja i mnogo pticah, što ih imam u knjigi nabojadisane, koju sam lani dobio; hodi sa mnom.“ To rekav, odvuče Slavoja u sjedionicu, gdje mu umah knjigu pokaže. Slavoju su se ptice veoma dopadale, a gospodin Beyer pregledavaše takodjer velikom dopadnošću list za listom. „To nisi lani imao?“ upita Janka. — „To sam dobio na dar od grofice, a jošte sam dobio par golubah od Kristine i zeceve od lovacah, a od babice dvadeseticu, a od roditeljah novu odjeću!“ hvalisao se Janko.

„Ti si sretan dječak,“ pričme gospodin Beyer, razgledav po knjizi, te vidiv upravo lisicu, nasmije se: „kao živa; čekaj kožo, tebi moram posvietiti!“ Vilim, misleći da to bojadisanu sliku ide, čudno ga pogleda, dok mu gospodin Beyer posmjehom nerekne: „Neboj se, toj lisici neću ništa učiniti, ali jednoj u gorah, koja je ovoj slična, tu moram zakvačiti, jer čini nam mnogo štete.“ — „Možda će ju Petar uhvatiti, ja sam bio s njim zanjke nastaviti prije nego smo otišli,“ reče Slavoj. — „I dječače, lisica je deset putah lukavija nego Petar, a uz to je brza, da se čovjek mora diviti, pa i onda ako je već jednoč pala u zanjke, kao ona, na koju ja vriebam, može se tako liepo izvući, i vrlo lukavo izmaknuti. Tako nastavismo; mi jednoj pečenke u zanjke, misleći, da ju moramo dobiti; bijaše gladna, te mišljasmo da nam u ovaj par neće uteći. Ali se prevarismo; ona pojede meso, ostavi pó repa i pobjegne. Tko, dakle može reći, da lija nije lukava? — „Ovdje je orao, ovdje!“ poviknu dječaci, motreć krasnu pticu sa razširenimi krili, kako se na plien baca. — „Upravo takova sam ja ustrielio; to bijaše krasna ptica, skoro mi je bijaše žao, ali što ću, takova se prilika nepruža čovjeku svaki dan. Pogodio sam ju dobro; a to je glavna stvar, zvier netreba samo mučiti.“ — „Ja to takodjer kažem,“ oglasi se opet babica —

„Ali da vam nije žao te zvieri, gospodine Beyere, ja nebi nikakve zvieri ustrieliti mogla," kazivaše Barica. — „Ali zaklati možete," nasmije se gospodin lovac, „a što je bolje, kad zvier nesluteć pogibelji, jednim hitcem padne; ili kad ju prije lovljenjem uplašite, pripravami ustrašite, te istom onda zakoljete, mnogoput jošte tako nespretno, da vam na pol zaklana pobjegne." — „Mi nekoljemo drobninu," odgovori Barica, „to čini Urša, a ta životinju baš nežali odviše." Djeca se zabavljahu jošte čas sa zvieradi, zatim zovne mati k večeri. — Drugiput izpitivahu djeca gospodina Beyera za gore, htjedoše znati, nije li zabludio u Ribrcolov vrtić, i svašta drugog; taj put izpitivahu sveudiljno samo Slavoja, poslušajuć velikim začudjenjem, kad im mladi dječak pripovjedaše o pogibeljih, što ih je s otcem pretrpio, o zvieradi, koju je postrieljao, kad im opisivaše ogromne komade snježne, koji u gorah leže i kako zasiplju ciela sela, i ljudi hoteći na površje, obično kroz dimnjak izlaze, te si svatko od svoje sgrade put krčiti mora. Ali to sve nije Janka ustrašilo, on ipak samo željaše, da je već tako star, da bi mogao k gospodinu Beyeru ići. „Kad budeš ti k nam došao, dati će me otac Risenburžkomu lovcu na izmjenu, da i lagliji lov okusim." — „To je šteta, što nebudeš kod kuće," ljutio se je Janko. — „Neće ti biti dugo-

*

časno, imademo jošte dva mladića, brat Čenjek tako je velik kao ti, a sestra Marinka će te rada imati," reče Slavoj. Dok su medjutim djeca sjedeća u dvoru poslušala Slavojevo pripoviedanje i kroz kristale, koje im bijaše donio, u svietlost gledala, poslušaše gospodin Beyer babicu, pripovjedajuću o povodnji i o svakovrstnih novinah, koje se cielu godinu dogodiše. „A obitelj moga gospodina brata na Riesenburgu je li zdrava?" upita šumar. — „Ej zdrava," pripoviedaše gospoja Proškova. „Anica dobro raste; dječaci hode na Crvenu Goru u učionu, onamo im je bliže nego u grad; čudno mi je, što jošte gospodin šumar ovdje nije; kazao je, da će se navratiti, da vas pozdravi, kad na vriebanje podje. Jutros bijaše ovdje i donio mi je iz dvora viest, da je iz Beča list došao. Podjoh umah u dvor, te saznadoh, da je grofici dobro, da će možebit kneginja na svetke doći, četrnaest danah ovdje ostati, te opet u Fiorencu otići. Imadem dakle nadu, da će nam otac kroz zimu ovdje ostati; kažu bo, da neće kneginja družinu sobom uzeti. Nakon godinah ćemo opet duže vremena zajedno biti." Već nije davno gospoja Proškova toliko govorila, davno nebijaše tako spokojena, kao taj dan, kad je utješivu novost dobila, da će joj suprug doći.

„Hvala gospodinu Bogu, što se je gospodična iz te bolesti izvukla, bila bi vječna šteta za taj mladi, dobri stvor. Svi smo gospodina Boga prosili, da joj pomogne; jošte jučer ovdje Cilika Kudrnovićeva plakaše radi nje" — „Imali bi zašto i plakati," mišljaše gospoja Proškova. Gospodin Beyer upita, kako se svršilo, a babica mu pripovieda svoj posjet u dvoru, dodav dakako mnogo o zaslugah mlade grofice, koje si steče za obitelj Kudrnovićevu. „Čuo sam," hoće šumar, „da je grofica kći —" Na to pokuči njetko na prozor. — „To je gospodin kum, poznam ga po kucanju; samo dalje!" poviče dobro glasno gospoja Proškova. — „Ljudi imaju zao jezik," odgovori babica na šumarovo pitanje, „a tko po suncu hodi i sjena ga sliedi, to drugčije nije: što zato, neka bude čija hoće." Gospodin kum Risenburžki unidje na vrata, i oba šumara srdačno se pozdrave. „Gdje ste se zabavili, da vas tako dugo neima?" upita babica, pogledav bojazljivo pušku, koju je gospodin šumar na čavao objesio. — „Imao sam drugoga gosta, gospodina upravitelja, došao je radi drvah; svoj deputat je prodao, sad bi rad u napried imati opet drvah i hoće moga čovjeka za jedan dio prevariti. Taj je upravo sad došao. Umah sam mislio, da će nješta takova biti, jer je bio vrlo ljubezan. Ali kazao sam mu istinu! Dao sam

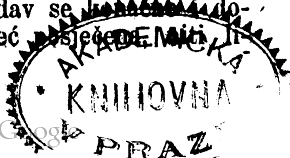
mu takodjer za Milana pod nos; tog dječaka mi je milo a takodjer i Kristine. Jutros navrativ se kod nje na holbicu, prestraših se je, kako izgledje. To ima taj proklet — — — gospodin šumar udari se preko ustah, sjetiv se, da je kod babice — „na savjesti.“ — „Što se je to dogodilo?“ upita Beyer, a babica, rada pripoviedati, kaže kako su Milana odveli, i koji je tomu uzrok. — „Tako je na tom svietu, kud se čovjek obrati, svagdje nadje muku i biedu, medju velikimi i malimi, a koj nikakove neima, taj si ju sam čini,“ kazivaše Beyer. — „Nesrećom i žalošću čisti se čovjek od svih udaracah, kao zlato ognjem. Bez žalosti nije radosti. Da znadem, koli rado pomogla bi toj djevojki, ali nije moguće. Mora dakle podnositi kako se dade. Najgorje će joj sutra biti, kad Milan otidje.“ — „Dakle već sutra odlazi?“ začudi se šumar; „no to se jako žure. Kamo će doći?“ — „U Gradac.“ — „Idemo dakle jednim putem, samo što ću ja sa flosari na splavih po vodi, a on po kopnu.“ — Dječaci dotrče u sobu, Janko i Vilim pokazivahu gospodinu šumaru šljuku, štono ju bijaše Slavoj ustrielio, a Slavoj pripoviedaše otcu, da su bili na splavu, pa da je vidio ludu Viktoriju.“ — „Zar još živi ta nesretnica?“ začudi se gospodin Beyer. —„ Da, sirota, bolje bi joj bilo u zemlji, nego što joj je na

zemlj," odgovori babica, „ali već izgiba, ostaruje; malo ju je kada čuti pjevati osim u svietlih noćih." — „No, na splavu ipak sjedi, gleda u vodu, mnogoputah prieko polnoći," rekne šumar. „Jučer sam išao mimo nje, trgala je vrbove šibice, te ih u vodu bacala; bilo je već kasno. Što tu radis? zapitam ju. Ona ništa; upitam ju drugi put, sad se za menom obrati i zablišti očima; mislio sam, da će za menom skočiti; nu možebit me je prepoznala, ili se čemu dosjetila, obrne se k vodi i bacaše šibicu za šibicom u vodu prieko splava. Njegda nemože čovjek s njom ništa dokončati. Ja ju žalim, želim joj svakako da svrši taj biedni život; nu da ju nevidim na splavu sjediti, da nečujem, kad pazim na zvierad, njene pjesmice, nješto bi mi manjkalo; reče šumar, držeć neprestano kapu u ruci. — „Kad čovjek čemu navikne, težko tomu odvikne," reče Beyer, staviv razpaljenu gubu u malenu, drotom opletenu lulu, i potegnuv njekoliko putah dobro, nastavi: „Pa bilo to čovjeku, zvieri, ili stvari. Tako sam ja naučen, kad idem na put, na ovu lulu, i moja je mati iz ovake pušila, čini mi se, kao da ju vidim kod preslice sjediti." — „Što, vaša je mati pušila?" proviče začudjena Barica. — „U gorskih predielih puše mnoge ženske, osobito stare babice, ali ne duhan, nego koru, novu cimu ili ako dobiju višnjovo lišće." —

„Nemislim, da je to dobro,“ rekne šumar, koji je takodjer zapaljivao malu porcelanku lulu. — „Tako ljubim i ja stanovita mjesta u šumi,“ začme opet Beyer, na kojih se uviek nehotice zadržim, koja sam obljubio, jer me sjećaju ili na stanovite osobe, ili na mile ili nemile okolnosti moga života· Da manjka na tih mjestih samo jedno stablo, jedan samo grmić, nješto bi mi falilo. Na jednom mjestu, to je strma visina, stoji osamljena smreka; to je staro stablo, njegove grane nagiblju se s jedne strane nad dubokim ponorom, u kojega pukotinah amo tamo grmić papradi ili borovice raste, a dolje prebija se potočić preke pećinah i čini same vodopade. Neznam kako to, nu ovamo sam uviek zabludio, kad me je što mučilo, ili kakova nesreća stigla. Tako kad sam hodio za mojom ženom te mislio, da ju neću dobiti; roditelji njeni braniše to, te istom kasnje privole. Tako kad mi je najstariji sin umro, i kad mi je stara mati preminula. Uviek sam bježao od kuće, hodao bez cilja, neogledavajuć se ni desno ni lievo. I nehotice ponesu me noge u onu divlju dolinu, pa kad sam se prepao ponora u mračnom smrekovju, kad sam vidio pred sobom glavice gorah, jednu nad drugom; kao da se je svalio s mene silni teret, tako mi je olahnulo pri duši, i ja proplakah kao maleno diete. Kad sam grbavo stablo

ogrlio, činjaše mi se, da je u njem život, da moje težkoće razumije, i grane njegove časom nad menom zašumiše, kao da mi hoće kazati o sličnih bolih.“ Beyer ušuti, svoje velike oči svrati na svietlo na stolu goreće svieće, iz ustiuh siplju mu se mjesto riečih lagahni oblačici dima, provodjeni njegovimi misli.

„Doista, čovjeku se čini kadšto kao da su ta stabla živa,“ rekne Risenburžki šumar. „To znadem iz izkustva. Jednoč — imade tomu već više godinah — zapovjedio sam, da posjeku njeka stabla. Lugar nemogaše ići, s toga podjoh ja, da prigledam. Drvodjelci dodju, te se pripravе, da posjeku najprije krasnu brezu; bijaše to liepo, čvrsto kao djevojka stablo. Zagledam se u nju, i tu mi se učini — to je smiešno, ali tako mi bijaše — kao da mi se klanja, da me granami okružuje i u uha šapće: „Zašto hoćeš moj mladi život usmrtiti, što sam ti učinila?“ U to zaškripi oštra žaga po kori i prodje u drvo. Neznam, jesam li uzkliknuo, ali to znadem, da sam hotio drvodjelce uzdržati, da dalje nerežu, ali kad me u čudu pogledaju, zastidim se, pustim ih raditi, ali pobjegoh u šumu. Čitavu sam uru bludio, ali me neprestano progonila misao, da me breza prosi, da joj neoborim života. Nu svladav se konačno i došav na mjesto, bijaše već posječena. I-

stić se na njoj negibaše, ležaše kao mrtvo tielo. Mene popane žalost kao da sam koga ubio. Mnogo vremena proteče, nu ja nikomu ništa kazao nisam, a da se upravo danas o tom govor zametnuo nije, nebi bio nikada toga spomenuo.“ — „Meni bijaše takodjer jedanput tako,“ pričme dubokim glasom Beyer. „Morao sam donieti zvieradi u ured. Podjem u lov. Tu mi dodje na oko srna. Liepo zviere, kao da je pitoma. Veselo se ogledavala po šumi i sladko travu grizla. Žalost me popade i pomislim: nisi li luda, čemu da pucam? Napnem, ali ruka mi zadrhće, pogodim srnu u bjegu, ona padne. Pas dotrči k njoj, ali ja mu nedadoh, nješto mi je branilo, da ju nedam uvrediti. Podjem k njoj, i nemogu kazati, koli me tužno gledaše to zviere, proseć i tugujuć. Potegnem nož i turim joj ga u srce; uda joj se trznu i — pogine. Ja briznem plakati i od to doba — no, što bi se zato stidio! — Otac neće srne da striela,“ brzo primetne Slavoj. — „Dobro si kazao. Kadgod nišanim, vidim pred sobom ranjenu srnu, tužne njene oči, bojim se, da ću zvier raniti; radje ostavim tako.“ — „Morali bi ste samo zlu zvierad strieljati, a dobru ne, šteta je,“ ozove se Vilim, skoro suze roneć. „Nijedna zvier nije tako dobra, da nebi bila škodljiva, a isto tako nijedna tako zla, da nebi dobra bila, kao što je to

kod ljudih. Varamo se, ako mislimo, da zvier, koja imade liepu i mirnu spoljašnost, mora biti takodjer dobra, a koja nam se nedopada, da je zla. Spoljašnost često laže i vara. Tako biva, da čovjek to, što mu se protivi, što ga nezanima, lasno preboli, niti tako nežali, kao za krasnim i dobrim, pa radi toga biva često napram onomu prvomu nepravedan. Pribivao sam jednom odsudi dvih zločinacah u Gradcu. Jedan bijaše čovjek krasan, drugi pako mrzak, neuljudan, divji. Prvi je ubio svoga druga, jer mišljaše, da mu je ljubu zaveo. Drugi bijaše rodom iz naše okolice; ja sam ga, kad već odsudjen bijaše, posjetio u tamnici, da ga upitam, želi li što god kući poručiti, da ću mu dragovoljno učiniti. Pogledav me divljim okom nasmije se, potrese glavom i reče: „Ja poručiti pozdrav, komu? Ja nepoznam nikoga.“ Obrati se od mene pokrije lice rukama i ostane časak tako sjedeći, zatim skoči, stane složenima rukama pred mene i upita: „Čovječe, hoćeš li mi učiniti, što ću te moliti?“ — „Hoću, drage volje,“ reknem podav mu ruku. U taj trenutak slegne se na njegovu licu neizreciva žalost, ja bi mu bio za volju sve učinio; s njegova lica nestane svake odpornosti, ono probudjivaše samo sažaljenje i sućut. Morao mi je dobro u srdce zaviriti, jer me primi za ruku, stisne ju i tronutim glasom

rekne: „Da ste mi prije tri godine tako ruku pružili, nebi me ovdje bilo. Zašto se nesrietismo? zašto se sastajah samo s ljudmi, koji me uništiše, koji me izsmiehivaju, i koji me pelinom i otrovom hraniše! Mati me nije ljubila, brat me je progonio, sestra me se stidila, a ona, o kojoj mišljah da me ljubi, radi koje sam svoj život pogibelji izvrgao, za čiji mili posmjeh bio bi modrinu s neba strgao, radi koje sam toliko putah žalio, što neimadem deset životah, da ih žrtvujem za njenu ljubav ona se je sa mnom igrala, a kad htjedoh iz njenih ustiuh čuti, što je ostali sviet pripoviedao, protjera me iz sobe kao psa," i taj čovjek plakaše kao diete. Za čas otare suze, primi me za ruku i tihano primjetne: Kad dodjete u Moravsku, navrnite se u strašnu dolinu; nad panorom stoji osamljena smreka, toj donesite moj pozdrav i onim plahim pticam, što okolo nje lete, i onim visokim goram. Pod njezinimi granami spavao sam godine, njoj sam kazao, što nitko nezna, pod njom nikada nisam bio tako biedan lazar, bio sam —" Ušutiv sjedne na klupu i neprogovori više, niti me pogleda Otišao sam žalostan i tužan; ljudi proklinjahu onoga čovjeka, govoreć, da je zaslužio smrt, da mu razbojničtvo iz očiuh viri, da nemari niti za svećenika, niti koga drugoga, da psuje ljudi, te da ide na smrt kao na prošćenje.

Onoga liepa lica žalio je svatko, trgali se za pjesmu, koju je u tamnici sastavio, i željahu, da bude pomilovan zato, što je iz ljutosti ubio si druga, a taj da je iz puke zle nakane djevojku ustrielio, koja mu, kako kažu, ništa neučini, i da je ljude ubijao. Tako sudi svatko po svojoj ćudi; kokoliko ljudih, toliko ćudih; svakomu oku druga stvar, zato je takodjer težko reći: to je tako, i nesmije drugčije biti. Bog jedino pozna sviet, on vidi i najtajniji zakutak ljudskoga srdca i sudi; on razumije rieči zvieradi, pred njim jasan je kalež svake biljke, on pozna čestice svakog kukca, šum vjetra sliedi njegovu zapovjed, vode teku, kuda im je on put ustanovio.“ Šumar opet ušuti, oganj u luli bješe mu ugasnuo; oko mu se je krasno svietlilo, a obraz naličio gorskoj dolini, osvietljenoj mirnim svietlom jesenskoga sunca, na kojoj je jošte dosta zelenila i cvieća, pa ma i na vrhu snjeg ležao. Svi se zagledaše u gospodina Beyera, dok se neozove babica: „Istina je, gospodine Beyere, milo vas je slušati kao kad se tumači sveto pismo. Ali vrieme je da ide družina spavat, vaš sinčić biti će od puta umoran, vi takodjer; sutra ćemo ostalo pripoviedati.“

„Tu šljuku daj Slavoju za sovu, što ćeš s njom?“ reče šumar uzevši pušku na rame. — „E drage volje.“ — „Mi ćemo ju vam

jutro rano donieti," prose dječaci. — Ta morate u učionu." — „Sutra sam jih odriešila učione, da se gosta nagledaju," reče mati. — „No, ja ću svoje dječake takodjer kod kuće ostaviti, da se radujete i veselite. Dojdjite dakle; lahku noć! Da ste mi zdravi!" — Prijazan gospodin doljan, kao što mu gospodin Beyer niekoč govoraše, pruži prijateljem ruku, i otidje.

Jutrom, prije nego se djeca odjenuše, stajaše već Slavoj na splavih, na kojih su doplovili ovamo, a babica sa Adelkom kod krčme, da reku Milanu s bogom. Krčma bila je dubkom puna, što roditelji, što sestrami, braćom i znanci odlazećih novakah, da se oproste. Krčmar i Kristina nisu mogli nadvoriti nego je i Milan pomagao, momci pjevahu razne vojničke i vesele pjesme, da si srcu olakšaju; nu sve to nije pomoglo: nijedan se nije opojio, kao onda, kad su išli na pregledbu. Onda su na šešir zatakli smrekovu kiticu, pjevali, huškali, skakali, da zaborave strah i bojazan. I sad su imali zelene kitice ali roditeljska žalost i djevojačke suze uzmu im dobru volju. Oh ti se više nevraćaju — visoki kao jele, a takovim vojnikom svi se raduju." Babica je došla u kuću, ali nehtjede u sobu, ne zato, što je soba puna bila, već zato, što nije mogla gledati onu žalost i tugu ondje sjedećih materah. Jedna je ruke lomila, druga tiho plakala, treća opet glasno

jadikovala. Bliede i žalostne djevojke osjećale su istu tugu i nesreću. Babica dokučivala je nesreću otacah, koji su kao niemi sjedili oko stola nista negovoreći premišljavajuć neprestano, tko će jim nadomjestiti marljive momke, koji im bijahu desna ruka. — Babica sjede s djecom na vrt. Za čas dodje tamo i Kristina, zaplakana i blieda kao mramorni kip. Htjede govoriti, ali joj na prsa slegne se golema tuga kao težki kamen, te nemogaše ni rieči izustiti. Nasloni se na jablonovo drvo, ono isto, preko koga je o Ivanju vienac bacila. A sada, kad bi se njezina želja mogla bila izpuniti, da se s Milanom sveže, za uviek mora da se razstanu. Pokriv se bielim zastorom, sjedne te gorko proplače. Babica pusti da se izplače i tako utiši ljutu bol. Na to dodje i Milan. Čudne li u njem promjene. Gdje je ono cvatuće lice i ono jasno oko? Sada je kao da si ga iz kamena iztesao. Molećim pogledom pruži babici ruku, tužnim licem zagrlio je ljubljenu djevojku, izvadio rubac iz njedarah, da joj suze otare; pripoviedaše joj o velikoj žalosti, ali kad su mu doprli iz krčme glasovi ove pjesme:

A kad mi se razstavimo,
Tad dva srca raztužimo;
Do dva srca, četir oči,
Plakati će u dne, noći!

Kristina strastveno zagrli svoga zaručnika, te sakrije zaplakano lice na njegova prsa. Babica ustane, licem teku joj suze. I Barica plakaše. Starica metne Milanu ruku na rame, pa hoće turobnim glasom: „Bog te pratio; nosi strpljivo, što moraš, pa neće ti biti težko. Ako Bog da, te se izpuni moja namjera, nećete biti dugo razstavljeni. A ti djevojko, ako ga ljubiš, netrgaj mu srce svojim lelekanjem. S Bogom!" to rekavši prekriži Milana, stisne mu ruku, naglo se okrene, uzme djevojku za ruku i ode kući, sladkom utjehom, da je žalostnim pružila nade. Ljubovnikom godile su rieči babičine, kao što godi rosa poparenu sunčanom žegom cvieću, te ih probudila k novomu životu; ogrle se pod cvatućim deblom, s kojega je vjetar mirisno cvieće sipao po njih. Pred krčmu dodju kola po novake, iz dvorišta zvahu: Milane, Kristino!" Ali oni ništa nečuju, ništa nevide; jer samo jedno drugo motri i pazi. —

Poslje podne razstao se je gospodin Beyer sa prijaznimi kućani; gospodja Proškova napunila je kao obično otcu i sinu pune torbe poputbinom; dječaci dadoše Slavoju uspomenu: Barica žepnu maramu, Adelka je pitala babicu, što da mu ona dade, a babica joj reče, neka mu dade onaj cviet, što ga je od grofice dobila. „Ali vi ste mi rekli, da ću ga nositi za pojasom, kad porastem u veliku," odgo-

vori djevojčica, „a osim toga vrlo je liep. Ono, što ti je milo i drago, moraš dati gostu, ako ga hoćeš počastiti. Daj mu ju, djevojkam se pristoji, da daruju kitice. „Adelka zatakne Slavoju liepu kiticu za šešir. „Ah mila Adelko, ja neznam; dokle će ta kitica svoju krasotu zadržati; Slavoj nemirne je ćudi," reče otac. Adelka obrne svoje oči kao da je htjela pitat Slavoja. „Nebrini se otče," odgovori momak, gledajući svoj darak, „svaki dan, kad budem hodao po gorah dobro ću ju sakriti, a po praznicih nakititi ću se njom, i tako će ostat uviek liepa." — Adelka se tomu radovaše. Nitko bo ni nepomisli, da je ona sáma ta liepa kitica, za kojom će Slavoj tugovati, koju je odnio na sniežne gore, u svojoj samoći njegovao i zalievao, te se molio Bogu za sreću i zdravlje svoje mile.

XVI.

Bilo je po duhovih, koje je babica „zelenimi" zvala, valjda zato, što je svu kuću s vana i s nutra zelenim prutjem nakitila, tako, da je sve oko stola i u postelji pokrito bilo zelenim lišćem. Bilo je poslje tielova i poslje svetoga Ivana krstitelja. Slavulji nepjevaju više u grmlju, lastavice vode izpod krova svoje mlade, na peći ležahu mladi svibanjski mačići, s kojimi se je Adelka rado igrala. Njezina crna kokoš vodila je već

odrasle piliće; Sultan i Šarko skakahu svake noći u rieku po miše, što je starim preljam s mnogo govora i straha zadavalo, kao da hoda duh oko staroga grada.“ Adelka je išla sa Uršikom, koja je šeku gonila na polje ili s babicom bilja brati, ili je sjela pokraj nje u dvorišće pod lipu, od koje je cvieće već babica osušila, pa joj je čitala što iz knjige. Pred večer išle su djeci u susret preko polja i livadah; babica je nadgledala kako lan stoji, rado je gledala gospodarske zemlje, kako su plodile, te se nije mogla dosta nagledati. Tad govoraše Kundriću, koji je polja nadgledao i k njim se pridružio. „Čovjek se mora radovati tomu božjemu blagoslovu, Bože sačuvaj nas od tuče i zla vremena“. — „Strašna je sparina,“ veljaše Kundrić svraćuć oko prama nebu. — Kad su išli oko graška, nije nikad prepustio, da nenabere Adelki pun zastor majuna, a umirio bi svoju savjest tim, da kneginja nebi ništa rekla, „budući ljubi babicu i djecu.“ Barica nije više dónašala sestri sladka korena, što bi ga za krajcaru kupila, koju je od djevojčicah dobila, jer jim izradila njemačku zadaću. Nedaleko od učione prodavala je žena trešnje; kupila je dakle obično za taj krajcar trešanjah. Kad su kući kroz šumu išli, brali su jagode. Barica načini si iz brezove kore kuzal (kozlić), te ga jagodami za sestru napunila; a

kad nije bilo više jagodah, brala je maline i kupine, a poslje liešnjake. Babica pako donašala je iz šume svake vrste gljivah, da se je djeca uče poznavati. — Bijaše koncem srpnja, a početkom kolovoza, imala je doći gospodja kneginja a š njom i gospodin Prošek, a uz to tješila su se djeca, da će školski praznici nastati. Gospodja Proškova bila je cio dan u gradu, nadgledavajuć, nije li u kom kutu koji prašak ostao; vrtlar letio je od gredice do gredice, da razvidi, je li cvieće po njegovom ukusu, pregledavao cvietak po busen, nijeli težakinja ostavila morda koju koprivu. Svuda su se priprave činile za dolazak kneginje. Mnogi se radovahu njezinu dolazku, druge je to neugodno dirnulo a osobito obitelj upraviteljevu; dan za danom spušćahu za pedalj niže glavu, upravitelj je sad svakomu odzdravljao, što prije nikad cielom zimom neučini, buduć se je držao za prvu osobu u dvoru. Babica je ljubila kneginju, zato se je molila Bogu za nju, moguće je da bi joj njezin dolaz ipak bio koristan; osim toga š njom imao je i njezin zet doći, zato nije mogla dočekati kneginje, pri tom snovala je o niečem, čega nehtje nikom povjeriti. Početkom kolovoza počela je žetva, a gospodja kneginja dodje sa svom pratnjom i Proškom. Gj. Proškovoj sjale su oči radošću, djeca su imala opet svoga miloga otca; babica se malo raz-

tužila, kad vidje da neima njezine kćeri Ivane. Prošek donio joj je list od nje, u kom joj kći šalje srdačne pozdrave od strine Dore i strica, javljajuć, da sbog stričeve bolesti nije mogla doći; a strinu samu ostaviti kod bolestnika i gospodarstva, bilo bi bezdušno. — Dalje da je njezin zaručnik pošten čovjek, da strina pristaje na sve, i da će se oko svete Kate vjenčati; da samo babičinu dozvolu i blagoslov izčekuje. „Kada počmem živiti na svoju ruku, eto me, ako bude moguće u milu moju Česku, da nas sladka majko blagoslovite i moga Gjuru vidite; on nije Čeh već od njekud s turske granice, ali mi se dobro razumiemo, ja sam ga prije naučila česki nego Tereza svoga Ivana. Ja bih rada bila uzela Čeha, budući znam, da bi to vam milije bilo, ali mamice, što ćemo, srce si neda zapovjedati, meni se dopada moj Hrvat.“ „Tako je list zaključila; Tereza ga je pročitala. Ivan čuvši pismo reče: „Kao da čujem tu veselu Ivanu, ona je dobra djevojka, a Gjuro je pošten momak, ja ga dobro poznajem, on je prvi kalfa kod stričevića, gdje je i Ivana; uviek sam se radovao kad god sam u kovačnicu došao, čvrst je to momak kao kremen, a zanatlija, da mu neima drugoga.“

„Jedna je rieč na koncu lista, koje nisam razumiela; to mi još jednoč čitaj Terezo“ pokaže babica na mjesto gdje je stalo: Krobat. Što je to molim te, toga nerazumiem? „Tako zovu

u Beču Hrvate.“ Tako? Bog ih dakle blagoslovio, ali tko bi to ikada mislio, da se sa svih stranah svieta ljudi sastaju. A Gjuro mu je ime kao i pokojnomu otcu!“ Govoreć ovo složi babica list, otare suzu s oka, i odnese list u svoju škrinju. Djeca bijahu sretna i blažena, što su opet dobila svoga miloga otca. Nisu ga se mogla nagledati, jedno drugomu presjecahu rieč, hoteć mu pripoviedati što to se je kroz svu godinu sbilo, premda mu je to već sve mati u listovih priobćila. „Hoćeš li ostati ciele zime kod nas?“ pitaše ga mala Adelka, gladeć mu bradu, što je rada uviek činila; „što ne, ti hoćeš? kad se utre sanik, tada ćemo se sanjkati, uresiv konje liepo praporci. Gospodin kum posla prošle zime jedanput po nas, te smo se s majkom sanjkali u varoš, ali babica nehtjede onda s nami. Ele krasna mi sanjkanja i liepe li vožnje. U varošu izleti sve da vidi, tko se to sanjka. Ovako je pripovjedao Vilim; tu htjede i dalje govoriti, nu nije mogao, jer odmah nastavi Ivica: „Znaš li otče, da ću ja šumarom postati? Kada svršim škole, idem onda gospodinu Beyeru a Slavoj ide na Rizenburg!“ — „Dobro, dobro reče smijući se otac, samo se dobro uči.“

Dodjoše prijatelji kuće: gospodin šumar i kum mlinar, da pozdrave miloga došljaka. Svi su se radovali, isti Sultan i Šarko ska-

kahu i vrndahu repom oko Hektora, kao da mu hoće novost kakovu kazati.

„Je li grofica zdrava,“ zapita šumarova supruga, koja je takodjer s djecom došla, da pozdravi kuma. — „Vele, da jest; ali ja mislim, da nije. Nješto ima na srcu, što ju jako tišti. Bila je uviek ljubezna i vesela, a sad je neprestano turobna: oči su joj duboko upale, kao da je već na onom svietu. Proplakao bih nad njom, gledajuć onoga angjela dobrote. Gospodja kneginja vrlo je žalostna radi toga; od kad je grofica oboljela, prestala je sva radost i veselje kod nas. Upravo kad ju je bolest snašla, htjeli su ju zaručiti s njekim grofom. Roditelji su njegovi bogati, kneginja je s njimi oprijateljena, te su obje strane želile taj savez. — Ali neznam kako će biti, reče gospodin Prošek kimajuć glavom. — Nu što reče grof na to? pitahu žene. — „Što da reče? mora zadovoljan biti pa čekati, dok ozdravi mlada grofica, umre li ona, nosit će crninu za njom, ako ju ljubi. — A ljubi li djevojka toga grofa? hoće babica — „Tko to može znati; mogla bi se doduše unj zaljubiti, liep je čovjek,“ odgovori Ivan — A kako, ako ga neljubi? uzme kum mlinar pružeć Prošku burmiticu. Ali čemu da se prepiremo o tom; što se komu dopada, neka ono uzme. I naša krčmarica nebi tako turobno hodala, da joj nisu odveli

milo i drago." Izrekav ovo mlinar namigne na Kristinu, koja je uzanj stajala. „Žalio sam obodvoje, kad mi je Tereza o tom pisala, reče Prošek i pogleda bliedu djevojku; je li Milan priviknuo svojoj sudbini?" — „Što će siromak! dosta mu je težko, ali mora, odgovori Kristina, te se okrene k prozoru, da sakrije dvie debele suze. To ti vjerujem, odzove se šumar.

„I ja sam bio kod vojnikah" nastavi gospodin Prošek, i obori modro oko na Terezu svoju, a ona se nasmije veleć: ti si bio junak, ti! — „Lako se sad smijati, Terezo, ali kad si išla s tetkom Dorom gledati, kako se vježbamo, onda ste se obie plakale." „I ti s nami, reče smijuća se Tereza. „To je istina", potvrdi Prošek, „nisam mario, drži li me tko za babu ili junaka, meni bijaše sve jedno. — Svih četrnaest danah, što sam bio, niti sam jeo ni pio; a kad su me odpustili nisam bio nego sjena." —

Četrnaest danah bijaste vojakom, nu Milan bio bi zadovoljan, kad bi mu se dani za godine računali, doda kum mlinar. „Kad bi ja bio znao, da se dobri prijatelji brine, da me oproste, i da me hoće moj brat, komu se vojnički život dopada, zamieniti, ne bi se bio onako žalostio. I bolje mu se pristoji nego meni. Nemojte za to misliti, da sam kakova baba; kad bi valjalo braniti

rod i dom, bio bi medju prvimi. A nisu svi ljudi jednaki; jedan je za ovoj, a drugi za onaj stališ; zar ne Terezo?“ Ovo rekav, metne ruku Terezi na rame, te pogleda dobrohotno u jasno njeno oko. — „Jest, jest Ivane, vi spadate k nam,“ odgovori babica mjesto svoje kćeri, i svi to potvrdiše, koji su poznavali gospodarovo nježno srce.

Kad su se prijatelji razišli, pobjegne Kristina u babičinu sobu, trgne iz njedarah list, koji je bio zapečaćen vojničkim pucetom. „To je od Milana! Nu to je liepo, a što piše?“ pitaše babica veselu djevojku. Kristina odpečati pismo te uzme čitati. „Mila moja Kristino! sto putih te pozdravljan i cielujum; ali Bože, što to hasni, radje bi te u istinu jednoč poljubio, nego sto putih na papiru. Tri nas milje diele; a ja nemogu do tebe. Ja znam, da ti sto putih na dan misliš: što radi moj Milan? Kako mu je?

Posla imam dosta, ali kakov je to posao? tielo je pri djelu, a misli su drugdje. Zlo je to. Kad bih ja slobodan bio, kao što je Vidkov Tomo, možebit bi mi se bolje dopadao vojnički život; moji sudrugi priučavaju se, za koje vrieme neće jim biti ništa težko. I ja sve činim, sve se učim, ali me ništa neveseli, ja samo mislim na te, moja mila golubice, a kad bih znao, da si ti zdrava i kad bi dobio jedan pozdrav od tebe, bio bi

zadovoljan. Kad stojim na straži pa vidim ptice letjeti po svih stranah, tada mislim, zašto neznadu govoriti, da ti moje pozdrave izruče, ali da sam radje sam ptica slavulj, letio bi k tebi. — Neveli ti Proškova babica ništa? Što je onim mislila, kad je rekla, da nećemo dugo biti razdruženi? Znaš, kad mi je najteže pri srcu, onda mislim na njene rieči, je znam da ona negovori dok nepromisli. Odpiši mi njekoliko redakah; kako ti je? Jeste li spravili sieno? Kako je sa žetvom? ovdje se je već počelo žeti.

Molim te neidji na robotu, ondje bi te izpitavali, te ti tako srce još više žalostili, a osim toga ondje je i pisar“... „Ali je lud, boji se valjda, da bi ja možebiti“ — reče Kristina, ali odmah uze dalje čitati. „Nebi ti pisar mira dao, drži se dakle Tome, molio sam ga, da ti bude na ruku. Pozdravi njega i Anicu. I naše pozdravi, a vaše pozdravljam sto putih, zatim babicu, djecu, sve znance i prijatelje. Imao bi još koješta pisati, ali tu bi trebao papira komad, koji bi pokrio žrnovsko brdo; nu vrieme je, da idem na stražu; kad oko pol noći stražim, onda pjevam: Oj, vi zviezdice krasne, kako sjate jasno. S Bogom mila Kristino.“

Pročita pismo složi ga i pogleda u babičino lice kao da ju hoće što pitati — „Nu možeš se radovati, to je vrli momak,“ reče babica, „pozdravi i ti njega, neka se samo

tvrdo uzda u Boga, da neće biti tako zlo kao što on misli; još će i njemu sinuti sunce sreće. Nemogu doduše kazati: tako je, i ovako će biti, jer neznam za stalno. Na rabotu pako hodi, kad uztreba, jer želim, da kod žeteoske svečanosti predaš kneginji vienac.“ —.

Te su rieči Kristinu utješile, pa reče, da će babicu u svem slušati. — Kad se je Ivan povratio, pitaše ga babica njekoliko putih, kad je gospodja kneginja u gradu i kuda hoda. Prošek se je tomu čudio. Babica nije nikad želila znati, što se radi u gradu, kao da i neima grada, a sada neprestano pita i popitkuje. A što ovo znači? — Nu babica nehtjede sama ništa kazati, a on ju opet neće da pita.

Za njekoliko danah išao je gospodin Prošek sa gospodjom i djecom u varoš; htjede se malko s njimi razveseliti. Urša i Barica išle su na polje, a babica čuvala je kuću. Sjela je pod lipu u dvorišće s preslicom kao obično. Nepjeva po svojem običaju, već nješto premišljava, kima glavom, napokon reče: „Jest, to ćemo učiniti.“ Tad opazi groficu. Zaodjevena bielom odjećom, na glavi slamni šešir, lahka kao vila stupaše napried; činilo se je, da joj se noge njene nedotiču zemlje. Babica ustane naglo, te ju velikim veseljem pozdravi; ali srce ju za-

zebe, opaziv bliedo lice mlade grcfice, na kom se je crtala njeka ozbiljnost i nutarnja bol, koja je svakoga dirnuti morala.

„Vi ste sami, a tako je tiho ovdje?" progovori grofica, srdačno pozdraviv babicu.— „Jest, sama sam, ostali otišli su u varoš; djeca nemogu se dosta nagledati svoga otca, koga nisu već tako dugo vidjela," odgovori babica, čisteć pregačom klupu, te nudeć grofici, da sjedne. — „Da dugo; a to sam ja kriva." — „E što ćemo milostiva gospodično; kad nas Bog bolesti posjeti, moramo strpljivo podnositi. Žalili smo vas svi, molili Boga, da vam povrati zdravlje. Zdravlje je najveće bogatstvo, jer ste tako dobri i milostivi, a gospodja kneginja bila bi nesretna. — „To je istina," uzdahne grofica i metne sklopljene ruke na krasno vezani album, koji je na koljenih držala. — „Vi ste vrlo blieda milostiva gospodično, što vam je?" pitaše babica, koja je sjedila uz nju kao slika žalosti.. — „Nije mi ništa, babice," odgovori Ljubica, sileć se na smieh, čim je još jače odkrivala svoju nutarnju bol. Babica se nije ufala više pitati, ali je osvjedočena bila, da grofica neboluje samo na tielu već i na duši.

Zatim nastavi mlada grofica Ljubica pitati, kako je kod kuće, jesu li se djeca nje što sjećala. Na sve to rada je babica odgo-

varala, te je i nju pitala, što radi gospodja kneginja, i je li zdrava? „Kneginja odvezla se je k šumaru," odgovori grofica, „ja sam ju molila, da me pusti, da ovu dolinu naslikam, i da vas posjetim. A kneginja će dojti po mene ovamo." — „Nu to je kao da ju sam Bog šalje," reče radostno babica; moram si čistu pregaču pripasati, oprostite gospodično, odmah ću se povratiti! — Iza kratke stanke eto je u čistoj pregači i marami na glavi i na vratu, u ruci kruha, meda i putra. „Možebiti želite vi, milostiva gospodično, komadić kruha, upravo je danas pečen. Ali idemo u vrt, tamo je ljepše, i sve zelenije. Istina, i pod lipom liep je hlad, ja sjedim rado pod njom, jer odovuda vidim svu živad, piliće i mlade guske, kako skaču." —

Za sad ostati ćemo ovdje, odvrati grofica, ovdje se dobro sjedi. Zatim uzme nješto jesti i piti, znajuć, da bi babici žao bilo, kad nebi ništa jela. Na to otvori svoju knjigu da joj pokaže, što je narisala. „O moj Bože! ta to je ova dolina, ova šuma, brieg, vrielo, a i ista Viktorija je tu" klicaše s udivljenjem babica. — „U toj samoći upravo je na pravom mjestu. Sretnula sam ju na Pogorju; toj biednici rada bi pomogla." — „Oh! milostiva gospodično, tielu bi se lahko dalo pomoći, ali kad čovjek pamet izgubi, tu onda neima lieka. Duša joj je uzburkana, što god

radi, radi kao da sniva, ona ništa neosjeća. Možebit je to milost božja, što neima pameti, da neosjeća toliki razdor svoje duše. Bog neka joj oprosti njene griehe, — dosta trpi", reče babica, prekine govor, i prevrne list od risarije, te se s nova uzme diviti! „Moj Bože, ta to je stari grad, dvorište i lipa — a to sam ja, to djeca, i psi svi skupa, o Bože, što sam doživila. Da to naši vide!" uzklikne babica.

„Ja nikada nezaboravljam na ljude, koji su mi mili i dragi," odgovori grofica, a da mi njihove slike duže ostanu u duši, narišem ih na papiru. Isto tako rado rišem i one kraje, gdje sam proživila ugodne dane, da mi ostanu u miloj uspomeni. Ova je dolina vrlo krasna, a kad bi vi htjeli, narisala bi i vas, da djeca imadu vašu sliku za uspomenu." Babica se zacrljeni, kreće glavom te premišljava. „Mene, staru ženu, to se nebi pristojalo, milostiva gospodično." — „Ako dopustite, babice, doći ću kad budete sama, te ću vas naslikati za vašu unučad, da vas uviek vide." „Ele kad tako hoćete neka bude," odgovori babica; „ali vas molim, da nikomu nekažete zato, jer bi se reklo, da je babica postala taštom. Dok sam živa netrebaju moje slike, a kad umrem, neka čine, što ih je volja. — A gdje ste se milostiva gospodično

naučila slikati? Od kad sam živa, nisam čula, da i ženske umiju slikati."

„U našem stališu moramo se koješta učiti, da si tim vrieme prikratimo. A meni se ljubi najviše slikanje," odgovori grofica. — „A to je krasno," reče babica, gledeć jednu liepu sliku, koja bijaše knjigi priložena. Ta slika predstavljaše liepa mladića, u ruci držao je ružu, a oko upro na valovito more, na kom je plovila ladja. — „Jeste li vi i to radila milostiva gospodično"? upita babica. — „Nisam, već slikar, koji je mene učio, on mi je poklonio tu sliku," odgovori tihim glasom djevojka. — „Je li on to?" — Žarka rumen polije lice mlade grofice, ali neodgovori ništa. — Zatim ustane i reče: „Čini mi se, kao da kneginja dolazi."

Babica opazi zabunu mlade grofice, te pogodi umah, što je njoj. Gospodje knegi-nje neima još za njekoliko trenutakah. Grofica sjedne opet, a babica počme o Milanu i Kristini pripoviedati mladoj grofici, da radi toga želi s kneginjom govoriti. Ljubica odobri njenu namjeru i obeća, da će podupirati njezinu prošnju. Kneginja se vrati stazom, a kola su došla drumom. Visoka gospoja pozdravi veoma srdačno babicu. Ljubici dade kitu cvieća: „Za te sam ga natrgala." Ljubica se nakloni, poljubi kneginji ruku, a kitu zatakne za pas. —

„To su suzice,“ reče babica gledeć cviet, „jest suze blažene djevice Marije; tako se priča o tom cvietu. Kad su židovi vodili Isusa na Kalvariju, išla je Marija djevica za njimi, srce joj pucaše od žalosti. Kad je vidjela po putu kap krvi, iztekle iz Isusovih ranah, gorko je plakala, a iz njenih suzah i sinove krvi proniklo je takovo cvieće po Kalvariji.“ — Zatim uzme babica čašu s mliekom, ponudi kneginji, moleć ju, da joj nezamjeri. Kneginja izpuni joj želju, te uzme.

„Ti moj Bože,“ počme opet babica, „svi imamo dosta razlogah plakati. Ako je čovjek i sretan i veseo, ima opet ljudih, koji mu ogorče mnogi sat.“ — „Draga kneginjo, babica bi rada prosila za dvoje ljubećih, dozvoli joj i pomozi joj!“ progovori grofica, sklopiv ruke, molećim glasom. — „Govori, starice, ja sam ti već rekla, da se samo na me obratiš, kad što trebaš, ja ću uslišati tvoju prošnju, jer znam unapried, da je dobra i da nemoliš za nevriedna,“ govoraše kneginja, gladeći kosu svoje ljubimice, i prijazno babicu motreći. — „Nebih se usudila da neznam da su vriedni.“ Zatim počme govoriti o Kristini i Milanu, kako su ovoga uzeli u vojnike; nu zatajila je upraviteljevo ponašanje, jer mu nehtjede nahuditi više, nego je morala. — To

je valjda ona djevojka i onaj momak, što su sa Pikolom posla imali?“ — „Da milostiva gospodjo.“ — „Zar je tako liepa, da mužki tako za njom lete?“ — „Djevojka je kao jagoda, milostiva gospodjo; na svršetku žetve donieti će vam vienac, pa ćete ju vidjeti, milostiva gospodjo! Žalost neprija ipak ljepoti; ljubeća djevojka vehne svaki dan, kao usahla ruža. Kristina je tek sjena od njekada. Ali i milostiva gospodična je blieda; ali ako Bog da, kada ugleda svoj dom, i što joj je srdcu drago, opet će joj lice procvasti kao ruža,“ doda babica naglasiv krepko ove rieči, „što je srdcu drago,“ na što se grofica porumeni. Kneginja pogleda oštro groficu i babicu, ali ova držaše se, kao da nije ništa rekla, ona je htjela kneginju tek pozornom učiniti, a za drugo joj nije bilo. „Ako joj je do sreće djevojke, brinit će se za nju!“ mišljaše u sebi. Kneginja mučaše njeko vrieme, tad se ustane, metne ruke babici na rame, te reče ljubeznim glasom: „Za ljubovnike pobrinut ćemo se. A ti starice dodji sutra u ova doba k meni“, prišaptne joj na tiho. — „Mila kneginjo“, nastavi grofica, uzimajuć knjigu pod ruku, „babica je privolila, da ju slikam, nu hoće, da to tajnom ostane, dok je živa. Kako da to učinimo?“ — „Dodji u grad starice, ondje će te Ljubica naslikati, pa slika neka ostane kod nas, dok si živa. Nasli-

kat će ti i unučad, a tu sliku zadrži ti za sebe, da imaš uspomenu, kad ti odrastu."

Tako dovrši kneginja, pozdravi staricu milostivo, sjedne sa Ljubicom u kočiju i otidje, a babica vrati se veselim srdcem u sobu.

XVII.

Drugi dan bijaše strašna sparina i žega; staro i mlado radilo je na polju, da sprave što je požeto bilo. Gospodari morali su dan i noć raditi, da obave i svoje poslove i gospoštinske. Sunce pripicaše, da je zemlja s njegova žara zievala. Ljudi su se potili, cvieće vehnulo, ptice su nizko letile, živina trčala i tražila hlad. Već ranom zorom pokazivahu se težki, crni oblaci na nebu, a kašnje, čim sunce više, tim su se crnji oblaci dizali, sve tamnije i tamnije bivalo — oko podne prikriše gusti oblaci nebo i cieli parokrug. Žeteoci gledahu strahom u nebo; brzili su sa žetvom koliko se je dalo. Pisar je vikao, nu na to nije se jako pazilo, to je bo njegov običaj, da ljudi nezaborave, kako jim i on može zapoviedati, te da ga moraju poštovati. Babica je sjedila na pragu, motreć hitrinu oblakah, koji su se oko kuće navlačili. Dječaci igrahu se s Adelkom za kućom, djeci bilo je tako vruće, da su sve sa sebe sbacila. Adelka, živa kao živo srebro, nehtjede se više igrati,

zievala je i napokon zaspala. I babici sklaplju se oči. Lastavice nizko su letile, pauk, koga je babica u jutro vidjela, kako se zapreda i muhu davi, sakrio se je u paučinu; perad razbjegla se po dvorištu u hlad, psi ležahu pri babičinih noguh, izpruživ jezik kao da su iz lova došli. Na stabalju ništa se negiblje, niti miče. Gospodin Prošek sa gospodjom došao iz grada. „Ljudi božji, strašna se oluja diže; jesu li svi doma?“ pita gospodja već iz daleka. Platno, što se je bielilo, djeca, perad i sve bijaše kod kuće. Babica metne na stol hlie bkruha i svieću, pa zatvori prozore. Prošek se obazre oko sebe. U šumi pod deblom vidio je gdje stoji Viktorija. U to vjetar naglo puhne, gromovi se ore, munje sievaju, nebo pocrni, strašan bijaše to prizor. „Mili Bože, eno onaj stvor stoji pod deblom,“ reče Prošek, stane vikati i mahati, neka ide na stran; ali ona ništa nehaje. Kod svake munje pleskala je rukama i smijala se; a za Proška nije si ni malo glavu trla. Zače krupna padati kiša, a uz to je neprestano grmilo, munje sievale, a vjetar strašno puhao. Prošek unidje u kuću, babica nažgala je svieću, te molila s djecom, koja su kod svake munje probliedila. Prošek podje od prozora do prozora, gledajući u dvorište. Lievalo je kao da se nebo otvorilo, munja za munjom, grom za gromom, kao da je sudnji dan. Za čas

nastane tišina, ali gle opet sjevne munja i grom se svali upravo nad krovom; babica htjede reći: pomozi Bože, ali joj rieč izumre. Proškova se primi stola, Prošek probliedi, Uršika i Barica padnu na koljena, djeca zaplaču. Vjetar prestane puhati, kao da je tim udarom svu snagu izgubio. Sve manje i manje bilo je čuti grmljavinu, munje prestale su sjevati. Kakova je promjena vani! Cvieće, trava i žito sve je poklopljeno po zemlji, putevi teče bujica, s debla padaju tisuće i tisuće kapljicah. Ptice lete opet zrakom, guske i patke veselo žubore, kokoši skaču i kokodaču, pauk izlazi iz svoje mreže; sve je živo i veselo, te se uživa prave razkoši. Prošek izidje iz kuće, i obadje da vidi, koliko je vrieme štete načinilo. Pa gle! grom je udario u staru krušku, koja je toliko godinah svojimi granami strehu krilà. Ta stara kruška nije već više godinah plodila, i plod joj nebijaše dobar; ali je ipak svim mila bila. Poplavica načinila je i u poljah mnógo škode, nu ljudi su se radovali, što nije većega kvara; gore bi bilo, da je tuča udarila. Poslje podne osuše se i putevi, kum mlinar išao je po običaju na sjenokošu, babica ga susrete idući u grad. Kazivaše joj, da mu je voda počinila kvara u vrtu, ponudi babici burmuta, zapita ju kamo ide, a čuvši da ide u grad, otišao je svojim putem a babica svojim.

*

Sobar Lavoslav imao je valjda nalog, kad babica dodje, da ju bez oklevanja pusti kneginji; jer kako je stupila u prvu sobu, otvori joj odmah vrata od malog salona, gdje je kneginja sjedila. Kneginja je bila sama, i ponudi babici, da do nje sjedne.

„Tvoja prostodušnost veoma mi je mila, u nju vjerujem cielom dušom i mislim, da ćeš mi istinu kazati, zašto ću te pitati?" — počme kneginja. — „Hoću milostiva gospodjo, samo pitajte," odvrati ona misleć pri tom, kakova bi to mogla stvar biti. — „Ti si jučer rekla: Kad grofica otidje u svoju domovinu, i vidi, što joj je srdcu milo, da će joj lice i opet procvasti rumenilom. Ti si dala tim riečim takovu važnost, da sam ih morala uvažiti! Jesi li navlaš to rekla?" upita kneginja, oštro motreć babicu, nu to ovu nezabuni ni malo. Nije se dugo domišljala, što će reći; bijaše ona već pripravna s odgovorom. „Što mi je na srdcu bilo, kazala sam iskreno; htjela sam milostiva gospodjo, da uvažite moje rieči."

„Je li to grofica rekla?" pitaše kneginja. — „Bože sačuvaj, milostiva gospodjo. Nu čovjek nemože zatajiti, što ga boli; ja samo nagadjam." — „Što si čula, što nagadjaš, kaži mi sve, molim te, jer me briga tare za djevojku, koju ljubim kao da je rodjeno diete?

Ta ja bih rada sve znala, što ju boli," govoraše kneginja.

„Lahko ću kazati što znam. Svaki čovjek misli ovako, svjetuje onako, tako pomislih, da grofica neće rada poći za grofa, možebit se udaje zanj samo zato, da izpuni želju vaše milosti," reče starica. „Je li to Ljubica kazala?" zapita kneginja. — „Ni to ne; gospodična grofica nije onakova, koja svagdje plače i leleče; ali ipak bol neda se zatajiti, to sam jučer opazila, te mal da nisam proplakala nad njom. Gledala sam one krasne slike, što ih je slikala. — Čovjek mora joj se diviti; tu mi dodje do rukuh jedna slika liepa mladića. Na moje pitanje, odakle je ta slika? reče mi, da joj ju učitelj, što ju je učio slikati, dao za uspomenu. Pitah ju, je li on to sam, — znate da je star čovjek kao diete te hoće sve znati — na to porumenila je kao ruža; ustane nerekav ni ovo ni ono, ali oči obliše joj suze To mi bijaše dovoljno, a milostiva gospodja kneginja neka sudi, imade li starica pravo." — Kneginja ustane, prodje sobom njekoliko putih gore i dole, govoreć sama sa sobom: „Ja nisam ništa opazila. Uviek je vesela i poslušna. Nikad nije o njem govorila." — „E da," odzove se babica na te glasne misli, „svi ljudi nisu jednaki. Imade ljudih, koji bi se držali za vrlo nesretne, kad nebi mogli svaku

svoju radost ili svaku žalost odkriti; ali imade i takovih, koji duboko u srdce zakopaju i jedno i drugo, te ponesu obično svoje tajne u grob. Takove je ljude težko razumieti; oprostite milostiva gospodjo, htjedoh reći, da je možebiti grofica Ljubica bila samo zato vesela, što se je nadala, da će joj se kako tako želja izpuniti. A sad je tu nadu sasvim izgubila, pa tim jače osjeća svoju ljubav. To je uviek tako: dok što imamo, dotle neosjećamo tako kao onda, kad ono izgubimo."

„Hvala ti babice na istini; ako bude ona sretna, to imamo samo tebi zahvaliti, inače bez tebe nebi nikad saznala bila, što sad znam. Neću da te zadržavam dulje. Sutra će te grofica slikati, dodji dakle s unučadi ovamo." Ovimi riečmi odpusti kneginja babicu, koja bijaše u srdcu zadovoljna, da je koju pridoniela za sreću Ljubice.

Idući kući sastane šumara, snebivena od straha i užasa. „Čujte, što se je dogodilo" hoće drhćućim glasom. — „Neplašite me za Boga, kažite, što se je sbilo?" — „Nu dakle čujte: Viktoriju je grom ubio!" Babicu silno ošine ova viest; njekoliko hipovah stajaše niema i gluha; dvie debele suze kanu joj niz lice. Tad reče: „Bog ju je rado imao, te joj podielio vječni pokoj." — „Lahko je umrla", doda šumar. U tom dodju

iz kuće djeca, gospodin Prošek sa gospodjom, da čuju od šumara tu žalostnu viest o najnovijoj nesreći. „Ja sam se bojao za nju, opaziv ju, kako stoji pod stablom. Vikao sam i mahao rukom, ali uzalud; ona se je samo smijala. To bijaše posliednji put, što ju vidjeh. Sad joj je dobro.“ — „A tko ju je našao i gdje?“ zapitaju svi jednoglasno. — „Kad je bura prestala, išao sam u šumu gledati, što je kvara počinila; došav na vrh k jelam, štono stoje nad Viktorijinom špiljom, opazih nješto pod šikarjem ležati. Uzmem ju zvati — ali nitko se neodzivlje; pogledam gore, odkud ono pruće, pa gle, obie jele s nutra, kao da su izdubljene a granje im polomljeno. Razmećem pruće, pod njim leži mrtva Viktorija. Taknem se je, nu već sva mrzla; prestalo joj tužno srdce kucati. Na lievoj strani od ramena do pete bijaše joj odjeća izgorjela.

Čini se, da se je nepogodi veselila — jer kad su najbolje munje sievale, običavaše sjesti na brdo, i kod svake munje udarila bi u grohotan smieh. — Na brdu izpod jelve veoma je krasan izgled, a tamo je sjedila i sada, i tu ju grom uništi.“ — „Kao i našu krušku,“ doda babica. „A kamo ste ju metnuli?“ — „Naložio sam, neka ju odnesu u šumarsku kolibu, jer je njoj bliže; ja ću joj sam prirediti pogreb, premda se njena rodbina pro-

tivi tomu. Bio sam u Žrnovu, te prijavio njenu smrt; nisam mislio, da ćemo ju tako brzo izgubiti. Meni će biti njekako sve pusto bez nje.“

U to zazvone zvona u Žrnovu mrtvomu; zvonili su Viktoriji. Babica i šumar prekrste se i pomole Bogu za pokoj njene duše.

„Hoćemo li ići gledati ju?“ pitahu djeca roditelje i babicu. — „Sutra možete ići, kad bude već ležala u liesu obučena,“ hoće šumar, koji se zatim oprosti i otidje žalostan. „Sad Viktorija neće dolaziti k nam, niti će više pjevati kod vodopada,“ govorahu djeca. „Sad je umrla i neima je više. Ona je u nebu; dosta je pretrpila na ovoj zemlji,“ doda babica.

Viest o Viktorijinoj smrti raznese se brzo po cieloj okolici; svi su ju poznavali pa i žalili, te joj upravo želili smrt, koje Bog nešalje svakomu, kad bi hotio. Prije su ju žalili, a sada ju štovali. Drugi dan išla je babica s djecom u grad, da ih grofica slika. Tu začme i kneginja govoriti o Viktorijinoj smrti. Kad je grofica čula, kako je šumarova i Proškova obitelj ljubila Viktoriju, veljaše, da će i jednoj i drugoj obitelji dati onakovu sliku, kakovu je babica vidjela, gdje Viktorija stoji pod drvetom. „Ona želi svakoga nječim obradovati prije nego li otidje; sve bi vas rada sa sobom uzela,“ reče smi-

juća su kneginja. — „Ta gdje je bolje, nego li medju ljudmi, koji nas ljube; i kojim je najveća slast, kad mogu druge razveseliti,“ odgovori babica.

Djeca su se radovala svojim slikam — o babičinoj nije nitko znao — veselila se i darovom, što jim ih je obećala, ako budu liepo i mirno sjedila; i sbilja sjedila su mirno kao okamenjena. Babica veselo gledaše, kako se djetećja lica sve ljepše i ljepše razvijaju, a kad bi koje diete, zaboraviv ganulo se, opominjaše ga sama. „Mirno sjedi Jankico, da te gospodična dobro naslika. — A ti Barice nemoj nosom uztezati kao mali zec. Vilime nemoj rameni gibati kao guska krili, kad joj perje pada. “ — A kad se je Adelka zaboravila, te metnula prst u zube, pokara ju babica, veleć: „Sram te budi, tolika djevojka, već zna kruha odrezati, pa čini takove stvari.“ — Groficu Ljubicu jako je radovalo slikanje, te je često smijući obazirala se na djecu. U obće ona je bivala od dana do dana veselija i zadovoljnija. Babica govoraše, da joj se milostiva gospodična čini ne kao crvena ruža, već crveni cviet cvatuće jabuke. Bila je i veselija i oko joj bistrije; svakomu se prijazno nasmijala, sa svakim govorila samo ob onom, što je znala, da ga veseli. Više putih pogleda babicu, pa na jedan put baci kišt iz rukuh, te suzom u lie-

pom oku, skoči k njoj, poljubi joj nagrešpano lice, i pogladi bielu kosu; zatim nagne se i poljubi staricu u ruku. Tomu se babica nije nadala; to ju popari. „Što činite, milostiva gospodično, to se nepristoji!“ — „Ja znam što radim, starice, zašto ti imam biti zahvalnom; ti si bila moj angjeo!“ Sad klekne grofica k babičinim nogam. — „Bog vas dakle blagoslovio, te vam podielio sreću, kakovu si sami želite,“ reče babica i položi sklopljene ruke na čelo klečeće djevojke; to čelo bijaše bielo i čisto kao liljan. — „Molit ću Višnjega za vas i za gospoju kneginju. Ona je vrlo dobra gospodja!“ —

Drugi dan došao je šumar u stari grad, i rekao, da mogu viditi Viktoriju. Gospodja Proškova nije mogla gledati mrtvaca, s toga ostala je kod kuće, i mlinarica nije rada gledala, ili kao što je mlinar kazivao, bojaše se, da joj se noćju neukaže. Kristina je bila kod kuće i tako nije s djecom nitko išao nego babica i Marija. Putem trgahu cvieće, a u domaćem vrtu nabrali su liepih ružah; dječaci uzeše svete slike, što im ih je babica s prošćenja doniela; babica ponese krunicu, a i Marija uzme njekoliko sv. slikah. „Tko bi bio mislio, da ćemo joj kada pogreb priredjivati,“ reče šumarova supruga, iduć preko praga babici na susret. — „Mi smo svi da-

nas živi, a sutra možemo biti mrtvi," odvrati babica.

Na to skoči srna prama Adelki; a šumarovi dječaci i psi skakahu oko nje.

A gdje leži? zapita babica stupiv u sobu. — „U bašći u onoj kućici," odgovori šumarica, primi Anku za ruku i odvede goste u vrt. Kućica ta imala je jednu sobu sa jednim prozorom; bijaše sva zelenim granjem nakićena, na stolu ležaše liepo uredjeni otvoreni lies, u koji su Viktoriju metnuli. Šumarova supruga obukla ju u bielo, oko glave svijao joj se vienac, a pod uzglavlje metnula joj zelene mahovine; izsušene ruke sklopi na prsa, kako ih je rada držala, dok je još živa bila. Lies i pokrov bijahu takodjer zelenilom oviti, nad glavom goraše luć, a kod noguh stajala blagoslovljena voda u zdjeli, u njoj pšenični klas za poškropiti. To je sve šumarica sama priredila. Više putah na dan pogledala bi u sobu, je li sve dobro; već je i mrtvoj privikla. Babica stupiv k mrtvoj, prekrsti ju, klekne polag nje i moljaše za dušu njenu; djeca činila su to isto. — „Sad mi kažite, dopadali vam se to, jesmo li sve dobro napravili?" zapita šumarica zabrinuto, kad je babica molitvu svršila. — „Dobro ste sve kumo načinili," pohvali babica šumaricu. Zatim uzme šumarica cvieće i slike od djece, te ih pomeće okolo mrtve,

a babica ovije joj ruke sa čislom; gledaše joj poduže u lice, te reče: „Nije to više ono divlje i plaho lice! Crne divjom vatrom plamteće oči sada su zatvorene. Crna, vrana, razkuštrana kosa sad je počešljana i ugladjena, oko nje savio se crven vienac; samo na usta, rekao bi, navio se gorki posmjeh.

O! ti ubogo srdce, dosta si bolih pretrpilo, koje ti zlobni pripraviše ljudi!“ šapne babica. — „Nu to je već svršeno.; Bog svemogući suditi će ih, ti si spokojena.“ —

„Kovačica htjela je, da joj metnemo pod glavu trešća, ali mi dadosmo mahovine; samo se bojim, neće li nas ljudi ogovarati, što smo se za nju zauzeli, a naime njena rodbina,“ hoće zabrinuto šumarica. — „Ništa se nebrinite, mila kumo, pustite ljude, neka govore, što ih je volja. Po smrti bi čovjeka zavili u zlato, a dok je živ, niti ga nepitaju: što ti je čovječe? Pustite joj to zeleno uzglavje, na kojem je inače petnaest godinah počivala.“ Zatim uzme babica svete vode, poškropi triput mrtvaca, prekriži ga, pa naloživ djeci, da čine i ona to, krene se kući.

U romantičkoj dolini iza Rizenburga, kod Bušinske crkvice, koju je njekoč gospodin Turinski na uspomenu svoje nieme kćeri, kad je prvi put progovorila, sagradio; na tom groblju zakopali su Viktoriju. Na grob joj

posadi šumar visoku jelu, koja se zimi i ljeti zeleni, i koju je pokojnica u životu ljubila. Viktorija nije zaboravljena, ako se i nije čuo njen glas od vodopada, ako i je njena špilja prazna; Viktorijino nesretno ime spominjalo se je dugo u okolici žalostnom pjesmom, koju je Barica u Žrnovu sastavila.

XVIII.

Grofica zadržala si je babičinu sliku, a onu od unučadi dala je njoj, što je roditelje, a osobito babicu, vrlo radovalo. Mlada grofica umiela je tako živahno naslikati crte djetinje, da je svatko punim pravom mogao reći: ta su djeca tako dobro pogodjena, samo da negovore. Mnogo godinah kasnije, kad se već unučad davno razišla bila, govorila je više putih, zašto nije i medju prostim pukom običaj slikati se dati. „I ja se dobro sjećam, kako je koje izgledalo, ali dodju godine, kad čovjeku pamet oslabi, živa slika izbriše se iz naše pameti, tada je svakomu milo, ako ima sliku barma na papiru, koja mu je ugodna, i koju njekom osobitom radošću gleda . . . . .

U gospoštinsko dvorište išao je posljednji voz pšenice s polja. — Budući su znali, da gospodja kneginja sa groficom kani do skora u Italiju, to je odlučio upravitelj urediti žeteocem pravo veselje kod zadnje

žetve. Kristina bijaše najljepša djevojka u svoj okolici, a i drugačije veoma čedna; babica je dobro pogodila; ona bijaše odabrana, da dade kneginji vienac iz klasja. Za dvorom bila je široka tratina, travom obraštjena, a stranom snopljem zametana. Na ledini travom obrašćenoj usade momci deblo, koje su zelenim granjem, cviećem i vrbci nakitili, i crvene marame nanj povezali, koje su kao barjaci u zraku se vijale.

Iz zelenih granah napravili su sjenice, urešene poljskim cviećem i klasjem. Okolo snopovah porediše klupe, a jedno mjesto opredieliše za ples. „Babice, babice," govoraše Kristina, „vi ste me sve vrieme tješili; ja sam živila samo o vašoj rieči; Milanu pisala sam list pun nade, pa eto žetva je na svršetku a dosad neznam još čemu se imamo nadati, česa li se bojati. Molim vas, kažite mi, nije-li to bila puka utjeha bez svake nade, samo da se umirim?" — „Bilo bi ludo tješiti vas pukimi riečmi, dobra djevojko. Što rekoh neporekoh.

Sutra se liepo obuci, jer to gospodja kneginja rado vidi. A u ostalom ako budem živa i zdrava, doćiću i ja gledati, pa ako me budeš što pitala, kazat ću ti istinu," odgovori babica djevojki i nasmije se. Naravno ona je znala kako će biti s Milanom, i da nije

kneginji obrekla, da će šutiti, bila bi drage volje riešila Kristinu njezina straha.

Svi, koji su obično na tlaku išli, kao i družina iz dvora, obukli su drugi dan svečano odielo, te su išli na zelenu livadu. Na jedna kola nalože snoplje, na konje povežu crvene vrbce, na voz sjedne jedan momak, načini sjedalo za Kristinu i njekoliko djevojakah, a ostala mladež dvoje a dvoje oko kolah, stari za njimi. Muškarci nosijahu kose a žene srpe i grablje. Svako izmedju njih imalo je oko pojasa vienac iz klasja i poljskoga cvieća, momci svinuše takov vienac oko šešira. Momak pukne bičem i potjera konje, žeteoci zapjevaju i pjevajući dodju u grad. Pred gradom stane voz, djevojke sidju, Kristina metne vienac iz klasja na crvenu maramu, svojoj se pratnji pridruži, te pjevajući unidje u prednju sobu, kamo je i kneginja odmah došla. Kristina tresla se od straha, i porumenila od stida, kad je drhćućim glasom pozdravila gospodju, veleć, da joj Bog podieli i k ljetu dobru žetvu, pa nakloniv se, metne vienac kneginji do noguh. A momci kliču i bacaju šešire u zrak, vičuć gospodji, da ju Bog poživi još mnogo godinah, na čem im kneginja liepo zahvali, te ih posla, da jedu i piju u njeno zdravlje. „A tebi Kristino osobito moram zahvaliti za tvoju čestitku; ja vidim, da svaka ima druga, pa ćeš mi biti

zahvalna ako ti pribavim plesača!“ Izrekav ovo nasmije se, otvori vrata dvorane, napried izadje Milan u seljačkom odielu. „Isuse i Marijo! Milane!“ klikne djevojka, te bi, zatečena nenadanom srećom, srušila se bila na zemlju, da ju nije on uzdržao. Kneginja otidje tiho u dvoranu. „Hodte, hodte,“ govoraše Milan, „gospodja kneginja neće, da joj hvalimo.“ A kad su došli u dvorište, digne kesu veleći: „To mi je dala grofica Ljubica, da podielim. Uzmi druže i razdieli sam!“ i dade Tomi novce, koji se kao svi ostali divio, što se je dogodilo s Milanom. Istom za gradom zaori pjesma glasna i gromovita, a Milan zagrli srdačno svoju djevojku, pripoviedajuć svim, da svoje oslobodjenje ima zahvaliti jedinoj kneginji. „A i babici,“ dodade Kristina; „da nije nje, nebi ništa bilo.“ Sad su počeli plesati. K žeteocem dodju i gradski činovnici sa porodicami svojimi, Proškovi, šumarovi i mlinarovi. Babica je bila prva vidila radost dvoje razdruženih, koji su se nenadano sastali. Milan i Kristina htjeli su ju zagrliti. „Nehvalite meni, već gospodji kneginji; ja sam ju samo spomenula. Bog ju blagoslovio!“

„Ali babice,“ hoće kao prieteć se Kristina, „vi ste znali već jučer, da je Milan došao, i da je kod Vjenceslava sakriven, pa mi nehtjedoste ništa kazati!“ — „Nisam smjela. U

ostalom mogla si mojoj rieči vjerovati, da ćeš ga skoro vidjeti. Pamti si djevojko, da strpljivost rodi uviek dobrim plodom.

Glasba, vika i pjevanje započme kod urešena drveta. Gospoda pisarčići plesahu sa seljačkimi djevojkami, činovničke kćeri nisu stidile uhvatiti se u kolo sa seljačkimi momci, plesači, plesačice i sve bijaše veselo. Pivo i ples ugriju glave svijuh, a kad je kneginja sa groficom došla, da vidi mladež, zaigra ova narodni ples; tu se veselje popelo na najviši stupanj; momci bacahu šešire i kape u zrak; svuda se je orilo: Bog poživi našu dobru kneginju i milu mladu groficu, pijuć u njezino zdravlje. Radost mladeži razblaži i kneginju i njezinu mladu kćerku; one su sa svakim po koju progovorile; grofica čestitala je Kristini, kad joj je ova ruku poljubila, sreću k vjenčanju, govoraše sa šumarovimi i mlinarovimi; prijazno se obratila k babici, na što je gospodja upraviteljeva sa svojom gospodičnom kćerjom požutila od jeda, jer nisu trpile babice. Kneginje nebijaše već ondje, kad su oko stola sjedeći otci vinom razigrani, počeli psovati pisare i upravitelja, jedan od njih uzme poličnu staklenicu, da nazdravi kneginji; ali mu Tomo nedopusti. —

Za njekoliko danah kasnije otidje kneginja sa mladom groficom u Italiju. Ljubica

preda babici liepi niz bisera, da ga pokloni Kristini na dan vjenčanja.

Babica življaše sada mirno i zadovoljno; sve joj se izpunilo, što je željela. Samo ju je jedna briga trla, a to bijaše, što još nije odgovorila svojoj kćeri Ivani. Sama pisati nije znala; Tereza bila bi joj napisala list, ali ne onako, kako je babica želila. Zato pozove jednoga dana Baricu u svoju sobu, zaključa vrata, pokaže na stol, gdje je bio jedan arak papira, pero i crnilo i sva sprava za pisanje, pa joj reče: „Sjedni Barice, pisati ćeš svojoj teti Ivani.“ Barica sjedne a babica uza nju, tako da je mogla vidjeti slova, te joj počme kazivati: „Hvaljen Isus i Marija!“ — „Ali babice, tako se nepočimlje pisati list, hoće Barica,“ to se mora ozgor napisati: Mila Ivano!“ — „Neide, djevojko, tvoji pradjedovi, tvoji djedovi tako su pisali, a ja svojoj djeci nisam nikad drugačije pisala. Stupiš li preko čijega praga prva ti je rieč: hvaljen budi Isus. A sada počmi pisati, molim te: „Hvaljen budi Isus! Sto put pozdravljam i cielujem te mila kćeri, Ivano, i dajem ti do znanja, da sam hvala Višnjemu zdrava. Malo me kašalj muči, ali nije čudo, jer sam već dosta stara. Liepa ti je to starost, mila kćerko, i čovjek mora doista biti Bogu zahvalan, ako je uviek zdrav; ja dobro čujem i vidim, ja bi

si mogla još i krpati, kad nebi toga Barica mjesto mene činila. A i noge su mi još prilično čvrste; nadam se, da će i tebe ovaj list podpuno zdravu naći. Kako sam iz tvoga lista razumiela, stric je bolestan, vrlo mi je žao, ali se ufam, da neće dugo bolovati. On više putih boluje. — Ti mi pišeš, da ćeš se udavati, i tražiš moju dozvolu. Mila kćerko, što da rečem? ti si već i onako po svom srcu odabrala. S toga velim i želim, da vam Bog podielio sreću i blagoslov, da budete na čast i diku sebi a na korist narodu svomu. A zašto bi ti branila udavati se? Gjuro je pošten mladić, ti ljubiš njega a on tebe; ti ćeš s njim živiti, a ne ja. Mislilila sam doduše, da ćeš bar ti Čeha uzeti; jer se domaće najbolje slaže; ali vidim, da ti nije sudjeno; nesrdim se na te, mi smo djeca svi jednoga otca, jedna mati zemlja hrani nas, moramo se dakle ljubiti, ako i nismo zemljaci. Pozdravi Gjuru, a kad se uredite, ako vam bude moguće, dodjite do nas. Djeca se vesele, da će vidjeti tetku svoju. Dao vam Bog svim zdravlje i blagoslov. Ostani s Bogom!" — Još jednoč morala je Barica pročitati babici list, zatim ga složi, zapečati i spravi u škrinju, dok podje u crkvu, da ga sama preda na poštu. —

Njekoliko danah prije svete Kate sakupe se jedne večeri momci i djevojke u krčmi.

*

Ciela kuća bijaše s vana i s nutra priredjena liepo i čisto; vrata vienci urešena, zastori na prozorih bieli kao snieg, a stiene isto tako. U sobi dugi lipov stol, pokriven bielim stolnjakom, a na njem mnogo rožmarina; okolo stajahu posnašice, liepe sve kao ruže. One dodjoše, da pletu vience. Kristina sjedila je na pročelu stola najljepša medju svimi. Ona nije ništa radila, taj dan pazio je na nju stari svat i vjenčane kume, medju kojimi bijaše i babica. Ova posljednja nije mogla Kristini odbiti molbu, da joj nebude kumom. Kuma mlinarica preuze kućno gospodarstvo, budući su gazdaricu noge bolile, a Kundrićeva i Cilika pomagahu joj. Babica sjedila je medju posnašicami, premda nije niti vezala niti plela, ali je zato ostale svjetovala i drugčije pomagala. Zaručnica vezala je vrbce na kitu rožmarina za djevera, ostale svaka za svoga momka, mladja posnašica vienac za zaručnicu, a starija za zaručnika. Ostale kitice rožmarina prirede za ine goste i konje, na kojih će se zaručnica voziti.

Oko liepe Kristine zasjà ljubavju i radošću, kad god je na svoga zaručnika pogledala, koji je sjedio medju momci, te više putih ustao i k njoj sjeo. Svaki od momakah imao je veću slobodu zabavljati se sa svojom ljubom, nego li zaručnik sa svojom dragom; mladenka dvorila je djevera, a mlade-

nac morao se je razgovarati sa starijom kumom. Zatim počeše plesti vience i pjevati:

Kud si golubice lietala
ah lietala,
da si bielo perje skaljala
ah skaljala.

Tad si zaručnica pokrije lice bielim rubcem, te gorko zaplače. Zaručnik pogleda ju plaho, te zapita staroga svata, zašto plače? — „Ti znaš," odgovori mu ovaj veselo, „da veselje i žalost u jednom krevetu spavaju, te jedno budi drugo. Neka je: danas suze, sutra smieh." — Zatim počmu pjevati pjesmu za pjesmom, vesele i ozbiljne; a najposlje pjesmu jednu o supruzih, kako je liepo, kad se dvoje ljube, i žive kao golubovi. U tom pjevanju bunio ih je uviek porugljivi glas staroga svata. Nu kad su opjevali stališ bračni, ustane stari svat, te reče, da će on sam zapjevati njim sastavljenu, i u mraku tiskanu pjesmu. „Dakle hajde!" poviknu momci, „mi ćemo vas slušati. „Stari svat stane u sredinu i počme ovako:

Oj slasti od Boga
Nada sve bračna je sloga;
Kažem li: kuhaj grah,
Taranu vari

Sborim li o mesu,
Brašnenku čmari.
Oj slasti od Boga
Nada sve bračna je sloga.

Kad je svršio, poviknu djevojke: „Ni pjevač ni pjesma nevaljaju ni pišiva boba!“ Te zapjevaju same, samo da pokvare dječakom veselje, te nemogu na dalje slušati staroga svata. Pjevajuć dogotove vience, ustanu od stola, pruže si ruke, uhvate se u kolo i zapjevaju.

Sve je već priredjeno,
Sve će dobro biti.
Pečenje je jur pečeno
A vienci su sviti.

U tom dodje kuma mlinarica sa ostalom ženskom družinom, noseć pune ruke raznih jelah; a kum mlinar nosi sa djeverom raznoga pića. Zasjednu oko prostrta stola, koji se je uvijao pod jelom i pićem. Pilo se i jelo do kasna doba noći, te se kasno razišli. Gjuvegija i djever odpratiše babicu kući, opominjuć ju, da sutra nezakasni.

Drugi dan zorom uraniše svi stanovnici u dolini i u Žrnovu. Jedni podju u crkvu, drugi opet na zajutrak i ples, a koji nisu bili pozvani, htjedoše na svaki način vidjeti svatbu, o kojoj se toliko govorilo, da će biti sjajna, da će se zaručnica voziti u

gospodskih kolih, i da će imati biser oko vrata, bielu vezenu pregaču, haljinicu od ružičaste svile, a suknju svietlo-modre boje: to sve znalo se je prije u Žrnovu, nego što je mladenka i mislila na to.

Svatko bio bi si u grieh računao, da nevidi, kako mladenki vjenac na glavi stoji, i koliko je suzah prolila; kako su pojedini svatovi obučeni bili; ta o čem bi se inače kasnije razgovarali?

Kad je došla obitelj Proškova sa šumarovom, težkom su se mukom proturali u krčmu; toliko se bilo svieta nakupilo. U kući su već bili gosti sabrani: kum mlinar liepo nakićen, čižme mu svietle, u ruci je držao srebrnu burmuticu: on je bio vjenčani kum. Kuma mlinarica bila je sva svilom zaodjevena, na vratu kriesio joj se niz bisera, a na glavi zlatom izvezena poculjica. I babica se zaodjela u svečanu odjeću; posnašicah i djeverah nije bilo tu, otišli su bili u Žrnov po mladoženju; ni mladenka nebje u sobi, ona se, po običaju, sakrila u drugu sobu. Na jedanput začuje se glas na dvorištu: „Evo ih, evo ih!“ Od mlina bilo je čuti gusle i gajde, koje su mladoženju pratile. Svjetina gledajuć dolazak mladoženje i ostalih svatovah primjećivaše jedan ovo, drugi ono. Jedan glas povikne: „Oho! gledajte i sudac je polak; to je čudnovato, da su i njega pozvali, ta on je

kriv, što je Milan morao ići u vojnike!“ „A što, sudac nije tako zao čovjek, on je bio razdražen; upravitelj ga je još više dražio; Milan je pravo činio, što ga je pozvao.“ — „Gledjte mladoženju, ele to je krasan momak, čovjeku se srce smije, kad ga pogleda; mladenka dala mu je krasnu maramu, sjegurno stoji kakovih deset forintih.“ Ovakove i ovim slične rieči mogle su se na dvorištu čuti. Kad je mladoženja došao, izadje predanj gazda punom čašom.

Kad je svoju zaručnicu našao, plačuću u sobi, stupe obadvoje pred roditelje, a stari svat je mjesto njih govorio, hvaleći u ime njihovo roditeljem za dobro odgojenje, i moleći ih za blagoslov. Zatim uzme djever mladenku pod jednu, a mladju posnašicu pod drugu ruku, mladoženja stariju posnašicu, svjedoci se pridruže kumu, ostale djevojke k drugim momkom, sve dvoje i dvoje, samo stari svat osta sam. Kad su izašli iz kuće te u kola posjedali, mahnuše djevojke maramami, momci zapjevaju, sama je mladenka tiho plakala. Gledaoci se razidju, kuća ostane prazna; samo stara mati sjedila je kod prozora gledajuć za odlazećimi, i moleći Boga za sreću svoga djeteta, koje ju je tolike godine pomagalo u svem, i sa svetom strpljivosti podnosila sve njene nevolje i dugo bolovanje. Za čas počmu stole prostirati. Kamo god

pogledaš, svuda vidiš samo kuharice i pomoćnice.

Vrativ se iz crkve, pozdravi je opet gazda na pragu punom čašom u ruci. Mlada obuče drugo odielo, te sjedne k stolu. Na pročelu stola sjedio je mladoženja sa mladom. Djever se je brinuo za posnašice, prinašao im jela, a stari svat uviek nješto zapovjedao. Babica bijaše dobre volje, te mu više putih rieč presjecala. Starica nebi bila dopustila, da zrno graška pane na zemlju, a sad je mirnim okom gledala, gdje se nabacuju kruhom, a i sama uzme mrvicu i baci na mladence, želeć, da ih Bog tako obsiplje svojim blagoslovom.

Bilo je poslje ručka; mnoga glava vinom napunjena težko se je držala, te amo tamo klimala; svaki od gostih imao je pred sobom hrpu kolačah, a tko si nije htjio uzeti, metnula mu je Tomaševa, i nebi pod živu glavu dopustila, da otidje tko kući bez kolačah, jer bi to velika sramota bila, budući je svega u izobilju bilo. Tko god je u krčmu ili mimo nje išao, dobio je dosta jesti i piti; svako diete, što je došlo onamo gledati, odnielo je kući svakojakih kolačah. Poslje jela darivahu gostovi mladu nevjestu, kako je to običaj; a nevjesta se i lecala, kad je vidjela padati i križevače škude na tanjir. Mladićem opet, kad su donieli u zdielah vode i biele

ručnike djevojkam, da si ruke operu, bacila je svaka družica novac u vodu. Ovo su opet dječaci sa družicami drugi dan zaplesali i zapili.

Izza ovoga obukla je opet nevjesta drugu odjeću, a isto tako i družice, jer je sada imao započeti ples. Babica posluži se tim časom, te odvede kući djecu, koja su neprestano hodila u Kristininu sobu; nu ova sama morade se vratiti k svatovom, jer kasno u noći valjalo je staviti „kapu“ na glavu, a tu je morala babica prisustvovati. Uzme zajedno kapu, koju je sa svojom kćerju Terezom kupila nevjesti; to je ona kao stara kuma morala učiniti. Kad su se već svi dovoljno naplesali, a mlada nevjesta jedva dihati mogla, jer je morao s njom svaki plesati, povikne babica ženam, da je već pó noći, i da mladenka postaje „ženom“. Sada počeše se radi nje prepirati i po malo navlačiti; mladoženja i njegova družba opirahu se tomu, da mladenki skinu krasni vienac; nu to sve nepomaže, žene su ju preotele, te odvele u drugu sobu. Djevojke pjevahu na vratih turobnim glasom, neka nedopusti, da joj otmu zelen vienac, jer ako joj ga jedan put skine, neće se moći više nikada njim riesiti.

Nu to sve bijaše uzalud. Jer već je nevjesta mlada sjedila na stolčiću, već joj Tomaševa razpletala kose, gdje je bila kruna od cvieća i zelen vienac, a babica pripráv-

ljala poculjicu sa okrajci. Mlada plakaše; ali sve uzalud. Žene pjevahu i vriskahu, sama babica bijaše ozbiljna; časomice tek preleti mirnim njenim licem posmieh blažene radosti, oko joj sinulo veseljem neobičnim, jer se je sjetila svoje kćerke Ivane, koja možebit slavi sada takodjer svoju svatbu. Nevjesta mlada dobi poculjicu; pristajaše joj izvrstno; mlinarica tvrdjaše, da joj stoji kao da bi ju slijao. „A sada idem k mladencu; koja od vas će ga malko podražiti?“ pitala babica. „Koja je najstarija“ odgovori stara kuma. — „Počekajte malko, ja ću mu jednu dovesti“, reče Tomaševa, iztrči van, te dovede staru pralju, koja je u kuhinji posudje prala. Preko glave prebaciše joj bielu plahtu, stara kuma uhvatila ju za ruku, te povela k mladencu, „da ju kupi“. Ovaj je tako dugo oko nje obilazio, dok mu nepodje njekako za rukom, te joj dignuo plahtu s glave; tu opazi staro, namrskano, pepelom posuto lice. Sad udarì sve u smieh, mladoženja nehtjede takove žene; stara kuma poleti van. Za kratko vrieme dovede mu drugu. Ova se pričini mladoženji i čaušu nješto bolja, već su ju htjeli kupiti, na to povikne čauš: „E tko bi kupovao zeca u vreći,“ digne plahtu, te opazi tusto lice stare mlinarice, koja je crne svoje očice, smijući se, uprla na čauša. „Kupite ju, kupite, dati ću vam ju za malenu cienu!“

oglasi se mlinar, prevrčuć burmuticu medju prsti, ali njekako lagano, budi što je burmutica bila puna, bud, što su mu prsti njekako oslabili. „Šuti gospodine otče!“ odzove se tusta kuma mlinarica, „danas bi me prodao, a sutra rado kupio. Što se draži, ono se i ljubi.“ — Do trećega Bog pomaže. Dovedoše i treću; to bijaše visoki uzrast mlade nevjeste. Čauš nudio je za nju staru prodrtu škudu, nu mladoženja sipaše samo srebro, te ju je dobio. Ostale žene sakupe se u sobu, zaokruže kolo, potegnu mladenca medju sebe, te počmu veselo pjevati: „Sve je sad uredjeno, sve je sada gotovo; nevjesta ima poculjicu, kolači su podieljeni,“ itd. Nevjesta postade sada ženom. Novce, kojimi je mladoženja kupio svoju mladu, potrošile su žene drugi dan prije podne, kad su se sastale oko „nastrte postelje,“ gdje je opet bilo i pjevanja i vike, koliko je tko hotio. Čauš pripoviedaše, da „pošten pir mora trajati osam danah“, što je obično i bivalo, i to ovako: Vijanje viencah prije pira, pir, nastrta postelj, prijateljski objed kod mladenke, drugi opet kod mladenca, zapijanje vienca; pa ovako prošla je gotovo ciela nedjelja prije nego su mladenci mogli reći: „Sada smo sami.“

Njekoliko nedjeljah poslje Kristininoga vjenčanja dobila je gospoja Proškova list iz

Italije od sobarice kneginjine, u kojem joj javlja, da će mlada grofica Ljubica slaviti za koji dan svoje vjenčanje s mladim slikarom, njekadašnjim svojim učiteljem; da sada pliva u blaženstvu, da cvieta kao ruža, a gospoja kneginja da se tomu vrlo veseli. — Babica slušajuć tu radostnu viest, prikloni glavu, te reče: „Hvala Bogu, sve je dobro izvedeno!“

Nije svrha ovomu spisu naslikati život mladeži, koja je živila oko babice, a niti mi se hoće dosadjivati čitatelju, vodeć ga od grada u mlin, pa onda malenom onom dolinom, u kojoj gospoduje uviek mirni i blagi život. Djeca su rasla i dorasla; njeka ostanu kod kuće, te se tu udala i oženila, a stari ustupili im mjesto, kao što pada na hrastu stare lišće, kada pronicava mlado. Njeki opet ostaviše ovu dolinu, tražeć drugdje sreću; kao što zrnce, vjetrom ponešeno, ili vodom bačeno hvata korjen u drugih poljanah i na inih briežuljcih.

Babica neostavi malene one doline, koja joj postade drugom otčevinom. Mirnom dušom divila se ona i na dalje, kako sve oko nje raste i cvieta; radovala se sreći svoga iskrnjega, tješila je tužne, pomagala, komu se je dalo pomoći, a kad su ju unučad jedno za drugim ostavljala, izlećuć kao laste izpod krova, gledala bi za njimi suznim okom, tješeć se: „Dat će Bog, te ćemo se opet vidjeti.“

Pa su se i vidjeli; svake godine dolazila bi kući, da se vide, a tad je starica žarkom vatrom u očima razvijala sliku svieta pred njimi, učila i podučavala ih, kako se moraju ponašati i čuvati raznih napastih u svietu; a oni su ju, ako i nisu svega obdržavali, pomnjivo slušali radi njena izkustva, te štovali njezine rieči i savjete. Odrasle djevojke povjeravahu babici svoje tajne, svoje sanke i uzdahe, znajući dobro, da će naći u nje savjeta i toploga sučuvsta. Tako je i Mandica, kći mlinarova, tražila utočište u babice, kad joj je otac branio ljubiti siromašnoga, ali liepoga mladića. Babica pomogla je nasaditi otcu „glavu na pravo truplo", kao što se sam izrazio; a kad je kćerka njegova izza godine danah sretnom postala, te združena sa svojim ljubovnikom, sada zetom njegovim, koji je staroga mlinara liepo štovao i ljubio, liepo razcvala, običavao je kum mlinar reći: „Babica je pravo rekla, da sa siromakom ide u jedan korak i sam Bog." — Djecu mladih ženah milovaše babica kao da su njezina unučad; a ova nisu ju inače zvala, nego svojom babicom. Tako je gospoja kneginja, vrativ se dvie godine poslje Kristininoga pira na svoje dobro, pozvala babicu k sebi, te joj gorko plačuć pokazala krasnoga dječarca, tu jedinu uspomenu od mlade grofice, koja je godinu danah poslje svoga vjenčanja umrla, ostaviv

ucviljenomu suprugu i raztuženoj kneginji ovo diete. Babica je dragujuć i milujuć diete orosila lice njegovo svojimi suzami; sjetila se je bo njegove mlade, dobre i kràsne majke; nu metnuv ga kneginji u naručaj, reče mirnim glasom: „Neplačimo, ona je u nebu; sviet nije bio za nju, zato ju uze Bog k sebi. Onoga Bog jamačno ljubi, koga uzme k sebi; a takav je najsretniji!“

Ljudi niti neopaziše, kako je babica starjela i slabila, to je ona sama osjećala. Mnogo putah govorila je Adelki, koja je medjutim izrasla u liepu djevojku, kazivajuć na stari jablan, koji je svake godine sve jače sahnuo, te samo gdje i gdje zelenim lišćem uriešen bio: „Mi smo jednaki, oba ići ćemo do brza na počinak.“ A jednoga proljeća sva se stabla zelenilom ogrnula, sam jablan ostade gó i pust. Moradoše ga posjeći i spaliti. Toga istoga proljeća poče babica jako kašljati; već nemogaše niti u bližnje selo, do crkvice božje, „da se ondje Bogu pomoli“, kako je običavala govoriti. Ruke njene svaki dan postajahu sve tanje, glava biela kao snieg, glas slabiji. Jednoga dana razašalje gospoja Tereza listove na sve strane, neka se djeca požure kući. Babica legne u postelj, više nemogaše niti vretena držati u ruci. Sa svih stranah dolažahu pitati svakim danom, kako je babici; nebijaše joj dobro. Nu ipak

morade joj Adelka pripoviedati svako jutro i večer, kako je na polju, u bašći, što radi perad u dvorištu i t. d.

Napokon dodju svi pozvani; babica ih je ipak dočekala. Došao je gospodin Prošek, a s njim djak Vilim i kćerka Ivana; došao je sin Gašpar, a iz Krkonošah dovede gospodin Beyer čiloga mladića Ivana; a i Slavoj došao je iz šumarske škole, kamo ga je poslala gospoja kneginja, opaziv u njem osobitu sposobnost za šumara. Babica ljubljaše ga kao svoga unuka, jer je znala, da se on i Adelka miluju. Svi se poredaju oko babičinoga kreveta, nu prva bijaše ipak Barica, koja je prva došla k starici. Barica namjesti se u babičinoj sobici, gdje je stajao njezin kolovrat, gdje su njekoč zajedno slušale milu pjesmu slavulja, gdje ju je starica, iduć na počinak i ustajuć, blagosivljala. Bijaše to ona ista sobica; sladki zvuci slavulja dopirahu jednako do ušiuh njezinih; one iste zviezde titraju na nebeskom svodu kao i prije, — one iste ruke počivahu na Baričinoj glavi, bijaše to ona ista glava; ali sada rodе se druge misli u njoj. Sve se sada preinačilo; suze što ih sada lieva Barica, iste su, koje je njekoč starica brisala sa malena lišća malene Barice; nu od onoga vremena babica se golemo promienila. Starica osjećaše, da su njezini dani izbrojeni, s toga ho-

tjela je kao dobra, mudra i razborita gospodarica sve valjano urediti. Najprije pomiri se s Bogom, gospodarom svojim, zatim s ljudmi, pa onda razdieli malenu svoju imovinu. Svakoga, tko je k njoj došao, ljubezno je nagovorila; a svakoga, koji je odlazio, pozorno motrila; tako je i za gospojom kneginjom, koja je bila došla k njoj sa sinom pokojne grofice Ljubice, kad je odlazila, dugo i dugo gledala; znała je, da se s njimi neće više sastati na ovom svietu. Pače i samu niemu živinu, pse, zvala je k sebi, te dopustila, da joj sultan ruku liže. „Gledjte“ reče Adelka služavkam, „i niemo živinče zahvalno je čovjeku, koji ga rado ima.“ Babica pozove napokon služavku Uršu na pose k sebi, te joj reče: „Urško, kada umrem — ja znam, da neću već dugo živiti, jer sam snivała ove noći, da je moj Gjuro po mene došao — kada umrem, nemoj zaboraviti, da nebi to kazala pčelam, da vam one nepoginu. Ostali bi možebiti zaboravili na to.“ — Babica je znala, da će to Urša učiniti, jer je u to vjerovala, što ostali nisu.

Bijaše drugoga dana pod večer, što su djeca došla bila, kad je babica sve tiše dihala. Barica govoraše napred molitvu umirućih, a starica za njom opetovala rieči njezine. Na jedan put prestanu se gibati ustne njene, oko uprto na propelo, viseće nad nje-

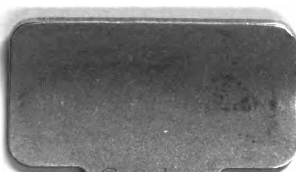
nim krevetom, ukoči se, dah se pritajio. — Plamen života njezina ugasnù, kao što ugasne plamen uljenice, kojoj nestane ulja.

Barica zaklopi joj oči, a mlada Miljeva otvori prozor „da duša odleti u nebo“. Urša ode plačuć k pčelinjaku, koji je otac babičin prije mnogo godinah uredio bio, te udariv unj, povikne tri put: „Pčelice, pčelice, babica nam je umrla,“ zatim sjedne pod bazag u travu i počme gorko plakati. Gospodin šumar odputio se u Žrnovo, da dade zvoniti umrloj; on je sam primio tu službu na sebe. Bijaše mu mučno pri duši, morao je na polje, da se može izplakati. „Težko mi bijaše, kad je Viktorija umrla, kako ću istom babicu zaboraviti,“ govoraše sam sobom, iduć cestom u selo. Kad je zazvonilo zvono na umiranje, te javilo žiteljem: „da neima više babice“, zaplače ciela okolica. —

Treći dan bijaše sprovod, sastojeći iz silne množine ljudih, budući je svatko, tko je babicu poznavao, hotio ju odpratiti do hladna groba. Kad je sprovod išao mimo grada, razgrne biela ruka težke zastore s prozora, i na njem ukaže se kneginja. Dok je bilo vidjeti sprovod dotle ga je pratio mutni njezin pogled; a kad nije više ništa vidila, zatvoriv prozor i spustiv zaslone, duboko uzdahne šapćuć:

„Srietna li je to žena!“

3186211894